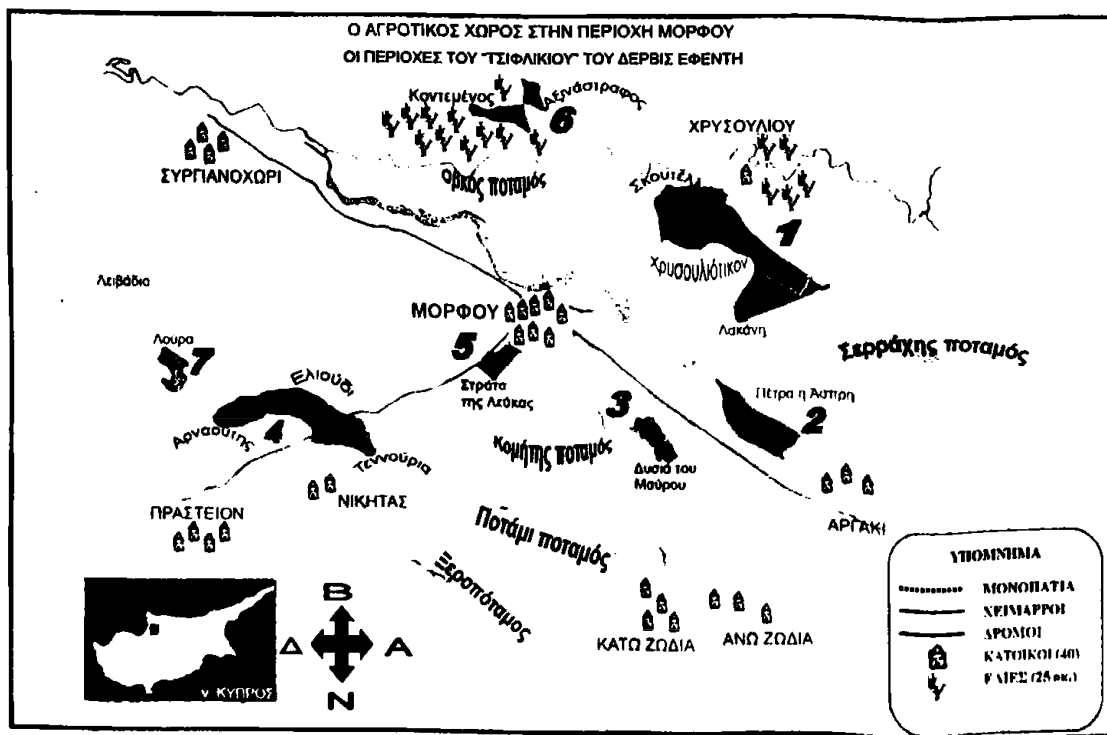

ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ (1817-1839) :

Ο ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΙΔΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΣΙΦΛΙΚΙΑ
ΜΟΡΦΟΥ ΚΑΙ DERVİŞ EFENDİ

III

ΛΕΥΚΩΣΙΑ
2006

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000131772

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΤΣΙΦΛΙΚΙΩΝ ΜΟΡΦΟΥ ΚΑΙ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ (DERVIS EFENDI) (1832-1836)

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο του κεφαλαίου αυτού, είναι η διερεύνηση ορισμένων όψεων του φαινομένου της εκμετάλλευσης των τσιφλικιών, που αποτέλεσαν αντικείμενο ανταγωνισμού και πλειοδοσίας ανάμεσα σε πλούσιους ανθρώπους με επιρροή στο πολιτικό, οικονομικό και διοικητικό επίπεδο κατά την ύστερη περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας στην Κύπρο. Το πεδίο αυτό απασχόλησε την επιστημονική κοινότητα με εξειδικευμένες μελέτες¹ αλλά απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση για να

¹ Για το θεσμό των τσιφλικιών και τις πρόσφατες απόψεις και έρευνες σχετικά με το ζήτημα αυτό στην Οθωμανική Αυτοκρατορία βλ. Halil INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik): State, Landlords and Tenants», *Studies in Ottoman Social and Economic History*, London (Variorum Reprints) 1985, σ. 105-126· Bruce MCGOWAN, «Chiftlik agriculture and fiscal practice in western Macedonia, 1620-1830», *Economic Life in Ottoman Europe: Taxation, Trade and struggle for Land, 1600-1800*, Cambridge 1981, σ. 45-80, 121-170· Fernand BRAUDEL, *Η Μεσόγειος και ο Μεσογειακός κόσμος την εποχή του Φιλίππου Β' της Ισπανίας*, τ. Β' (Συλλογικά Πεπραγμένα), μτφρ. Κλαίρης Μισσοτάκη, Αθήνα (MIET) 1997, σ. 429-431· Yuzo NAGATA, *Studies on the Social and Economic History of the Ottoman Empire*, Ismir (Akademi Kitabevi) 1995· Yuzo NAGATA, *Some documents on the big farms (çiftlik) of the notables in Western Anatolia* [Institut for the Study of Languages and cultures of Asia and Africa, Studia culturae islamicae no 4], Tokyo 1976, σ. 1-67 (ββλ. Gilles VEISTEIN, *Turcica*, XI (1979), 296-297· Gilles VEISTEIN, «On the çiftlik debate» G. KEYDER και F. TABAK (επιμ.), *Landholding and Commercial Agriculture in the Middle East*, New York 1991, σ. 35-53· Sevket PAMUK, *The Ottoman Empire and European Capitalism (1820-1913): Trade, investment and production*, Cambridge University Press 1987, σ. 9· Βασίλης ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Εισαγωγή στην ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας (1700-1821)*, Αθήνα (Εξάντας) 1988, σ. 51-62· Βασίλης ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Γαστούνη-Βοστίτσα: Δύο ανταγωνιστικά πρότυπα αγροτικής ανάπτυξης στην προεπαναστατική Πελοπόννησο», *Αμνητός*, Αθήνα (Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών) 1984, σ. 359-375· I.P. THEOCHARIDES, «Za vaznikvaneto na cilicite v kipar» [= Η εμφάνιση των τσιφλικιών στην Κύπρο] [Sofijski Universitet «kliment Ohridski», Istoriceski Fakultet, Izsledvanija v cest na Profesor Doktor Hristo Gandev (po slucaj 70-godisninata ot rozeniето mu)], Sofija 1983, σ. 147-153· Θεόδωρος ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Προξενικά έγγραφα του ΙΘ' αιώνας* [Πηγαί και Μελέται της Κυπριακής Ιστορίας, αρ.VIII], Κέντρον Επιστημονικών Ερευνών, Λευκωσία 1980, σ. xliv-xlvi· Κώστας ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα: Το πρόβλημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης της γεωργίας*, Αθήνα (Εξάντας) 1975, σ. 64-97, 115-126· Γιώργος ΠΡΟΓΟΥΛΑΚΗΣ, «Στα εδάφη του Αλή Πασά: παραγωγή, γαιοπρόσδοος και κερδοφορία του χρήματος», *Τα Ιστορικά*, 17/32 (2000) 73-88· Μάρθα ΠΥΛΙΑ, «Η γαιοκτησία στην περιοχή της Τριπολιτσάς κατά την Τουρκοκρατία», *Τα Ιστορικά*, 17/33 (2000) 229-252· Γιώργος Β. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Οικισμοί, γαιοκτησία και φορολογία στην περιοχή του Ναυπλίου», *Τα Ιστορικά*, 34/18 (2001) 71-106 (ιδίως 77-79, 83-92)· Κυπριανός Δ. ΛΟΥΗΣ, «Η εκμετάλλευση του τσιφλικιού της Πύλας (1833-1838)», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXX, Λευκωσία 2004, σ. 305-345· Μιχάλης Ν. ΜΙΧΑΗΛ, *Το τσιφλίκι (Çiftlik) της Οθωμανικής περιόδου: Μοναστηριακά τσιφλίκια στους Κώδικες 49 (1813-1841) και 51 (1818-1881) της Ιεράς Μονής Κύκκου*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου [Αρχείο Ιεράς Μονής Κύκκου, IX], Λευκωσία 2005· Μαρτυρίες για την ύπαρξη και λειτουργία τσιφλικιών στην

προσδιοριστούν οι οικονομικές επιδιώξεις και προσανατολισμοί των φορέων τους. Η σπανιότητα του αρχαιικού υλικού², ιδιαίτερα των καταστίχων³, που περιέχουν στοιχεία για τα έσοδα και τα έξοδα των εκτεταμένων γεωργοκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, το μέγεθος του τσιφλικιού, τις αμοιβές εργασίας, τις χρήσεις του εδάφους, τις συγκομιδές ή τις επικρατούσες μορφές συμβάσεων δηλώνουν τη σημασία του θέματος και αναπτύσσονται πιο κάτω. Σε σχετικά πρόσφατη μελέτη⁴ του ο Gilles Veistein τόνισε εμφαντικά ότι το θέμα χρήζει περαιτέρω διερεύνησης και ότι ο επιστημονικός διάλογος σχετικά με αυτό, μόλις τώρα άρχισε.

Ιδιαίτερα θα εστιάσουμε την προσοχή μας στην παρουσίαση και ανάλυση του «τσιφλικιού του Δερβίς Εφέντη» που ανήκε στην οικονομικοδιοικητική μονάδα (καζά) του Μόρφου⁵ κατά την τρίτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα (1833-1836) χωρίς να παραλείπεται η εξαγωγή αποτελεσμάτων από το τσιφλίκι του Μόρφου. Ορισμένα θέματα που θα αποτελέσουν αντικείμενο διαπραγμάτευσης είναι ο τύπος κατοχής της γης, η έκταση και η σύνθεση της γης των τσιφλικιών, τα έσοδα-έξοδα και οικονομικά αποτελέσματα αυτών των εκμεταλλεύσεων (αγροτική⁶ και κτηνοτροφική παραγωγή), ο έλεγχος των λογαριασμών, τα τσιφλίκια ως παραγωγικές μονάδες, το διευθυντικό σύστημα διαχείρισης (managerial system), η εσωτερική τους οργάνωση (διάρθρωση, καλλιέργειες, ο κύκλος των εργασιών, η πρόσληψη εργατικού δυναμικού, οι αμοιβές και τα ημερομίσθια) και η ανάπτυξη ελέγχου της εργασίας.

Θα αντλήσουμε το παράδειγμά μας από τη γεωγραφική περιοχή Μόρφου, μέσα από το κατάστιχο του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, όπου καταγράφονται, μεταξύ άλλων συναφών οικονομικών δοσοληψιών, οι δραστηριότητές του σχετικά με

Κύπρο επιβιώνουν στην προφορική παράδοση του τόπου βλ. Καλλιόπη ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ, «Η ζωή στην Κύπρο τα χρόνια της Τουρκοκρατίας (μέσα από τα Αρχεία του Κ.Ε.Ε.) (μέρος Β΄)», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXVII, Λευκωσία 2001, σ. 200-207.

² Ο McGOWAN, «Chiftlik Agriculture», ό.π., σ. 127 επεξεργαζόμενος τα σιγγίλια της περιοχής του Μοναστηρίου (Bitola), διαπίστωσε ότι εκείνο το αρχαικό υλικό ήταν πλούσιο σε ποσοτικά στοιχεία για τον αριθμό και τα μεγέθη των τσιφλικιών ακόμη και για τη θέση και την ιδιοκτησία τους. Περιείχαν όμως πολύ λίγα στοιχεία για τα θέματα οργάνωσης της παραγωγής και τις συγκομιδές.

³ Ο Σπ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Θέματα οικονομικής ιστορίας των χρόνων της οθωμανικής κυριαρχίας» *Σχόλια*, Αθήνα 1993, σ. 144-145 αναφέρεται στην «απελπιστικά μικρή ύπαρξη λογιστικών βιβλίων» για την περίοδο αυτή.

⁴ VEISTEIN, «On the ciftlik debate» ό.π., σ. 35.

⁵ Ο καζάς Μόρφου ήταν διοικητικά προσαρτημένος στη Λευκωσία βλ. Ι.Π. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ - Stefan ANDREEV, *Τραγωδία 1821 συνέχεια. Οθωμανική πηγή για την Κύπρο (1822-1832)*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1996, σ. 43-47.

⁶ Για τα γενικά χαρακτηριστικά της αγροτικής παραγωγής στις «ελληνικές» περιοχές της οθωμανικής Αυτοκρατορίας βλ. Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Προβλήματα οικονομικής ιστορίας της Τουρκοκρατίας» *Οικονομική Δομή των Βαλκανικών Χωρών στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας (ιε΄-ιθ΄)*, επιμ. Σπ. Ι. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Αθήνα (Μέλισσα) 1979, σ. 20.

την εκμίσθωση και την εκμετάλλευση του «τσιφλικιού του Δερβίς Εφέντη». Η γη του «τσιφλικιού του Δερβίς Εφέντη» ήταν δημόσια αυτοκρατορική (*mîrî divaniye*), εκχωρούμενη ως εισοδηματική πηγή στο Δερβίς Εφέντη, έναντι προσφερόμενης υπηρεσίας του στην τοπική οθωμανική διοίκηση της Κύπρου. Μαρτυρίες του (1785/6) προσδιορίζουν την ταυτότητα του Δερβίς Εφέντη⁷ ως δευτερδάρη⁸ (*defterdar*), δηλαδή ανώτερου οικονομικού αξιωματούχου, προϊσταμένου της επαρχιακής οικονομικής διοίκησης και αρμοδίου της εκμίσθωσης των *μουκατάδων* στους *μουλτεζίμηδες* (*mültezims*). Για τις αρμοδιότητες και τα έσοδα του δευτερδάρη, ο κύπριος ιστορικός Αρχιμανδρίτης Κυπριανός στην *Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου*, Βενετία 1788, αναφέρει⁹:

«Τούτων τῶν εἰσοδημάτων [χρονικά έξοδα του τάγματος των γενιτσάρων που προέρχονταν «[...καὶ ἀπὸ κάποιας τινὰς μπεϊλίτικας ἢ Αὐθεντικὰς Σπέντζας, ὁποῦ εὐρίσκονται σποράδην εἰς διάφορα χωρία οἱ πληρώνοντες»] ὅμως ἐξεταστής, διωρισμένος δι' αὐτήν καὶ μόνην τὴν ἐπιχείρησιν, εἶναι ὁ Τευτερτάρ Ἐφέντης, πρῶτος τῶν τεσσάρων Ἀγάδων τῆς Λευκωσίας. Εἶχε ποτὲ οὗτος καὶ τεφτερκιαχαγιὰν καὶ ἑπτὰ χωρία διὰ οἰκεῖον εἰσόδημα, τὴν Περιστερῶναν εἰς Μόρφου, τὴν Πέτρα, τὸν Ἀμίαντον, τὴν Γαλάτα, τὰ Καλλιὰνα, τὴν Περιστερῶναν τῆς Πάφου, καὶ τὴν Ἀνώγυραν, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ μέχρι νῦν [1788] λαμβάνει τὰς ἀποδεκατώσεις τῶν γεννημάτων πάντων τὸ πέμπτον, ἀπὸ δὲ τῆς κριθῆς τὸ ὄγδοον, καὶ ἐκ τῶν κατοίκων τὸ διωρισμένον κατ' ἔτος διὰ σπέντζαν ἕξ ἑκάστου»

Ο Δερβίς Εφέντη, υἱός Σαραπιζατέ, διετέλεσε επίσης Κριτὴς Λευκωσίας¹⁰

⁷ «Τερβίσεφέντης πὸς σαραπιζατέ». Στις πηγές αναφέρεται ὅτι δάνεισε στὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου τὸ συνολικὸ ποσὸ τῶν 7500: γροσίων με τόκο 8-10% γιὰ σκοποὺς ἀποπληρωμῆς τῶν χρεῶν που δαπανήθηκαν ἀπὸ τὴν πρεσβεία τῆς Κωνσταντινούπολης (20/11/1784) βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Συνοδικὸς κώδικας Α'*, σ. 106 (20/12/1784), (Νοέμβριος 1784-Ἰανουάριος 1785)(1/2/1786), 107 (1/4/1786).

⁸ ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ, *Οθωμανικὰ Ἐγγραφα (1572-1839)*, ὁ.π., τ. Ε' (Γλωσσάρια-χάρτες-ευρετήρια), Λευκωσία 1993, σ. 2158· George HILL, *A History of Cyprus: The Ottoman Province-The British Colony (1571-1948)*, IV, Cambridge 1952, σ. 3· Αναστασία ΚΥΡΚΙΝΗ-ΚΟΥΤΟΥΛΑ, *Ἡ Οθωμανικὴ διοίκηση στὴν Ελλάδα. Ἡ περίπτωση τῆς Πελοποννήσου (1715-1821)*, Ἀθήνα (Ἀρσενίδης) 1996, σ. 132-133.

⁹ Αρχιμανδρίτης ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ, *Ιστορία χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου*, Βενετία 1788 (Ἀνατύπωση: Πρόλογος Θ. Παπαδόπουλλου, Λευκωσία 1971, Κυπριολογικὴ Βιβλιοθήκη, αρ. 1), σ. 302.

¹⁰ Γιὰ τὶς ἀρμοδιότητες τοῦ καδὴ, τῆ λειτουργία τοῦ δικαστηρίου καὶ γιὰ τὸ σύστημα ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης στὴν Κύπρο βλ. Ronald C. JENNINGS, *Cristians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World 1571-1640*, New York and London 1993, σ. 69-80· Παῦλος ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥ, «Διοικητικοὶ τινὲς θεσμοὶ τῆς Τουρκοκρατίας ἐν Κύπρῳ», *Κυπριακαὶ Σπουδαί*,

κατά το έτος 1817/1818. Δεν γνωρίζουμε τίποτα για την τύχη του, από το έτος 1827 και εξής¹¹. Στο εξεταζόμενο κατάστιχο, ο Δερβίς Εφέντης αναφέρεται αμυδρά¹² και μόνο για να υποδηλώνει τον κάτοχο που έδωσε το όνομά του σε αυτό που ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης ονόμασε «τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη»¹³. Ιδιαίτερα μετά την «κατάλυση του φεουδαλισμού»¹⁴ από τον Μαχμούτ Β' (1831) όλο και περισσότερα τιμάρια μετατρέπονταν σε γαίες του στέμματος και προικώς και στη συνέχεια εκμισθώνονταν σε εκμισθωτές φόρων ως ιλτιζάμια ή μονκατάδες με καθαρά οικονομικές και όχι στρατιωτικές υποχρεώσεις¹⁵. Το «τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη» περιήλθε στο Δημόσιο¹⁶ και τη δικαιοδοσία της εκμίσθωσής του ανέλαβε ο Διοικητής της Κύπρου¹⁷ με κύριο υπεύθυνο των εκμισθώσεων των διαφόρων προσόδων της επαρχιακής οθωμανικής διοίκησης της Κύπρου, το δεφτερδάρη και εισπράκτορα το σαράφη¹⁸ (1832-36). Ο σαράφης προεισέπραττε προς όφελος του Οθωμανικού Δημοσίου ομολογία¹⁹ την οποία παραχωρούσε ο ενδιαφερόμενος. Ο

ΛΗ' - ΛΘ' (1974-75), Λευκωσία 1975, σ. 96-99· HILL, *A History of Cyprus*, ό.π., σ. 4-5· Ο Γραμματικός Μόρφου Γιαννάκης Οικονομίδης μεταξύ των εμβασμάτων του προς την Αρχιεπισκοπή για τη συλλογή των φόρων κατά το έτος 1817/1818 δίδει στον Δερβίς Εφένδη κριτή Λευκωσίας χρηματικά ποσά σε δύο δόσεις των 1000: γροσίων βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο XV*, φ. ιστ' 2· Υπήρχε ανοικτός λογαριασμός Αρχιεπισκόπου (κάσας κοινού) με τον κριτή Λευκωσίας Δερβίς Εφένδη βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο XV (1817/1818)*, φ. ιστ' 1, κ γ, 9^ν-1, 10^ν-1).

¹¹ Τελευταία αναφορά στο όνομά του Δερβίς Εφέντη ήταν το 1827 βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο XV (1823)* (πίνακας περιεχομένων), σ. 23· Κριτής Λευκωσίας κατά το έτος 1830 ήταν ο Μουσταφά Εφένδης που «θεωρεί» και «σφραγίζει» μαζί με τον ηγεμόνα της Κύπρου Χαλίλ Εφένδη χρηματικό ποσό ενός λογαριασμού του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 96-97.

¹² «1833: Ίανουαρίου ά: σημείωσις τών έξόδων τών εις νεύσι Μόρφου τζιφτιλικίου Δερβίς Εφένδη τό όποιον έκαμα Ίλτιζάμι έως τόν χρόνον», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ. «02/03/1835: σημείωσις όπου έλαβα τό εις Μόρφου, τζιφτιλικί του Δερβίς Εφένδη εις τό Ίλτιζάμι Μου Από τόν Ένδοξον άγά Εφένδην μας έσσεγίδ χ(ατζη) Μεχμέδαγα άπό 1834: 8μβρίου 26: ήμέρα κασούμ, έως τόν χρόνον δηλαδή 1835: 8μβρίου 26: ήμέρα τή αυτή διά νά τό παραδώσω εις 9750:00» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 101/β.

¹³ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 101/β.

¹⁴ Ανάκληση όλων των τιμαρίων που είχαν απομείνει στα χέρια των σπαχήδων βλ. Bernard LEWIS, *The Emergence of Modern Turkey*, London - Oxford - New York (Oxford University press) 1968, σ. 90-92· Για την κατάσχεση το 1830 των «οικογενειακών» βακουφίων (vakf-i. adi) από το οθωμανικό Δημόσιο και την υπαγωγή τους σε ένα υπουργείο των Ευαγών Ιδρυμάτων βλ. Σωκράτης Δ. ΠΕΤΜΕΖΑΣ, *Η Ελληνική αγροτική οικονομία κατά τον 19ο αιώνα: Η περιφερειακή διάσταση*, Ηράκλειο (Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης) 2003, σ. 24 υπ. 5.

¹⁵ Βασίλης ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Το Εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18ο αιώνα (1715 - 1792)*, (Με βάση τα Γαλλικά Αρχεία), Αθήνα 1972, σ. 4· LEWIS, *The Emergence of Modern Turkey*, ό.π., σ. 91.

¹⁶ Η κατάληξη του χρηματικού ποσού της εκμίσθωσης στο κεντρικό θησαυροφυλάκιο, Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 101/β.

¹⁷ Οθωμανός διοικητής της Κύπρου την περίοδο αυτή (1833-1838) ήταν οι Μεσεμέτ εμίν Αγά (Es-seyyid Mehmed Emin) βλ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ, *Οθωμανικά έγγραφα*, ό.π., σ. XIII· Α.Ι.Α.Κ., *Συνοδικός Κώδικας Α'*, Χρέος του Κοινού, σ. 215.

¹⁸ «Δίδει: ό Κύριος λαμπήκι σαράφης τής ένδοξότητός του (18/07/1832): όσα Άπέρασεν εις έξώφλησιν του Ίλτιζαμίον τζιφτιλικίου Μόρφου γρόσια 10000:00», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 82-83.

¹⁹ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 82-83.

εκμισθωτής αναλάμβανε έναντι του δημοσίου συγκεκριμένου τύπου υποχρέωση. Οι οικονομικές αρμοδιότητες²⁰ του διοικητή της Κύπρου, ως μουχασίλη, περιελάμβαναν τη διαχείριση για λογαριασμό του δημοσίου της κρατικής περιουσίας²¹ που προερχόταν από το θάνατο²² ή τη δήμευση²³ ιδιωτικών περιουσιών και τη διαπραγμάτευση και κατακύρωση²⁴ της εκμίσθωσης των φορολογικών και άλλων προσόδων της επαρχίας στους ενδιαφερομένους. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης είχε συνείδηση του ότι η περιουσία του Δερβίς Εφέντη δεν ήταν τίποτα άλλο από ένα μέτρο φορολογικής διοικητικής αναδιοργάνωσης, όσον αφορά την κατοχή των εδαφών, αλλά με πολλαπλές δυνατότητες εκμετάλλευσης προϊόντων για την ντόπια και ξένη αγορά. Ο ίδιος προσέδιδε στην περιουσία αυτήν την έννοια του τσιφλικιού με ό,τι δήλωνε ο συγκεκριμένος όρος την τρίτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα και προσέβλεπε σε ενδεχόμενη αλλαγή της τύχης της Κύπρου μέσα από ευρύτερες ανακατατάξεις της περιοχής.

Τα περιουσιακά στοιχεία των εκμισθούμενων τσιφλικιών καταγράφονταν

²⁰ Για τις αρμοδιότητες του μουχασίλη αλλά και για το είδος των επιβαλλόμενων φόρων στην Κύπρο στις αρχές του 19^{ου} αιώνα βλ. ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥ, *Οθωμανικά έγγραφα*, ό.π., σ. 130-136 (Φερμάνι 30/10/1807). Για τις οικονομικές αρμοδιότητες του διοικητή στην Πελοπόννησο βλ. ΚΥΡΚΙΝΗ-ΚΟΥΤΟΥΛΑ, *Η Οθωμανική διοίκηση*, ό.π., σ. 88.

²¹ Για τη «θεώρηση των λογαριασμών» της πενταετούς ηγεμονίας του Εσσεΐδ Χατζη-Μεχεμέδ Αγά (Es-seyyid el-hajj Mehmed)(1833-1838) και όσες καταχρήσεις έκαμε το χρονικό αυτό διάστημα, εκλέγηκαν κατά τη Γενική Συνέλευση της 24/7-1/8/1838, αντιπρόσωποι του Κοινού, οι Κύριλλος (Αρχιμανδρίτης του Αρχιεπισκόπου Παναρέτου), Γιάγκος Γεωργιάδης και Χατζη-Χριστόδουλος Απέγγιος. Σκοπός της εκλογής και μετάβασής τους στην Κωνσταντινούπολη ήταν να αποσπάσουν από τον πρώην ηγεμόνα Εσσεΐδ Χατζη-Μεχεμέδ Αγά τα κατακρατηθέντα από τον ίδιο χρήματα των βασιλικών φόρων του φορολογικού έτους 1254 [27/3/1838-16/3/1839] βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Συνοδικός Κώδικας Α΄*, Πρακτικά Γενικής Συνέλευσης (24/7-1/8/1838) Εκλογή Α΄: Αντιπροσώπων διά Κωνσταντινούπολη, σ. 248.

²² ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ - ANDREEV, *Τραγωδίας 1821 συνέχεια*, ό.π., σ. 157. Για μια ερευνητική πρόταση γύρω από τις απογραφές μετά θάνατον βλ. Γ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΟΥ-BALADIÉ, «Ερευνες γύρω από τις απογραφές περιουσιών μετά θάνατον», ΚΝΕ/ΕΙΕ, *Τετράδια εργασίας*, 7 (1984) 47-53.

²³ Για τη δήμευση της περιουσίας του Χατζηγιωργάκη Κορνέσιου από την Κεντρική εξουσία «έκαμε ζάπτι τὸ ὑψηλὸν δεβλέτι» και τον κατοπινόν βασιλικόν ορισμόν με τον οποίον απέδιδε την περιουσία στα παιδιά του με την υποχρέωση της καταβολής 175.000 γροσίων σε τρεις δόσεις βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Συνοδικός κώδικας Α΄*, σ. 177. Λέανδρος ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, «Ιδιαίτερες μορφές Κυπρίων το 18^ο και 19^ο αιώνα», *Η Ζωή στην Κύπρο τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αιώνα*, Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου αρ. 1, Λευκωσία 1984, σ. 99-100. Για τις δημεύσεις των περιουσιών των ελλήνων κατά τα γεγονότα του 1821 βλ. Ιωάννης Π. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ, «Οι Κύπριοι Προγραφέντες το 1821 σύμφωνα με άγνωστη οθωμανική πηγή», *Δωδώνη*, αρ. 24 (1995), σ. 67-109. (για την αξία των περιουσιών που δημεύθηκαν, σ. 71-97), (κατάλογοι των προγραφέντων: διασωθέντες και εκτελεσθέντες), σ. 99-107. επίσης ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ - ANDREEV, *Τραγωδίας 1821 συνέχεια*, ό.π., σ. 9, 155, 157.

²⁴ «02/03/1835: σημείωσις ὅπου ἔλαβα τὸ εἰς Μόρφου, τζιφτιλίκι τοῦ δερβίσι ἐφέντη εἰς τὸ Ἰλιτζάμι Μου Ἀπὸ τὸν Ἐνδοξὸν ἀγᾶ ἐφέντην μας ἔσσεγίδ χ(ατζη) Μεχμέδαγα ἀπὸ 1834: 8μβρίου 26: ἡμέρα κασοῦμ, ἕως τὸν χρόνον δηλαδή 1835: 8μβρίου 26: ἡμέρα τῇ αὐτῇ διὰ νὰ τὸ παραδώσω εἰς γρόσια 9750:00» βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 101/β.

στο συμφωνητικό της εκμίσθωσης²⁵ που υπογράφονταν από τον εκάστοτε μουχασί-
λη της Κύπρου. Πληροφορίες για την περιουσιακή κατάσταση²⁶ του εκμισθούμενου
τσιφλικιού υπήρχαν και στα κατάστιχα των εκμισθωτών, όπως στην περίπτωση
του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Τέτοιες κατηγορίες εγγράφων θα πρέπει να αναζη-
τηθούν στα οθωμανικά αρχεία ιδιαίτερα για την περίοδο που μας απασχολεί²⁷.

Οι κατηγορίες των πληροφοριών του καταστίχου του Γεωργάκη Μαρκαν-
τωνίδη για το «τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη» παρουσιάζονται σε ολοσέλιδες κατα-
χωρίσεις²⁸ εσόδων και εξόδων με τις κατά είδος καλλιέργειες και τις εκτάσεις
τους, τον κτιριακό και εργαλειακό εξοπλισμό²⁹ του και, τέλος, τις εργασιακές συμ-
φωνίες³⁰. Από τις κατηγορίες αυτές μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες για τον
τρόπο εκμετάλλευσης, λειτουργίας και διαμόρφωσης σχέσεων στο τσιφλίκι. Η
καταγραφή των πληροφοριών αυτών έγινε για την επιχειρηματική ενημερότητα του
εκμισθωτή και εντάχθηκε στα πλαίσια των εμπορικών του δραστηριοτήτων καθώς
και των δεσμεύσεων που ανέλαβε έναντι του κράτους. Για τις δεσμεύσεις που ανα-
λάμβαναν οι εκμισθωτές των τσιφλικιών έναντι της οθωμανικής αρχής, μας δια-
σώθηκαν λεπτομέρειες σε μισθωτήρια συμβόλαια³¹ της εποχής. Αυτές περιλάμβαν-
αν τις υποχρεώσεις για διαφύλαξη³² των περιουσιακών στοιχείων και της υπάρ-

²⁵ Το συμφωνητικό της εκμίσθωσης δεν καταγράφηκε στο κατάστιχο του Γεωργάκη Μαρκαν-
τωνίδη αλλά από εσωτερικές ενδείξεις του καταστίχου (σ.101) γνωρίζουμε το περιεχόμενό του. Το
έγγραφο λανθάνει αλλά θα υπήρχε στο εμπορικό αρχείο του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη.

²⁶ Πρβ. την περιουσιακή κατάσταση των τσιφλικιών, όπως την παρουσιάζει ο INALCIK, «The
Emergence of big Farms, (Çiftlik)», ό.π., σ. 105-126 και πίνακες I, II· McGOWAN, *Economic Life in
Ottoman Europe*, ό.π., σ. 45-80, 121-170· Yuzo NAGATA, *The role of Ayans in regional development
during the pre-tanzimat period in Turkey: A case of the karaosmanoğlu family*, The Proceedings of the
International Conference on Urbanism in Islam (22/10-28/10/1989), I, Tokyo 1989, σ. 188 (πιν. 2).

²⁷ Είναι αμφίβολο εάν υπήρχαν τέτοιου τύπου έγγραφα σε προγενέστερες περιόδους λόγω της
αμφισβήτησης της νομιμότητας του θεσμού των τσιφλικιών από την κεντρική εξουσία. Εκ μέρους
των ιστορικών, υπάρχουν ισχυρές επιφυλάξεις (βλ. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Εισαγωγή στην ιστορία της
νεοελληνικής κοινωνίας*, ό.π., σ. 43) για την αποτύπωση του συνολικού αριθμού των τσιφλικιών
στα οθωμανικά αρχεία, ιδιαίτερα κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα. Εάν αποτυπώθηκαν, θα έγινε για ορι-
σμένου τύπου τσιφλίκια και μόνο σε ό,τι αφορά στην εκμίσθωση τους, όχι όμως για τη λειτουργία
και την οργάνωση των εμπορευματικών τσιφλικιών.

²⁸ Οι σελίδες του καταστίχου που αναφέρονταν σε δραστηριότητες του Γεωργάκη Μαρκαν-
τωνίδη σχετικά με το τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη ήταν κατά κατηγορία οι εξής: α) Έσοδα
(Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 100, 119, 120, 144), β) Έξοδα (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 101, 103, 104,
105, 118, 129, 145-147), γ) Καλλιέργειες / καλλιεργητικές εκτάσεις (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.106),
«οσπήτιον» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.111), «βοκολόμανδρα» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 110/ι).

²⁹ Εργαλειακός εξοπλισμός (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.128), χρεώσεις εργαλειακού εξοπλι-
σμού σε ταχτικούς εργάτες του τσιφλικιού (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.111).

³⁰ Εργασιακές σχέσεις (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 107-110, 112-115, 122-126, 148-151).

³¹ Α.Ι.Α.Κ., *Συνοδικός Κώδικας Α'*, σ. 178-179.

³² Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 128· Το πωλητήριο έγγραφο (χοτζέτι) για το κτήμα της Αυγασί-
δας (1823) αποτύπωσε πλήρως τα περιεχόμενα ενός μεγάλου αγροκτήματος βλ. Παύλος

χουσας κατάστασης του τσιφλικιού (ζωϊκό κεφάλαιο, κτίρια - κονάκι, σταύλοι, μάνδρες, μύλος, δένδρα) και την καταβολή πρόσθετων επιβαρύνσεων³³ (σιτάρι και κριθάρι μουμπαγιά).

II. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΤΣΙΦΛΙΚΙΩΝ ΣΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΧΩΡΟ

Η οθωμανική αυτοκρατορία στήριξε την ισχύ της στη σχέση των ανθρώπων με τη γη. Από παλιά είχε αναπτυχθεί μια διαρκής πάλη ανάμεσα στο οθωμανικό κράτος και τα άτομα, για τον έλεγχο των γεωργικών εκτάσεων που αποτελούσαν την κύρια πηγή πλούτου, για τη δημιουργία κεφαλαίων ή για τα οικονομικά του κράτους³⁴.

Παλιότερες και πρόσφατες μελέτες ασχολήθηκαν με τα προβλήματα της εμφάνισης³⁵, εξέλιξης³⁶, σχηματισμού³⁷ των τσιφλικιών.

ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥ, «Κατάλογος των εν τω Αρχείω Κέντρου επιστημονικών ερευνών οθωμανικών εγγράφων», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, V (1971-1972), σ. 339-340 (έγγραφο αρ. 281, προβλ. έγγραφα 174, 279).

³³ Επιβαρύνσεις του τσιφλικιού προς την επαρχιακή οθωμανική διοίκηση Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 111.

³⁴ INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», *ό.π.*, σ. 105.

³⁵ Vera MUTAFÇIEVA, «Περί του ζητήματος των τσιφλικιών εις την Οθωμανική Αυτοκρατορίαν κατά τον 14^{ον} - 17^{ον} αιώνα», *Istoriceski Pregled* 1 (1958), *ελλ. μτφρ. στο Δελτίον Σλαβικής Βιβλιογραφίας*, έτος Z, τεύχος 29, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 83-118· THEOCHARIDES, «Za vâznikvaneto na çiflicite v kîrâr», *ό.π.*, σ. 147-153· KREMMYΔΑΣ, *Εισαγωγή στην Ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας*, *ό.π.*, σ. 51· ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα*, *ό.π.*, σ. 69-97· Traian STOIANOVICH, «Αγρότες και Γαιοκτήμονες των Βαλκανίων και Οθωμανικό Κράτος: Οικογενειακή οικονομία, οικονομία αγοράς και εκσυγχρονισμός», *Εκσυγχρονισμός και Βιομηχανική Επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19^ο αιώνα*, εισαγ. Βασίλης ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Αθήνα (Θεμέλιο) 1980, σ. 180-181· Ιωάννης Γ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, «Τα τσιφλίκια του Βελή πασά υιού του Αλή πασά», *Μνήμων*, Β' (1972) 138-140· Ο Θεόδωρος ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ, *Προξενικά έγγραφα του ΙΘ' αιώνα* [Πηγαί και Μελέται της Κυπριακής Ιστορίας, VIII], Κέντρον Επιστημονικών Ερευνών, Λευκωσία 1980, σ. κλνί υποστηρίζει ότι «το εμπορευματικό τσιφλίκι αποτελεί προσανατολισμόν της φεουδαρχικής γαιοκτησίας προς τας έξωθεν επιβαλλόμενας συνθήκας εμπορευματικής κεφαλαιοκρατικής οικονομίας. Δεν αποτελεί... αυτογενή ανάπτυξιν και οργανικήν εξέλιξιν της οθωμανικής οικονομίας, έχον την γενεσιουργόν του αιτίαν εις την εσωτερικήν διαδικασίαν της οθωμανικής οικονομικής παραγωγής». Ως προς την εμφάνιση και την εξέλιξη των τσιφλικιών υποστηρίζεται ότι τα χωριά ζευγολατιά των βενετικών πηγών ταυτίζονται με τα τσιφλίκια της μορφής των μεγάλων εκτάσεων βλ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Οικισμοί, γαιοκτησία και φορολογία», *ό.π.*, 34/18 (2001) 83-84.

³⁶ Για τη γενίκευση του θεσμού και την επέκταση του εμπορευματικού τσιφλικιού σε βάρος της μικρής ιδιοκτησίας ως επιχείρησης κεφαλαιοκρατικού τύπου βλ. KREMMYΔΑΣ, *Εισαγωγή στην Ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας*, *ό.π.*, σ. 52-53· Για το χαρακτήρα της απειλής από τη διάδοση και την επέκταση του τσιφλικιού στην κεντρική οθωμανική γραφειοκρατία βλ. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα*, *ό.π.*, σ. 67-68· STOIANOVICH, «Αγρότες και Γαιοκτήμονες», *ό.π.*, σ. 180-184.

³⁷ Για το είδος των γαιών, τους παράγοντες και τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν για την ανάπτυξη και το σχηματισμό του τσιφλικιού ως νέας μονάδας αγροτικής ιδιοκτησίας βλ. INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», *ό.π.*, σ. 107-112. Ο ίδιος στη σ. 116, εξετάζει το σχηματισμό των τσιφλικιών δύο μεγάλων αγιάνηδων, του Haci Mehmed Agha, mutesellim of Teke στην Νοτιοδυτική Ανατολία και του Karaosman Zade Huseyin Agha, μunteσελίμη του Saruhan στη Δυτική Ανατολία (1815-1816)· Για τις συνθήκες επέκτασης και σχηματισμού των τσιφλικιών βλ. Ligor

Ο τρόπος εσωτερικής λειτουργίας³⁸ των τσιφλικιών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και ειδικότερα οι επιπτώσεις του φαινομένου στις αγροτικές σχέσεις, συνέβαλαν στην επιδείνωση της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης των αγροτικών μαζών. Ειδικότερα εξετάζονται στην παρούσα μελέτη η εμφάνιση της μεγάλης έγγειας ιδιοκτησίας³⁹ και οι ανταλλαγές που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στην υπαίθρου και την πόλη.

Το περιεχόμενο του όρου⁴⁰ διαφοροποιήθηκε στο χωρόχρονο (χρονικές

MILE, «De l'extension du système ciftlig sur les territoires albanais (fin du XVIIIe début du XIXe siècles)», *Deuxième conférence des études albanologiques*, II, Tirana 1970, σ. 101-108, ελλ. μτφρ. Σπ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Η επέκταση του συστήματος των τσιφλικιών στα αλβανικά εδάφη (τέλη του ΙΗ' - αρχές του ΙΘ' αιώνα)», *Οικονομική Δομή των Βαλκανικών χωρών*, επιμ. Σπ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Αθήνα 1979, σ. 183-190. Για την αυθαίρετη μετατροπή ιδιόκτητων χωριών σε τσιφλικοχώρια με εξωοικονομικές διαδικασίες και την ως εκ τούτου αλλαγή του φορολογικού και ιδιοκτησιακού τους καθεστώτος βλ. ΠΥΛΙΑ, «Η γαιοκτησία στη Τριπολιτσά», *ό.π.*, σ. 236, 238. Δ.Κ. ΤΣΟΠΟΤΟΥ, *Γη και Γεωργοί της Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατία*, Αθήνα 1974, σ. 156-157, 159-165. Για τις ιστορικές προϋποθέσεις ανάπτυξης των τσιφλικιών βλ. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, *ό.π.*, σ. 69-89. Ιδιαίτερα χρήσιμος είναι ο προβληματισμός που αναπτύσσει ο Κ.Δ. ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ, «Ο σχηματισμός του τσιφλικιού και οι κολλήγοι της Βαλκανικής», *Αγροτικά*, [Αθήνα] 21978 (α' έκδοση 1931), σ. 111-200, παρό το γεγονός ότι αναφέρεται σε μεταγενέστερες μορφές οργάνωσης και λειτουργίας του τσιφλικιού.

³⁸ INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Ciftliks)», *ό.π.*, σ. 107-111. NAGATA, «Documents», Yuzo NAGATA, «Notes on Managerial System of a Big Farm (ciftliks) in the mid-18th century Turkey», *Annals of Japan Association for Middle East Studies*, 2 (1987) 319-328.

³⁹ Για τους παράγοντες που συνέβαλαν στη σχηματισμό της μεγάλης γαιοκτησίας βλ. Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Προβλήματα οικονομικής ιστορίας της Τουρκοκρατίας» *Οικονομική Δομή των Βαλκανικών Χωρών στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας (ιε'-ιθ')*, επιμ. Σπ. Ι. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Αθήνα (Μέλισσα) 1979, σ. 22. Ενέργειες μεγάλων γαιοκτημόνων (π.χ. Αλή Πασά Ιωαννίνων, Χαλίλ Αγά (Κατερίνη), Ισμαήλ Μπέης (Σέρρες) στα Βαλκάνια για να θέσουν υπό τον έλεγχό τους μεγάλα τμήματα καλλιεργούμενης γης ή την υποκίνηση για καλλιέργεια νέων βλ. STOIANOVICH, «Αγρότες και Γαιοκτήμονες» *ό.π.*, σ. 182.

⁴⁰ Δεν υπάρχει γενικά ένας αποδεκτός όρος για το τσιφλίκι επειδή στην εξέλιξη του χρόνου χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει διαφορετικά πράγματα: Με κριτήριο την έκταση, τη μορφή της ιδιοκτησίας και τον προορισμό του παραγόμενου προϊόντος ο INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Ciftliks)», *ό.π.*, σ. 108 αναφέρει: «Μεγάλες γεωργικές εκτάσεις οργανωμένες σαν μονάδες παραγωγής υπό ένα μόνο ιδιοκτήτη και διαχειριστή και με την παραγωγή να προορίζεται για την αγορά». Ο Fernand BRAUDEL, *Η Μεσόγειος και ο Μεσογειακός κόσμος*, *ό.π.*, σ. 430 χαρακτηρίζει το τσιφλίκι ως μορφή γαιοκτησίας ανάλογη με τα κτήματα που ίσχυαν στην Ευρώπη. Με κριτήριο τους καλλιεργητές και τους γαιοκτήμονες (τσιφλικούχους), κατά το R. Busch-Zantner, ο όρος δηλώνει: «Ένας και μόνο άνθρωπος κατείχε και διοικούσε την έγγεια αυτή ιδιοκτησία, άλλοτε ο ίδιος κι άλλοτε με τη βοήθεια ενός διαχειριστή, και δημιουργούσε έτσι ένα υποστατικό που επεκτεινόταν με κέντρο, πάντα, το σπίτι του τσιφλικά» (βλ. Peter F. SUGAR, *Η Νοτιοανατολική Ευρώπη κάτω από Οθωμανική Κυριαρχία (1354-1804)*, τ. Β', Αθήνα 1994, σ. 194). Ο Γεώργιος Π. ΝΑΚΟΣ, *Το νομικό καθεστώς των τέως δημοσίων οθωμανικών γαιών 1821-1912*, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 53, υπ. 75, οριοθετεί το τσιφλίκι ως αγρόκτημα που αποτελούνταν από δημόσιες γαίες και τις απαραίτητες για την καλλιέργεια τους χρήσιμες οικοδομές, για τις οποίες γινόταν ειδική ρύθμιση στην περίπτωση κληρονομικής διαδοχής, ούτως ώστε τα ακίνητα και κινητά του τσιφλικιού να κληρονομηθούν από τους κληρονόμους. Ο McGOWAN, «Ciftliks Agriculture», *ό.π.*, σ. 121-122 χρησιμοποίησε τον όρο για να δηλώσει μια καλλιεργήσιμη εκμετάλλευση που παράγει προϊόντα εμπορεύσιμα σε κοντινές ή μακρινές αγορές. Οι βασικές ιδιότητες του όρου τσιφλίκι με την έννοια που χρησιμοποιήθηκε στη μελέτη του ήταν μια τάση στη μονοκαλλιέργεια που στόχευε στην αγορά και μια αξίωση του κατόχου της γης που έμοιαζε προς την ιδιοκτησία και διακρινόταν σαφώς από την παραδοσιακή φεουδαρχική κυριαρχία του τιμαριούχου. Σε πολλές μελέτες ο όρος υποδηλώνει τη

περιόδους και γεωγραφικές περιοχές) και παρουσιάστηκε με διάφορες μορφές⁴¹ και τύπους⁴² ανάλογα με το ιδιοκτησιακό καθεστώς και το σύστημα ιδιοποίησης του αγροτικού προϊόντος, τα συστήματα αγροληψίας που υιοθέτησαν, τη δραστηριότητα τους, τον κύκλο των εργασιών τους, το είδος των καλλιεργειών τους και των εργασιακών σχέσεων που αναπτύχθηκαν σ' αυτό και τη διάθεση της παραγωγής τους. Στις ελληνόφωνες περιοχές της οθωμανικής αυτοκρατορίας τα τσιφλίκια ονομάστηκαν και υποστατικά⁴³. Οι τύποι των τσιφλικιών στην Πελοπόννησο κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα ήταν (α) τα «χωριά (ζευγολατεία) τσιφλίκια» ανήκαν «γη τε και οσπίτια» στους μεγάλους ιδιοκτήτες της γης· κατοικούνταν από οικογένειες και περιλάμβαναν καλλιεργήσιμη και ακαλλιεργήτη γη. Στους κατοίκους των χωριών αναγνωριζόταν συνήθως ως μόνη ιδιοκτησία η εκκλησία του χωριού, σπανίως μικρή κατακερματισμένη ιδιοκτησία αμπελώνων και, ακόμη σπανιότερα, μικρή ιδιοκτησία χωραφιών⁴⁴ (β) τα κεφαλοχώρια ή ελεύθερα ή ιδιόκτητα χωριά (καριγιέ, τουρκ. Kariye)· ήταν μεγάλα χωριά, ιδιοκτησίες (που ανήκαν σε περισσότερους κυρίους)· οι χωρικοί κατείχαν συνήθως μικρότερους κλήρους και κατέβαλλαν γαιοπρόσοδο. Η εξάρτησή τους από τον κάτοχο της γης φαινόταν από το γεγο-

σχήση που επικράτησε στους εκτεταμένους καλλιεργητικούς χώρους· Για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός τσιφλικιού (όρος, έκταση, κτίσματα και τη διαχείριση) βλ. I.P. THEOCHARIDES, «Za vaznikvaneto na ciflicite v kipar», ό.π., σ. 147-153· Yuzo NAGATA, «The Role of Ayans in Regional Development During the Pre-Tanzimat Period in Turkey: A Case Study of the Karaosmanoglu family», *Urbanism in Islam: The Proceedings of the International Conference on Urbanism in Islam*, 22-28, Oct. 1989, Vol. 1, Tokyo 1989, σ. 173-179· Για τα βασικά χαρακτηριστικά των τσιφλικιών και των ελεύθερων ή ιδιόκτητων χωριών στην περιοχή της Τριπολιτσάς Μάρθα ΠΥΛΙΑ, «Η γαιοκτησία στην Τριπολιτσά», ό.π., σ. 230, 232-235.

⁴¹ INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», ό.π., σ. 115.

⁴² INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», ό.π., σ. 115. Για τους διάφορους τύπους των τσιφλικιών βλέπε: Halil INALCIK, «Çiftlik», στην E.I.(n.e.), II (1965), σ. 32-33· Vera MUTAFÇIEVA, «Περί του ζητήματος των τσιφλικιών εις την Οθωμανική Αυτοκρατορίαν κατά τον 14ον - 17ον αιώνα», *Istoriceski Pregled*, 1 (1958) 34-57, ελλ. μτφρ. Ι.Θ. Λαμπιδής, στο *Δελτίον Σλαβικής Βιβλιογραφίας*, έτος Ζ', τεύχος 29, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 83-118· Της ΙΔΙΑΣ, *Αγροτικές σχέσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (15ος-16ος αιώνας)*, μτφρ. Ουρανία Ασρινάκη-Ευαγγελία Μπαλτά, Αθήνα (Πορεία) 1990, σ. 235-240· Για τη δημιουργία του νέου τύπου γαιοκτησίας και την ανάπτυξη του συστήματος των τσιφλικιών στην Κύπρο βλ. THEOCHARIDES, «Za vaznikvaneto na ciflicite v kipar», ό.π., σ. 149· Sp. ASDRACHAS, «Le surplus rural dans les régions de la Méditerranée orientale: les mécanismes», *Actes du IIe Colloque International. Economies méditerranéennes: équilibres et intercommunications, XIIIe-XIXe siècles*, II, Centre de Recherches Néolléniques, Fondation Nationale de la Recherche Scientifique, Athènes 1985, σ. 29-57 (ελλ. μτφρ. Σπ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Το αγροτικό πλεόνασμα στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου», *Οικονομία και νοοτροπίες*, Αθήνα 1988, σ. 24.

⁴³ Α.Ι.Α.Κ., *Συνοδικός κώδικας Α'*, σ. 177-178· SUGAR, *Η Νοτιανατολική Ευρώπη*, ό.π., σ. 193-194· Τάσος ΒΟΥΡΝΑΣ, «Σχεδιάγραμμα της οικονομικής ζωής της Ελλάδας στο μεταίχμιο 18^{ου} προς το 19^ο αιώνα», Φέλιξ ΜΠΩΖΟΥΡ, *Πίνακας του εμπορίου της Ελλάδος στην Τουρκοκρατία (1787-1791, τ.1, Αθήνα (Αφοι Τολίδη) 1974, σ. 15.*

⁴⁴ ΠΥΛΙΑ, «Η γαιοκτησία στην Τριπολιτσά», ό.π., σ. 230, 232-233· ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Οικισμοί, γαιοκτησία και φορολογία», ό.π., σ. 83-84.

νός ότι δεν είχαν ιδιόκτητη κατοικία και δεν συμμετείχαν «εις τα τυπώματα της επαρχίας» μέσω των κοινοτικών αρχόντων. Η νομική τους υπόσταση ως κοινότητες είχε χαθεί και εκπροσωπούντο από τον κεχαγιά⁴⁵.

Σε απόλυτη συνάρτηση με τη μορφή και τον τρόπο συγκρότησης του τσιφλικιού βρισκόνηταν και οι συμφωνίες παροχής γαιοπροσόδου, το είδος δηλαδή των καλλιεργητικών σχέσεων (συστήματα αγροληψίας)⁴⁶. Τα τιμάρια συνυπήρχαν με τη μεγάλη γαιοκτησία και, καθώς αποτελούσαν παραχώρηση φορολογικών προσόδων, έγιναν αντικείμενο εκμίσθωσης.

Η εμφάνιση του τσιφλικιού⁴⁷ συνδέεται με τις εντάσεις⁴⁸ του φαινομένου στα πλαίσια της εξάπλωσης της εμπορευματικής γαιοκτησίας στην Ανατολική Μεσόγειο και με την αποσύνθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας⁴⁹. Το τσιφλίκι⁵⁰ (çiftlik), ως τύπος κατοχής της γης στην οθωμανική αυτοκρατορία, προσδιόρισε τις σχέσεις των ανθρώπων με την αγροτική παραγωγή. Ο θεσμός αυτός

⁴⁵ ΠΥΛΙΑ, «Η γαιοκτησία στην Τριπολιτσά», ό.π., σ. 230, 232-233· ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Οικισμοί, γαιοκτησία και φορολογία», ό.π., σ. 78· Γιώργος Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ, *Κοινωνική Δυναμική και Πολιτική Αυτοδιοίκηση: οι Ελληνικές Κοινότητες της Τουρκοκρατίας*, Αθήνα (εκδ. Αντ. Λιβάνης - «Νέα Σύνορα») 1982, σ. 183-185.

⁴⁶ ΠΥΛΙΑ, «Η γαιοκτησία στην Τριπολιτσά», ό.π., σ. 247-248· ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Οικισμοί, γαιοκτησία και φορολογία», ό.π., σ. 101-102· ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Γαστούνη-Βοστίτσα», ό.π., σ. 368· ΣΤΟΙΑΝΟΒΙΤΣ, «Αγρότες και Γαιοκτήμονες», ό.π., 181.

⁴⁷ Σπ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, *Μηχανισμοί της αγροτικής οικονομίας στην τουρκοκρατία (ιε' - ιστ' αιώνας)*, Αθήνα 1978, σ. 22.

⁴⁸ Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Η Ελληνική οικονομία στον ιη' αιώνα: οι μηχανισμοί», *Ελληνική κοινωνία και οικονομία (ιη' - ιθ')*, Αθήνα (Ερμής) 1982, σ. 9.

⁴⁹ Για τους λόγους της αποσύνθεσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας βλ. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα*, ό.π., σ. 69-89· Ιωάννης ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, «Η παρακμή του Οθωμανικού κράτους. Η προσαρμογή των θεσμών στη νέα πραγματικότητα», *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, ΙΑ', σ. 98-110· του ΙΔΙΟΥ, «Τα τσιφλίκια του Βελή πασά», ό.π., σ. 135-137· Ειδικότερα στην Κύπρο βλ. ΤΗΟΧΑΡΙΔΗΣ, «Za vâznikvaneto na çiflicite v kipâr», ό.π., σ. 148-149· Λόγοι και ερμηνεία της μετάβασης από το τιμαριωτικό σύστημα στο σύστημα των τσιφλικιών βλ. SUGAR, *Η Νοτιοανατολική Ευρώπη κάτω από Οθωμανική Κυριαρχία*, Β', σ. 189, 193-195, 198· Bistra A. CVETKOVA, «L' évolution du régime féodal turc de la fin du XVIe jusqu' au milieu du XVIIIe siècle», *Études Historiques*, I (1960) 171-203 (ελλ. μτφρ. Σπύρου Ι. Ασδραχά, «Η εξέλιξη του τουρκικού φεουδαλικού καθεστώτος από τα τέλη του ΙΣΤ' ως τα μέσα του ΙΗ' αιώνα», *Η Οικονομική δομή των Βαλκανικών χωρών (15^{ος} - 19^{ος} αιώνας)*, Αθήνα 1979, σ. 92-94.

⁵⁰ Με την τυπική έννοια του όρου αυτό σημαίνει αγρόκτημα καλλιεργήσιμης γης που μπορούσε να καλλιεργηθεί σε μια μέρα από ένα ζεύγος (çift) βοδιών· Για τις χρήσεις και την έννοια που παίρνει ο όρος στην οθωμανική ιστορική εξέλιξη βλ. Halil INALCIK, λ. «Çiftlik», στην Ε.Ι. (n.e.), II (Leiden, E.I. Brill, 1965) 32-33· Ömer Lütfi BARKAN, λ. «Çiftlik», *İslam Ansiklopedisi*, III, cüz 25 (1945) 392-397· Yuzo NAGATA, *The role of Ayans in regional development during the pre-tanzimat period in Turkey: A case of the karaosmanoğlu family*, The Proceedings of the International Conference on Urbanism in Islam (22/10-28/10/1989), I, Tokyo 1989, σ. 173-174· ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, *Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία*, ό.π., σ. 364· ΑΣΔΡΑΧΑΣ, *Μηχανισμοί της αγροτικής οικονομίας*, ό.π., σ. 41-42, 75 κε. Η μέχρι το 1984, βασική βιβλιογραφία για το θέμα των τσιφλικιών παρουσιάστηκε στο βιβλίο του Γεωργίου Π. ΝΑΚΟΥ, *Το νομικό καθεστώς*, ό.π., 51-53 υπ.75.

(çiftlik)⁵¹ παρουσίασε εξελικτική πορεία και διαδοχικές φάσεις ως προς τη διερεύνηση των λειτουργιών και των τύπων του. Υποστηρίχτηκε η άποψη ότι η προνομιακή παραχώρηση από το Σουλτάνο, υπό μορφή δώρου, γης με μεγάλο εισόδημα σε μέλη της αυλής και της άρχουσας τάξης, παρά την αλλαγή της νομικής κατάστασης της γης και της εργασίας επ' αυτής, σε πολλές περιπτώσεις δεν επέφερε αλλαγή στην οργάνωση της παραγωγής. Οι παραχωρήσεις αυτές θεωρήθηκαν ως απλές οικονομικοδιοικητικές ανακατατάξεις στην κατοχή των γαιών χωρίς οποιαδήποτε μεταβολή στον τρόπο παραγωγής. Η παρότρυνση μελών της άρχουσας τάξης, για επένδυση σημαντικών κεφαλαίων σε εγκαταλειμμένες γαίες (Mawat), κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και για συγκεκριμένους λόγους, και η μετατροπή τους σε γεωργικές εκτάσεις με τη μορφή οργανωμένων μονάδων παραγωγής (φάρμες), θεωρήθηκε επίσης, ως εσκεμμένη πολιτική του κράτους (νομικό τέχνασμα)⁵².

Η μετατροπή των γαιών μισί των χωρικών (reaya miri), μετά τις ταραχές των celali ή λόγω διοικητικής ανικανότητας, σε μεγάλα αγροκτήματα εκτροφής ζώων ή σε βακούφικα (wakfs), πραγματοποιήθηκε από ιδιώτες με μεγάλη επιρροή. Επίσης λόγω της καταχρέωσης χωρικών, πολλοί τοκογλύφοι, κυρίως στρατιωτικοί πήραν τα δικαιώματα των ραγιάδων στις γαίες μισί και τις μετέτρεψαν σε ατομικές ιδιοκτησίες⁵³.

«Ο εκχρηματισμός του εισοδήματος του τιμαριώτη σε συνθήκες σταθερής υποτίμησης του νομίσματος και ανοδικής τάσης της τιμής των αγροτικών προϊόντων, η ανάγκη χρηματοδότησης του κυρίαρχου κοινωνικά οθωμανικού στρώματος, ευνόησαν τις αγροτικές εμπορευματικές καλλιέργειες και άνοιξαν το δρόμο που οδήγησε στο τσιφλίκι»⁵⁴.

⁵¹ Ο THEOCHARIDES, «Za vâznikvaneto na çiftlicite v kipâr», ό.π., σ. 150, θεωρεί το τσιφλικακό σύστημα ως νέο τύπο μη παροχής υπηρεσιών φεουδαρχικής ιδιοκτησίας που προκαλείται από την ανάπτυξη της εμπορευματικής παραγωγής του εμπορικού και τοκογλυφικού κεφαλαίου. Για το περιεχόμενο του θεσμού και τα πλεονεκτήματα της επίμορτης αγροληψίας για τον αγρότη μέσα στα πλαίσια του τσιφλικιού βλ. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα*, ό.π., σ. 65-66.

⁵² INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftliks)», ό.π., σ. 108-110· VEISTEIN, «On the çiftlik debate», ό.π., σ. 38-39.

⁵³ INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftliks)», ό.π., σ. 111· VEISTEIN, «On the çiftlik debate», ό.π., σ. 39-40, 43.

⁵⁴ Βασίλης ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Η Μεσόγειος στον ιστορικό χρόνο του Φ. Μπρωντέλ. Οι άνθρωποι και ο χώρος», *Δελτίο της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας*, 11 (1988) 45.

Η δημιουργία του εμπορευματικού τσιφλικιού τοποθετείται χρονικά⁵⁵ στα μέσα του 17^{ου} αιώνα. Είναι τότε που εμφανίστηκαν οι αντικειμενικοί παράγοντες που απαιτούσαν την αύξηση της παραγωγής και την ανατροπή των παλαιών μορφών και μεθόδων της αγροτικής παραγωγής. Ταυτίστηκε με την ανάπτυξη των ανταλλαγών, την πορεία προς την εμπορευματοποίηση της παραγωγής και την επιβολή των ξένων συμφερόντων στις εμπορικές σχέσεις του Οθωμανικού χώρου. Το εμπορευματικό τσιφλίκι ήταν ένας νέος τύπος⁵⁶ γαιοκτησίας, που μια σειρά από παράγοντες το διαφοροποιούσαν⁵⁷ από παλαιότερους τύπους τσιφλικιών που ήταν καθαρά φεουδαρχικές αγροτικές μονάδες⁵⁸ (χασσά τσιφλίκι, ραγιά τσιφλίκι, τσιφλίκι συνδεδεμένο με στρατιωτικές υποχρεώσεις), καθώς και από τη βασική αγροτική μονάδα, το τιμάριο⁵⁹. Στο σύστημα του τιμαρίου ο έλεγχος της γεωργικής παραγωγής και της γης μοιραζόταν στο κράτος, στον αγρότη και στον τιμαριούχο, έφιππο στρατιώτη που ζούσε στα χωριά. Ο τιμαριούχος, εκτός από τη συλλογή ενός καθορισμένου ποσού από τον αγρότη ως μισθό του, είχε και ορισμένα δικαιώματα ελέγχου επί της γης (π.χ. μεταβίβαση και χρήση της γης από τους χωρι-

⁵⁵ ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Εισαγωγή στην ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας*, ό.π., σ. 50-51· THEOCHARIDES, «Za vāznikvaneto na ciftlicite v kīrār», ό.π., σ. 150· ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα*, ό.π., σ. 67, 73, 89-90.

⁵⁶ Για τους διάφορους τύπους των τσιφλικιών βλ. Halil INALCIK, «Çiftlik», E.I., t. 2, σ. 32-33· Vera MUTAFÇIEVA, «Kam vaprosa za ciftlicite v Osmankata imperija prez XIV-XVII v», *Istoriceski Pregled*, Σόφια, XIV, 1 (1958) 34-57 (ελλ. μτφρ. Ι.Θ. Λαμπρίδη, «Περί του ζητήματος των τσιφλικιών εις την οθωμανικήν αυτοκρατορίαν κατά τον ΙΔ' - ΙΖ' αιώνα», *Δελτίο Σλαβικής Βιβλιογραφίας*, τευχ. 29, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 83-117· Για τη δημιουργία του νέου τύπου γαιοκτησίας και την ανάπτυξη του συστήματος των τσιφλικιών στην Κύπρο βλ. THEOCHARIDES, «Za vāznikvaneto na ciftlicite v kīrār», ό.π., σ. 149· Ο Θεόδωρος ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ, *Προξενικά έγγραφα*, ό.π., σ. xliν-xlvi, αναφέρει ότι το τσιφλίκι του ΙΘ' αιώνα ήταν γεωργική μονάδα εκμετάλλευσης προσαρμοσμένη στις απαιτήσεις της εμπορευματικής οικονομίας και λειτουργούσε ως προς τις τιμές με βάση την προσφορά και τη ζήτηση. Για το εάν ήταν κεφαλαιοκρατικός ή όχι ο χαρακτήρας της και για το εάν αναπτύχθηκε στην οθωμανική αυτοκρατορία κεφαλαιοκρατική οικονομία, διακρίνει την οθωμανική οικονομία σε μη κεφαλαιοκρατικού τύπου (εσωτερική) και κεφαλαιοκρατικού τύπου (εξωτερική) αυτή που δέχθηκε την επέμβαση της ευρωπαϊκής κεφαλαιοκρατικής οικονομίας.

⁵⁷ Οι διαφοροποιήσεις προκύπτουν συγκρίνοντας τη λειτουργία των τσιφλικιών του 18^{ου} και 19^{ου} αι. με το χαρακτήρα και τη λειτουργία των τιμαρίων και της επαρχιακής διοίκησης την κλασική περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. βλ. Χαλίλ ΙΝΑΛΤΖΙΚ, «Η επαρχιακή διοίκηση και το σύστημα των τιμαρίων», *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία: Η κλασική περίοδος 1300-1600*, μτφρ. Μ. Κοκολάκης, Αθήνα 1995, σ.183-207· ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, «Η παρακμή του Οθωμανικού κράτους», ό.π., σ. 108-109.

⁵⁸ MUTAFÇIEVA, «Περί του ζητήματος των τσιφλικιών», ό.π., σ. 100-111, 116· Βέρα ΜΟΥΤΑΦΤΣΙΕΒΑ, *Αγροτικές σχέσεις στην οθωμανική Αυτοκρατορία (15^{ος}-16^{ος} αι.)*, μτφρ. Ουρανία Αστρινάκη - Ευαγγελία Μπαλτά, Αθήνα (Πορεία) 1990, σ. 235-254· Ömer Lütfi BARKAN, λ. «Çift», *İslam Ansiklopedisi*, III, Istanbul 1947, σ. 392.

⁵⁹ ΙΝΑΛΤΖΙΚ, «Η επαρχιακή διοίκηση και το σύστημα των τιμαρίων», *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία: Η κλασική περίοδος 1300-1600*, μτφρ. Μ. Κοκολάκης, Αθήνα 1995, σ.183-207· ΜΟΥΤΑΦΤΣΙΕΒΑ, *Αγροτικές σχέσεις στην οθωμανική Αυτοκρατορία*, ό.π., σ. 17-96.

κούς). Τέτοιες διαφοροποιήσεις⁶⁰, μεταξύ άλλων ήταν (α) ο νέος ρόλος και οι υποχρεώσεις του γαιοκτήμονα προς το κράτος (κέρδιζε πολύ περισσότερα από ό,τι ο τιμαριούχος και εκμεταλλευόταν προς όφελός του την παραγωγή και τους εργαζομένους), (β) η θέση και οι υποχρεώσεις των εργαζομένων στο τιμάριο (βασικός στόχος του αρχηγέτη του νοικοκυριού ήταν η καταβολή των φόρων, η διατροφή των μελών της οικογένειας και η πληρωμή άλλων μικρών σταθερών χρηματικών δαπανών⁶¹ ενώ στο τσιφλίκι είχαμε την εντατικοποίηση της «αυτοεκμετάλλευσης» της οικογενειακής εργατικής δύναμης και της ανάγκης συμπληρωματικών εισοδημάτων ή την ευρεία χρήση της εποχικής ή τακτικής εργασίας), (γ) το διαχειριστικό σύστημα των εμπορευματικών τσιφλικιών, (δ) η διάθεση της παραγωγής τους, (ε) ο διαχωρισμός των δικαιωμάτων των συντελεστών της παραγωγής επί της γης. Η έλλειψη προστασίας του ραγιά / παραγωγού στο τσιφλίκι σε αντίθεση με το σύστημα προστασίας του φεουδαλικού συστήματος (π.χ. δεν μπορεί κάποιος να κατασχέσει τα μέσα παραγωγής).

Η μετατροπή των γαιών μιρί ή των χέρσων γαιών σε τσιφλίκια τύπου φυτειών, είχε ως αποτέλεσμα την εμπορευματοποίηση της γεωργίας, την αυξανόμενη αποξένωση των χωρικών από τη γη⁶² και την πιο εντατική εκμετάλλευση των καλλιεργειών από τους γαιοκτήμονες.

Λόγω έντονων οικονομικών πιέσεων του κρατικού θησαυροφυλακίου, το κράτος εισήγαγε τη διαδικασία ενοικίασης μιρί γαιών με μακρόχρονη (*mukata'a*) ή ισόβια βάση (*Malikane*). Με την εφαρμογή αυτών των συστημάτων, εμφανίστηκαν τοπικοί παράγοντες (αγιάνηδες) που κατάφεραν, ελέγχοντας την ενοικίαση των φορολογικών προσόδων (κατά συνέπεια και την κατοχή της γης και τη γεωργία στις επαρχίες), να συγκεντρώσουν στα χέρια τους οικονομική δύναμη, να ανεξαρτητοποιηθούν από την κεντρική διοίκηση και να αποκτήσουν πολιτικό έλεγχο στις περιοχές τους. Αυτή η τάξη των κατόχων ενοικιαστηρίων (*eshab-i mukata'a*) μακράς διάρκειας παρενέβαινε μεταξύ του κράτους και των άμεσων παραγωγών. Αυτή η ανακατανομή του αγροτικού πλεονάσματος μεταφέρθηκε στο εσωτερικό του ανώτερου κοινωνικού στρώματος της οθωμανικής αυτοκρατορίας, ανάμεσα δηλαδή στο Σουλτάνο, την κεντρική και περιφερειακή οθωμανική αριστοκρατία.

⁶⁰ VEISTEIN, «On the çiftlik debate», ό.π., σ. 40.

⁶¹ Οι αγρότες και οι μικροκαλλιεργητές έχαναν τα δικαιώματα της νομής και κατοχής γης (*tasarruf*) που τους διασφάλιζαν την παραμονή στη γη στα όρια του τιμαρίου καθώς και τα κληρονομικά τους δικαιώματα. Για τα δικαιώματα αυτά βλ. SUGAR, *Η Νοτιανατολική Ευρώπη κάτω από Οθωμανική Κυριαρχία*, ό.π., Α', σ. 206-207.

⁶² ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Η Ελληνική οικονομία στον 19^ο αιώνα: οι μηχανισμοί», ό.π., σ. 7-12.

Το σύστημα εκμίσθωσης (Iltizam/ tax-farming)⁶³ των πλουτοπαραγωγικών πηγών (miri γαίες κάτω από το σύστημα cift-hane σαν Mukata' a ή Malikane), διευρύνθηκε κατά την περίοδο 1760-1808 και, η νέα τάξη τοπικών αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης⁶⁴ (ayan), θέτοντας αυτές τις πηγές υπό τον έλεγχο της, απέκτησε πολιτική δύναμη και οικονομική ευρωστία. Παρά τις οικονομικές επιδιώξεις αυτής της κοινωνικής ομάδας, δρώντας σε ένα περιβάλλον επεκτεινόμενης εξωτερικής αγοράς και πιεστικών χρηματικών αναγκών, οι δραστηριότητές τους στη φοροενδίκιαση θεωρήθηκαν ως μια φορολογική αναδιοργάνωση στην κατοχή εδαφών που δεν επέφερε οποιαδήποτε αλλαγή στο σύστημα cift-hane⁶⁵. Ερμηνεύοντας τους οικονομικούς απολογισμούς έξι προυχόντων των περιοχών της Δυτικής Ανατολίας (Tire, Isparta, Manisa) σχετικών με τα τσιφλίκια (çiftlik) τους, οι Inalcik και Veistein κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το οικονομικό αποτέλεσμα δεν οφειλόταν τόσο στην παραγωγή των τσιφλικιών όσο στο γεγονός ότι οι προύχοντες ήταν κυβερνήτες (διοικητικές και οικονομικές αρχές) στις περιοχές αυτές και επωφελούνταν από τις θέσεις αυτές. Θεώρησαν επίσης ότι οι κύριες επιχειρήσεις τους δεν ήταν τα τσιφλίκια αλλά ενεργούσαν ως τοκογλύφοι και ελεγκτές του εμπορίου μεταξύ των Ευρωπαίων εμπόρων και των οθωμανών παραγωγών⁶⁶. Ο Halil Inalcik κάνει σαφή διαχωρισμό ανάμεσα στις ενοικιάσεις τύπου Malikane και των τσιφλικιών με τη μορφή φυτείας. Θεωρεί ότι ενοικιάσεις αυτές των μισθωμάτων ήταν οικονομικο-διοικητικές ανακατατάξεις στην κατοχή των γαιών που δεν έφεραν κατ' ανάγκην μεταβολή στο σύστημα cift-hane, εκτός εάν οι κάτοχοί τους ξαναοργάνωσαν αυτές τις γαίες σαν τσιφλίκια με μορφή φυτείας, πράγμα σπάνιο γιατί οι κάτοχοί τους δεν ήταν έμποροι⁶⁷.

⁶³ ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Η Ελληνική οικονομία στον 19^ο αιώνα: οι μηχανισμοί», ό.π., σ. 12

⁶⁴ INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», ό.π., σ. 113-114· VEISTEIN, «On the çiftlik debate», ό.π., σ. 45-46.

⁶⁵ INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», ό.π., σ. 124-125· VEISTEIN, «On the çiftlik debate», ό.π., σ. 45-46· Sevket PAMUK, *The Ottoman Empire and European Capitalism (1820-1913): Trade, investment and production*, Cambridge University Press 1987, σ. 9.

⁶⁶ INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», ό.π., σ. 114.

⁶⁷ Για τους λόγους ανάπτυξης και επέκτασης του συστήματος των τσιφλικιών στα αλβανικά εδάφη βλ. Ligor MILE, «Η επέκταση του συστήματος των τσιφλικιών», ό.π., σ. 185-186· Για την μετατροπή ολόκληρων χωριών σε τσιφλίκια στη Θεσσαλία και Βοιωτία από την καταχρέωση των γεωργών και τις συνέπειες της στους χωρικούς και τις καλλιέργειες βλ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Η Ελληνική οικονομία στο 19^ο αιώνα: Οι μηχανισμοί», ό.π., σ. 9, 11-12, 16· Για τις διάφορες μορφές άσκησης εξωοικονομικής βίας για την απόκτηση τσιφλικιών βλ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Οικισμοί, γαιοκτησία και φορολογία», ό.π., σ. 98-99· Για τις μεθόδους που χρησιμοποίησαν ο Αλή πασάς και οι υιοί του για την απόκτηση τσιφλικιών βλ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, «Τα τσιφλίκια του Βελή πασά», ό.π., σ. 141-142 (καταχρέωση, εκποίηση λόγω - μειωμένης παραγωγής - καιρικών συνθηκών - ληστρικών επιδρομών,

Για τη δημιουργία των τσιφλικιών χρησιμοποιήθηκαν διάφορες μέθοδοι⁶⁸, όπως η αγοραπωλησία γης λόγω καταχρέωσης των γεωργών στους τοκοκλύφους ή βίαιη απόσπασή της, που προκύπτει από αυθαιρεσίες της διοίκησης ή από δημεύσεις περιορισμών.

Το εμπορευματικό τσιφλίκι κατά το 18^ο αιώνα γνωρίζει ποιοτικές και ποσοτικές μεταβολές. Η ατομική ιδιοκτησία που ξεπερνά τα όρια της τυπικής οικογενειακής εκμετάλλευσης γνωρίζει μεγάλη ένταση και καταλήγει στη δημιουργία μεγάλων, εκτεταμένων γαιοκτησιών.

- «Η διαδικασία συγκέντρωσης δημιουργημένων μεγάλων γαιοκτησιών ή και ολόκληρων καταχρεωμένων κοινοτήτων ή και ατομικών μεταβιβάσιμων γαιών που ανήκουν στα όρια των τυπικών αγροτικών εκμεταλλεύσεων πραγματοποιήθηκε στον 17^ο και τον αρχόμενο 18^ο αιώνα»⁶⁹.

Οι εντάσεις αυτές είχαν να κάνουν με τις μεταμορφώσεις⁷⁰ της χρήσης της γης και ιδιαίτερα με την καταβολή από τους χωρικούς γαιοπροσόδου δίπλα στην πρόσοδο φεουδαλικού τύπου. Η γαιοπρόσοδος⁷¹ αφαιρούσε από τον άμεσο παραγωγό τη δυνατότητα συμμετοχής στην αγορά και ανέκοπτε τις δυνατότητες διαφοροποίησης στο εσωτερικό των αγροτικών πληθυσμών⁷². Παράλληλα εισήγαγε στην αγορά τους κατόχους των γαιοπροσόδων, χωρίς να αποδεσμεύει καπιταλιστικούς μηχανισμούς γιατί η ελάχιστη αξία της γης και η περιορισμένη εποχική εργασία δεν μετέβαλλαν τον τρόπο παραγωγής.

Ο ιστορικός Halil Inalcik δε θεωρεί ότι η εμπορευματοποίηση της παραγωγής ήταν ο βασικός παράγοντας γένεσης και ανάπτυξης του συστήματος των τσι-

εκβιασμών). Για τους τρόπους που χρησιμοποιήθηκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία το 18^ο αιώνα για την ιδιωτικοποίηση της γης και τη συγκρότηση των τσιφλικιών βλ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Γαστούνη-Βοστίτσα», ό.π., σ. 367-368.

⁶⁸ ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Η ελληνική οικονομία στον 17^ο αιώνα: οι μηχανισμοί», ό.π., σ. 9. Για τις μεθόδους ιδιοποίησης και τους τύπους των γαιών που έγιναν αντικείμενο ιδιοποίησης (αγρομερίδια, δημιουργημένα τσιφλίκια, κοινότητες αποτελούμενες από τυπικές εκμεταλλεύσεις) καθώς και για τις παραγωγικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό των μεγάλων γαιοκτησιών βλ. Ο ΙΔΙΟΣ στη σ. 11 αναφέρεται στην αγορά από τον Βελή πασά ενός καταχρεωμένου χωριού.

⁶⁹ INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», ό.π., σ. 114. SUGAR, *Η Νοτιανατολική Ευρώπη κάτω από Οθωμανική Κυριαρχία*, ό.π., σ. 195.

⁷⁰ Επιτόπιοι μουσουλμάνοι αριστοκράτες της γης που απέκτησαν ισχύ σε όλες τις βαθμίδες της περιφερειακής διοίκησης βλ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Η διοικητική οργάνωσις της Στερεάς Ελλάδος*, ό.π., σ. 59.

⁷¹ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Γαστούνη-Βοστίτσα», ό.π., σ. 360.

⁷² INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», ό.π., σ. 114.

φλικιών. Πιστεύει ότι το φαινόμενο αυτό δεν είχε καθολική ισχύ, αλλά επηρέασε ορισμένες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που ήταν εκτεθειμένες σε εξωτερικές συνθήκες. Συνεχίζοντας με το ίδιο σκεπτικό υποστηρίζει ότι παρά τις αναπτύξεις αυτές, το καθεστώς της οθωμανικής γης, παρέμεινε αμετάβλητο στη βασική του *cift-hane* δομή⁷³. Θεωρεί ως κεκτημένο της έρευνας το γεγονός ότι αυτή είναι σε θέση να προσδιορίσει (α) το σημείο ανάπτυξης της κατοχής γης και του ελέγχου της εργασίας από το γαιοκτήμονα σε σχέση με την ανάπτυξη του καινούργιου συστήματος του τσιφλικιού (β) ότι η εξάπλωση των μεγάλων αγροκτημάτων συνέπεσε με μια παράλληλη επέκταση για την ανάκτηση γης και δραστηριότητα βελτίωσης στις περιθωριακές γαίες (βουκολικές, «πλημμυρισμένες» πεδινές) (γ) και τέλος ότι τα τσιφλίκια με τη μορφή φυτείας έγιναν πάνω σε τέτοιες εκτάσεις, πέραν από τις παλιές μικρές εκτάσεις με τις παραδοσιακές μικρού μεγέθους *cift-hane* μονάδες⁷⁴.

Ο ιστορικός Βασίλης Παναγιωτόπουλος⁷⁵ αναφερόμενος στον τρόπο σχηματισμού της μεγάλης γαιοκτησίας (1830) θεωρεί ότι οι δύο κατηγορίες (ακαλλιέργητες πετρώδεις και βαλτώδεις) περιθωριακών γαιών που βρίσκονταν υπό οθωμανική ιδιοκτησία ήταν γαίες χωριών τα οποία τσιφλικοποιήθηκαν και περιήλθαν συνολικά στα χέρια των οθωμανών κατόχων τους ή επρόκειτο για γαίες αδέσποτες, αμφισβητούμενες, σουλτανικές κλπ., τις οποίες οικειοποιήθηκαν ισχυροί οθωμανοί γαιοκτήμονες. Συνδέει επίσης άμεσα το θέμα των καλλιεργητικών σχέσεων (συστήματα αγροληψίας: τριτάριχο, μισακάρικο) με τον τρόπο συγκρότησης των τσιφλικιών⁷⁶.

«Οι τριτάρικες σχέσεις ήταν πιο ευνοϊκές για τον καλλιεργητή και ισχυαν, τουλάχιστο αρχικά, για τα ελεύθερα χωριά που μέσα από τη φορολογική πίεση και τη συνακόλουθη καταχρέωση περιέπεσαν στην κατηγορία των τσιφλικιών. [Σε αυτά]... η επιχειρηματική παρέμβαση του γαιοκτήτη ήταν η λιγότερο αισθητή». Αντίθετα στα νέα τσιφλίκια που συγκροτούνταν πάνω σε γαίες κερδισμένες από εγγειοβελτιωτικά ή άλλα έργα, όπως εκχερσώσεις κλπ., όπου οι καλλιεργητές ήταν νέοι έποικοι ολότελα 'άποροι' και είχαν προσελκυστεί ακριβώς από αυτού του είδους τις γαίες, οι καλλιεργητικές σχέσεις ήταν δυσμενέστερες για τους καλλιεργητές και η 'επιχειρηματική' παρέμβαση του γαιοκτήτη εντονότερη: παραχωρεί το σπόρο, τα ζώα, οικοδομεί τις κατοικίες των κολλήγων κλπ. αλλά καρπώνεται το

⁷³ ό.π., σ. 116.

⁷⁴ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Γαστούνη-Βοστίτσα», ό.π., σ. 366-367.

⁷⁵ ό.π., σ. 368.

⁷⁶ ό.π., σ. 368.

50% της παραγωγής και κάποτε περισσότερο... Αυτού του είδους το τσιφλίκι ήταν μια νέου τύπου αγροτική μονάδα, που ήταν το ιδεατό αποκορύφωμα της διαδικασίας ιδιωτικοποίησης της γης από την τοπική αριστοκρατία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας»⁷⁷.

Η εξάπλωσή του μισακάρικου συστήματος⁷⁸ σήμαινε αύξηση της συνολικής έκτασης των καλλιεργούμενων γαιών. Αλλά ενώ το τσιφλικιακό καθεστώς επιτάχυνε την επέκταση των καλλιεργειών σε όλο και περισσότερες γαίες, ταυτόχρονα δεν μπορούσε να οργανώσει μια ανεπτυγμένη αγορά γης πάνω από ένα ορισμένο όριο. Λειτουργούσε με αυτόν τον τρόπο λόγω εξάρτησης του από την ανειδίκευτη μισθωτή εργασία και τα βραχυπρόθεσμα (ετήσια) μισθώματα. Η ανυπαρξία μακροπρόθεσμων εκμισθώσεων αποθάρρυνε την επένδυση στη γη ενόψει κάποιου μελλοντικού κέρδους. Κατά συνέπεια, η αξία της γης ανέβαινε με βραδύτερο ρυθμό από ό,τι ενδεχόμενα θα μπορούσε⁷⁹.

«Το τσιφλίκι αποτελεί τον τρόπο ξεπεράσματος της τιμαριωτικής αδράνειας, απαντά στην ανάγκη της κεντρικής εξουσίας για είσπραξη νέων φόρων και ήταν ένας τρόπος να ξαναμοιραστεί για ωφέλεια του κυρίαρχου κοινωνικού στρώματος το αυξημένο αγροτικό προϊόν του 18^{ου} - 19^{ου} αιώνα. Το γεγονός ότι τα τσιφλίκια βρίσκονται στη συντριπτική τους πλειοψηφία στα χέρια των οθωμανών, δείχνει ότι το φαινόμενο δεν είναι το αποτέλεσμα της ελεύθερης λειτουργίας μιας αγοράς γης αλλά μια διαδικασία που συνδέεται με τις κρατικές οικονομικο-φορολογικές πρακτικές και πάντως εντοπίζεται στο πλαίσιο του κυρίαρχου εθνικού-θρησκευτικού στρώματος»⁸⁰.

Από τα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα οι αγροτικές σχέσεις «υφίστανται μεταβολές που συνδέονται με την εμφάνιση της μεγάλης έγγειας ιδιοκτησίας που δεν υπόκειται σε καμιά στρατιωτική υποχρέωση, με τις ανταλλαγές ανάμεσα στην πόλη και την ύπαιθρο μέσω της ανάπτυξης της χρηματικής οικονομίας και της διάδοσης των εμπορευματικών καλλιεργειών στη γεωργία καθώς και με την επιδείνωση της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης των αγροτικών μαζών»⁸¹. Μια μεγάλη μάζα χωρικών αναγκάστηκε να εκχωρήσει τη γη της σε γαιοκτητικούς φορείς που είχαν τη δυνατότητα παροχής προστασίας και δούλευαν σ'

⁷⁷ ΣΤΟΙΑΝΟΒΙΧ, «Αγρότες και Γαιοκτήμονες των Βαλκανίων και Οθωμανικό Κράτος», ό.π., σ. 181-185.

⁷⁸ ό.π., σ. 181.

⁷⁹ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Η Μεσόγειος στον ιστορικό χρόνο», ό.π., σ. 73-74.

⁸⁰ ΜΙΛΕ, «Η επέκταση του συστήματος των τσιφλικιών στα αλβανικά εδάφη», ό.π., σ. 185.

⁸¹ ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Η ελληνική οικονομία στον 19^ο αιώνα: οι μηχανισμοί», ό.π., σ. 11.

αυτήν ως μισακάρηδες. «Η έκπτωση των χωρικών από τις ιδιοκτησίες τους δεν φαίνεται ότι αποδεσμεύει την αγροτική έξοδο, αλλά αντίθετα καθηλώνει τους χωρικούς στη γη, εκεί όπου οι φορείς της συγκέντρωσης ήταν παράλληλα και φορείς πολιτικής εξουσίας»⁸². Προς το τέλος του 18^{ου} αιώνα στα τσιφλίκια ενσωματώνονται και γαίες της κατηγορίας *hassa ciftlik*⁸³.

Η κατάληψη της Κύπρου (1570/1571) πραγματοποιήθηκε σε περίοδο όπου διαφαίνονταν αλλαγές στην οθωμανική Αυτοκρατορία και η γη κηρύχθηκε σε κρατική ιδιοκτησία⁸⁴. Στο νησί εγκαθιδρύθηκε η κλασικού τύπου φεουδαρχική γαιοκτησία (τιμάρια, ζιαμέτια, χάσια) και εκχωρήθηκε σε φορείς που παρείχαν υπηρεσίες στο κράτος. Δόθηκαν επίσης ως μούλκια και βακούφικα.

Η παρακμή και χαλάρωση του τιμαριωτικού συστήματος, η υιοθέτηση του συστήματος διορισμού μουσελλίμη στην Κύπρο, η αλλαγή του χαρακτήρα του γενιτσαρικού σώματος, παράλληλα με την υιοθέτηση του συστήματος του ιλιτζάμ από την Οθωμανική κυβέρνηση, ήταν εσωτερικοί παράγοντες που οδήγησαν γρήγορα σε διοικητικές και οικονομικές ανακατατάξεις. Η διαμάχη ανάμεσα στους επαρχιακούς διοικητές (μουσελλίμηδες ή αγιάνηδες) με την κεντρική κυβέρνηση για τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών (μουκατάδων, φορολογικών προσόδων, τσιφλικιών) και τις αυτονομιστικές τάσεις που αναπτύχθηκαν (πολλές φορές οδηγούσαν μέχρι και τις εξεγέρσεις), στην επαρχιακή διοίκηση της Κύπρου ήταν συχνό φαινόμενο. Χαρακτηριστική ήταν η αποστασία του Μεχμέτ Μπογιατζόγλου (1683-1690) ο οποίος άρχισε να συμπεριφέρεται σαν τοπικός ηγεμόνας⁸⁵. Λόγω του μειωμένου ελέγχου της Υψηλής Πύλης στην Κύπρο, πολλές φορές οι αγάδες του τόπου ανταγωνίζονταν μεταξύ τους για το «πάκτωμα» των εισοδημάτων του τόπου. Οι επαρχιακοί διοικητές όταν αυθαιρετούσαν συγκρούονταν με τους αναδυόμενους φορείς της χριστιανικής διοίκησης (αρχιερείς, δραγομάνους) που προσέφευγαν στην Πύλη⁸⁶.

⁸² ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Το εμπόριο της Πελοποννήσου*, ό.π., σ. 6.

⁸³ Για το γαιοκτητικό καθεστώς της Κύπρου βλ. I. THEOCHARIDES, *Pozemlenijat rezim v kipâr prez epochata na osmaskoto vladicestvo (1571-1839)*, (δακτ. διδακτορική διατριβή), Sofija 1977· του ΙΔΙΟΥ, «Za vâznikvaneto na cîflicite v kipâr», Sofijski Universitet «kliment Ohridski», Istoriceski Fakultet, Izsledvanija v cest na Profesor Doktor Hristo Gandev (po slucaj 70-godisninata ot rozdenieto mu), Sofija 1983, σ. 147-153· Ιδιαίτερα για τις περιοχές της Κύπρου, που ήταν περισσότερο εύφορες και προσοδοφόρες και απλώνονταν σε αυτές αυτοκρατορικά ή σουλτανικά χάσια βλ. του ΙΔΙΟΥ, *Οθωμανικά έγγραφα*, ό.π., 1, σ. XXII, υπ. 41· ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ, *Προξενικά έγγραφα*, ό.π., σ. xvii-xix. βλ. επίσης Αρχ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ, *Ιστορία Χρονολογική*, ό.π., σ. 300-304.

⁸⁴ Θεοχάρης ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, «Η αποστασία του Μεχμέτ Μπογιατζόγλου (1683-1690)», *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXIX (2003) 121.

⁸⁵ Αρχ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ, *Ιστορία Χρονολογική*, ό.π., σ. 313-332.

⁸⁶ ό.π., σ. 303.

Για την ύπαρξη και λειτουργία τσιφλικιών από την περίοδο της κατάκτησης και αργότερα, ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός, *Ιστορία Χρονολογική της νήσου Κύπρου*, ό.π., σ. 303, αναφέρει⁸⁷:

«Τὸ εἰσόδημα τοῦ Καρπασίου καὶ Ἀμμοχώστου ἀφιερώθη εἰς Μετινὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκ τῆς ὁποίας πακτώνονται ἀπὸ τοὺς μεγιστάνας τῆς Πόλεως, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ τζεφτιλίκια λεγόμενα, Μόρφου, τῆς Πόλεως τῆς Χρυσοχοῦς, καὶ τῶν Κουκλίων, ἔχοντα καὶ ὑποκείμενα χωρία, τῶν Κουκλίων δεκατέσσερα, τῆς Πόλεως ἑπτὰ, καὶ τὸ τοῦ Μόρφου μόνους τοὺς ἐγχωρίους· τοῦτων τῶν τζεφτιλικίων οἱ δουλεύται μόνον δίδουνσιν λόγῳ μηρίου βασιλικοῦ ἀπὸ δύο φλωρία τούρκικα».

Τσιφλίκια λειτούργησαν και γύρω από τη Λευκωσία όπως το τσιφλίκι του Κουπάτογλου, στο οποίο αναγκάστηκε να στρατοπεδεύσει ο αρχηγός των δυνάμεων καταστολής της αποστασίας του Μπογιατζόγλου (1683-1689). Όταν η Υψηλή Πύλη έστειλε στρατεύματα με αρχηγό τον Τζολάκ Μεεμμέτ πασά, ο Μπογιατζόγλου.

«τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς Λευκοσίας καὶ νὰ τραβιχθῇ εἰς τὸ τσιφλίκιον τοῦ Κουπάτογλου, ὅπου ἐδιέτριβε ζωοτροφούμενος, καὶ τοῦ ἐμπόδισε κάθε μέσον, μήποτε καὶ ἤθελε ἀκουσθῇ ἡ κατάστασίς του εἰς τὸ μνηστήριον...» ⁸⁸.

Για τη δημιουργία των τσιφλικιών στην Κύπρο χρησιμοποιήθηκαν διάφορες μέθοδοι όπως η αγοραπωλησία γης λόγω καταχρέωσης των γεωργών στους τοκοκλύφους⁸⁹, η βίαιη απόσπασή της που προκύπτει από αυθαιρεσίες της διοίκη-

⁸⁷ ό.π., σ. 310.

⁸⁸ Για την περίπτωση της Κύπρου βλ. THEOCHARIDES, «Za vâznikvaneto na çiflicite v kîrâr», ό.π., σ.151· Για το δανεισμό των κατοίκων των χωριών από πλούσιους εβραίους, τούρκους ή τα βακούφια της Θεσσαλονίκης για την αντιμετώπιση των επαχθών φόρων, την καταχρέωσή των διαφόρων κατηγοριών των χωριών και τη μετατροπή τους σε τσιφλίκια βλ. Βασίλης ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, «Φορολογικές κατηγορίες των χωριών της Θεσσαλονίκης κατά την τουρκοκρατία», *Μακεδονικά*, 20 (1980) 434-459.

⁸⁹ Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση του μουχασίλη της Κύπρου Χατζημπακκή (1775) ο οποίος με διάφορες μεθοδεύσεις κατάφερε να δημιουργήσει πολλά τσιφλίκια εξαναγκάζοντας τους φτωχούς να δουλεύουν σε αυτά με ελάχιστο μεροκάματο ή επέβαλε καθεστώς αναγκαστικής πώλησης των εμπορευμάτων του τόπου σε αυτόν βλ. THEOCHARIDES, «Za vâznikvaneto na çiflicite v kîrâr», ό.π., σ. 151-152· Μαρτυρία από την προφορική παράδοση αναφέρει για την μετατροπή του

σης⁹⁰ ή από δημεύσεις⁹¹ περιουσιών που έγιναν κατά τα γεγονότα του 1821. Η αγοραπωλησία της γης ήταν το αποτέλεσμα της δυσκολίας των καλλιεργητών να ανταποκριθούν στις φορολογικές τους υποχρεώσεις, στις χαμηλές στρεμματικές αποδόσεις, στις χαμηλές τιμές πώλησης της εσοδείας τους, γεγονότα που οδηγούσαν στο δανεισμό και στην καταχρέωση.

Οι χριστιανοί, για παράκαμψη των κατασχέσεων, εκχωρούσαν το δικαίωμα επικαρπίας της γης (*tasarruf*) που είχαν στα μοναστήρια, υπό μορφή δωρεάς. Μια άλλη μέθοδος απόκτησης περιουσίας από τα μοναστήρια ήταν όταν ο κάτοχος των περιουσιακών στοιχείων (γαίες, υποστατικά) τα εκχωρούσε σε μια Μονή, η οποία αναλάμβανε τη διατροφή, συντήρηση και πληρωμή των φόρων του και την προστασία του συγκεκριμένου ανθρώπου για όλη του τη ζωή⁹². Η οθωμανική έννομη τάξη εκλάμβανε αυτές τις παραχωρήσεις ως να γινόντουσαν σε βακούφικα. Τα μοναστήρια σχημάτιζαν με αυτόν τον τρόπο τσιφλίκια ή μετόχια, τα οποία εκμίσθωναν σε τρίτους για εκμετάλλευση⁹³. Άλλοι παράγοντες που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο ήταν οι φυσικές καταστροφές και οι πολιτικές κρίσεις της περιόδου που καθιστούσαν το περιβάλλον αβέβαιο. Οι εκάστοτε διοικητές καταδυνάστευαν τους κατοίκους με τις συνεχείς φορολογικές επιβαρύνσεις, τις καταναγκαστικές εργασίες, τις αρπαγές αγαθών για ίδιο όφελος. Χαρακτηριστική η περίπτωση άσκησης βίας του Μουχασίλη της Κύπρου Χατζημπακκή (1775) που με διάφορες μεθοδεύσεις κατάφερε να δημιουργήσει πολλά τσιφλίκια εξαναγκάζοντας τους φτωχούς να δουλεύουν σε αυτά με ελάχιστο μεροκάματο ή επέβαλε καθεστώς αναγκαστικής πώλησης των εμπορευμάτων του τόπου σε αυτόν:

«Πλουτήσας δὲ ἐκ τούτων καὶ ἄλλων καὶ ἐμφυσιωθεὶς ὁ χωριάτης, ἄρχισε νὰ οἰκοδομῇ παλάτια καὶ κκιόσκια, νὰ εὐγάλλῃ νερὰ ἔξωθεν τῆς Χώρας καὶ νὰ σχηματίζῃ ζευγαλατῖα καὶ τζιφτηλίκια, μύλους καὶ περιβόλια ἀπέραντα, καὶ ταῦτα πάντα ἀγγαρεύων τοὺς πτωχοὺς, καὶ μηδὲν ἢ πολλὰ ὀλιγώτατον πληρώνων»⁹⁴.

«τσιφλικουδιού», γης εύφορης έκτασης 900 σκαλών που αρδευόταν από το Κεφαλόβρυσο της Κυθρέας και που ανήκε στο μετόχι της Ιεράς Μονής Χρυσοστόμου στην Κύπρο, σε βακούφι βλ. Νέαρχος ΚΛΗΡΙΔΗΣ, «Κυπριακές παραδόσεις», *Κυπριακαὶ Σπουδαί*, ΛΑ' (1967) 153-155.

⁹⁰ THEOCHARIDES, «Za vâznikvaneto na çiflicite v kîpâr», ό.π., σ. 152.

⁹¹ ΜΙΧΑΗΛ, *Η Ιερὰ Μονή Κύκκου στο Οθωμανικό οικονομικό πλαίσιο*, ό.π., σ. 38.

⁹² Ο Μιχάλης Ν. ΜΙΧΑΗΛ ετοιμάζει ειδική μελέτη για τη σχέση της Ιεράς Μονής Κύκκου με την ανάπτυξη των τσιφλικιών στην Κύπρο, στηριζόμενος στον κώδικα 49 της Μονής που αποτελεί καταγραφή των περιουσιακών στοιχείων των τσιφλικιών της (1813-1821) βλ. ΜΙΧΑΗΛ, *Η Ιερὰ Μονή Κύκκου στο Οθωμανικό οικονομικό πλαίσιο*, ό.π., σ. 56-57 υπ. 56.

⁹³ ΚΛΗΡΙΔΗΣ, «Κυπριακές παραδόσεις», ό.π., σ. 153-155.

⁹⁴ Αρχ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ, *Ιστορία Χρονολογική*, ό.π., σ. 328· THEOCHARIDES, «Za vâznikvaneto na çiflicite v kîpâr», ό.π., σ. 151-152.

Μια άλλη μαρτυρία προερχόμενη από την προφορική παράδοση αναφέρεται στη βίαιη μετατροπή του «τσιφλικουδιού» (γης εύφορης έκτασης 900 σκαλών που αρδεύονταν από το Κεφαλόβρυδο της Κυθρέας και ανήκε στο μετόχι της Ιεράς Μονής Χρυσοστόμου) σε οθωμανικό βακούφι⁹⁵.

Σε επαρχιακό επίπεδο, η διεύθυνση του ρόλου της εκκλησίας και των δραγομάνων ως θεσμών αλλά και ως ατόμων (ενοικιαστές φόρων) και η συνεργασία ή ο ανταγωνισμός τους με τους τοπικούς αγιάνηδες (1780-1804), συνέβαλε στο να συγκεντρώσουν στα χέρια τους εκτεταμένες αγροτικές εκμεταλλεύσεις. Σε κατάστιχο περιουσίας του Δραγομάνου Χατζηγιωργάκη Κορνέσιου, μεταξύ άλλων, καταγράφηκε και «το τσιφλίκιν άγίας παρασκευής» 500 σκάλες που σημειώνει ότι έδωκε «τοῦς λοβοῦς», ως άσυλο των λεπρών⁹⁶.

Η οικονομική κατάσταση της εκκλησίας, επέτρεψε σε εκκλησιαστικά ιδρύματα (Μονές Κύκκου και Μαχαιρά) να αποκτήσουν τεράστιες κτηματικές περιουσίες και χρηματικά κεφάλαια και να δραστηριοποιηθούν έντονα στην παραγωγή και εμπορία γεωργικών προϊόντων και πρώτων υλών. Οργάνωσαν δίκτυο ανθρωπίνου δυναμικού που εργαζόταν σε αυτές με διάφορες ιδιότητες αντιπρόσωποι, επιστάτες σε μετόχια, εργατικό δυναμικό.

Τα τσιφλίκια ως νέες μορφές μορφές οργάνωσης της παραγωγής, της χρήσης και ιδιοκτησίας του εδάφους και της διαφοροποίησης του αγροτικού χώρου βρίσκουν την πλήρη ανάπτυξή τους στην Κύπρο αυτήν την περίοδο. Τέτοια τσιφλίκια αποτέλεσαν αντικείμενο δήμευσης από την οθωμανική κυβέρνηση ως αποτέλεσμα της ιδιαίτερης αντίληψης για την ιδιοκτησία του οθωμανικού δεσποτικού κράτους τόσο κατά την προεπαναστατική περίοδο όσο και κατά την έναρξη της ελληνικής επανάστασης. Οι δήμευσεις αυτές είχαν χαρακτήρα ποινικό και δημοσιονομικό. Φαίνεται ότι η υπερβολική συγκέντρωση εξουσίας, πολιτικής και οικονομικής, από χριστιανούς τοπικούς άρχοντες (Χατζηγιωργάκη Κορνέσιο, Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό) προκάλεσε σε διαφορετικές ιστορικές συγκυρίες (1804, 1821) την αντίδραση της κεντρικής κυβέρνησης και ταυτόχρονα την ανάγκη για ανακατανομή του πλούτου προς όφελος του δημόσιου ταμείου.

⁹⁵ Φρόσω ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ - ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΟΥ, *Ο Δραγομάνος Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος και η εποχή του*, Ίδρυμα Αναστάσιος Γ. Λεβέντης-Ετήσια διάλεξη αρ. 5 (3/11/1994), Λευκωσία 1995, σ. 10.

⁹⁶ Για τους παράγοντες που συνέτειναν στην υπογραφή της Αγγλοτουρκικής εμπορικής συμφωνίας (1838), τις συνέπειες αλλά και τις επιμέρους διατάξεις της βλ. Charles ISSAWI, «Notes on the Negotiations leading to the Anglo-Turkish Commercial Convention of 1838» [Bibliothèque de l'Institut Français d'Études Anatoliennes d'Istanbul, XXVIII - Mémorial Ömer Lütfi Barkan], Paris 1980, σ. 119-134. Γενικά για τις μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία βλ. Αιμιλία ΘΕΜΟΠΟΥΛΟΥ, «Μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία», *Ιστορικά*, 6/ αρ. 59 (εφημ. Ελευθεροτυπία 30/11/2000), σ. 6-11 όπου και σχετική βιβλιογραφία.

Κατά την ίδια περίοδο ιδιαίτερα στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα, μέσα στα πλαίσια των μεταρρυθμίσεων⁹⁷, της απώλειας του κρατικού ελέγχου επί της παραγωγής⁹⁸ και της απαρχής της φιλελευθεροποίησης της οθωμανικής οικονομίας⁹⁹, παρέχονταν το δικαίωμα σε χριστιανούς οθωμανούς υπηκόους που πληρούσαν κάποιες προϋποθέσεις (πολιτική και οικονομική δύναμη, εγγυήσεις τήρησης των όρων του συμφωνητικού, διατήρηση σε καλή κατάσταση των περιουσιακών στοιχείων του τσιφλικιού) διεκδίκησης της εκμίσθωσης και εκμετάλλευσης των τσιφλικιών¹⁰⁰. Οι τελευταίοι όφειλαν απέναντι στην κεντρική οθωμανική διοίκηση να λειτουργήσουν πρώτιστα προς εξυπηρέτηση του κρατικού θησαυροφυλακίου για την κάλυψη των πάγιων τρεχουσών αναγκών με το τίμημα του μισθώματος. Η κυπριακή εκκλησία προσπάθησε να ανακάμψει εξαγοράζοντας μέρος των περιουσιών της που είχαν δημευθεί και παράλληλα εκμίσθωσε τα τσιφλίκια Τύμβου¹⁰¹ (1824), (1839) και Αυγασίδας¹⁰² (1836). Στην περίοδο που μας απασχολεί (1833-1836), υπήρχε πλήρης εμπορευματοποίηση της παραγωγής και οι παραγωγικές μονάδες των τσιφλικιών¹⁰³ στράφηκαν για ικανοποίηση των αναγκών της αγοράς,

⁹⁷ Kemal H. KARPAT, «The tranformation of the Ottoman State, 1789-1908», *International Journal of Middle East Studies*, 3 (1972) 256.

⁹⁸ Η φιλελευθεροποίηση των συναλλαγών και το άνοιγμα της εσωτερικής οθωμανικής αγοράς στο δυτικό ανταγωνισμό προκάλεσε τις εξαγωγές γεωργικής παραγωγής και πρώτων υλών προς τη Δύση, επιτάχυνε την παρακμή της ντόπιας βιοτεχνικής παραγωγής και καθυστέρησε την ανάπτυξη εργοστασίων βλ. ISSAWI, «Anglo-Turkish Commercial Convention», *ό.π.*, σ.119· ΘΕΜΟΠΟΥΛΟΥ, «Μεταρρυθμίσεις», *ό.π.*, σ. 7-8.

⁹⁹ Ο Θεόδωρος ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ, *Προξενικά έγγραφα του 10^{ου} αιώνας*, *ό.π.*, σ. xvii-xviii ερμηνεύει τις εκχωρήσεις επίμορτης γης και την εμφάνιση ελεύθερης ιδιοκτησίας των ελλήνων καλλιεργητών στα τέλη της τουρκοκρατίας, ως συμπτώματα της οθωμανικής παρακμής και χαλάρωσης του τιμαριωτικού συστήματος (μη διαμονή των οθωμανών τιμαριούχων στα κτήματά τους, τα τιμάρια δεν ήταν κληρονομικά) και ως ανάγκη διασφάλισης του εισοδήματος του κράτους με την παραχώρηση της γης σε αποδοτικότερους καλλιεργητές έναντι φορολογικών οφειλών. Ο ίδιος αναφέρει ότι η συγκέντρωση και επέκταση εκτεταμένων αγροεκμεταλλεύσεων κατορθώθηκε μόνο από τα μοναστηριακά και εκκλησιαστικά ιδρύματα και αργότερα από λίγους αξιωματούχους ως διερμηνείς και ως ενοικιαστές φόρων.

¹⁰⁰ Γενικά για το τσιφλίκι της Τύμπου βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Συνοδικός κώδικας Α*, σ. 177-180 (1813). Για την εκμίσθωση του τσιφλικιού από την Αρχιεπισκοπή Κύπρου βλ. Παύλου ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥ, «Κατάλογος των εν τω Αρχείω του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών εναποκειμένων Οθωμανικών χειρογράφων», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, V, Λευκωσία 1971-1972, σ. 357-358.

¹⁰¹ ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥ, «Κατάλογος», *ΕΚΕΕ*, V (1971-72) 339-340.

¹⁰² INALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», *ό.π.*, σ. 113, 117, 123· ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Εισαγωγή στην ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας*, *ό.π.*, σ. 51.

¹⁰³ Το 1831, ο Σουλτάνος Μαχμούτ Β' ζήτησε να πληροφορηθεί μέσω διακανονιστικής απογραφής από τον απογραφέα Mehmed Esad Midhat bey για τις δημόσιες και πλήρους κυριότητας γαίες που κατέχουν εγκατεστημένοι στην Κύπρο πρόξενοι και άλλοι ξένοι υπήκοοι με προφανή σκοπό την αφαίρεσή τους βλ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ-ANDREEV, *ό.π.*, σ. 11, 131, 181 υπ. 60· Πλούσιες πληροφορίες, προερχόμενες από προφορικές μαρτυρίες, για τσιφλίκια ξένων υπηκόων στην Κύπρο που λειτουργούσαν μάλιστα και ως χώροι παροχής ασύλου, απόκεινται στο *Αρχείο Προφορικής Παράδοσης* του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου βλ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ, «Η ζωή στην

κυρίως του εξωτερικού εμπορίου. Σηματοδοτήθηκε η απαρχή της ενεργότερης επέμβασης των ξένων οικονομικών παραγόντων στον έλεγχο¹⁰⁴ ή την ιδιοκτησία μεγάλων αγροτικών μονάδων εκμετάλλευσης γης στον κυπριακό χώρο. Το επιχειρηματικό τσιφλίκι προσανατολίστηκε προς τις νέες ανάγκες που είχε διανοίξει η εμπορική συμφωνία Αγγλίας - Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1838) για τη διοχέτευση εμπορευμάτων προς τη διεθνή αγορά. Ο εκμισθωτής είχε την τάση της αλλαγής της διαχειριστικής τακτικής (εργατικό δυναμικό με λίγους στρατηγικής απασχόλησης ταχτικούς εργάτες, με αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους παραγωγής και αύξηση των εσόδων, προσανατολισμό του τσιφλικιού προς τις ανάγκες της αγοράς (τρόφιμα, βιομηχανικές καλλιέργειες κ.α.). Η ενέργεια του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη να εκμισθώσει το τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη ήταν συνειδητή πολιτική επιδίωξη και όχι μόνο οικονομική επένδυση. Το καθεστώς γαιοκτησίας στα μέσα του 19ου αιώνα καθρέφτιζε από μόνο του τους ενισχυμένους δεσμούς μεταξύ της οθωμανικής οικονομίας και των βρετανικών και ευρωπαϊκών οικονομιών.

1. Ο ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΟΡΦΟΥ

Περιμετρικά της Κύπρου, κυρίως στα νότια και δυτικά, παρατηρήθηκε υψηλή συγκέντρωση τσιφλικιών¹⁰⁵ σαν αποτέλεσμα των εκβολών (δέλτα) που σχηματίζονταν από τους χειμάρρους. Ιδιαίτερα στα ενετικά χρόνια (1478-1570) τα εδάφη αυτά που αργότερα αποτέλεσαν τα οθωμανικά τσιφλίκια, καλύπτονταν από μεγάλες φυτείες ζαχαροκάλαμου¹⁰⁶. Τα τσιφλίκια εξαπλώθηκαν σε περιοχές με ειδικές γεωγραφικές συνθήκες όπως πεδιάδες¹⁰⁷, πλησίον ακτών και στο εσωτερικό κοιλάδων

Κύπρο», ό.π., σ. 202-206. Για τη δημιουργία μεγάλων αγροτικών μονάδων εκμετάλλευσης γης από ξένους οικονομικούς παράγοντες το 1860, αναφέρεται η Γιολάντα ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΟΥ-BALADIÉ, «Το βαμβάκι στην Κύπρο: καλλιέργεια, ανάπτυξη, εκμετάλλευση, στην περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας (1571-1878)», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXII, Λευκωσία 1996, σ. 123-124.

¹⁰⁴ Τσιφλίκια: Φλάσου, Πασιά, Πέτρας, Πόλης Χρυσοχούς, Κουκλιών, Μόρφου, Μασάρων, Δερβίς Εφέντη, Κιοσκίου, Κολοσσίου, Τύμβους, Απαλαίστρας βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο XXIV (1839)*, σ.1*, 300.

¹⁰⁵ Αικατερίνη Χ. ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ, «Τα κυριότερα εξαγωγικά προϊόντα της Κύπρου κατά τις πρώτες δύο δεκαετίες του 16ου αιώνα», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXII (1996) 100.

¹⁰⁶ Κυρίως στις πεδιάδες Μεσαορίας, Μόρφου, Πόλης Χρυσοχούς, Πάφου (Κούκλια), Λεμεσού (Κολοσσίου), Λάρνακας (Περβόλια, Πύλας). Για τις γεωγραφικές αυτές συνθήκες βλ. Traian STOIANOVICH, «Land Tenure and related sectors of the Balkan Economy», *The Journal of Economic History*, 13 (1953) 403. MILE, «Η επέκταση του συστήματος των τσιφλικιών στα αλβανικά εδάφη», ό.π., σ. 188.

¹⁰⁷ Στις αρχές του 19ου αιώνα δεν υπήρχε ανεπτυγμένο οδικό δίκτυο στην Κύπρο. Τα ερωτήματα και οι συνέπειες που προκύπτουν από τις σχέσεις δρόμου και χωριού (οικισμένος χώρος που διαμορφώνεται με άξονα μια οδική αρτηρία) απαντώνται στο άρθρο του Δημήτρη ΑΝΩΓΙΑΤΗ-

κατά μήκος των αρτηριών επικοινωνίας¹⁰⁸, είχαν δε το καλύτερο ποιοτικά έδαφος με δυνατότητες πλήρους άρδευσης¹⁰⁹ γιατί πλημμυρίζονταν από χειμάρρους. Οι κύριοι παράγοντες ανάπτυξής τους ήταν το ήπιο κλίμα, το άφθονο νερό, αλλά και η παράκτια θέση τους που τους επέτρεπε την εξαγωγή των παραγόμενων προϊόντων τους.

Μια σχηματική παράσταση¹¹⁰ του αγροτικού χώρου στην περιοχή Μόρφου¹¹¹, (βλ. ΧΑΡΤΗΣ 2, σ. 405) θα περιείχε, εκτός των άλλων, την παραδοσιακή αγροτική μονάδα το χωριό¹¹² (χωριά ραγιάδων, κολλήγων, μικροκαλλιεργητών¹¹³

ΠΕΛΕ, «Σχέσεις δρόμου και χωριών στην Βαλκανική χερσόνησο τον 18^ο αιώνα», *Τα Ιστορικά*, 2/4 (1985) 405-422· πρβλ. Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Το οδικό δίκτυο», *Ελληνική Οικονομική Ιστορία (ιε' - ιθ' αιώνας)*, τ. 1, Αθήνα (Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς) 2003, σ. 111-114.

¹⁰⁸ Οι χειμάρροι της Κύπρου ήταν ο Πεδιαίος, ο Κούρρης, ο Τρέμιθος, ο Γιαλιάς, ο Οφκός, ο Σερράχης κ.ά.· Για το αρδευτικό σύστημα και την ορολογία βλ. Καλλιόπη ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ, «Μορφές του αρδευτικού συστήματος στην παραδοσιακή κυπριακή κοινωνία (Αναφορά στις κατεχόμενες περιοχές)», *Πρακτικά του Τρίτου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου (Λευκωσία, 16-20 Απριλίου 1996)*, τ. Γ', Νεότερο τμήμα, επιμ. Ιωάννης Θεοχαρίδης, Λευκωσία 2001, σ. 647-660· της ΙΔΙΑΣ, «Συμβολή στην αρδευτική ορολογία της παραδοσιακής κυπριακής κοινωνίας (Κυθρέα-Λάπηθος-Καραβάς)», *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXII, Λευκωσία 1996, σ. 425-435· Επισήμανση των μηχανισμών με τους οποίους πραγματοποιούνταν το σύστημα των αρδεύσεων βλ. Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Αρδεύσεις και καλλιέργειες στις ελληνικές περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας», *Τα Ιστορικά*, 1/2 (1984) 235-252. Ιδιαίτερα για τα ποτάμια ως πηγές άρδευσης των καλλιεργειών (σ. 242-244, 251), τις αποδόσεις των καλλιεργειών (σ. 249) καθώς και όλους τους εμπλεκόμενους φορείς στον έλεγχο, τη χρήση και τη διάθεση του νερού.

¹⁰⁹ Χαρτογραφική εντόπιση του τοπωνυμικού χώρου με βάση τις συντεταγμένες της κτηματολογικής χαρτογράφησης που δηλώνεται ως εξής: Λατινικός αριθμός = φύλλο X 64 σχέδια το καθένα, αραβικός αριθμός = σχέδιο X 4 τμήματα το καθένα, αλφαβητική ένδειξη = τμήμα του σχεδίου (με αραβικό αριθμό) που δείχνει τον προσανατολισμό ως εξής: W.1 = Δυτικό τμήμα 1, W.2 = Δυτικό τμήμα 1, E.1 = Ανατολικό τμήμα 1, E.2 = Ανατολικό τμήμα 2.

¹¹⁰ Είναι ιδιαίτερα χρήσιμη η έρευνα σε «μικρο-τοπικό πλαίσιο» του οικισμού όπως έχει περιγραφεί από τον Βασίλη ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟ, «Προβλήματα δημογραφίας και γεωγραφίας του ελληνικού χώρου» (Ε.Ι.Ε./Κ.Ν.Ε.), *Τετράδια εργασίας*, 7 (1984) 12-13.

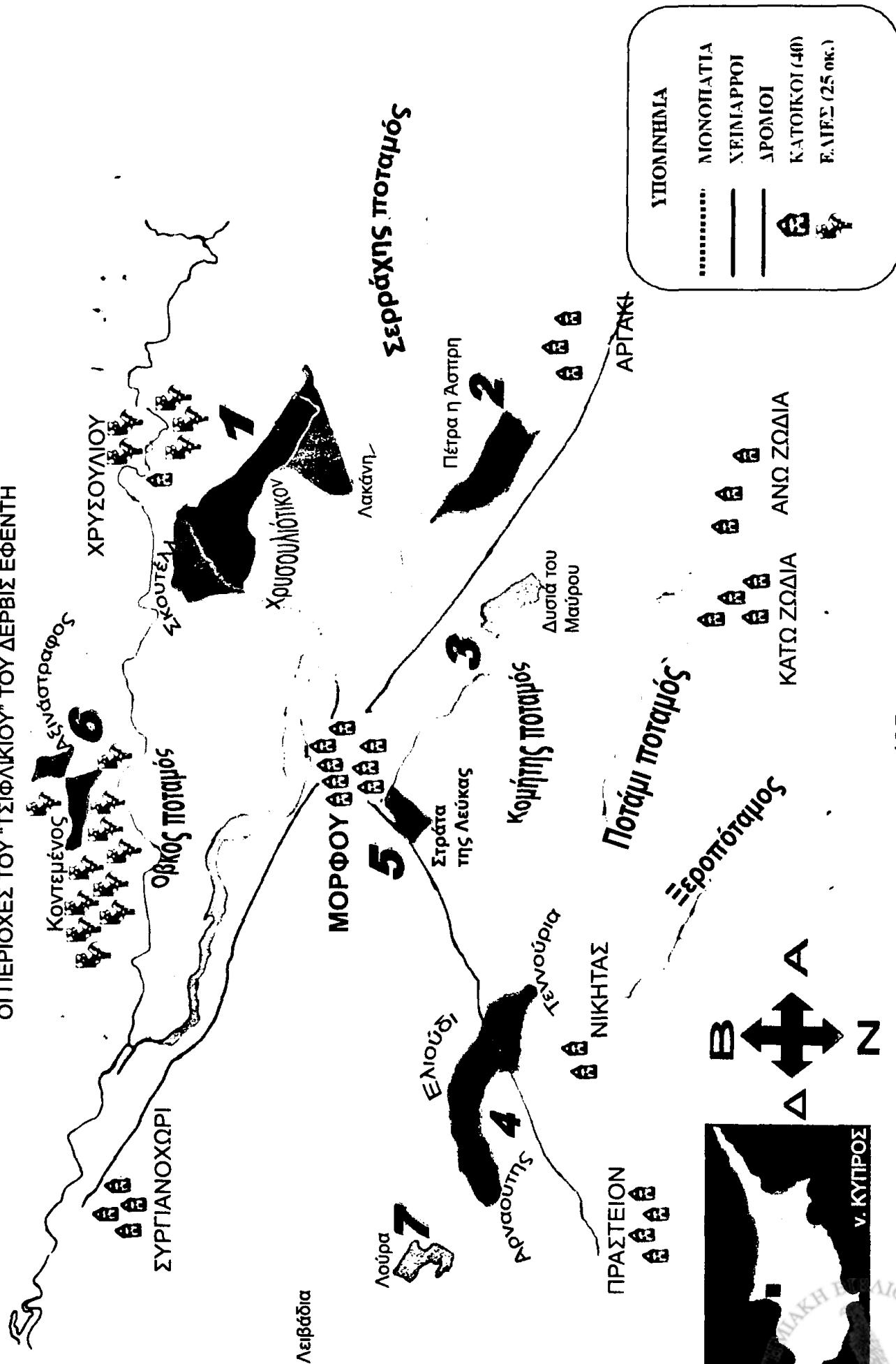
¹¹¹ Για το χωριό ως μονάδα αγροτικής ιδιοκτησίας βλ. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Εισαγωγή στην ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας*, ό.π., σ. 56-59· Για τα κεφαλαιώδη ζητήματα που πρέπει να εξετάζονται από τους ιστορικούς κατά την ανασυγκρότηση της οικονομίας του χωριού βλ. Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Γαιοπρόσδοος και υποχρεωτικός εκχηματισμός των αγροτικών οικονομιών», *Ελληνική κοινωνία και οικονομία (ιθ' - ιθ')*, Αθήνα (Ερμής) 1982, σ. 81-82· Για τα γνωρίσματα (τύπους, χαρακτηριστικά) και τις επιδράσεις της διάρθρωσης των χωριών με βάση το οθωμανικό δίκαιο βλ. Χαλίλ ΙΝΑΛΤΖΙΚ, «Χωριό, χωρικοί και κράτος» *Η οθωμανική αυτοκρατορία: Η κλασική περίοδος 1300-1600*, μετφρ. Μ. Κοκολάκη, Αθήνα 1995, σ. 410-414· Σωκράτης Δ. ΠΕΤΜΕΖΑΣ, *Η ελληνική αγροτική οικονομία κατά τον 19^ο αιώνα: Η περιφερειακή διάσταση*, Ηράκλειο (Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης) 2003, σ. 50-51.

¹¹² Η καλλιεργούμενη γη ήταν κατά κανόνα κατακερματισμένη σε μικρούς οικογενειακούς κλήρους που ο καθένας τους δεν ήταν συγκεντρωμένος σε ενιαία έκταση βλ. Β. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, «Η βιομηχανική επανάσταση και η Ελλάδα 1832-1871», *Εκσυγχρονισμός και βιομηχανική επανάσταση στα Βαλκάνια το 19^ο αι.*, Αθήνα 1980, σ. 224-228· Για μια ενδιαφέρουσα ανάλυση των προτύπων κατανάλωσης των αγροτικών νοικοκυριών στη σύγχρονη αγροτική κοινωνία βλ. Ρόη ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, «Στοιχεία για την αυτοκατανάλωση των οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων», *Ο Αγροτικός κόσμος στον Μεσογειακό χώρο*, Αθήνα 1998, σ. 502-512.

¹¹³ Βλ. Α.Ι.Α.Κ, *Κατάστιχο XXIV (1839)*, σ.1*, 300.

Ο ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΟΡΦΟΥ •
ΟΙ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΟΥ "ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ" ΤΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ

ή μεγαλοκτηματιών) και τα τσιφλίκια¹¹⁴ (Μόρφου, Δερβίς Εφέντη, Μασάρων, Πέτρας και Φλάσου¹¹⁵) κοντά σε χειμάρρους που ήταν σε θέση να αρδεύουν το γεωργικό τους προϊόν και βρισκόντουσαν κατά μήκος των αρτηριών επικοινωνίας¹¹⁶.

Για τη συμπεριφορά των διαφόρων κοινωνικών ομάδων του χωριού έναντι της αγοράς φαίνεται ότι

- «Οι μικροϊδιοκτήτες δεν είχαν ανάγκη να εντατικοποιήσουν την παραγωγή των γαιών τους ή να αλλάξουν τις καλλιεργητικές επιλογές τους [...] Στηρίζονταν στην πολυκαλλιέργεια και είχαν ως στόχο τη μεγαλύτερη δυνατή διατροφική αυτάρκεια της οικιακής μονάδας και τον προσπορισμό των συμπληρωματικών εκείνων εισοδημάτων που θα κάλυπταν τις διαρκώς ογκούμενες ανάγκες τους σε χρήμα: αποπληρωμή των φόρων, αγορά σιτηρών και λοιπών βασικών τροφίμων και αποικιακών ειδών, σώρευση πλεονάσματος για την προικοδότηση των απογόνων της οικογένειας. Δίπλα στους μικροκαλλιεργητές, που «σπρώχνονταν» εκόντες-άκοντες στην περιπέτεια της αγοράς, υπήρχε μια άλλη ομάδα που αποτελούνταν από μεσαίου μεγέθους γεωργούς και κτηματίες, προσανατολισμένους προς αξιοποίηση των μηνυμάτων της αγοράς, πρόθυμους να χρησιμοποιήσουν μισθωτούς εργάτες. Η ομάδα αυτή ασφαλώς είχε θετικότερες και συνεχείς σχέσεις με την αγορά και αποτελούσε το κοινωνικό βάθρο των τοπικών πολιτικών ισορροπιών. Οι γεωργοκτηματίες μεσαίου μεγέθους αποτελούσαν ένα από τα δυναμικότερα στρώματα της ελληνικής υπαίθρου, λειτουργώντας ως ενδιάμεσοι ή ως ζωντανά παραδείγματα για τους υπόλοιπους μικροκαλλιεργητές σε ό,τι αφορά τις καλλιεργητικές επιλο-

¹¹⁴ βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο XXIV (1839)*, σ.1*, 300. Ιδιοκτήτης του τσιφλικιού της Φλάσου ήταν ο εξ Ευρύχου καταγόμενος Χριστόδουλος Θεοχαρίδης, κοτζάμπασης που είχε νυμφευθεί σύμφωνα με την παράδοση την ωραία «παπαδούρα» Φλουρύν βλ. Ν. ΚΥΡΙΑΖΗΣ, «Ο γαλλογερμανικός πόλεμος του 1870 και η Κύπρος», *Κυπριακά Χρονικά*, 10 (1934) 298.

¹¹⁵ Για τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά και πλεονεκτήματα που παρουσιάζουν γενικά τα τσιφλίκια με μορφή φυτείας σε σχέση με άλλες μορφές γαιοκτησίας βλ. ΣΤΟΙΑΝΟΒΙΤΣ, «Land Tenure and related sectors of the Balkan Economy», *ό.π.*, σ. 402-403. Απὸ ΜΕΗΛΑΝ, «Οι εμπορικοί δρόμοι στα Βαλκάνια κατά την Τουρκοκρατία», *Οικονομική Δομή των Βαλκανικών χωρών*, επιμ. Σπ. ΑΣΔΡΑΧΑ, Αθήνα 1979, σ. 369-407.

¹¹⁶ ΠΕΤΜΕΖΑΣ, *Η ελληνική αγροτική οικονομία κατά τον 19^ο αιώνα*, *ό.π.*, σ. 50-51.

γές, την πρόσβαση στις διάφορες αγορές ή την εποχική μετακίνηση και απασχόληση. Προσέφεραν στο μέτρο των δυνάμεών τους, απασχόληση και δανειστικά κεφάλαια στα φτωχότερα μέλη του γεωργικού κόσμου και βεβαίως τη δεξαμενή που τροφοδοτούσε με νέα μέλη την κοινωνικά κυρίαρχη ομάδα των τοπικών προκρίτων, τοκιστών και εμπόρων»¹¹⁷.

Τα προαναφερόμενα τσιφλίκια αποτέλεσαν τη φυσική είσοδο προς την πεδιάδα της Δυτικής Μεσαορίας (περιοχή Μόρφου). Βρισκόντουσαν σε μικρή απόσταση από τη Λευκωσία που ήταν διοικητικό και σημαντικό εμπορικό κέντρο της Κύπρου και χώρος δραστηριοποίησης ντόπιων και ξένων μεγαλεμπόρων. Στα τσιφλίκια αυτά εφαρμόστηκε ειδικό σύστημα άρδευσης¹¹⁸ για τα κυριότερα εξαγωγικά τους προϊόντα.

Το τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη ήταν κατακερματισμένο σε επτά καλλιεργήσιμες περιοχές¹¹⁹ (βλέπε διάγραμμα καλλιεργητικών εκτάσεων) διασκορπισμένες περιμετρικά από του Μόρφου και συνδύαζε τα προαναφερόμενα πλεονεκτήματα. Η ισχυρότερη συγκέντρωση εδάφους ήταν δυτικά του Μόρφου. Εκεί βρισκόταν και η τοποθεσία «Τενούριν» (μεσαιωνικόν χωριό, καταστραμμένον άγνωστο πότε) που, σύμφωνα με φιρμάνι της Τουρκοκρατίας, αναγνωρίζονταν σε αυτό τα επί του νερού της Βυζακιάς δικαιώματα¹²⁰. Κοντά στις περιοχές του τσιφλικιού βρισκόντουσαν τα χωριά Πραστειό, Νικήτας και Συργιανοχώρι. Η γη του τσιφλικιού διαπερνάτο «από το δρόμο της Λεύκας» και από τους χειμάρρους Σερράχη, Οφκό, Κομήτη, Ποτάμι και Ξεροπόταμο. Κοντά στο χωριό Συργιανοχώρι όπου ήταν και οι εκβολές του Οφκού υπήρχαν λιβάδια για τις βοσκές των ζώων του τσιφλικιού και για την παραγωγή του ριζαριού.

¹¹⁷ Σε πολύ καλά οργωμένα χωράφια που πλημμυρίζονται το χειμώνα από χειμάρρους, διανοίγονται μεγάλα και βαθιά αυλάκια και έτσι τρέφονται τα φυτά του βαμβακιού μέχρι να ωριμάσει ο καρπός. «Διά 2. έργάτας σχίσμα Αύλακιών εις ήμ.(έρας) 30. γρόσια 90:00», Α.Ι.Μ.Κ., Κατάστιχο 76, φ. 37β. Μαρτυρίες για τη χρονική περίοδο του ποτίσματος καθώς και τις αμοιβές των ποτιστών βλ. «1835: Μαρτίου αη. σημείωσις λιανικών εξόδων του τζιφτικιού = [1/3/-5/4/1835]: «τῷ Ἰδίῳ διά 3: ἡμέρας ὅπου ἐπότησε γρ. 7:20», «τῷ Κωνσταντῇ καὶ τζακκουτᾶ διά 12: ἡμέρας [ὅπου ἐπότησε] γρ. 60:00», «τοῦ μαχαλλετζῆ πραστ(είου) διὰ τὸν ποτὸν ἀρναούτῃ γρ. 7:00», «τῷ ποτιστῇ διά 2: ἡμέρας γρ. 5:00» (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 103/γ). ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ, «Μορφές του αρδευτικού συστήματος», ό.π., σ. 656-657. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία*, ό.π., σ. 212-215.

¹¹⁸ Ταντίστηκαν επτά περιοχές. Παραμένει ένα ποσοστό γύρω στο 14% αταύτιστο, γιατί αναφέρεται σε πρόσωπα. Αξιοπρόσεκτος ήταν ο κατακερματισμός του τσιφλικιού και ο περιμετρικός διασκορπισμός των περιοχών του γύρω από του Μόρφου.

¹¹⁹ Σίμος ΜΕΝΑΡΔΟΣ, *Τοπωνυμικόν της Κύπρου*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών [Δημοσιεύματα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, 4], Λευκωσία 1970, σ. 70, 73 (ανάτυπο).

¹²⁰ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 38-39/48, 42-43/51, 51α.

2. Ο ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΜΟΡΦΟΥ

Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης, εκτός από τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες του που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, ανέλαβε παράλληλα και τη συντροφική εκμίσθωση του τσιφλικιού Μόρφου¹²¹ (1831-1832) και απέκτησε πρόσβαση στο χώρο. Η εκμετάλλευση του τσιφλικιού Μόρφου καταγράφηκε στο κατάστιχο με δύο δισέλιδους λογαριασμούς του συνεταίρου του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, Χατζηπέτρου Χατζηαντωνίου, με δισέλιδο λογαριασμό του τσιφλικιού Μόρφου ως απρόσωπη μονάδα, και με μονοσέλιδο λογαριασμό που αφορούσε τους δούλους του ομώνυμου τσιφλικιού και τις δόσεις τους προς το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Δηλαδή διαφέρει η δομή αυτού του αρχειακού υλικού από την αντίστοιχη του τσιφλικιού του Δερβίς Εφέντη. Στην περίπτωση του τσιφλικιού Μόρφου αντιμετωπίζεται αυτή η πλουτοπαραγωγική μονάδα ως ευκαιρία επένδυσης κεφαλαίου με βάση και τις άλλες συμφωνίες που συνάπτει ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης, όταν οι σύντροφοί του έβαζαν την εργασία και αυτός τη χρηματοδότηση. Ως ενοικιαστής του τσιφλικιού, ανέλαβε μαζί με το σύντροφό του να καταβάλει στο δικαιούχο του τσιφλικιού¹²², το κατ' αποκοπήν ποσό του ενοικίου (ΠΙΝΑΚΑΣ 45Α-Β, σ. 409). Με αυτόν τον τρόπο υποκαθιστούσε στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις του απέναντι στην τοπική περιοχή τον δικαιούχο του τσιφλικιού και αποκτούσε σημαντική εξουσία πάνω σ' αυτήν. Η εξουσία του εκμισθωτή στο μέτρο που δεν ελεγχόταν από το κράτος, ξεπερνούσε σαφώς τα όρια της νομιμότητας που εκπροσωπούσε. Οι διορθώσεις έγιναν βάσει των αριθμών που είχαμε μπροστά μας γι' αυτό διορθώθηκαν τα υπόλοιπα που έβγαζε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης. Στο τέλος του λογαριασμού αυτού, το υπόλοιπο που χρωστεί το 1832 ο Χατζηπέτρος προς το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ήταν 18.100 γρόσια. Μέχρι το 1839 που έχουμε πληροφόρηση δεν παρουσιάστηκε εξόφληση αυτού του ποσού. Το συνολικό ποσό της εκμίσθωσης του τσιφλικιού που είχε πληρωθεί από τους συνεταίρους ήταν 23.100 γρόσια. Τα μισά τα πλήρωσε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης και τα άλλα

¹²¹ Για το καθεστώς του τσιφλικιού Μόρφου ο Αρχιμανδρίτης ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ, *Ιστορία Χρονολογική της νήσου Κύπρου*, ό.π., σ. 303, αναφέρει: «Τὸ εἰσόδημα τοῦ Καρπασίου καὶ Ἀμμοχώστου ἀφιερώθη εἰς Μετινὲ εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ἐκ τῆς ὁποίας πακτώνονται ἀπὸ τοὺς μεγιστάνας τῆς Πόλεως, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ τζεφτιλικία λεγόμενα, Μόρφου, τῆς Πόλεως τῆς Χρυσοχοῦς, καὶ τῶν Κουκλίων, ἔχοντα καὶ ὑποκείμενα χωρία, τῶν Κουκλίων δεκατέσσερα, τῆς Πόλεως ἑπτὰ, καὶ τὸ τοῦ Μόρφου μόνους τοὺς ἐγχωρίους· τοῦτων τῶν τζεφτιλικίων οἱ δουλεύονται μόνον δίδουσιν λόγῳ μηρίου βασιλικοῦ ἀπὸ δῶν φλωρία τούρκικα». Για τους δούλους του τσιφλικιού Μόρφου βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 156/112· Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο XXIV* (1839), σ. 1*, 69, 300· Α.Ι.Α.Κ., *Συνοδικὸς Κώδικας Α'*, σ. 202.

¹²² Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 38-39/48, 42-43/51-51α (Λογαριασμός τσιφλικιού Μόρφου).

ΠΙΝΑΚΑΣ 45Α
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΩΝ
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

ΧΡΕΩΣΤΗΣ/ΠΙΣΤΩΤΗΣ			Χατζηαντωνίου Χατζηπέτρος σύντροφος τζιφτιλικίου Μόρφου, ο				
ΕΤΟΣ	ΜΗΝΑΣ	ΜΕΡΑ	ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ	ΧΡΕΩΣΗ	ΠΙΣΤΩΣΗ	ΟΛΙΚΟ	
1832	4	1	Π.Κ.Π. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ	8952		8952	
			Π.Κ.Π. / 1061 - ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ (ΑΝΤΖΙΟ) ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΑ	108		108	
			Χ.Δ. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ	43200	-23517	19683	
			Χ.Ε. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ		-50	-50	
			Χ.Φ. / 1026 - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΓΑΛΙΟΥΝΤΖΙΟΥ ΠΕΔΕΛΙΓΕΣΙ	587		587	
			Χ.Φ. / 1027 - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΔΕΡΟΥΧΤΕ ΠΑΡΑΣΙ	435		435	
			Χ.Φ. / 1028 - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΜΙΡΙ	870		870	
			Χ.Φ. / 1029 - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΣΑΛΚΙΝΙΑ	2609		2609	
			Π.Κ.Π. / 1064 - ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ (ΑΝΤΖΙΟ) ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ ΠΛΗΡΩΤΕΑ		-108	-108	
			Π.Κ.Π. / ΤΟΚΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ - ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ	108		108	
	5	7	Π.Ε. / 1072 - ΑΓΟΡΕΣ ΕΠΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙ		-95	-95	
			Χ.Δ. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ		-1580	-1580	
		16	Π.Κ.Π. / 1025 - ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ		-10000	-10000	
			17	Π.Κ.Π. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ	60		60
		Χ.Ε. / 1060 - ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙ		69		69	
		Χ.Φ. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ			-4500	-4500	
		Π.Κ.Π. / ΤΟΚΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ - ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ		400		400	
		7	10	Χ.Δ. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ		-1147	-1147
			11	Χ.Δ. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ		-300	-300
		11	1	Χ.Δ. / Μελκών νέος σαράφης, ο	2000		2000
1832 Σύνολα				59398	-41297	18101	
Σύνολα Περιόδου				59398	-41297	18101	

ΧΡΕΩΣΤΗΣ/ΠΙΣΤΩΤΗΣ			ΠΙΝΑΚΑΣ 45Β					
ΕΤΟΣ			Λογαριασμός τζιφτιλικίου Μόρφου, ο					
ΜΗΝΑΣ	ΜΕΡΑ	ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ			ΧΡΕΩΣΗ	ΠΙΣΤΩΣΗ	ΟΛΙΚΟ	
1832	3	1	Π.Ε. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ			11282		11282
			Χ.Δ. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ			1336		1336
	10	8	Π.Δ. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ				-4000	-4000
			Π.Ε. / 1072 - ΑΓΟΡΕΣ ΕΠΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙ				-11282	-11282
1832 Σύνολα						12618	-15282	-2664
1833	2	18	Δ.Π. / 1019 - ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΕΣ			1		1
			Π.Δ. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ				-450	-450
			Χ.Δ. / 1003 - ΤΑΜΕΙΟ			5760		5760
			Χ.Ε. / 1040 - ΖΗΜΙΑ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΜΟΡΦΟΥ				-2647	-2647
1833 Σύνολα						5761	-3097	2664
Σύνολα Περιόδου						18379	-18379	0

μισά τα επιβαρύνθηκε ο Χατζηπέτρος. Σ' αυτήν την πράξη ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης βρήκε συνέταιρο τον Χατζηπέτρο αλλά εύκολα αντιλήφθηκε ότι ήταν πολύ επικίνδυνη η ανάληψη του ρίσκου της διαχείρισης τσιφλικιών. Ακόμα και από την έναρξη των καταγραφών του Χατζηπέτρου, αλλά και κατά την κίνηση του λογαριασμού, παρατηρούμε εκ μέρους του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη παλινδρομήσεις και δυσκολίες στην ορθή καταγραφή των συντροφικών εγγραφών. Συγκεκριμένα, βρισκόταν σε σύγχυση εάν θα κατέγραφε ολόκληρα τα ποσά ή εάν θα τα διαμοίραζε για τον έλεγχο και την ορθή διαχείριση των κεφαλαίων του. Στο τέλος της περιόδου βλέπουμε ότι ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης καταβάλλει φορολογία των δούλων καθώς και το μίσθωμα (ιλτιζάμι) του τσιφλικιού και τα άλλα έξοδα τα οποία ο Χατζηπέτρος δεν μπορούσε να πληρώσει. Ο Χατζηπέτρος Χατζηαντωνίου, σύντροφος του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη στο τσιφλίκι Μόρφου, ήταν ένας ισχυρός άνδρας της περιοχής Μόρφου του οποίου ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης χρησιμοποίησε την επιρροή και τις διασυνδέσεις για να έχει πρόσβαση στο χώρο της περιοχής Μόρφου. Στο λογαριασμό ο οποίος είναι στο κατάστιχο, ακριβώς από κάτω από την μερίδα του Χατζηπέτρου Χατζηαντωνίου, υπάρχουν τα εισοδήματα του τσιφλικιού Μόρφου¹²³. Σε αυτά παρατηρούμε ότι τα μόνα προϊόντα τα οποία κατάφερε να γίνουν πωλήσεις ήταν το σιτάρι και το βαμβάκι καθώς επίσης και μια ποσότητα κριθαριού αξίας 1.600 γροσίων. Το βαμβάκι ανερχόταν στα 2.129 γρόσια και το σιτάρι στα 6.502 γρόσια. Από αυτά τα εισοδήματα έμεινε ζημιά στο Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη 2.647 γρόσια, δηλαδή αποδείκτηκε στο τέλος ότι ο συνεταιρισμός που έκαμε με τον Χατζηπέτρο Χατζηαντωνίου ήταν ζημιολόγος για τον ίδιο, με αποτέλεσμα ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης να μη συνεχίσει αυτόν το συνεταιρισμό, αλλά να προσπαθήσει να αναλάβει από μόνος του τη διαχείριση τσιφλικιού, πράγμα το οποίο έκαμε το 1833-1836 με το τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη. Μερικές συμπληρωματικές παρατηρήσεις σχετικές με το λογαριασμό του Χατζηαντωνίου Χατζηπέτρου είναι: Σε δύο περιπτώσεις έδωσε συναλλαγματικές προς το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη για εξασφάλιση της οφειλής του και του μεριδίου για το εγχείρημα της συνεταιριστικής εκμετάλλευσης του τσιφλικιού Μόρφου. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης ήταν μακριά από τη διαχείριση του τσιφλικιού. Στο κατάστιχό του δεν αναφέρονταν οποιαδήποτε έξοδα όπως μισθοί

¹²³ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 156/112 (Λογαριασμός δούλων τσιφλικιού Μόρφου, 31/5/1832-20/5/1833): Σε πατριαρχικό έγγραφο του Μελετίου Γ' (Απρίλιος-Νοέμβριος 1845) και κατόπιν του Πατριάρχη Ανθίμου Στ' προς τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Ιωαννίκιο έγινε λόγος για χρέος των ραγιάδων του τσιφλικιού Μόρφου προς τον Χατζηπέτρον το έτος 1831, ύψους 11.713:12 γροσίων. Με αυτό το γράμμα ποτρεύεται ο Αρχιεπίσκοπος να μεσολαβήσει στην διευθέτηση της οφειλής βλ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Κύπρος*, ό.π., σ. 95-96, έγγρ. αρ. 89 (σ. 426-427).

και ημερομίσθια, όπως αναγράφονταν τέτοια για την περίπτωση του τσιφλικιού του Δερβίς Εφέντη. Για τη διαχείριση τσιφλικιών τα έξοδα (μισθοί και ημερομίσθια) ήταν το μεγαλύτερο λειτουργικό έξοδο για τέτοιου είδους ασχολίες όπως είναι η μίσθωση τακτικών εργατών καθώς επίσης και τα ημερομίσθια τα οποία δίδονταν σε εποχιακούς εργάτες μαζί και σε συνδυασμό με την καταβολή της φορολογίας δηλαδή της πληρωμής της φορολογίας των εργαζομένων στο τσιφλίκι Μόρφου. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης σ' αυτήν την περίπτωση είχε απόσταση από τη διαχείριση και αυτό φαίνεται και από το κόστος. Όσον αφορά άλλα έσοδα ήταν η πώληση αλόγων καθώς επίσης και άλλων ζώων όπως προβάτων. Σε τελική ανάλυση, ο Χατζηπέτρος χρωστούσε 18.100 γρόσια για τα οποία ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης ανέμενε την αποπληρωμή. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης αποδέχτηκε ό,τι του παρουσίασε ο Χατζηπέτρος όσον αφορά την παραγωγή και τις πωλήσεις δηλαδή τα εισοδήματα τσιφλικιού. Με αυτόν τον τρόπο στο τέλος, όταν ολοκληρωνόταν ο κύκλος της εκμετάλλευσης του τσιφλικιού τον Οκτώβριο του 1832, παρατήρησε ότι το τσιφλίκι Μόρφου παρά τη μεγάλη έκταση γης που κατείχε δεν πραγματοποίησε ικανοποιητικά εισοδήματα και κέρδος. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης λόγω του ότι ήταν εμπλεκόμενος σε πολλές άλλες δραστηριότητες την ίδια περίοδο (1832), φαίνεται ότι δεν έλεγχε αποτελεσματικά την επιχείριση εκμετάλλευσης του τσιφλικιού Μόρφου. Επειδή άφησε τη διαχείριση του τσιφλικιού στην αποκλειστική δικαιοδοσία του Χατζηπέτρου Χατζηαντωνίου, παρουσίασε ζημιά της τάξης των 2.647 γρόσια. Ο λογαριασμός του τσιφλικιού Μόρφου ως αυτόνομης μερίδας, άρχισε το 1832 και τελείωσε το 1833, το δε υπόλοιπό του ήταν μηδέν. Στα αρχικά στάδια ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης αγοράζει από το τσιφλίκι του Μόρφου προϊόντα και ζώα αξίας 11.282 γροσίων που αποπληρώθηκαν σε μετρητά (θεματική κατηγορία ΠΕ=πιστωτές εμπορίου: σιτάρι 6.503 γρόσια, βαμβάκι 2.129 γρόσια, άλογο 1.050 και κριθάρι 1.600 γρόσια). Η δεύτερη και τρίτη κατηγορία ήταν ΠΔ (= πιστωτές δανεισμού), δηλαδή δανείστηκε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης από το τσιφλίκι του Μόρφου μετρητά ύψους 4.450 γροσίων και τα αποπλήρωσε. Όμως υπάρχει και η αντίστροφη θεματική κατηγορία η οποία ήταν ΧΔ (= χρεώστες δανεισμού). Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης δάνεισε προς του Μόρφου αξίας 7.096 γροσίων και τα πληρώθηκε με μετρητά. Η τελευταία θεματική κατηγορία ήταν οι ΧΕ (= χρεώστες εμπορίου) και σε αυτήν την περίπτωση, ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης αποδέχτηκε μια ζημιά του τσιφλικιού Μόρφου αξίας 2.647 γρόσια και την αποπλήρωσε. Ο λογαριασμός του καταλήγει στο μηδέν.

Ο λογαριασμός αυτός άρχισε το 1832 και αφορούσε τα ολικά χρονικά δοσί-

ματα των δούλων¹²⁴, οι οποίοι εργάζονταν στο τσιφλίκι του Μόρφου. Το συνολικό ποσό το οποίο έπρεπε να καταβληθεί από τους δούλους του τσιφλικιού ανερχόταν στις 10.000 γρόσια, επιπρόσθετα 125 γρόσια τόκων που είχε επιβάλει ο Γεωργάκης-Μαρκαντωνίδης. Η αποπληρωμή έγινε με διάφορους τρόπους όπως: με μετρητά σε δύο δόσεις μέσω του αντιπρόσωπου του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, του Γιαννάκη Παπά καθώς επίσης και με σιτάρι που είχαν στην κατοχή τους και το διέθεσαν για τήν αποπληρωμή της φορολογίας τους. Επίσης διάφοροι άλλοι δούλοι έδωσαν τὰ ποσά σε μετρητά για την εξόφλησή τους. Για να εξισωθεί ο λογαριασμός στο τέλος του 1832 έγιναν εκπτώσεις ύψους 24 γροσίων, τις οποίες χορήγησε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης. Οι τρεις πιο σημαντικές θεματικές κατηγορίες του λογαριασμού ήταν ΧΦ (=Χρεώστης Φορολογίας) 4.500 γρόσια, τα διάφορα είδη φορολογιών γαλιουτζιού πεδελιγεσί, δερουνχτέ παρασί, μιρί και σαλκίνια και τα οποία αποπληρώθηκαν. Η δεύτερη μεγάλη κατηγορία ήταν οι ΧΔ (= διάφοροι χρεώστες). Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης πλήρωσε σε μετρητά περισσότερα χρήματα από όσα λαμβάνε για αυτό και έμεινε χρεωστικό υπόλοιπο ύψους 18.101 γρόσια. Το ποσό αυτό αντιπροσώπευε τα χρήματα που έδωσε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης σε γρόσια μείον τα χρήματα που εισέπραξε, εκτός από την φορολογία και τις καμβιάλες πληρωτέες. Η τρίτη θεματική κατηγορία ήταν το ΠΚΠ (= πιστωτής καμβιάλας πληρωτέας). Ήταν οι συναλλαγματικές πληρωτέες τις οποίες έλαβε το 1832 και ήταν αξίας 10.000 γροσίων οι οποίες αποπληρώθηκαν αφού μειώθηκε το ποσό αυτό από τους τόκους και από τα δικαιώματα που υπολογίστηκαν στην αρχή από τις καμβιάλες πληρωτέες. Υπάρχει μια μικρή θεματική κατηγορία αγορές Π.Ε. (= πιστώσεις εμπορίου) και ήταν μόνο 95 γρόσια.

III. ΤΟ ΤΣΙΦΛΙΚΙ ΤΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ

1. Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ Ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥΧΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ

Το 1833, ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης εκμίσθωσε το τσιφλίκι του Δερβίς Εφένδη¹²⁵. Μαρτυρίες της εποχής, αναφέρουν ότι η εκχώρηση του δικαιώματος εκμετάλλευσης ενός τσιφλικιού από την οθωμανική αρχή στον εκμισθωτή γινόταν

¹²⁴ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 100-129, 144-153.

¹²⁵ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 152/100 (1/4/1835).

βάσει συμβολαίου, κατά το οποίο ο τελευταίος, εκτός από τους όρους καταβολής του μισθώματος, χρεωνόταν ό,τι συνιστούσε ως κεφάλαιο εκμετάλλευσης (κτίσματα, γεωργική γη, ζώα, όπως ίπποι, βόδια και πρόβατα) της παραγωγικής μονάδας. Δεν έχουμε πληροφορίες για το τι παρέλαβε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης το 1833 μετά την ανάληψη της εκμετάλλευσης του τσιφλικιού. Οι καταγραφές που διασώθηκαν στο κατάστιχο για το ζωϊκό κεφάλαιο ήταν του έτους 1835 όταν ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης αποφάσισε να αναλάβει από μόνος του τη «διοίκηση» του τσιφλικιού χωρίς την αποκλειστική ευθύνη του αντιπροσώπου του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού¹²⁶. Στις καταγραφές που πραγματοποιήθηκαν ξεχωριστά για το κάθε είδος στην παρουσία του βοκόλου (γελαδάρη)¹²⁷ και του βοσκού¹²⁸ του τσιφλικιού αντίστοιχα, επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη 42 αρσενικών και θηλυκών βοδιών και 233 προβάτων και αιγών. Τα είδη αυτά παρέδωσε για φύλαξη και φροντίδα στους προαναφερθέντες «δούλους» με τους οποίους συνήψε ετήσιο συμβόλαιο εργασίας. Την ίδια χρονιά ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης επένδυσε στο τσιφλίκι τεχνολογικό εξοπλισμό τον οποίο κατέγραψε και παρέδωσε στον «καστελλάνο»¹²⁹ με τον οποίο συνήψε συμβόλαιο εργασίας.

Το «τσιφλίκι» του Δερβίς Εφέντη περιλάμβανε το κάθε τι που το καθιστούσε μια πλήρη παραγωγική μονάδα¹³⁰ εκμετάλλευσης δηλαδή (α) αρδεύσιμη γεωργική γη, λιβάδια για καλλιέργειες και για βοσκή, (β) τις εγκαταστάσεις όπως το «οσπήτιον»¹³¹ με αποθήκες για τη σοδειά και τη φύλαξη των σπόρων, τους σταύλους για τα βόδια που θα όργωναν τα χωράφια και βοηθούσαν στην καλλιέργεια, στο αλώνισμα¹³² και στη μεταφορά των προϊόντων, τους αχυρώνες, το φούρνο,

¹²⁶ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 110/ι (20/3/1835).

¹²⁷ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 110/ι (31/3/1835).

¹²⁸ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 128.

¹²⁹ Τι περιελάμβανε ένα τσιφλίκι για να θεωρηθεί πλήρης παραγωγική μονάδα εκμετάλλευσης βλ. INALCIK, «The Emergence of Big Farms, (Çiftlik)», ό.π., σ. 115, 118-119, 124· Yuzo NAGATA, *Some documents on the big farms (Çiftlik) of the notables in Western Anatolia*, Institute for the Study of languages and cultures of Asia and Africa, *Studia culturae islamicae*, No 4, Τόκυο (University of Foreign Studies) 1976, 1-67 (ββλ. Gilles VEINSTEIN, *Turcica*, XI (1979) 296-297· NAGATA, *The role of Ayans*, ό.π., σ. 176· Για το κόστος διαβίωσης της αγροτικής οικογενειακής μονάδας και τους συντελεστές που το επηρεάζουν βλ. την ανάλυση του ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΥ, *Προξενικά έγγραφα*, ό.π., σ. XXII-XXIV και έγγραφο Β. 14, σ. 309-314.

¹³⁰ «Εισοδήματα του άντικρου τζιφτικιού (18/7/1835): εκ του φραντζή διά τιμήν Κοπριάς δσπητίου γρ. 375», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 100/α· «οσπήτιον», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 111· Περιγραφή αυτού του τύπου των «ιδιοκτησιών» βλ. BRAUDEL, *Η Μεσόγειος και ο Μεσογειακός κόσμος*, ό.π., σ. 430.

¹³¹ ΑΣΔΡΑΧΑΣ, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία*, ό.π., σ. 205-206.

¹³² Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 105/ε1, 105/ε2, 128/κε', 129/κστ', 145/λ, 111/ια'. Για τον εξο-

τους βοηθητικούς χώρους για την παρασκευή χαλλουμιών, τη φύλαξη των τροφίμων και (β) τον πάγιο εξοπλισμό¹³³ (άροτρα, αμάξια, αγροτικά εργαλεία¹³⁴, βόδια και άλλα μέσα για τις καλλιέργειες, οικιακά σκεύη¹³⁵), (γ) τα μανδριά¹³⁶ (μάντρες για πρόβατα και κοπάδια· φυλάσσονταν επίσης τα σύνεργα και οι εξαρτήσεις των βοσκών) και η βοκολόμανδρα¹³⁷ (σταύλοι για τα μεγάλα ζώα όπως τα βόδια), (δ) το μύλο¹³⁸, (ε) το «περιβολόφυτον» των ελιών¹³⁹ (τους χοίρους, τα πετεινάκια) (στ) Το εργατικό δυναμικό (τακτικό και εποχικό) που προερχόταν από τα γύρω χωριά.

Στο «οσπήτιον» κατοικούσε ο «αντιπρόσωπος» του τσιφλικιού και εκεί ενημερωνόταν από τον επιστάτη (κεχαγιά) για την πορεία των εργασιών του τσιφλικιού. Στον ίδιο χώρο διενεργούσε και τις πληρωμές του εργατικού δυναμικού. Εκεί διεξήγαγε τις επιμέρους συναλλαγές του τσιφλικιού, σχεδίαζε τις εργασίες του και πλήρωνε τους εργάτες.

Τα είδη των καλλιεργειών προσδιόρισαν και τη μορφή των επιμέρους εργασιών που απαιτούνταν. Όσον αφορά στην προετοιμασία των καλλιεργειών παρατηρούμε ότι στα λιβάδια για την παραγωγή της πογιάς γινόταν κόπρισμα των

πλισμό του τσιφλικιού της Πύλας βλ. ΛΟΥΗΣ, «Η εκμετάλλευση του τσιφλικιού της Πύλας», ό.π., σ. 318-319· ΝΑΚΟΣ, ό.π., σ. 53, υπ.75.

¹³³ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 105/ε1, 105/ε2, 145/λ, 113/ιγ', 129/κστ', ΑΣΔΡΑΧΑΣ, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία*, ό.π., σ. 200-203.

¹³⁴ Οικιακός εξοπλισμός: «καντήλαις» (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 145/λ), «καιριά» (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 105/ε1), «κόλλαις χαρτί» (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 145/λ), «πρότζαις και άλλα σιδηρικά» (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 146/λ), «γρυνέλια των πόρτων» (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 145/λ), «αγράφτι» (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 145/λ), «τάβλαις» (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 105/ε1), «κουτάλια» (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 129/κς1).

¹³⁵ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 144/κθ'. Ιωάννης ΙΩΝΑΣ, *Τα παραδοσιακά επαγγέλματα της Κύπρου*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών [Δημοσιεύματα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, 37], Λευκωσία 2001, σ. 116-117· Για το περιεχόμενο του όρου στη Μύκονο βλ. Δημήτρης ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Η Μύκονος το 17^ο αιώνα: Γαιοκτητικές σχέσεις και οικονομικές συναλλαγές*, Αθήνα (ΚΝΕ/ΕΙΕ) 1997, σ. 143-144.

¹³⁶ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 110/ι.

¹³⁷ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 105/ε1, 103/γ1, 145/λ, 105/ε2, 129· Για τους μύλους ως περιουσιακό στοιχείο της Ιεράς Μονής Κύκκου και την εκμετάλλευσή τους βλ. Μιχάλης Ν. ΜΙΧΑΗΛ, «Μοναστηριακή περιουσία και διαχείρισή της κατά την οθωμανική περίοδο – 19^{ος} αιώνας: Η περίπτωση της Μονής Κύκκου», *Ε.Κ.Μ.Ι.Μ.Κ.*, 6 (2004) 409-412· Για το ιδιοκτησιακό καθεστώς των μύλων στη Μύκονο, την αξία και την τιμή πώλησής τους βλ. Δημήτρης ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Η Μύκονος*, ό.π., σ. 371-383, 422-425· Για τις διαβαθμίσεις φορολόγησης των μύλων στην Πελοπόννησο βλ. Αναστασία ΚΥΡΚΙΝΗ-ΚΟΥΤΟΥΛΑ, *Η Οθωμανική Διοίκηση στην Ελλάδα. Η περίπτωση της Πελοποννήσου (1715-1821)*, Αθήνα 1996, σ. 48· Για τη μορφολογία, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και τον τρόπο λειτουργίας τους βλ. Παναγιώτα ΒΡΟΥΧΑ, «Οι υδρόμυλοι της Ηπείρου και ένα συγκρότημα υδρόμυλου στα Δολιανά», *Ο Αγροτικό κόσμος στον Μεσογειακό χώρο*, Αθήνα 1998, σ. 361-382.

¹³⁸ ΑΣΔΡΑΧΑΣ, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία (ιε'-ιθ' αιώνας)*, τ. 1, Αθήνα (Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς) 2003, σ. 306.

¹³⁹ Αυτό προκύπτει από τις πληρωμές που διενήργησε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης προς το Μυλωνά, Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 107/ζ'.

εκτάσεων στις οποίες φυτευόταν το φυτό, καθώς επίσης και αγορά φυτού για την πογιά και βαμβακόσπορου. Ο μύλος, άγκαι δούλευε δύο με τρεις μήνες¹⁴⁰ το χρόνο μόνο, κάλυπτε τις ανάγκες του τσιφλικιού σε αλέσματα για τη διατροφή του εργατικού δυναμικού. Δε μας έχουν διασωθεί στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι ο μύλος εξυπηρέτησε και τα γύρω χωριά. Με το μύλο έχουμε συνδυασμό στην ίδια εκμεταλλευτική-παραγωγική μονάδα, της αγροτικής και της πρωτοβάθμιας, συμβατικά, βιομηχανικής παραγωγής. Το τσιφλίκι διέθετε επίσης κοπάδια από τα οποία εκμεταλλευόταν το γάλα για τα χαλλούμια και είχε αποκλειστικά γυναίκα για την παρασκευή τους¹⁴¹.

2. Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Για τον προσδιορισμό της συνολικής έκτασης του τσιφλικιού λάβαμε υπόψη μας τη διάρθρωση του, καθώς και την ταύτιση των τοπωνυμίων και τοποθεσιών του τσιφλικιού όπως αναφέρονται στις υπό καλλιέργεια εκτάσεις του 1835 και στους αναλυτικούς χάρτες του κυπριακού κτηματολογίου¹⁴² της περιοχής Μόρφου.

Το σύνολο των καλλιεργητικών εκτάσεων¹⁴³ κατά τοποθεσία (ΔΙΑ-

¹⁴⁰ «...» 1835: Μάρτιον 31: ημέρα Κυριακή τῶν βαΐων ἦλθεν ἡ χ(ατζή) Μαρία ὁποῦ κάμνει τὸ Γάλα», (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 112/ιβ').

¹⁴¹ Στηριχθήκαμε σε λεπτομεριακούς χάρτες του κτηματολογίου Κύπρου που επιτρέπουν τον γεωγραφικό εντοπισμό και των πιο μικρών περιοχών και άλλων τοπωνυμικών χαρακτηριστικών. Προσπαθήσαμε να ταυτίσουμε τις τοποθεσίες που αναφέρονται στη σελίδα 106 του καταστίχου και αφορούν το τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη συγκρίνοντάς τις με άλλες τοπωνυμικές μελέτες που αναφέρονταν στην περιοχή όπως Κ.Α. ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ, «Συναγωγή κυπριακού τοπωνυμικού υλικού», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΛΗ' - ΛΘ' (1974-1975) 85-86 (παράρτημα) του ΙΔΙΟΥ, «Συναγωγή κυπριακού τοπωνυμικού υλικού», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΜΒ' (1978) 204, 226. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε στην ταύτιση του τοπωνυμίου (ονομασία τοποθεσίας) του τσιφλικιού οφείλονταν στην ίδια ονομασία του τοπωνυμίου που βρισκόταν σε διαφορετικά χωριά της ευρύτερης περιοχής του Μόρφου (π.χ. π. Ελιούδι, βρισκόταν στο Συργανοχώρι, Μόρφου και στο Νικήτα). Καταβλήθηκε προσπάθεια να υπάρξει πλήρης ταύτιση της αναφερόμενης περιοχής με αυτήν του καταστίχου. Επίσης οι περιοχές των χαρτών ήταν εκτενέστερες από τις αντίστοιχες του καταστίχου με αποτέλεσμα οι περιοχές που αποτυπώθηκαν στο χάρτη να αποτελούν μέρος της ευρύτερης περιοχής. Για την αξία της κτηματολογικής χαρτογράφησης που έγκειται στην ταύτιση των τοπωνυμίων σαν υπαρκτών ονομαστικών μονάδων στο χάρτη και την εν πολλοίς μορφολογική και φωνητική παραφθορά των τοπωνυμίων κατά τη μεταγραφή τους στην αγγλική γλώσσα βλ. Θεόδωρος ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ, «Τοπωνύμια Ριζοκαρπάσου», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΜΣτ' (1982) 222-225.

¹⁴² Το dönüm αναλογούσε με 920 τ.μ. Σε υπόμνημα για τη γαιοκτημοσύνη της Κύπρου το 1869 αναφέρεται ότι υπήρχαν 70-80 τσιφλίκια μέσης έκτασης 500 σκαλών (125-150 εκτάρια) βλ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ, *Προξενικά έγγραφα, ό.π.*, σ. XXII, 309-314· VEISTEIN, «On the çiftlik debate», ό.π., σ. 48· NAGATA, *The role of Ayans*, ό.π., σ. 176.

¹⁴³ Πρόκειται για εδάφη που ήταν σε περιοχή που γειτνίαζε με το χωριό Συργανοχώρι και

ΓΡΑΜΜΑ 20, σ. 417) του τσιφλικιού του Δερβίς Εφέντη το 1835 ήταν 811 σκάλες δηλαδή περίπου 2,230 στρέμματα (*dönüm*), στις περιοχές δεν περιλαμβάνονταν τα ειδικά εδάφη¹⁴⁴ για την καλλιέργεια του ριζαριού (πογιάς) ούτε και τα λιβάδια της περιοχής. Παρατηρούμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό γης 37% βρισκόταν στην περιοχή υπ' αριθμό 4, ενώ μικρότερα ποσοστά 12.33% στις περιοχές υπ' αριθμό 2 και 5. Η τρίτη κατηγορία, η οποία περιλαμβάνει τις περιοχές 6 και 7 και κυμαίνεται σε ποσοστά γύρω στο 7%. Μια τέταρτη κατηγορία προκύπτει από τις αταύτιστες περιοχές, ποσοστό 17% και την περιοχή υπ' αριθμό 1 που κυμαίνεται σε ποσοστό 1-4.5%. Η συνολική έκταση του «τσιφλικιού» συμπληρώνεται, αφού λάβουμε υπόψη μας τα λιβάδια¹⁴⁵ και τις βοσκές που χρειαζόνταν για τη συντήρησή τους τα 42 βόδια και τα 233 πρόβατα που ανήκαν στο τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη. Στην εκτίμησή μας πρέπει να συμπεριλάβουμε και τις εκτάσεις που καταλάμβαναν οι ελιές¹⁴⁶ του «τσιφλικιού», όπως και το «περιβολόφυτον» που βρισκόταν κοντά στο μύλο.

Σε ολοσέλιδη καταγραφή του καταστίχου¹⁴⁷, παρουσιάζονται τα χωράφια του «τσιφλικιού» που ήταν σπαρμένα¹⁴⁸ σιτάρι και κριθάρι κυρίως από τον εκμισθωτή του τσιφλικιού και σε περιορισμένη κλίμακα από «ξένους»¹⁴⁹. Κατά την καταγραφή αυτή, προσδιοριζόταν η τοποθεσία και η έκταση των υπό καλλιέργεια (σπαρμένων) χωραφιών σε σκάλες¹⁵⁰. Καταγράφονταν επίσης με τον ίδιο τρόπο, οι καλλιέργειες των κουνιών¹⁵¹ και του λinaριού¹⁵² καθώς και όσα χωράφια προ-

δημιουργούνταν από τις τις εκβολές των ποταμών Σερράχη και Οφκού (βλ. Χάρτη αρ. 2) και Κ.Α. ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ, «Συναγωγή κυπριακού τοπωνυμικού υλικού», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΜΒ' (1978) 204, 226.

¹⁴⁴ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 144/θ', 145/λ' (1/1/1833).

¹⁴⁵ Ελιές υπήρχαν στις περιοχές κοντεμένους και στο χωριό Χρυσουλιού (βλ. Χάρτης αρ. 2) όπως επίσης και στο «περιβολόφυτον» που βρισκόταν κοντά στο Μύλο.

¹⁴⁶ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 106.

¹⁴⁷ «όσα χωράφια έχω σπερμένα εις τὸ τζιφτιλίκι» βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 106.

¹⁴⁸ «ὅσοι ξένοι ἐπήραν εἰς χωράφια τζιφτιλικίου: ὁ θεοχάρης ἀπὸ νικήταν σιτάρι σκάλαις 4:, ὁ Ἄνδρας πτεμενοῦς ἀπὸ τὸ αὐτὸ σιτάρι σκάλαις 4:, ὁ Βασίλης ἐπήρεν σιτάρι [σκάλαις] 6:», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 106.

¹⁴⁹ Σκάλα: μονάδα επιφανείας, τρόπος μέτρησης της έκτασης ενός αγροκτήματος βλ. Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, «Συμβολή εις την έρευνα των λαϊκῶν μέτρων και σταθμῶν», *Επετηρίς Λαογραφικῆς Αρχείου*, 7 (1952), σ. 90· 1 εκτάριο = 11 dönüm, 1 dönüm = 920 τετραγωνικά μέτρα βλ. İNALCIK, «The Emergence of big Farms, (Çiftlik)», *ό.π.*, σ. 117· 1 εκτάριο = 4 σκάλες, βλ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ, *Προξενικά έγγραφα*, *ό.π.*, σ. XXII: «Υπόμνημα 1869», 1 σκάλα = 2.75 dönüm = 2530 τετραγωνικά μέτρα.

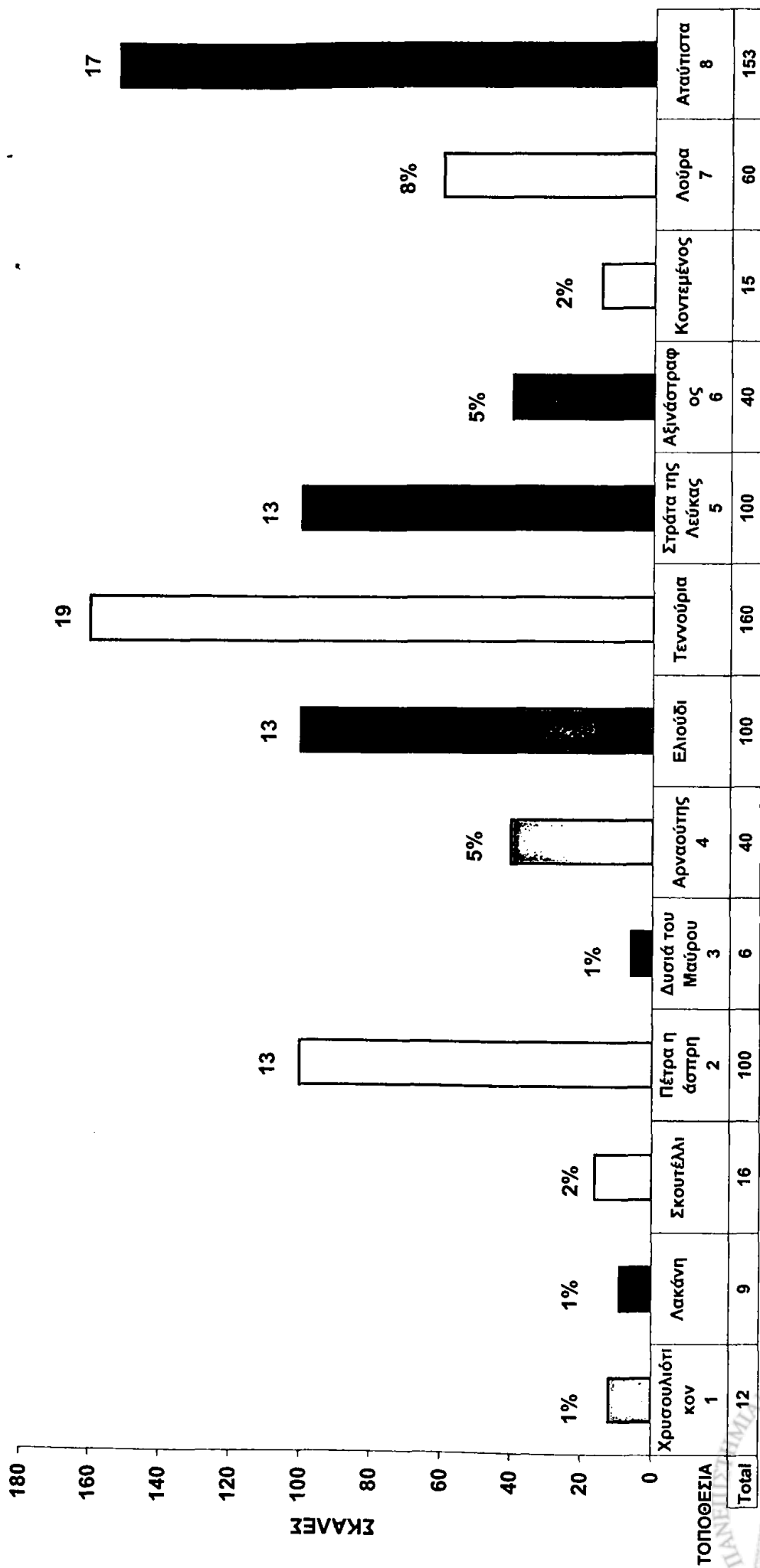
¹⁵⁰ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 106.

¹⁵¹ *ό.π.*, σ. 106.

¹⁵² «ὅσα χωράφια καλλιεργοῦνται τοῦ τζιφτιλικιοῦ. 1835: Μαρτίου 7: διὰ τὸ ἐρχόμενον», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 106.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 20
ΚΑΛΙΕΡΓΗΣΙΜΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΤΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ (1835)

ορίζονταν¹⁵³ για την καλλιέργεια του βαμβακιού (1835). Για τα χωράφια αυτά δηλώνονταν η ημερομηνία και ο αριθμός των σκαλών που φυτεύθηκαν με βαμβάκι σε κάθε τοποθεσία. Τέλος, ο εκμισθωτής προέβλεψε¹⁵⁴ ότι θα καλλιεργούσε για το νέο έτος (εκμεταλλευτική περίοδος 1835-1836) για τη σπορά σιταριών και κριθαριών χωράφια των οποίων δήλωσε την τοποθεσία και τον αριθμό των σκαλών. Καμιά περιοχή δεν ξανακαλλιεργήθηκε¹⁵⁵, εκτός από τις ήδη καλλιεργούμενες, και μέρος τους ή ολόκληρη η έκταση φυτεύτηκε¹⁵⁶ τον Ιούνιο βαμβάκι. Τον Οκτώβριο ορισμένες από τις περιοχές αυτές που ήταν φυτεμένες βαμβάκι καλλιεργήθηκαν για να σπαρθούν¹⁵⁷ σιτάρι και κριθάρι. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι η σελίδα καταγραφής των καλλιεργειών κυμαίνεται χρονικά από τον Οκτώβριο του 1834 - αρχή της εκμεταλλευτικής περιόδου - μέχρι τον Οκτώβριο του 1835. Από την ποσοστιαία σχέση της καλλιεργήσιμης και της έκτασης που ήταν υπό προετοιμασία φαίνεται η εντατικότητα της χρήσης του εδάφους.

¹⁵³ «τὰ ὅσα χωράφια ἔχουν νὰ καλλιεργηθῶσι διὰ τὸ νέον ἔτος = [=1836]», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 106.

¹⁵⁴ Για την εναλλαγή των καλλιεργειών βλ. Fernand BRAUDEL, *Υλικός πολιτισμός, οικονομία και καπιταλισμός (15ος-18ος αιώνας)*, τ. Α' (*Οι δομές της καθημερινής ζωής: το δυνατό και το αδύνατο*), μτφρ. Αικατερίνη ΑΣΔΡΑΧΑ, Αθήνα (Μορφωτικό Ινστιτούτο Αγροτικής Τράπεζας) 1995, σ. 112-119. Για τον τρόπο χρήσης του εδάφους της καλλιεργητικής μονάδας βλ. Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Γαιοπρόσδοος και υποχρεωτικός εκχρηματισμός των αγροτικών οικονομιών», *Ελληνική κοινωνία και οικονομία (ιθ' - ιθ')*, Αθήνα (Ερμής) 1982, σ. 85-86.

¹⁵⁵ «ἐφυτεύθη κατὰ πρώτην Ἰουνίου βαμβάκι σκάλαις... (σύνολο) 124:», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 106.

¹⁵⁶ Στην τοποθεσία «τὰ τεννούρια» συνολικής έκτασης 160: σκαλών, είχαν φυτευτεί 55 σκάλες βαμβάκι στις 11-14 Ιουνίου 1835. Τον Οκτώβριο του 1835, καλλιεργήθηκε το σύνολο των 160: σκαλών. φυτεύτησαν την επόμενη περίοδο σιτάρι 70: σκάλες και κριθάρι 90: σκάλες, Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 106.

¹⁵⁷ Για τις μορφές διαχείρισης τσιφλικιών τύπου φυτείας και για τα διαφορετικά είδη τσιφλικιών που προκύπτουν από αυτήν τη διάκριση βλ. INALCIK, «The Emergence of Big Farm, (Çiftlik)», *ό.π.*, σ. 117-119. Yuzo NAGATA, *Some Documents on the Big Farms (Çiftlik) of the Notables in Western Anatolia*, Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo University of Foreign Studies, Tokyo, 1976, σ. . Yuzo NAGATA, «Managerial System of a Big Farm (Çiftlik)», *AJAMES*, 2 (1987), σ. 319-341. Traian STOIANOVICH, «Land Tenure and Related Sectors of the Balkan Economy, 1600-1800», *The Journal of Economic History*, XIII (1953) 398-411. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ, *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα*, *ό.π.*, σ. 64-97. Για τη συνύπαρξη τεσσάρων συμπληρωματικών μορφών χρήσης της εργασίας στην καλλιέργεια της γης βλ. STOIANOVICH, «Αγρότες και Γαιοκτήμονες των Βαλκανίων και Οθωμανικό Κράτος», *ό.π.*, σ. 181. Για τους τρόπους διαχείρισης των μεγάλων γεωργοκτηνοτροφικών μονάδων (μετοχιών) της Ιεράς Μονής Κύκκου βλ. Μιχάλης Ν. ΜΙΧΑΗΛ, «Μοναστηριακή περιουσία και διαχείριση της», *ό.π.*, σ. 406-409.

III. ΤΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ (Managerial system- çiftlik)

Ο τρόπος εκμετάλλευσης¹⁵⁸ του «τσιφλικιού» του Δερβίς Εφέντη ήταν άμεσος¹⁵⁹ (*faire-valoir direct*) από το δικαιούχο εκμισθωτή. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης ήταν φορέας μια γραφειοκρατικής λειτουργίας (γραμματικός) με πολλαπλές δυνατότητες πρόσβασης στην τοπική οθωμανική εξουσία. Φιλοδόξησε να μετατραπεί σε αστό επιχειρηματία¹⁶⁰ με πολλαπλές οικονομικές επιλογές, μία από τις οποίες ήταν και η εκμετάλλευση τσιφλικιών. Διατήρησε στο ακέραιο την ευθύνη για την εργολαβική εκμετάλλευση του «τσιφλικιού» σε χωράφια των οποίων η παραγωγή ανήκε εξ ολοκλήρου στον ίδιο, με την εγκαθίδρυση διευθυντικού συστήματος¹⁶¹. Την εποπτεία και τον έλεγχο¹⁶² της επιχείρησης του «τσιφλικιού» Δερβίς Εφέντη άσκησε ο Αρχιδιάκονος Κυπριανός¹⁶³, με τη βοήθεια δύο προσώπων με διακριτές αρμοδιότητες, ενός τούρκου «κεχαγιά»¹⁶⁴ και ενός χριστιανού «καστελάνου». Ο Αρχιδιάκονος Κυπριανός ήταν τοπικός παράγοντας και κουμπάρος¹⁶⁵ του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Ενώ κατά τα δύο πρώτα χρόνια (1833-1834) ήταν ο

¹⁵⁸ Max DERRUAU, *Ανθρωπογεωγραφία*, μτφρ. Γ. Πρεβελάκης, Αθήνα 1987, σ.164.

¹⁵⁹ İNALCIK, «The Emergence of Big Farms, (Çiftlik)», ό.π., σ. 112· SUGAR, *Η Νοτιανατολική Ευρώπη*, τ.Β', ό.π., σ. 201· ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Εισαγωγή στην Ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας* ό.π., σ. 54.

¹⁶⁰ Στοιχεία για το διευθυντικό σύστημα των τσιφλικιών στου Yuzo NAGATA, «Notes on the Managerial System of a Big Farm in the Mid-18th Century Turkey», *Annals of Japan association for Middle East Studies* (AJAMES), 2 (1987) 319-328.

¹⁶¹ «1835: Άπριλλίου 5: θεωρημένα καί άπερασμένα όπισθεν έτι τόν όλικόν λογαρ(ιασμόν) του τσιφτικιού», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 103/γ2.

¹⁶² Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ (1/1/1833-1/3/1834), 146/λα (2/3/1834-22/2/1835), 105/ε1 (5/12/1835), 118/ιστ' (17/9/1835-15/3/1836), 129/κστ1 (16/3/1836-26/10/1836).

¹⁶³ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 146/λα (2/3/1834-22/2/1835), 103/γ2 (20/3/1835), 104/δ1 (12/4/1835-23/5/1835), 105/ε2 (1/7/1835-5/12/1835)· Κεχαγιάς (Kethuda, Kâhya): Διαχειριστής, επιστάτης τσιφλικιού και αντιπρόσωπος των χωρικών. βλ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Γαιοπρόσοδος και υποχρεωτικός εκχρηματισμός των αγροτικών οικονομικών», ό.π., σ. 125-126· ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ, *Κοινωνική Δυναμική και Πολιτική Αυτοδιοίκηση*, ό.π., σ.183-185· Για τις διάφορες σημασίες και το περιεχόμενο του όρου. βλ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, *Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία*, ό.π., σ. 93-94· SUGAR, *Η Νοτιανατολική Ευρώπη*, τ. Β', ό.π., σ. 371.

¹⁶⁴ Για το φαινόμενο της κουμπαριάς ως δείκτη πολιτικών και οικονομικών διασυνδέσεων βλ. Γιώτα ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Πορτραίτο ενός Κουμπάρου Χρυσόχου (Κουμπαριά-εμπόριο-πολιτική)», *Ο Αγροτικός κόσμος στον Μεσογειακό χώρο* [Πρακτικά Ελληνογαλλικού συνεδρίου: Οργανώθηκε από το Γαλλοελληνικό επιστημονικό και τεχνικό σύνδεσμο με την επιστημονική συμμετοχή των Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS) και Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών], Αθήνα (Ε.Κ.Κ.Ε.-Κ.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε.) σ. 389-397.

¹⁶⁵ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 44/52, 74/75 (20/11/1833), 74/76 (17/1/1833), 84/86 (16/10/1832), 87/87 (8/8/1832), 148/λγ1, 149/λδ, 150/λε, 151/λστ', 162/116 (14/11/1832), 164/117 (14/11/1832), 167/119 (13/9/1832), 169/121 (26/11/1832), 169/122 (17/1/1832).

«διοικητής» του τσιφλικιού, στη συνέχεια παρέμεινε σε αυτό μέχρι τη λήξη του συμβολαίου του τσιφλικιού (1836) και ο ρόλος του, λόγω της ουσιαστικής ανάληψης της διαχείρισης από τον ίδιο το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, περιορίστηκε.

Για τη διεκπεραίωση διάφορων εργασιών του τσιφλικιού ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης χρησιμοποίησε τρεις αντιπροσώπους (δούλους) που επιλαμβάνονταν όλων των οικονομικών του δραστηριοτήτων. Ο πρώτος, ο Γιαννάκης Παπά¹⁶⁶, ήταν έμπιστο πρόσωπο του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Ασχολήθηκε με την εισπραξη των φόρων των ραγιάδων των φορολογικών περιοχών του Μαρκαντωνίδη, με εμπορικές δραστηριότητες και διενήργησε στο τσιφλίκι πληρωμές¹⁶⁷ των δούλων. Την πρώτη επαφή με το χώρο την είχε όταν ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης είχε συντροφικό το τσιφλίκι του Μόρφου και εισέπραξε από τους «δούλους» του τσιφλικιού τα «βασιλικά τους δοσίματα» (1832). Στην αρχή της εκμετάλλευσης του τσιφλικιού (1833) ο Γιαννάκης Παπά πραγματοποίησε τα πρώτα έξοδα συντήρησης και εξοπλισμού του τσιφλικιού παρουσιάζοντας στο Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη «κατάστιχον εξόδων»¹⁶⁸ και αποστέλλόταν στο τσιφλίκι ευκαιριακά¹⁶⁹. Ο δεύτερος αντιπρόσωπος του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ήταν ο Χατζηδημήτρης που προμήθευσε το τσιφλίκι με κριθάρι για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες του¹⁷⁰. Ο ίδιος χρεώθηκε από το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη μιαπραγματεία προϊόντων από το τσιφλίκι Δερβίς Εφέντη για να τη μεταφέρει στη Λευκωσία και να τη διαθέσει¹⁷¹. Δύο ήταν οι κύριοι αντιπρόσωποι κατά το έτος αυτό (1833). Ο τρίτος αντιπρόσωπος ήταν ο «δούλος» του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ο Ανδρίας, ο οποίος πραγματοποίησε περιορισμένες πληρωμές τακτικών εργατών («δούλων») στο τσιφλίκι¹⁷².

¹⁶⁶ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ (1/1/1833), 156/112, 159/λη3 95/1/1833), 105/ε2.

¹⁶⁷ «...» 1833: 'Ιανουαρίου ά: σημείωσις τών εξόδων τών εις νεῦσι Μόρφου τζιφτικιού Δερβίς εφένδη τό όποιον : » διά τοῦ γιαννάκη παπ(ά) εις ἕνα κατάστιχον εξόδων γρ. 1156:35, «...» διά τοῦ γιαννάκη παπ(ά) έξοδα ὡς ἐν καταστίχῳ γρ. 576:03, Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ.

¹⁶⁸ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 105/ε2 (1/7/1835-5/12/1835).

¹⁶⁹ «...» διά 68: μόδια κριθήν όπου ἐπλήρωσα τῷ Χ(ατζῆ) Δημήτρῃ πρὸς γρ. 15: γρ. 1020:00,» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ.

¹⁷⁰ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 94-95/92 (25/4/1833).

¹⁷¹ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 103/γ2 (20/3/1835), 105/ε2 (1/7/1835-5/12/1835), 145/λ (1/1/1833-1/3/1834), 129/λστ2 (16/3/1836-26/10/1836).

¹⁷² «...» διά τοῦ ἀρχιδιακόνου ἕως πρώτης μαρτίου 1834: έξοδα ὡς φαίνονται γρ. 5515:24 » σ. 145/λ., «...» διά τοῦ ἀρχιδιακόνου ἕως 10: 10μβρίου γρ. 964:14, Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 146/λα, «...» τῷ ἀρχιδιακόνῳ δι' έξοδα τζιφτικιού [[208]] 193:00, Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 146/λα, «...» τῷ Ἰδίῳ αὐθις διά τό θέρος γρ. 1009:00, Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 146/λα, «...» τῷ Ἰδίῳ αὐθις ὁμοίως γρ. 400:00, Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ, 146/λα, «...» τῷ Ἰδίῳ αὐθις ὁμοίως γρ. 300:00, Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 146/λα. Ἀνάλογη μορφή παρουσίας των λογαριασμῶν ἀπό τους «διοικητές» γινόνταν και στο τσιφλίκι της Πύλας βλ. Κυπριανός Δ. ΛΟΥΗΣ, «Η εκμετάλλευση του τσιφλικιού της Πύλας (1833-1838)», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXX (2004) 311-317.

Η χρηματοδότηση του «τσιφλικιού» γινόταν από το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη με τη μορφή εμβασμάτων προς το διαχειριστή Αρχιδιάκονο Κυπριανό. Για τη διευθέτηση των ετήσιων τελικών λογαριασμών, ο τελευταίος παρουσίαζε κατάσταση εξόδων¹⁷³.

Η διάρθρωση του «τσιφλικιού» από την οποία προκύπτει ο κύκλος των εργασιών αλλά και η διαχειριστική τακτική που ακολουθήθηκε από τον εκμισθωτή, προσδιόρισαν την οργάνωση αλλά και την προσφορά εργασίας σ' αυτό. Οι εμπορικές και παραγωγικές δραστηριότητες του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη στο «τσιφλίκι» (κτίρια, γεωργικές εκτάσεις, λιβάδια, κοπάδια) απαιτούσαν την εγκαθίδρυση ενός συστήματος διαχείρισης και ευρείας χρήσης εργατικού δυναμικού¹⁷⁴. Στο κτήμα βρισκόταν το κονάκι του τσιφλικά, τα υποστατικά, οι αχυρώνες, οι αποθήκες και τα οικήματα που στέγαζαν τους γεωργούς και τους φύλακες. Μεγάλο μέρος του «τσιφλικιού» καταλάμβαναν οι καλλιέργειες του βαμβακιού, του σιταριού και του ριζαριού. Στο «τσιφλίκι» χρησιμοποιούνταν μισθωτοί καλλιεργητές είτε για όλο το χρόνο είτε ως εποχικοί. Τα τσιφλίκια τα διαχειρίζονταν οι κεχαγιάδες, δηλαδή επιστάτες. Οι μισθωτοί καλλιεργητές ολόχρονοι ή εποχικοί, ακτήμονες γεωργοί ή όχι, προέρχονταν από τα γύρω χωριά. Στις αγροτικές επιχειρήσεις αυτής της μορφής, ο εκμισθωτής του «τσιφλικιού» παρείχε στους εργαζόμενους τα μέσα παραγωγής: γη, σπόρους, άροτρο, βόδια, ζώα για φόρτωμα, εργαλεία. Το μερίδιο της εργασίας δεν αφαιρείτο από την εσοδεία (παραγωγή)· αντιπροσωπευόταν με μισθούς και ημερομίσθια. Το «τσιφλίκι» του Δερβίς Εφέντη περιελάμβανε χωράφια, των οποίων η παραγωγή ανήκε εξ ολοκλήρου στον εκμισθωτή. Ένα πολύ μικρό ποσοστό (1.5%) παραχωρήθηκε¹⁷⁵ το 1835 για σπορά σιτηρών σε «ξένους» του γειτονικού χωριού Νικήτα. Το ίδιο το τσιφλίκι νοίκιαζε από τρίτους γη για να καλύψει τις ανάγκες

¹⁷³ Για το χαρακτήρα της εργατικής δύναμης της εποχής και την αμοιβή της βλ. Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Προβλήματα οικονομικής ιστορίας της Τουρκοκρατίας» *Οικονομική Δομή των Βαλκανικών Χωρών στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας* (ιε' - ιθ'), επιμ. Σπ. Ι. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Αθήνα (Μέλισσα) 1979, σ. 28. Για τις παραγωγικές σχέσεις στο τσιφλίκι του Βάσου Μαυροβουνιώτη στον Ωρωπό βλ. Στ.Π. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ-Ι.ΠΕΠΕΛΑΣΗ ΜΙΝΟΓΛΟΥ, *Τιμές και αγαθά στην Αθήνα (1834): κοινωνική συμπεριφορά και οικονομικός ορθολογισμός της οικογένειας Βάσου Μαυροβουνιώτη*, Αθήνα (ΜΙΕΤ) 1988, σ. 83.

¹⁷⁴ Ο Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Γαιοπρόσοδος και υποχρεωτικός εκχρηματισμός των αγροτικών οικονομιών», ό.π., σ. 85-95 περιγράφει τα συστήματα αγροληψίας και τα συσχετίζει με την αποδοτικότητα της γης.

¹⁷⁵ «...» 1833: 'Ιανουαρίου ά: σημείωσις τῶν ἐξόδων τῶν εἰς νεῦσι Μόρφου τζιφτικιού Δερβίς ἐφένδη τό ὅποιον ἔκαμα 'Ιλιζάμι ἕως τὸν χρόνον : ... τοῦ σπαχῆ διὰ τρίτον σιταριού γρ. 170:00» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 146/λα), «1835: 'Απριλλίου 12: σημείωσης ἑτέρων ἐξόδων τοῦ Αὐτοῦ τζιφτικιού ἕως τὴν 23: Μαΐου: τοῦ σπαχῆ διὰ τὴν Πογιάν γρ. 10:00» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 104/δ2), «...» ἔξοδα τζιφτικιού = : τῷ σπαχῆ διὰ τὸ τρίτον Σιταρίου γρ. 80:00» «...» ἔξοδα τζιφτικιού = : τῷ 'Ιδίῳ [τῷ σπαχῆ] τὸ [τρίτον] τοῦ βαμβακιού γρ. 55» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 105/ε2, (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/κστ2, (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 113/ιγ').

του¹⁷⁶. Επίσης, είχε τη δυνατότητα κοντά στη βοκολόμανδρα, όπου εξέτρεφε βόδια και άλογα, να νοικιάζει λιβάδι έκτασης δέκα σκάλων.

Παρατηρούμε ότι η εκμεταλλευτική τακτική του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη στηρίχθηκε στην ποικιλόμορφη γεωργία (σιτάρι, κριθάρι, βαμβάκι, ριζάρι), στην εκτροφή ζώων (βοοειδή και αμνοειδή) και στα παράγωγά τους (μοσχάρια, πρόβατα, γαλακτομικά προϊόντα). Το γεγονός αυτό οφείλεται και στη σύνθεση του «τσιφλικιού»¹⁷⁷ που εκμίσθωσε, πράγμα το οποίο τον δέσμευε ως προς την εκμεταλλευτική τακτική που θα εφαρμόζε κυρίως τα δύο πρώτα χρόνια.

Εργασιακές συμβάσεις και ανάπτυξη σχέσεων του εκμισθωτή του «τσιφλικιού» με τους εγχώριους ραγιάδες των γύρω χωριών που εργάζονταν ως τακτικοί εργάτες («δούλοι») στο τσιφλίκι. Οι εργασιακές σχέσεις μεταξύ του τσιφλικιούχου ως εργοδότη και ενός μεγάλου αριθμού εργατών – κυρίως χριστιανών¹⁷⁸ ραγιάδων, ήταν διακριτές μέσα από από το κατάστιχο (συμβόλαια εργασίας, έσοδα και έξοδα) και προσδιόριζαν τα καθήκοντα αμφοτέρων των πλευρών αλλά και τη μισθοδοσία των τελευταίων. Κριτήρια διάκρισης των εργασιακών συμφωνιών ήταν η διάρκεια της απασχόλησης, ο σκοπός σύναψής της καθώς και η φύση της επιτελούμενης εργασίας. Η διαίρεση της εργασίας ανάμεσα στο εργατικό δυναμικό ήταν συνάρτηση της διάρθρωσης του «τσιφλικιού» (μανδριά, βοκολόμανδρα, καλλιέργειες, μύλος, περιβολόφυτον). Οι βοσκοί που φύλαγαν τα πρόβατα, οι ζευγολάτες που ήταν οι επικεφαλής των καλλιεργειών, οι ποτιστάδες, ο αμαξάρης, ο μυλωνάς, ο γελαδάρης που φρόντιζε τις αγελάδες, η γυναίκα που έκαμνε το γάλα¹⁷⁹, οι άλλοι «δούλοι» για τις υπόλοιπες εργασίες του «τσιφλικιού», οι μισθοσυντήρητοι για την εργασία τους στις καλλιέργειες του «τσιφλικιού».

Ο «διαχειριστής του τσιφλικιού»:

Ήταν υπεύθυνος για την εξωτερική επικοινωνία της επιχείρησης με τους εμπλεκόμενους οικονομικούς φορείς¹⁸⁰ και για τη διαχείριση της οικονομικής μονά-

¹⁷⁶ Το τσιφλίκι του Δερβίς εφέντη περιλάμβανε εκτός των άλλων βόδια και πρόβατα. Αυτό φαίνεται από την καταμέτρηση που έγινε στις 20-21/3/1835 παρουσία του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Το ζωϊκό κεφάλαιο προσδιόριζε μια από τις λειτουργίες του τσιφλικιού (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.110).

¹⁷⁷ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 107-110, 112-115, 122-126, 148-151.

¹⁷⁸ Για τη «μέθοδο του πυξίματος του τυριού, του χαλλουμιού και της αναρής» βλ. ΙΩΝΑΣ, *Παραδοσιακά επαγγέλματα της Κύπρου*, ό.π., σ. 138-142. Επίσης Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Πραγματικότητες από τον Ελληνικό ιη' αιώνα», *Ελληνική κοινωνία και οικονομία (ιη' - ιθ')*, Αθήνα (Ερμής) 1982, σ. 180-181.

¹⁷⁹ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 101/α.

¹⁸⁰ Τέτοιοι ήταν πρώτιστα ο εκμισθωτής Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης και οι απεσταλμένοι του, οι τοπικοί έμποροι και άλλοι προμηθευτές εργατικού δυναμικού, οι τοπικές αρχές, η επικοινωνία με άλλα τσιφλίκια της περιοχής και οι αρχές των γειτονικών κοινοτήτων.

δας. Αναλάμβανε να διαμορφώσει το υπόδειγμα σχέσεων ανάμεσα στον τσιφλικούχο και τον απλό καλλιεργητή με ένα ετήσιο ή προσωρινό διακανονισμό που καθρεφτιζόταν μέσα από τα συμβόλαια εργασίας¹⁸¹. Επιλαμβανόταν επίσης των πληρωμών¹⁸² (χρηματικές και σε είδος) των δούλων. Ανά τακτά διαστήματα παρουσίαζε στον εκμισθωτή του «τσιφλικιού» συγκεντρωτικά έξοδα¹⁸³ που πραγματοποίησε σε αυτό για επιβεβαίωση και αποδοχή και ταυτόχρονα δεχόταν εμβάσματα γι' αυτά. Επιπρόσθετα διαπραγματευόταν τις τιμές πώλησης των προϊόντων του «τσιφλικιού», επέλεγε το μόνιμο εργατικό δυναμικό («δούλοι»-ζευγολάτες, βοσκοί, γελαδάρης) και τακτοποιούσε τις πληρωμές τους. Ο διαχειριστής¹⁸⁴ του «τσιφλικιού» προέβαινε σε τήντρωση του εκμισθωτή ανά τακτά διαστήματα για τα διενεργούμενα έξοδα. Η προέλευση του διοικητικού και εργατικού δυναμικού γινόταν από τα γύρω χωριά, όπως δείχνει η καταβολή των φόρων των «δούλων» στους μαχαλλετζήδες, υπεύθυνους για τη φοροσυλλογή και απόδοση των φόρων των συγκεκριμένων κοινοτήτων στους φοροεισπράκτορες του «κοινού της Κύπρου». Για το ολιγάνθρωπο τακτικό ανθρώπινο δυναμικό που προερχόταν από τα γύρω χωριά και εργαζόταν στο τσιφλίκι ενδεχομένως να υπήρχαν απλά καταλύματα. Δεν επιβεβαιώνεται η πληροφορία για μόνιμη εγκατάσταση καλλιεργητών από τα γειτονικά χωριά¹⁸⁵.

Τα βασικά προϊόντα και οι πωλήσεις στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις κατά το 1835 αποδίδονται στους ΠΙΝΑΚΕΣ 46Α-Β, σ. 424.

Δεν έχουμε αναφορές όμως για τη στέγαση των εποχικών εργατών. Οι καλλιεργητές αλλά και οι εποχικοί εργάτες¹⁸⁶ μετακινούνταν σε καθημερινή βάση από

¹⁸¹ Συμβόλαια εργασίας: Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 107-110, 112-115, 122-126, 148-151.

¹⁸² Συγκεντρωτικά έξοδα Γιαννάκη Παπά και Αρχιδιάκονου Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ, 146/λα, 105/ε1-2, 118/ιστ', 129/κστ1-2. Επίσης για το τσιφλίκι της Πύλας «έξοδα έτι Διάφορα καθώς θέρη Καθαρίσματα καί λοιπά άλλα κατά τό Διφθέρι Μικελλή όπου έδειξεν γρόσια 2153:10», Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχο 76*, φ. 49^β.

¹⁸³ Για τις αρμοδιότητες του διαχειριστή βλ. SUGAR, *Η Νοτιανατολική Ευρώπη κάτω από Οθωμανική Κυριαρχία*, ό.π., σ. 201· βλ. υποσημείωση 180 και «Νά Δώση - τό τζιφλήκι Πύλας Διοικημένον υπό τζαπούρ Πρέτζ. Αρχίσαν από Α^{ην} 8βρίου 1833 έως Α^{ην} 8βρίου 1834 - Νά Λάβη», Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχο 76*, φ. 35α.

¹⁸⁴ Gilles GRIVAUD, *Villages désertés à Chypre (fin XIIe-fin XIXe siècle)*, Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' [Μελέται και Υπομνήματα II], Λευκωσία 1998, σ. 178, 263.

¹⁸⁵ Για το χαρακτήρα και τη χρήση της πλανόδιας και εποχικής εργασίας βλ. Σπ. Ι. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Η Ελληνική Οικονομία στο ΙΗ' αιώνα. Υποθέσεις έρευνας και θεματολογία» *Ζητήματα Ιστορίας*, Αθήνα (θεμέλιο) 1983, σ. 219-220.

¹⁸⁶ Για τις διάφορες σημασίες και το περιεχόμενο του όρου (Κεχαγιάς-Κεθуда, Kâhya) βλ. Βασίλης ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, *Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία*, ό.π., σ. 93-94· Οι αρμοδιότητες του διαφοροποιούνταν ανάλογα με τον τύπο του εμπορευματικού τσιφλικιού: Διαχειριστής, επιστάτης τσιφλικιού και αντιπρόσωπος των χωρικών βλ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Γαιοπρόσοδος και υποχρεωτικός εκχηματισμός των αγροτικών οικονομιών» ό.π., σ. 125-126· SUGAR, *Η Νοτιανατολική Ευρώπη*, ό.π., σ. 371· προβλ. «Μεχμέδ Κκιαχιαγιάς», Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχο 76*, φ. 36^β, 40^β, 50^β· «τῷ κιαγιά διά μίαν ὀκ(ά) καπνὸν 6:00», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 103/γ2.

Πίνακας 46Α: Βασικά προϊόντα στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις το 1835 (σε σκάλες)

Περιοχή	Τοποθεσία	Σιτάρι	Συμμετοχή προϊόντος	κριθάρι	Συμμετοχή προϊόντος	Βαμβάκι	Συμμετοχή προϊόντος	Συμμετοχή καλλιεργήσιμης έκτασης	Σύνολο σκαλών
1	Χρυσουλιότικον	-	-	-	-	12	2,1%	2,1%	12
	Λακάνη	-	-	9	1,6%	-	-	1,6%	9
	Σκουτέλλι	-	-	-	-	16	2,9%	2,9%	16
2	Πέτρα η άσπρη	100	17,9%	-	-	-	-	17,9%	100
	Αρναούτης	40	7,1%	-	-	-	-	7,1%	40
4	Ελιούδι	100	17,9%	-	-	-	-	17,9%	100
	Τεννούρια	-	-	-	-	55	9,8%	9,8%	55
5	Στράτα της Λεύκας	-	-	100	17,9%	-	-	17,9%	100
6	Αξινάστραφος	40	7,1%	-	-	-	-	7,1%	40
	Κοντεμένος	-	-	15	2,7%	-	-	2,7%	15
8	Αταύτισα	20	3,6%	12	2,1%	41	7,3%	13,0%	73
	Σύνολο	300	53,6%	136	24,3%	124	22,1%	100%	560

Πίνακας 46Β: Πωλήσεις βασικών προϊόντων στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις το 1835 (σε γρόσια)

Περιοχή	Τοποθεσία	Σιτάρι	Συμμετοχή προϊόντος	κριθάρι	Συμμετοχή προϊόντος	Βαμβάκι	Συμμετοχή προϊόντος	Συμμετοχή καλλιεργήσιμης έκτασης	Σύνολο πωλήσεων
1	Χρυσουλιότικον	-	-	-	-	587	1,5%	1,5%	587
	Λακάνη	-	-	285	0,7%	-	-	0,7%	285
	Σκουτέλλι	-	-	-	-	783	2,1%	2,1%	783
2	Πέτρα η άσπρη	9.223	24,2%	-	-	-	-	24,2%	9.223
	Αρναούτης	3.689	9,7%	-	-	-	-	9,7%	3.689
4	Ελιούδι	9.223	24,2%	-	-	-	-	24,2%	9.223
	Τεννούρια	-	-	-	-	2.692	7,1%	7,1%	2.692
5	Στράτα της Λεύκας	-	-	3.162	8,3%	-	-	8,3%	3.162
6	Αξινάστραφος	3.689	9,7%	-	-	-	-	9,7%	3.689
	Κοντεμένος	-	-	474	1,2%	-	-	1,2%	474
8	Αταύτισα	1.844	4,8%	379	1,0%	2.007	5,3%	11,1%	4.230
	Σύνολο	27.668	72,7%	4.300	11,3%	6.069	16,0%	100%	38.038

τα γειτονικά χωριά ή διέμεναν για κάποιο διάστημα, ιδιαίτερα την περίοδο της συγκομιδής, στα κτίσματα του «τσιφλικιού». Συνήθως η καλλιέργεια των τσιφλικιών γινόταν από ακτήμονες κολλήγους, οι οποίοι κάτω από την πίεση της πληρωμής των φόρων από τη μια και των δανείων από την άλλη, αναγκάζονταν να εγκαταλείψουν τα χωριά τους ή δέχονταν οι ίδιοι να δουλεύουν στα κτήματα που ήταν πριν δικά τους, ως «μισακάριδες» και προς όφελος των τσιφλικούχων.

Ο Επιστάτης (Κιαγιάς):

Ο ρόλος του επιστάτη¹⁸⁷ στη λειτουργία του «τσιφλικιού» ήταν η άμεση επίβλεψη και ο συντονισμός της εργασίας των ταχτικών εργατών («δούλων») και των μισθωτών. Επίσης ήταν ο γενικός υπεύθυνος του εργατικού δυναμικού με ευρεία εξουσία όσον αφορά τον έλεγχο και την ανάθεση καθηκόντων για συγκεκριμένες εργασίες στο «τσιφλίκι». Υποθέτουμε ότι θα ενημέρωνε τακτικά το διαχειριστή του «τσιφλικιού» για την πρόοδο των εργασιών, τα ονόματα των εργατών, τον αριθμό των ημερομισθίων, το χρόνο της απασχόλησης. Με βάση τα στοιχεία αυτά ο «διοικητής» διενεργούσε τις πληρωμές τους καταγράφοντας τις σε ξεχωριστό «δεφτέρι»¹⁸⁸. Ο ετήσιος μισθός του επιστάτη (κιεχαγιά)¹⁸⁹ ήταν 345 γρόσια και του χορηγείτο επιπλέον καπνός από τον εκμισθωτή του τσιφλικιού.

Καστελλάνος¹⁹⁰:

Ήταν υπεύθυνος για τη φύλαξη του εργαλειακού εξοπλισμού¹⁹¹ του «τσιφλικιού» και γενικά για την ασφάλεια του χώρου. Ανήκε στην ηγετική ομάδα του «τσιφλικιού». Ήταν ένας από τους εγχώριους ρεαγιάδες¹⁹² που υπέγραφαν με το

¹⁸⁷ «...» 1835: Μαρτίου απ. σημείωσις λιανικών εξόδων του τσιφτικιού =...» διά του αρχιδιακόνου εις έξοδα δύο μηνών ως εν καταστίχῳ γρ. 428:12» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 103/γ2), «...» διά του γιαννάκη παπ(ᾶ) εις ένα κατάστιχον εξόδων γρ. 1156:35» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ), «...» διά του αρχιδιακόνου ἕως πρώτης μαρτίου 1834: έξοδα ως φαίνονται γρ. 5515:24» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ)· πρβλ. για το τσιφλίκι Πύλας: «ἔξοδα ἔτι Διάφορα καθὼς θέρη Καθαρίσματα καὶ λοιπά ἄλλα κατὰ τό Διωθέρι Μικελλή όπου ἔδειξεν γρόσια 2153:10», Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχο 76*, φ. 49β.

¹⁸⁸ Στο τσιφλίκι Δερβίς Εφέντη ο μισθός του κεχαγιά ήταν 345 γρόσια βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 146/λα, 152/λξ· πρβλ. για το τσιφλίκι Πύλας: «Μισθόν του Κιεχαγια χρόνου ενός γρόσια 600:00», Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχο 76*, φ. 43β.

¹⁸⁹ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145 (1833), 146 (1834), 124, 129 (1836)· λ. Καστελλάνος (= επιστάτης) ιταλ. castello / λατινικό castellum.

¹⁹⁰ «Δευτέρι τά ὅσα πράγματα του τσιφτικιού κάμνω ττασλίμι εις τὸν καστελλάνον Παπαγιάννην», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 128· λ. «ττασλίμι» = παράδοση, [τουρκ. teslim].

¹⁹¹ Κακκοφεγγίτου ντζιάς Ιωάννου (1/2/1833-31/1/1834) (1/3/1834-1/1/1835) Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 150/λε2, Παπαγιάννης Μιχαήλης (15/3/1836-26/10/1836) Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 124/κα1.

¹⁹² Συμβόλαια εργασίας βλ. υποσημείωση αρ. 181.

Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη συμβόλαιο εργασίας¹⁹³ και συμμετείχε στις εργασίες του «τσιφλικιού». Ο ετήσιος μισθός του καστελλάνου¹⁹⁴ ήταν 230 γρόσια. Ο καστελλάνος καταγραφόταν στα έξοδα πρώτος έναντι των άλλων τακτικών εργατών στην κατάσταση των μισθών¹⁹⁵ και της ένδυσης και το ύψος του μισθού¹⁹⁶ του ήταν το πιο ψηλό. Τύγχανε της ιδιαίτερης προσοχής του εκμισθωτή, διότι του χορηγούσε επιπλέον¹⁹⁷ καπνό, «γεμενιά» και «παχίσια» εκτός από τα συνηθισμένα της αμοιβής.

Οι κύριες κατηγορίες του εργατικού δυναμικού που απασχολείτο στο τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη και ήταν ο κατεξοχήν συντελεστής πραγματοποίησης παραγωγής, σε αυτό ήταν:

Μόνιμο εργατικό δυναμικό:

Οι σχέσεις του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ως εργοδότη με ένα μεγάλο αριθμό εργατών ήταν διακριτές στα συμβόλαια εργασίας και προσδιόριζαν τη μισθοδοσία αλλά και τα καθήκοντά τους. Με βάση το καθεστώς εργασίας τους διακρίθηκαν σε τρεις κατηγορίες.

Η πρώτη κατηγορία αφορούσε τους τακτικούς μισθωτούς εργάτες¹⁹⁸ (π.χ. ζευγολάτες¹⁹⁹, βοσκοί²⁰⁰, καμηλάρης²⁰¹ και φοραδάρης²⁰²), που ονομάζονταν στο

¹⁹³ Παπαγιάννης Μιχαήλης (15/3/1836-26/10/1836) Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.124/κα1, 129/κα1 (16/3/1836)· πρβλ. για το τσιφλίκι Πύλας: «[Μισθόν] τοῦ Καστελλάνου ἔτι γρόσια 225:00», ΑΙΜΚ, *Κατάστιχο 76*, φφ. 36β, 40β, 43β, 50β.

¹⁹⁴ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/κατ' 1.

¹⁹⁵ Ο μισθός του καστελλάνου ήταν 150 γρόσια. «οἱ μισθοὶ τῶν δούλων! τοῦ παπαγιάννη καστελλάνου 150:00», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/ιστ' 1. Στο τσιφλίκι της Πύλας ήταν 225: γρόσια.

¹⁹⁶ Καπνό γρ. 5:00, γεμενιά γρ. 12:20, παχίσια γρ. 10:00» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/κατ' 1).

¹⁹⁷ Τακτικοὶ μισθωτοὶ εργάτες βλ. υποσημείωση αρ. 181.

¹⁹⁸ Ζευγολάτες: Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 108/η1-2, 112/ιβ1, 123/κ2, 149/λδ1-2, 109/θ2, 115/ιε2, 123/κ1, 109/θ1, 114/ιδ1, 115/ιε1· Για το ημερολόγιο και τις γεωργικές εργασίες του ζευγολάτη βλ. ΙΩΝΑΣ, *Παραδοσιακά επαγγέλματα της Κύπρου*, ό.π., σ. 45-63.

¹⁹⁹ Βοσκοί: Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 126/κγ1, 148/λγ2-3, 107/ζ1, 114/ιδ2· πρβλ. για το τσιφλίκι Πύλας: «Τόν Γερῶλεμον βοσκόν δι' ἓνα χρόνον γρόσια 400:00», «Τόν Νικολῆν Πάρπαν βοσκόν ἔτι γρόσια 200:00» Τόν Ἀνδρόνικον ἔτι γρόσια 200:00», φ. 36β (1833-1834), «ἔτι [=Μισθόν] τόν Γερῶλεμον Βοσκόν γρόσια 400:00», «ἔτι τόν Νικολῆν Πάρπα Βοσκόν γρόσια 250:00», «ἔτι τόν Ἀνδρόνικον Βοσκόν γρόσια 250:00», φ. 40β (1834-1835), φφ. 50β, 43β, Αντωνῆς Κοτζαπαρασουδινούς βοσκός φ. 50β, Γερόλεμος Βοσκός φ. 48β, Γερόλεμος Αντωνῆς φ. 36β, 51α, 43β, Πάρπα Νικολῆς βοσκός φ. 36β, 40β, 50β, 43β· Για την κοινωνική θέση και τη ζωή του βοσκού βλ. ΙΩΝΑΣ, ό.π., σ. 109-146· Για την εξάρτηση του βοσκού βλ. ΙΩΝΑΣ, ό.π., σ. 119-123.

²⁰⁰ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ, 146/λα, 147/λβ, 103/γ2, 105/ε1-2, 129/κατ2· πρβλ. για το τσιφλίκι Πύλας: Ιμπραχίμης καμηλάρης φ. 36β, 50β, 41β, 43β· ΙΩΝΑΣ, ό.π., σ. 149-154.

²⁰¹ Δεν ανευρέθη στο τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη «φοραδάρης»· πρβλ. για το τσιφλίκι Πύλας: «Ἀπριλλίου 11: Τόν φοραδάρην ὁ Ἀφέντης διὰ βλέπιστρον τῶν Ἱππων γρόσια 89:10» φ.36α, «Τόν φοραδάρην διὰ βλέπιστρον 8. Ἱππων μῆνας 9. Γρόσια 108:00» Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχον 76*, φ. 40β, «φοραδάρης» Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχον 76*, φφ. 35β, 44β, 40β.

²⁰² Ἐνα παράδειγμα συμβολαίου εργασίας εἶναι το πιο κάτω: «1835: Ἰαννουαρίου Πρώτη: ὁ

κατάστιχο «δούλοι», κυρίως καλλιεργητές) ολόχρονης απασχόλησης, υπέγραφαν συμβόλαιο εργασίας²⁰³, αμείβονταν με σταθερό κατ' αποκοπήν «χρονικό» χρηματικό μισθό και διεκπεραιώναν τις κύριες εργασίες του «τσιφλικιού». Στην ίδια κατηγορία μπορεί να καταταχτούν και οι περιπτώσεις εργαζομένων στο τσιφλίκι που υπέγραφαν συμβόλαιο εργασίας αλλά οι όροι τους ήταν ελλιπείς σε σχέση με τα πρότυπα συμβόλαια. Αυτό οφειλόταν στη φύση της προσφερόμενης εργασίας που θεωρείτο συμπληρωματική, προσδιορισμένης χρονικής διάρκειας εποχική εργασία (εργασία κατ' ανάθεση)²⁰⁴ αλλά αμείβονταν με μισθό. Στο συμβόλαιο, καταγράφονταν το όνομα του δούλου, η ιδιότητά του, το είδος της προσφερόμενης εργασίας και η αμοιβή εργασίας. Την ανάθεση της φύλαξης και φροντίδας των βοδιών και των προβάτων την εμπιστευόταν στο βοκόλο²⁰⁵ (γελαδάρη) και το βοσκό²⁰⁶ αντίστοιχα, με τους οποίους υπέγραφε επίσης συμβόλαιο εργασίας.

Η σύνθεση της αμοιβής εργασίας του μόνιμου προσωπικού ήταν ο κατ' αποκοπήν ετήσιος μισθός²⁰⁷ καταβαλλόμενος σε γρόσια, η καταβολή φορολογικών βαρών των δούλων όπως τα «χρονικά δοσίματα» (μιρί²⁰⁸, γαλιουτζιού πατελί²⁰⁹, δερουχτέ παρασί²¹⁰, κ.α), η καταβολή των μηνιαίων²¹¹ σε είδος για τη δια-

Δημήτρης πεσάρης ἐγχώριος Πειλήτικος ῥεαγιάς ἐμβῆκε κοντά μου δοῦλος διὰ νὰ δουλεύῃ εἰς τὸ τσιφτικί με συμφωνίαν νὰ πληρώσω τὰ ὀλικά του δοσίματα, ἔν ζευγάρι ὑποδήματα, ἔν φέσιν, ἔν καποττί, 2: ὀκ(άδες) βαμβάκι, καὶ πέντε καφίζια κριθάρι τὸν κάθε μῆνα. καὶ νὰ εἶναι ὑπόχρεος νὰ δουλεύῃ ἕως εἰς τὴν ἐσχάτην τοῦ ὀκτωμβρίου Μηνός, καὶ νὰ τὸν δίδω καὶ μετρητὰ γρ(όσια) 130:00 [[ἐκ τοῦ 120:]]. 3: μηνιαία κριθ(θαρίου) 60:00 γρ(όσια) 190:00» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 108. Στο αρχειακό σώμα του τσιφλικιού της Πύλας δεν ανευρέθηκαν συμβόλαια εργασίας παρά το ότι υπήρχαν τακτικοί εργάτες στο τσιφλίκι.

²⁰³ «τῆς Μαρίας διὰ τα βόδια» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/κς2), «τῆς μαρίας διὰ 123: ἡμέρας ὅπου ἐδούλευσε 157:20» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 105/ε1), «1835: Μάρτιον 31: ἡμέρα Κυριακή τῶν βαΐων ἦλθεν ἡ χ(ατζῆ) Μαρία ὅπου κάμνει τὸ Γάλα:» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 112/ιβ', «ὁ χριστοφῆς μιχαήλ ἐδούλευσε προτοῦ κοντά μου κατὰ τὸ θέρος» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 112/ιβ', «1835: Μαρτίου 15: ὁ Σωλομὼν λιαντοῦς ῥεαγιάς ἐγχώριος ἐσυμφώνησε μαζί μου καὶ ἐμβῆκε δοῦλος εἰς τὸ τσιφτικί διὰ νὰ δουλεύῃ ἕως οὗ νὰ Γλυτώσῃ ὁ σπόρος, καὶ νὰ τὸν δίδω ἔν ζευγάρι ὑποδήματα, ἕνα φέσι, 2: ὀκ(άδες) βαμβάκι, Πέντε καφίζια κριθῆν τὸν κάθε μῆνα, τὰ ὀλικά του δοσίματα, καθὼς καὶ διὰ μισθὸν γρ(όσια) 30:00» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 112/ιβ', «ο μυλωνάς: ἡμέρες 47», «τοῦ βοσκοῦ ἕνα ττόπι παννὶ διὰ νὰ κάμῃ τὸ γάλα ἢ γυνή του 20:00» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/κστ' 1.

²⁰⁴ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 149/λδ4, 110/ι, 122/ιθ1, 124/κα2.

²⁰⁵ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 126/κγ1, 148/λγ2-3, 107/ζ1, 114/ιδ2.

²⁰⁶ Τον ονόμαζε μισθό ἢ χρονικόν ἢ χρονικόν δόσιμον με τὴν ἔννοια τῆς καταβολῆς ἐνὸς συνολικοῦ κατ' αποκοπήν ποσοῦ σε γρόσια. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 103, 105, 118, 129, 146 (αναφορές στα ἔξοδα) καὶ στίς εργασιακές συμφωνίες.

²⁰⁷ ΛΟΥΗΣ, «Φορολογικοὶ λογαριασμοί», *Ε.Κ.Ε.Ε.*, XXVIII (2002) 201.

²⁰⁸ ὁ.π., σ. 201.

²⁰⁹ ὁ.π., σ. 202.

²¹⁰ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 127/κδ2. ΛΟΥΗΣ, ὁ.π., σ. 201.

²¹¹ Ἡ πρόσληψη τῶν δούλων ἐξαρτάτο ἀπὸ τὸ πότε ἐλικυρωνόταν τὸ τσιφλίκι ὡς ιλιτζάμι στο Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη.

τροφή όπως κριθάρι, βαμβάκι και είδη ένδυσης όπως ζευγάρια υποδήματα (καινούρια, μεταχειρισμένα ή επιδιορθωμένα), φέσι, καποττί και μερικές φορές ένα ττόπι πανί.

Ο χρόνος πρόσληψης των δούλων γινόταν τον Οκτώβριο, την ημέρα του Αγίου Δημητρίου, συμβάδιζε με το χρόνο της επικύρωσης²¹² της εκμίσθωσης του «τσιφλικιού» και με την πορεία των εργασιών του. Η διαδικασία πρόσληψης των δούλων: προσλαμβάνονταν πρώτα ο ζευγολάτης για το καθάρισμα και το όργωμα των χωραφιών και ο βοσκός για τη φροντίδα των προβάτων. Οι προσλήψεις των «δούλων» συνεχίζονταν και ολοκληρωνόντουσαν μέχρι το Μάρτιο οπότε γινόταν και η εκ νέου κατακύρωση της εκμετάλλευσης του «τσιφλικιού» ως ιλιτζάμι στο Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Οι προσλήψεις των μόνιμων εργατών διαρκούσαν συνήθως²¹³ μέχρι τον επόμενο Οκτώβριο, εκτός αν προσδιοριζόταν στο συμβόλαιο διαφορετικά. Υπάρχουν περιπτώσεις διακοπής της εργασιακής συμφωνίας²¹⁴ σε σύντομο σχετικά διάστημα γιατί δεν εκπληρώθηκαν οι όροι της συμφωνίας. Η εναλλαξιμότητα του εργατικού δυναμικού και ο βαθμός συγγένειας του μόνιμου προσωπικού (βλ. περιπτώσεις βοσκού Μπαλιά που προσλαμβάνει το γιό μαζί με τον πατέρα και αργότερα μόνο το γιό. Επίσης τις περιπτώσεις όπου προσλαμβάνει μόνιμο εργάτη και ως εποχικό εργατικό δυναμικό, τα εξαρτώμενα πρόσωπά του δηλαδή τη γυναίκα και την κόρη του).

Η δεύτερη κατηγορία αφορούσε τους εποχικούς εργάτες²¹⁵ που διεκπεραιώναν διάφορες εργασίες του «τσιφλικιού» εποχικού τύπου («διά τὸ θέρος», «εἰς δεματοκουβάλισμα», «εἰς τὸ ἀλῶνι», «εἰς χωράφι», «εἰς τὴν Πογιάν», «διά καθαριστὸν», «εἰς τὰ κουτζιά», «διά ξεκοπρισμὸν») και αμείβονταν με ημερομίσθιο²¹⁶. Αυτό δεν είχε να κάνει τόσο με τη σπουδαιότητα της εργασίας όσο με τις δυνατότητες αλλά και τις προτεραιότητες που έθεσε ο διαχειριστής του «τσιφλικιού». Τέτοιες περιπτώσεις όπως αυτή του Σάββα Χατζηχριστοδούλου²¹⁷ από το χωριό Συργιανοχώρι (χώρος με πλούσιες βοσκές)· αυτός προσλήφθηκε «διά να βλέπει τα

²¹² Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η ημερομηνία πρόσληψης και το χρονικό διάστημα προσφοράς εργασίας ήταν ακανόνιστα.

²¹³ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 112/ιβ'.

²¹⁴ Στην εποχική εργασία (ημερομίσθια) συνήθως κατέφευγαν οι καλλιεργητές (ή τα μέλη της οικογένειάς τους που ήταν ο βασικός κοινωνικός πυρήνας) για να συμπληρώσουν το εισόδημά τους βλ. ΛΟΥΗΣ, «Τσιφλίκι Πύλας», ό.π., σ. 335. Για την προσφορά εργασίας στα τσιφλίκια της Πελοποννήσου το τελευταίο τέταρτο του 18^{ου} αιώνα βλ. ΤΣΟΤΣΟΡΟΣ, Οικονομικοί και κοινωνικοί μηχανισμοί, ό.π., σ. 64-65.

²¹⁵ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ.149/λδ4 (1/1/1834 – 31/12/1834).

²¹⁶ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ.149/λδ4 (1/1/1834 – 31/12/1834), 110/ι (20/3/1835-31/10/1835).

²¹⁷ Για την εργασία του μύλωνά, τον τρόπο λειτουργίας και τα είδη των μύλων βλ. ΙΩΝΑΣ, ό.π., σ.190-200.

βόδια» «Έως εις το χρόνο». Άλλη περίπτωση αυτή του μυλωνά²¹⁸ που εργαζόταν για περιορισμένο διάστημα ανά έτος στο μύλο του «τσιφλικιού» (περίπου δύο μήνες). Κάποιοι που δεν υπέγραφαν εργασιακά συμβόλαια, απασχολούνταν στο τσιφλίκι για τόσο χρονικό διάστημα όσο απαιτούσε η φύση της απαιτούμενης από αυτό εργασίας. Οι καλλιέργειες των διάφορων προϊόντων στο τσιφλίκι απαιτούσαν τη χρησιμοποίηση αριθμού εποχικών εργατών. Στο κατάστιχο παρουσιάζεται συνολικά ο αριθμός των εργατών ανά είδος εργασίας και το συνολικό χρηματικό ποσό που τους αποδίδεται. Οι πληρωμές των εργατών / εργατριών καθορίζονταν ανάλογα με τον αριθμό των ημερομισθίων. Συνήθως οι άνδρες πληρώνονταν διπλάσια από τις γυναίκες. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις το προσφερόμενο είδος της εργασίας, ιδιαίτερα των ανδρών, καθόριζε και το ύψος της αμοιβής. Ορισμένες εξειδικευμένες εργασίες ήταν του θεριστή, της «αγκαλιαρκάς»²¹⁹ κατά την περίοδο του θέρους, των εργατών για την επεξεργασία των διάφορων γεωργικών προϊόντων (π.χ. οι βαμβακάδες), της γυναίκας που ήταν υπεύθυνη για το γάλα και την παρασκευή των χαλλουμιών. Στο τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη δεν παρουσιάστηκε η κατηγορία των «σκλάβων» όπως στο τσιφλίκι της Πύλας. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης φρόντιζε για την πληρωμή και για την καθαριότητά τους αγοράζοντας γι' αυτούς τροφή και σαπούνι πλυσίματος.

Η τρίτη κατηγορία αφορούσε τους εξωτερικούς συνεργάτες που επισκεπτόντουσαν περιοδικά το τσιφλίκι. Οι έμποροι κάλυπταν ανάγκες του τσιφλικιού σε αναλώσιμα είδη²²⁰ και προμηθεύονταν για εμπορία για τις τοπικές και ευρύτερες αγορές προϊόντα του τσιφλικιού²²¹. Η πλανόδια άσκηση τεχνικών επαγγελμάτων ήταν αποτέλεσμα των ελάχιστων δυνατοτήτων της ντόπιας αγοράς αλλά και της απουσίας σημαντικών πόλεων. Οι τεχνίτες²²² διαφόρων ειδικοτήτων επισκέπτονταν τακτικά το τσιφλίκι και προσέφεραν περιοδικά την εργασίας τους σ' αυτό, καλύπτοντας βασικές του ανάγκες όπως τη συντήρηση των κτιρίων και του εξο-

²¹⁸ Γυναίκα που ακολουθούσε το θεριστή, μάζευε τις δέσμες από τα στάχυα και έφτιαχνε τα δεμάτια βλ. ΙΩΝΑΣ, ό.π., σ. 54.

²¹⁹ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 104/δ1-2 (σχοινιά, καρφιά, σφυρίδια), 105/ε1-2 (καρφιά, σχοινιά), 129/κς1 (κανναβίτσες, βούργα).

²²⁰ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 100/α, 119/ιζ', 144/κθ'.

²²¹ Για τους τεχνίτες και τα επαγγέλματά τους βλ. την ειδική μονογραφία Ιωάννης ΙΩΝΑΣ, *Παραδοσιακά επαγγέλματα της Κύπρου*, Κέντρον Επιστημονικών Ερευνών [Δημοσιεύματα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, XXXVII], Λευκωσία 2001· Για τους τεχνίτες στο Γορτυνιακό χώρο βλ. ΤΣΟΤΣΟΡΟΣ, *Οικονομικοί και κοινωνικοί μηχανισμοί*, ό.π., σ. 101-110.

²²² Κομοδρόμος = σιδεράς, «τοῦ Χατζηνικολῆ κομοδρόμου εἰς δούλευσιν τοῦ τζιφτιλικίου γρ. 100», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ.129/κς1, «τοῦ Χατζηνικολῆ κομοδρόμου αὐτῆς εἰς δούλευσιν γρ.38» Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 129/κς2, «τοῦ κομοδρόμου διὰ δούλευσιν τοῦ μύλου γρ. 25:»

πλισμού του ή την κατασκευή καινούργιων αντικειμένων. Ο *κωμοδρόμος*²²³ κατασκεύαζε εργαλεία από μέταλλα όπως υνιά, δρεπάνια, ψαλίδια, ξινάρια, τσάμπες, φτυάρια κ.ά. Ο *μαραγκός*²²⁴ ερχόταν κάθε χρόνο (η συχνότητα φαίνεται από τις καταγραφές), ο *τζαγκάρης*²²⁵ διόρθωνε τα παπούτσια και πετάλωνε τα ζώα, ο *καλαϊτζής*²²⁶ (γανωματζής), επισκεύαζε / συντηρούσε τα μαγειρικά σκεύη και άλλα, ο *στρατουράς*²²⁷ κατασκεύαζε ή επιδιόρθωνε τα στρατούρια, ο *κτίστης*²²⁸ φρόντιζε για τη συντήρηση (χύλωμα) και τις επιδιορθώσεις (χολέτρες) των κτισμάτων του τσιφλικού («οσπήτιον» μαζί με τους βοηθούς του, αυτούς που φτιάχνουν τη λάσπη) και τοποθετούσαν τα κεραμίδια²²⁹, ενώ ο *βαμβακάς*²³⁰ επιλαμβανόταν των εργασιών της φυτείας του βαμβακιού και φρόντιζε ό,τι άλλες εργασίες έπρεπε να γίνουν για το βαμβάκι. Υπηρεσία στο τσιφλίκι προσέφερε και ένας τούρκος κυνηγός²³¹. Οι τεχνίτες ήρθαν στο τσιφλίκι για εργασίες τα δύο τελευταία χρόνια της

Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/κς2, «τοῦ κομοδρόμου διὰ τοῦ μιχαήλ γρ.15», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 104/δ1, «διὰ τοῦ κομοδρόμου Πέτρας γρ. 18», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 104/δ1, «διὰ τοῦ κομοδρόμου γρ.26:», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 105/ε2, «τοῦ κομοδρόμου γρ. 21:», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 118/ις'· πρβλ. φ.38β, 41β· Για το ἐπάγγελμα του κωμοδρόμου (σιδηρουργού) βλ. ΙΩΝΑΣ, *ό.π.*, σ. 250-260· Επίσης Χρυσούλα ΚΑΛΙΟΛΔΑΣΗ-ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, «Οι σιδηρουργοί και η αγροτική πελατεία τους», *Ο Αγροτικός κόσμος στον Μεσογειακό χώρο*, Αθήνα 1998, σ. 398-401.

²²³ Ὅρος πελεκάνος = μαραγκός· «του πελεκάνου μετρητὰ γρ. 1:20» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 104/δ1, «του πελεκάνου διὰ τὴν πόρταν τοῦ μύλου γρ. 15:20», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/κς1, «τοῦ πελεκάνου δύο ἡμερῶν μισθὸς γρ. 5:», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 105/ε1, «Πάρπας καὶ ἐργάτες μαστορικά γρ. 30:20», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/κς' 1) ἸΩΝΑΣ, *ὅπλ.*, σ. 338, 345-346, 357-363.

224 Τσαγκάρης: «διὰ τοῦ νικολῆ τζαγκάρη εἰς Πετοῖν 120:00», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/ισ' 2, «τῷ γεωργῇ τσαγκάρη διὰ δούλευσιν γρ. 90:», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 105/ε1, «τοῦ τζαγκάρη γρ. 13», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 104/δ1, «τοῦ τζαγκάρη μέχρι 16 μαρτίου (1836) βαμβάκι καὶ φέσι γρ. 60:», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 118/ς'· πρβλ. Πετρώης τζαγκάρης Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχον 76*, φ. 44β, 41β· ΙΩΝΑΣ, *ό.π.*, σ. 454-467.

²²⁵ Γανωματῆς: «τῷ καλαϊτέῃ διὰ τὸ γάνωμα ἀγγειῶν γρ. 24:» , Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 103/γ2· πρβλ. «γάνωμα ἀγγειῶν», Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχον 76*, φ.35β, «γάνωμα ἀγγειῶν καὶ διόρθωμα κοσκίνων» Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχον 76*, φ. 47β· ΙΩΝΑΣ, *ὁ.π.*, σ. 272-279.

²²⁶ Στρατουράς: «τῷ στρατουρᾷ Περιστερώνας γρ. 21:20», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 103/γ2· ΙΩΝΑΣ, *ό.π.*, σ. 170, 414. Καλλικός: «καλλύνκωμα Ἴππου καὶ διόρθωμα στρατουρίου 13:20», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 129/κστ2· ΙΩΝΑΣ, *ό.π.*, σ. 170, 173-179, 444 υπ. 12.

²²⁷ Κτίστης: «του κτίστη 3: ήμέρας γρ. 17:» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 105/ε1, «τοῦ πάρπα καὶ ἐργάτες μαστορικά 30:20», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/κστ' 1· βλ. ΩΝΑΣ, *ό.π.*, σ. 320-335.

²²⁸ Καλλιόπη ΘΕΟΧΑΡΙΔΟΥ, «Συμβολή στη μελέτη της παραγωγής οικοδομικών κεραμικών προϊόντων στα Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά χρόνια», *Ο Αγροτικός κόσμος στον Μεσογειακό χώρο*, Αθήνα 1998, σ. 359-360.

«τοῦ πατρὸς οὐρανοῦ πατρὸς τοῦ υἱοῦ», Α.Ι.Α.Κ., Κατασχετ IV, σ. 118/15 .

²³⁰ «τοῦ Χουρσίτ διὰ κυνήγι γρ. 50:», A.I.A.K., *Κατάστιχο IV*, σ. 129/κς2.

²³¹ Βασίλης ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, «Το εμπόριο και η ναυτιλία, 1775-1835», στο: *Εισαγωγή στη νεοελληνική οικονομική ιστορία (18ος-20ος αιώνας)* (διεύθυνση Βασίλης ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ), Αθήνα (τυπωτήριο Γ. Δαρδανός) 1999, σ. 3-43.

εκμετάλλευσης του «τσιφλικιού» (1835, 1836) και αυτό δηλώνει την αλλαγή της διαχειριστικής τακτικής του εκμισθωτή του. Το τσιφλίκι με αυτόν τον τρόπο προσέφερε εποχική δουλειά σε τέτοιους ντόπιους τεχνίτες και εργάτες.

Έμποροι και σχοινοπώλες επισκεπτόντουσαν τακτικά το τσιφλίκι. Μερικά από τα αναλώσιμα αγαθά του τσιφλικιού, τα προμήθευε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης. Το τσιφλίκι με αυτές τις συναλλαγές και επαφές προσέφερε τακτική δουλειά σε τοπικούς εμπόρους και τεχνίτες.

IV. ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΟ ΤΣΙΦΛΙΚΙ ΤΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ

1. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι εργασιακές σχέσεις ως βασικός συντελεστής της παραγωγικής διαδικασίας στα τσιφλίκια, προσδιορίστηκαν από την οικονομική και πολιτική συγκυρία στον ευρύτερο ελληνικό και οθωμανικό χώρο και τις επιπτώσεις που είχαν στην Κύπρο, ιδιαίτερα σε συνθήκες αποικιακής ευρωπαϊκής κυριαρχίας. Η επιχειρηματική τακτική του εκμισθωτή του τσιφλικιού, Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, ήταν αποτέλεσμα αυτού του πλαισίου. Το τελευταίο είχε ήδη διαμορφωθεί λίγο ύστερα από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα. Το επίπεδο σχέσης προσφορά – ζήτηση εργασίας και ο βαθμός επιτυχίας των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του εκμισθωτή ήταν επίσης σημαντικοί παράγοντες στη διαμόρφωση των συγκεκριμένων εργασιακών σχέσεων.

Η εκπλήρωση των φορολογικών υποχρεώσεων των αγροτών (δοσίματα) έναντι της Οθωμανικής αρχής ήταν ένα από τα βασικά ζητήματα που απασχολούσε τους καλλιεργητές της γης. Με την πρόσληψή τους ως μόνιμων εργατών των τσιφλικιών με συμβόλαια ετήσιας διάρκειας, εξασφάλιζαν την παραμονή τους στον τόπο τους και απέφευγαν σε μεγάλο βαθμό τη μετανάστευση. Στην εξεταζόμενη χρονική περίοδο, ιδιαίτερα με τις δύσκολες συνθήκες²³² που επικράτησαν στο νησί μετά το 1821, όπως ήταν η υπέρμετρη αύξηση των φορολογικών βαρών που αναλογούσαν στους χριστιανούς²³³, οι αυθαιρεσίες²³⁴ της οθωμανικής επαρχιακής

²³² Για την περίοδο 1821-1839 βλ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ-ANDREEV, *Τραγωδία 1821 συνέχεια*, ό.π., σ. 9-11, όπου και η πρόσφατη βιβλιογραφία. Για την τελευταία φάση της οθωμανικής κυριαρχίας (1830-1878) στην Κύπρο βλ. Πασχάλης ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ, «Κύπρος», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ΙΓ', Αθήνα 1977, σ. 437-445. ΛΟΥΗΣ, «Φορολογικοί λογαριασμοί», ό.π., σ. 175-211.

²³³ Για τις υπέρμετρες φορολογικές επιβαρύνσεις των ραγιάδων που είχαν ως συνέπεια την ανατροπή του παλαιού συστήματος των αναλογιών και την πληθυσμιακή αποψίλωσή τους βλ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ-ANDREEV, *Τραγωδία 1821 συνέχεια*, ό.π., σ. 143-145, 147, 151.

²³⁴ ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ-ANDREEV, ό.π., 9-10, 143, 145.

διοίκησης, τα διαδοχικά κύματα των Κυπρίων που διέφυγαν στο εξωτερικό για αναζήτηση καλύτερης μοίρας ή την εξασφάλιση πιστοποιητικών ξένης υπηκοότητας²³⁵, ανεξάρτητα από το χρονικό διάστημα παραμονής²³⁶ τους εκεί. Βέβαια το πρόβλημα των δυσβάστακτων φορολογικών βαρών δεν ήταν απότοκο μόνο της οικονομοπολιτικής συγκυρίας του 1821-1839, αλλά και παλαιότερο. Πριν το 1821, πολλοί καλλιεργητές κατέφευγαν στα μοναστήρια²³⁷ για να γίνουν δούλοι και να πετύχουν με αυτόν τον τρόπο τη διαγραφή²³⁸ τους από τους φορολογικούς καταλόγους της Αρχιεπισκοπής. Άλλοι είχαν πετύχει τη φορολογική ελάφρυνσή τους λόγω των ιδιαίτερων σχέσεων που ανέπτυξαν με τους απογραφείς (δευτιτζήδες)²³⁹ κατά την καταγραφή των φορολογουμένων. Η προσφυγή πολλών καλλιεργητών στα τσιφλίκια, τους προσέφερε μια μορφή προστασίας από τον εκμισθωτή / τσιφλικούχο, που συνήθως ήταν ανώτερος αξιωματούχος, εξασφαλισμένο μισθό, εκπλήρωση των φορολογικών τους υποχρεώσεων και κάλυψη των βασικών διατροφικών και ενδυματολογικών τους αναγκών.

2. ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΤΟΥ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ

Η γειτνίαση των γεωγραφικών (εδαφικών) περιοχών του τσιφλικιού του Δερβίς Εφέντη με τα χωριά Νικήτα, Πραστειό, Συργιανοχώρι, Χρυσουλίου και το ίδιο το Μόρφου, προσδιόρισε και την περιοχή προέλευσης του εργατικού δυναμικού. Οι εργασιακές σχέσεις συνιστούν ένα σύνολο από μερικότερες σχέσεις, όπως τον τρόπο πρόσληψης, τις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας καθώς και την αμοιβή εργασίας (προβλεπόμενη και πραγματική).

α. ΔΙΑΤΑΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Οι εργασιακές συμφωνίες του τσιφλικιού καταγράφηκαν στο κατάστιχο²⁴⁰ κατ' έτος σε συνεχή ροή. Το συμβόλαιο εκμίσθωσης απαιτούσε την καταγραφή και

²³⁵ ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ-ANDREEV, ό.π., σ.159-160, 191-193..

²³⁶ ΓΕΩΡΓΗΣ, *Ελληνοτουρκική διένεξη*, ό.π., σ. 67, 69· Ν.Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ, «Η προστασία των Ελλήνων της Κύπρου. Προξενικά έγγραφα», *Κυπριακά Χρονικά*, 13 (1937) 198-199.

²³⁷ Κωνσταντίνος Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, «Αθησαύριστο έγγραφο του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανού», *Πρακτικά Πρώτου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, Λευκωσία 14-19 Απριλίου 1969, τ. Γ', Νεώτερον Τμήμα, Μέρος Α', Λευκωσία 1973, σ. 56, 59.

²³⁸ ΔΗΜΑΡΑΣ, «Αθησαύριστο έγγραφο», ό.π., σ. 56

²³⁹ ΔΗΜΑΡΑΣ, «Αθησαύριστο έγγραφο», ό.π., σ. 55-56· Επίσης βλ. το ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ, κεφ. VIII, σ.

²⁴⁰ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 148, 149, 150, 151 για τα έτη 1833-1834, σ.107, 108, 109, 110,112, 114, 115 για το 1835 και στις σελίδες 122, 123, 124, 125, 126 για το 1836.

παράδοση²⁴¹ των περιουσιακών στοιχείων του τσιφλικιού στον εκμισθωτή και αυτός με τη σειρά του παρέδιδε τα βόδια και τα πρόβατα στο βοκόλο και το βοσκό αντίστοιχα. Συνεχίζοντας στην επόμενη σελίδα²⁴² την αναφορά του για το ζωϊκό κεφάλαιο που παραλήφθηκε από το βοσκό, καταγράφει πού στάληκαν ορισμένα ζώα. Στη διπλανή στήλη της ίδιας σελίδας θα κατέγραφε τα «ονικά του τσιφτικιού» (27/3/1835). Τελικά δεν το έπραξε αλλά κατωτέρω παρουσιάζει τις χρεώσεις που κάμνει σε εργαλειακό και ζωικό εξοπλισμό σε ορισμένους δούλους. Σε άλλη στήλη παρουσιάζονται στοιχεία της διαχείρισης και απόδοσης του λογαριασμού της τσιφλικιακής παραγωγικής μονάδας του μύλου²⁴³. Παρεμβλήθηκε επίσης συμφωνία περιορισμένου χρόνου εργασίας²⁴⁴ όπως η παραγωγή γαλακτομικών προϊόντων από τη Χατζημαρία («όπου κάμνει το γάλα»).

Μετά τις εργασιακές συμφωνίες καταγράφεται ο εργαλειακός εξοπλισμός²⁴⁵. Καταγράφει επίσης «όσα δίδει διά το θέρος»²⁴⁶ (1835). Φαίνεται ότι ήταν ποσά ημερομισθίων εργατών και εργατριών, είδη ένδυσης και διατροφής καθώς και υποχρεώσεις σε κριθάρι και σιτάρι προς το αμπάρι²⁴⁷. Επίσης καταγράφει τις ποσότητες που έδωσε για τα μηνιαία των δούλων αλλά και για τα μεταφορικά των αλόγων και τις υποχρεώσεις του προς το σπαχή της περιοχής και τους Ηλιασή και Χατζηδιάκο.

Η διάταξη των ετήσιων εργασιακών συμφωνιών (συμβολαίων εργασίας) μεταξύ του εκμισθωτή του τσιφλικιού Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη και των δούλων του τσιφλικιού, διαφέρει ως προς τον ετήσιο αριθμό των συμφωνιών και τον τρόπο ταξινόμησής τους. Οι εργασιακές συμφωνίες των ετών 1833-1834²⁴⁸, καταγράφηκαν στο κατάστιχο σε οριζόντια διάταξη ανά τέσσερις κατά σελίδα, σε δύο στήλες, ενώ αυτές των ετών 1835-1836²⁴⁹, σε κάθετη διάταξη ανά δύο μονόστηλες εργασιακές συμφωνίες κατά σελίδα, με τριμερή διαχωρισμό της κάθε μιας. Στο πρώτο μέρος καταγράφονται οι όροι του συμβολαίου εργασίας (αμοιβής και απασχόλησης) που έχει συναφθεί μεταξύ του μισθωτή του τσιφλικιού και των ραγιά-

²⁴¹ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.110/ι1 (20/3/1835: Χατζηχειριστόδουλος Σάββας, βόκολος), σ.110/ι2, (21/3/1835: Παπαμιχαήλ Μπαλιάς, βοσκός)

²⁴² Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.111/ια (στήλη α').

²⁴³ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.107/ξ3 (17/4/1833-23/6/1833), 107/ξ2 (1/1/1835-10/3/1835: Κτώρος μύλωνας).

²⁴⁴ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.112/ιβ2, 31/3/1835: Χατζημαρία όπου κάμνει το γάλα

²⁴⁵ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.128/κε, 1836: «Δευτέρι τα όσα πράγματα του τσιφτικιού κάμνω ττασλίμι εις τον καστελλάνον».

²⁴⁶ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.113/ιγ (10-31/3/1835)

²⁴⁷ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 111α («Υποχρεώσεις προς το αμπάρι»).

²⁴⁸ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 148-151.

²⁴⁹ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 107-110, 112-115, 122-126.

δων που μπαίνουν ως μόνιμοι ολόχρονοι εργάτες «δούλοι» στο τσιφλίκι, ενώ τα άλλα δύο μέρη παρουσιάζουν τον τρόπο υλοποίησης των όρων της συμφωνίας (πληρωμές). Το δεύτερο μέρος της κάθετης στήλης της εργασιακής συμφωνίας, παρουσιάζει τον τρόπο υλοποίησης των όρων της συμφωνίας και το τρίτο των ειδών διατροφής (των «μηνιαίων» σε κριθάρι), ένδυσης και υπόδησης. Συνήθως καταγράφεται ο τρόπος καταβολής του μισθού, η ποσότητα των μηνιαίων καφιζιών²⁵⁰ κριθαριού και μερικές φορές και η χορήγηση των ειδών ένδυσης και πρώτης ανάγκης των ταχτικών εργατών (δούλων) όπως το φέσι, το καποττί, τα παπούτσια, το βαμβάκι. Στους μισθούς παρουσιάζονται τα πρόσωπα που πραγματοποιούν τις κατά είδος και χρήμα πληρωμές των μόνιμων εργατών κατά τακτά χρονικά διαστήματα. Έτσι φαίνεται η προέλευση και οι ιδιαίτερες σχέσεις που αναπτύσσουν συγκεκριμένοι τοπικοί παράγοντες (ή και αντιπρόσωποι του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη) στην ανεύρεση αλλά και πληρωμή του εργατικού δυναμικού.

Οι εργασιακές συμφωνίες των ετών 1833-1834 προτάσσουν²⁵¹ κυρίως τις υποχρεώσεις του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη έναντι των δούλων χωρίς να αναφέρονται στο είδος της προσφερόμενης εργασίας²⁵² από τους δούλους. Όταν ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης ανανέωσε το συμβόλαιο εργασίας στους δούλους για την επόμενη χρονιά (1834), έγραψε τη δεύτερη συμφωνία κάτω από την πρώτη, χωρίς να επαναλάβει το σκοπό και τους όρους της, ούτε κατέγραψε το προσφερόμενο είδος εργασίας από κάθε δούλο ή τους αναλυτικούς όρους της συμφωνίας παρά μόνο επαναλαμβάνεται στερεότυπα (συντομογραφικά) «κατά τήν αντικρυς συμφωνία», «(κατά) τήν ανωτέρω συμφωνίαν»²⁵³. Ορίζει όμως σαφέστερα την ημερομηνία λήξης της συμφωνίας «έως τον Ιαννουάριον»²⁵⁴. Βέβαια όταν δεν έχει αρκετό χώρο στο κατάστιχο ή όταν θέλει να εγγράψει ομοειδείς προσωπικές εγγραφές²⁵⁵ διαφορετικών ετών ή εργασιακές συμφωνίες ορισμένου χρόνου κατ' ανάθεση²⁵⁶ έργου.

²⁵⁰ Καφίζι (Kafiz): Μονάδα χωρητικότητας για τα δημητριακά. Το βάρος της εξαρτάτο από το είδος του μετρούμενου προϊόντος. Ένα καφίζι ισοδυναμούσε με 16 μέχρι 18 οκάδες ή 4 κάρτα. Οκτώ καφίζια αποτελούσαν ένα μόδι βλ. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Εμπόριο Πελοποννήσου*, ό.π., σ. 126. ΡΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ, *Social and Data*, ό.π., σ. 106 υπ. 1. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 100.

²⁵¹ Τουλάχιστον όπως τις έχει καταγράψει στο κατάστιχο ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης.

²⁵² Εξαιρέση αποτελεί η περίπτωση του γελαδάρη: «διά νά βλέπη τά βόδια έως είς τόν χρόνον», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 149/λδ4.

²⁵³ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 149, 151.

²⁵⁴ Εργασιακές συμφωνίες: Μπαλιά ΠαπαΜιχαήλ βοσκός Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.148/λγ2 (2/2/1833, λγ3 2/2/1834), και Ντζιά Ιωάννου Κακοφεγγίτου Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.150/λε2 1/2/1833, λγ3 1/3/1834, Δημήτρης Πεσάρης Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.149 λδ1 2/2/1833, λδ2 1/2/1834, Ονούφριος Πετρή Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.151/λστ1 1/3/1833, λστ2 1/3/1834.

²⁵⁵ Αναφέρεται στην απόδοση λογαριασμού της διαχείρισης του τσιφλικιακού μύλου από τον Κτώρο μυλωνά σε δύο διαφορετικά έτη (1833, 1835), Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 103/γ1, 107/ε2.

²⁵⁶ Χατζημαρία οπού κάμνει το γάλα (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 112/β2 (31/3/1835-

συνεχίζει να γράφει συντομογραφικά το συμφωνητικό και τους όρους υλοποίησης της συμφωνίας αποκάτω²⁵⁷. Ιδιαίτερα στις αναφερόμενες σελίδες, κάτω από την εγγραφή μιας εργασιακής συμφωνίας που έγινε την προηγούμενη χρονιά εφόσον ανανεώνεται η συμφωνία και την επόμενη χρονιά για το δούλο, ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης συνέχιζε την πιο πάνω τακτική.

Οι εργασιακές συμφωνίες του έτους 1835 ήταν πληρέστερες ως προς τους όρους τους, από τις συμφωνίες των προηγούμενων ετών. Οι συμφωνίες που υπογράφη το 1834 διήρκεσαν όλες μέχρι τον Ιανουάριο του 1835. Η διάταξη δεν επηρέασε καθόλου τους ουσιαστικούς όρους εργασίας και αμοιβής παρά μόνο ως προς την ποιότητα της πληροφόρησης του εκμισθωτή. Είχε να κάμει με τον τρόπο καταγραφής και ελέγχου του εκάστοτε διαχειριστή ανά περίοδο εκμετάλλευσης και ιδιαίτερα για τη δεύτερη περίοδο εκμετάλλευσης και εντάχθηκε σε μια πιο συστηματική προσπάθεια παρουσίασης των δεδομένων από τον εκμισθωτή του τσιφλικιού για ουσιαστικότερο και ευκολότερο τρόπο ελέγχου των όρων των εργασιακών συμφωνιών.

β. Η ΣΥΝΑΨΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ - Ο ΤΡΟΠΟΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ

Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης προσέλαβε²⁵⁸ το μόνιμο εργατικό δυναμικό κυρίως κατά τους μήνες Οκτώβριο (27,9%), Ιανουάριο (4,65%), Φεβρουάριο (23,25%) και Μάρτιο (25,58%) που ήταν μήνες μεταβατικοί πριν την εκμίσθωση της εκμεταλλευτικής περιόδου (Μάρτιος - Οκτώβριος) ενώ σπάνια διενεργούσε συμπληρωματικές προσλήψεις²⁵⁹ (6,97%) για συγκεκριμένες εργασίες. Η χρονική στιγμή της πρόσληψης των δούλων εξαρτάτο από το είδος των εργασιών που απαιτούνταν στο τσιφλίκι (π.χ. όργωμα των χωραφιών²⁶⁰ κατά το φθινόπωρο, σπορά των δημητριακών²⁶¹, καθάρισμα των αυγολιών²⁶²), αλλά και από την έγκριση της επαρχιακής Οθωμανικής διοίκησης ως προς την εκχώρηση εκμετάλλευσης του τσι-

31/7/1835), Μιχαήλη Χριστοφής εδούλευσε κατά το θέρος, (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 112/β3, 15/4/1835-15/9/1835).

²⁵⁷ Βλέπε τις περιπτώσεις των ταχτικών εργατών Παπαμιχαήλ Μπαλιά, βοσκού (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.148/λγ2, 1833 - 148/λγ3, 1834), Πεσάρης Δημήτρης (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.149/λδ1, 1833 - 149/λδ2, 1834), Ζαμπά Χριστοφή (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 150/λε1, 1833 - 150/λεα1, 1834), Κακοφεγγίτου Ντζιάς Ιωάννου, καστελλάνος (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.150/λε2, 1833 - 150/λε3, 1834), Πετρή Ονούφριος (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 151/λς1, 1833 - 151/λς2, 1834).

²⁵⁸ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 107-110, 112-115, 122-126, 148-151.

²⁵⁹ Ζαμπά Χριστοφής (6/6/1833-30/4/1834) (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.150/λε1), Κτώρος Μυλωνάς (17/4/1833-23/6/1833) (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.107/ε3), Πυρηνής Γεωργής (22/8/1833-31/7/1834) (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.149/λδ3).

²⁶⁰ Σελίδα καλλιεργειών 1835, Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.106.

²⁶¹ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.106

²⁶² Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 103/γ1

φλικιού. Ο αριθμός εργασιακών συμφωνιών κατά έτος: 1833: οκτώ, 1834: έξι, 1835: έξι, 1835-1836: τέσσερις, 1836-1837: εννέα. Οι όροι του συμβολαίου δεν υποχρέωναν τον εκμισθωτή να διαμορφώσει μία σχέση μονιμότητας και κληρονομικότητας μεταξύ αυτού και των εργατών. Δηλαδή, υπήρχε μία εναλλαγή του εργατικού δυναμικού. Φαίνεται ότι το έτος (Οκτώβριος 1836- αρχές 1837), άνκαι είχε συνάψει τις εργασιακές συμφωνίες, δεν κατάφερε να εκμισθώσει το τσιφλίκι του Δερβίς εφέντη. Επίσης το έτος 1835 παρατηρήθηκε ευρεία χρήση της μισθωτής εργασίας. Το έτος αυτό ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης διαχειρίστηκε ο ίδιος το τσιφλίκι.

Ι. ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΥΜΒΟΛΑΙΩΝ

- Η διάρθρωση των εργασιακών συμφωνιών του 1833 είναι απλή: Περιλάμβανε την ημερομηνία καταγραφής της πράξης, το όνομα του συμβαλλομένου, (τον τρόπο σύνδεσης), τη σχέση με τον ενοικιαστή του τσιφλικιού Γ.Μ. «εμβήκε κοντά μου»²⁶³, τους όρους του συμβολαίου (δοσίματα, ειθισμένα= (1 φέσι, 1 καποττί, 1 ττόππι παννί, 5 καφίζια κριθάρι τον κάθε μήνα και το μισθό).

Τα εργασιακά συμβόλαια περιλάμβαναν:

- (α) την ημερομηνία καταγραφής της πράξης (εργασιακής συμφωνίας) [χρονολογία, μήνας και ημέρα] στο ελληνικό ημερολόγιο,
- (β) το όνομα και την ιδιότητα του συμβαλλομένου,
- γ) τον τρόπο σύνδεσης²⁶⁴ με τον τσιφλικούχο «εμβήκε κοντά μου» και
- (δ) την εντοπιότητα²⁶⁵, την κοινωνική και εθνική θέση²⁶⁶ του συμβαλλομένου,
- (ε) το σκοπό σύναψης της συμφωνίας,
- (στ) το είδος της προσφερόμενης εργασίας,
- (ζ) τους όρους της συμφωνίας (οφελήματα και αναλαμβανόμενες υποχρεώσεις, τις συμβατικές υποχρεώσεις αμφοτέρων των μερών):

²⁶³ Παραλείπει στις κατοπινές συμφωνίες τη λέξη «δούλος»

²⁶⁴ Βλέπε τις εργασιακές συμφωνίες του τσιφλικιού Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 107-110, 112-115, 122-126, 148-151.

²⁶⁵ Η προέλευση των μονίμων εργατών προερχόταν από τα γύρω χωριά ή ήταν «εγχώριοι» του τσιφλικιού δηλαδή από του Μόρφου.

²⁶⁶ π.χ. πείλῆτικος ρεαγιά ή εγχώριος ρεαγιάς (κάτι καινούργιο) [προσδιορίζουν την πρόσδεση με τη γη (φεουδαρχικό κατάλοιπο (μ)πεηλίτικος, πεγλήτικος, πεσλήτικος), τοπική περιοχή (εγχώριος) και εθνική θέση (ρεαγιάς) του συμβαλλομένου (ιδιότητα) του δηλαδή την τωρινή κατάσταση]. Το τμήμα του αγροτικού τιμαριού (beylik Çiftlik) στην κλασική περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που είχε παραχωρηθεί για ατομική χρήση στο σπαχή χωρίς τις υποχρεώσεις του τιμαριού και καλλιεργείτο από ραγιάδες βλ. Ömer Lütfi BARKAN, λ. «Çiftlik», *İslam Ansiklopedisi*, III, cüz 25 (1945) 394.

(α) τὰ ὀλικά του δοσίματα, (β) ἕν ζευγάρι ὑποδήματα, (γ) ἕν φέσι, (δ) ἕν καποττί, (ε) 2: ὀκ(άδες) βαμβάκι, (στ) καὶ πέντε καφίζια κριθάρι τὸν κάθε μῆνα (ζ) μισθός: νὰ τὸν δίδω καὶ μετρητὰ γρ(όσια) 130:00,

η) τὴν κοινωνικὴ κατηγορίαν (δούλος)²⁶⁷ στὴν ὁποία ἐντάσσονταν, τὴ θέση τοῦ στο τσιφλίκι καθὼς καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας ποὺ προσφέραν σὲ αὐτό,

θ) προσδιόριζαν ἐπίσης τὸ προσφερόμενο εἶδος ἐργασίας,

ι) τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπασχόλησης²⁶⁸.

Τὸ χρονικὸ διάστημα ὑπῆρχε στὶς ἐργασιακὲς συμφωνίες τοῦ 1834 ὄχι ὁμῶς καὶ τοῦ 1833. Οἱ ἄλλοι ὅροι τῆς ἐργασιακῆς συμφωνίας πολλὰς φορὲς παραλείπονται ἢ δὲν εἶναι πλήρεις.

Τα δοσίματα τῶν δούλων: Συνήθως ὁ Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης πλήρωνε τὰ δοσίματα τῶν δούλων ποὺ περιλάμβαναν τοὺς φόρους μιρί, σαλκίγια καὶ γαλιουτζιού πεδελιγεσί. Οἱ φόροι αὐτοὶ δὲν ἀναφέρονταν ὀνομαστικά ἀλλὰ συνάγονταν ἀπὸ τὶς υποχρεώσεις ποὺ εἶχαν ἄλλοι δούλοι σὲ τσιφλίκι ὅπως αὐτὸ τοῦ Στροβόλου²⁶⁹ καὶ τῆς Πύλας²⁷⁰.

Εἰθισμένα τῶν δούλων: Ὁ Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης προσφέρει στοὺς δούλους τοῦ τσιφλικιῦ ὀρισμένα εἶδη πρώτης ἀνάγκης; (φέσι, καποττί, ττόπι, παννί, 5 καφίζια κριθάρι μηνιαίως [χρονικά] καθὼς καὶ ὀλόχρονο κατ' ἀποκοπὴν μισθὸ ποὺ ἀντιστοιχεῖ στο χρονικὸ διάστημα τῆς ἀπασχόλησης. Ὑπάρχουν κάποια πράγματα στοιχειώδη; ποὺ συνηθίζονται νὰ δίδονται στοὺς δούλους.

Εἰμπήκε κοντά μου: Μπαίνει ὁ Μπαλιάς κοντὰ στο Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη· ὁ σκοπὸς ἦταν νὰ πληρώσει ὁ Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης τὰ δοσίματα τοῦ Μπαλιά.

Ἐμεινε κοντά μου: Ὅταν ἔληξε ἡ προηγούμενη ἐργασιακὴ συμφωνία ἐπρεπε νὰ ἀνανεωθεῖ. Ὁ Μπαλιάς ἀποφάσισε νὰ μείνει κοντὰ στο Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Κατόπιν ἔφερε στὴ δουλειά καὶ τὸ γιό τοῦ.

Καθορίζεται ὁ τρόπος πληρωμῆς τοῦ Μπαλιά (χρονικά διαστήματα, χρῆμα ἢ εἶδος. Ὁ σκοπὸς ποὺ μπήκαν κοντὰ στο Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ἦταν γιὰ νὰ τοὺς πληρώσει ὀρισμένες υποχρεώσεις τοὺς, ὅπως τὰ δοσίματα, νὰ τοὺς καλύψει κάποιες ἀνάγκες ποὺ περιλαμβάνουν τὰ εἰθισμένα καὶ γιὰ νὰ πάρουν καὶ ἕνα

²⁶⁷ Ποιο τὸ περιεχόμενο τῆς ἐννοίας τοῦ δούλου; «ἐμβήκε κοντά μου δούλος διὰ νὰ δουλεύσῃ εἰς τὸ τζιφτιλίκι» (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.108/η1) ἢ «ἐμβήκε κοντά μου νὰ δουλεύσῃ ὡς δούλος εἰς τὸ τζιφτιλίκι», (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.108/η2),

²⁶⁸ «ἐμβήκε δούλος εἰς τὸ τζιφτιλίκι διὰ νὰ δουλεύσῃ ἕως οὗ νὰ Γλυτώσῃ ὁ σπόρος» (Σωλομὼν Λιαντούς ἐγγώριος ρεαγιάς (15/3/1835), Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.112/β1).

²⁶⁹ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 88-89/89.

²⁷⁰ ΛΟΥΗΣ, «Ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ τσιφλικιῦ τῆς Πύλας», ὁ.π., σ. 331-332.

μισθό. Οι όροι του συμβολαίου απασχόλησης: Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης υποχρεωνόταν να πληρώσει στους «δούλους»: τα (ολικά) δοσίματα²⁷¹ - πρώτη φορά αναφέρεται η λέξη ολικά, 1 ζευγάρι υποδήματα, 1 φέσι, 1 καποττί, 2 οκάδες βαμβάκι κάτι το καινούργιο αντί «τόπι παννί», 5 καφίζια κριθάρι τον κάθε μήνα. Το έτερον των συμβαλλομένων μερών ο τακτικός εργάτης ήταν υπόχρεος να δουλεύει έως την εσχάτην του Όκτωβρίου μηνός. Στους όρους του συμβολαίου περιλαμβάνονταν οι ανάγκες των συμβαλλόμενων μερών. Για τους δούλους οι φορολογικές τούς υποχρεώσεις, η διατροφή και η κάλυψη ενδυματολογικών αναγκών και κάποια μετρητά. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης ήθελε να διασφαλίσει τη μέχρι τέλους των εργασιών και του συμβολαίου και της εκμεταλλευτικής περιόδου απρόσκοπτη εργασία των δούλων. Ως προς τον τρόπο πληρωμής στους δούλους αποδιδόταν μισθός²⁷² σε μετρητά. Οι βασικές εργασιακές συμφωνίες που υπογράφει ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης ήταν με τους βοσκούς, τούς ζευγαλατάδες, το «γελαδάρη» και τους καστελλάνους. Τους προσλάμβανε για όλο το χρόνο (ολόχρονοι) αλλά πρέπει να έκαναν και άλλες δουλειές. Στους λογαριασμούς του τσιφλικιού της Πύλας αναφέρονται και εκεί μισθοί και ημερομίσθια, προέλευση των εργατών καθώς και των συμβαλλόμενων απομισάρηδων.

ii. ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΩΝ ΜΟΝΙΜΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ

Ημερομηνίες καταγραφής της σύναψης των εργασιακών σχέσεων: Γενικά οι τακτικοί εργάτες απασχολούνταν ολόχρονα, δηλαδή δώδεκα μήνες (από την αρχή της εκμεταλλευτικής περιόδου μέχρι την έναρξη της άλλης περιόδου εκμετάλλευσης). Σε ορισμένες περιπτώσεις το χρονικό διάστημα ήταν μικρότερο από έντεκα μήνες ή αν ήταν εξειδικευμένη εργασία, όπως του μυλωνά και της Χατζημαριάς το χρονικό διάστημα που ήταν απαραίτητο για τη συγκεκριμένη εργασία (μύλος ή γάλα).

²⁷¹ π.χ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 125/κβ'.

²⁷² «και διά μισθόν γρ 30:» βλ. Σωλομών Λιαντούς εγγώριος ρεαγιάς (15/3/1835) Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 112/β1, Μπαλιάς [Παπαμιχαήλ] βοσκός και ο υιός του πείλιτικός ρεαγιάς (3/3/1835) σ.107/ξ1, «και μετρητά γρ. 140:», βλ. Δημήτρης Πεσάρης εγγώριος πείλιτικός ρεαγιάς (1/1/1835) σ.108/η1. Μιχαήλ Καφίξης εγγώριος ρεαγιάς (15/2/1835) Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.108/η2 [Χατζηαντώνη Χατζηαργυρού πεσλήτικός ρεαγιάς (7/3/1835) Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.109/θ1, «καί εις μετρητά διά μισθόν γρ(όσια) 65:00» βλ. Κωνσταντής Τόμαρα ρεαγιάς (7/3/1835) Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ.109/θ2.

3. Η ΑΜΟΙΒΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟ ΤΣΙΦΛΙΚΙ ΤΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ

Η σύνθεση της αμοιβής εργασίας (ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 21, σ. 440) περιλάμβανε τον κατ' αποκοπήν χρονικό μισθό καταβαλλόμενο σε γρόσια, καταβολή εκ μέρους του τσιφλικούχου φορολογικών βαρών των εργαζομένων, όπως χρονικά δοσίματα - μυρί, και καταβολή μισθού σε είδος, όπως μηνιαία κριθάρια σε καφίζια, οκάδες βαμβάκι, είδη ένδυσης όπως ζευγάρια υποδήματα καινούργια, μεταχειρισμένα ή επιδιορθωμένα, φέσι, καποττί, ττόππι παννί.

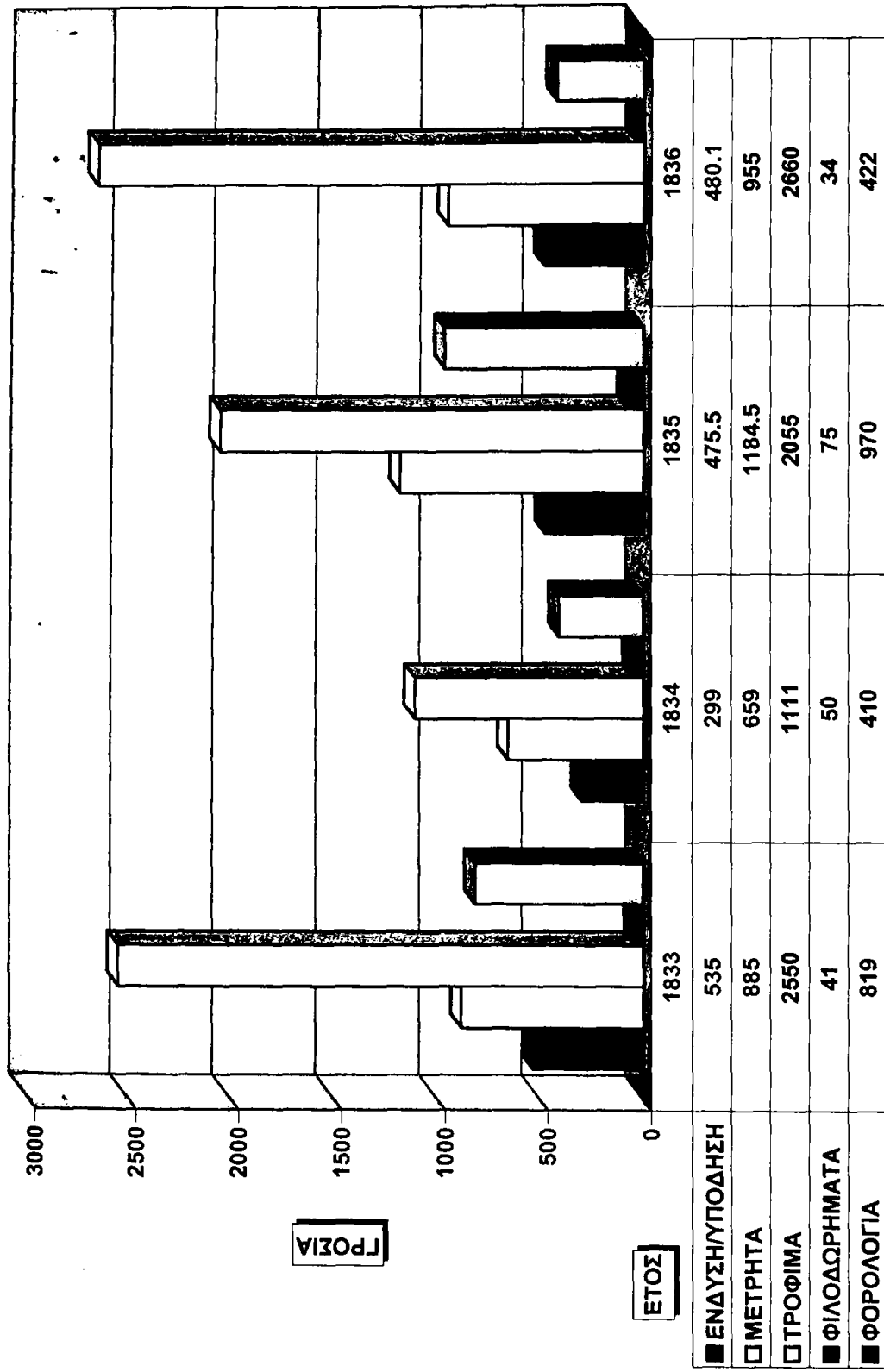
Για να αντιληφθούμε καλύτερα το σύστημα των εργασιακών σχέσεων ως προς την αμοιβή της εργασίας, δεν πρέπει να λησμονούμε τη συμβολή του ενοικιαστή του τσιφλικιού για την πληρωμή των χρονικών δοσιμάτων των δούλων και την κάλυψη βασικών διατροφικών τους αναγκών. Το σύστημα που προσδιόρισε και τη λειτουργία του μισθού των ρεαγιάδων, ήταν η ύπαρξη μεικτών εισοδημάτων, η καταβολή μέρους της αμοιβής της εργασίας σε τροφή.

Σχολιάζουμε τη γραφική παράσταση των γενικών κατηγοριών εξόδων τσιφλικιού (1833-1836) σε συνάρτηση με τα έξοδα των τακτικών εργατών και το ποσοστό τους επί του συνολικού κόστους τακτικών εργατών.

Η κατάσταση ήταν με βάση την ονομαστική αναφορά του κάθε τακτικού εργάτη και το ποσοστό αμοιβής το οποίο είχε ο κάθε εργάτης με βάση το συνολικό ποσό αμοιβής των τακτικών εργατών (ΠΙΝΑΚΑΣ 47, σ. 441). Μια πρώτη παρατήρηση από τις γενικές κατηγορίες εξόδων είναι η σταθερή μείωση των μισθών και των ωφελημάτων και για τα τέσσερα έτη. Μελετώντας την κατάσταση των τακτικών εργατών μία πολύ σημαντική παρατήρηση είναι ότι ο ετήσιος αριθμός των απασχολούμενων τακτικών εργατών από το 1833 μέχρι το 1836 αυξομειώνεται από 9 σε 6,7 και καταλήγει πάλιν στους 9. Το 1833 ο διαχειριστής του τσιφλικιού προσλαμβάνει προσωπικόν και το συνολικό ύψος της δαπάνης ανέρχεται στο 30,13% επί του συνολικού ποσού των τακτικών εργατών. Το 1834 ο αριθμός των εργατών ήταν 6 και το ολικό ποσοστό αμοιβής μειώθηκε στο 14,16%. Το 1835 προσλήφθηκαν 7 τακτικοί εργάτες και αντιστοιχεί με το 28,59% και επανερχόμαστε το 1836 στους 9 τακτικούς εργάτες που αντιστοιχούν στο 27,13%. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης εφάρμοσε ιδιαίτερη τακτική εργοδότησης του τακτικού εργατικού δυναμικού κατά τη διάρκεια εκμετάλλευσης του τσιφλικού Δερβίς Εφέντη (1833-1836). Προσέλαβε συνολικά 7 άτομα το 1835 από τους οποίους μόνο οι δύο εργάζονταν και το 1834. Οι δύο αυτοί πυρήνες-εργάτες είχαν υπό την δικαιοδοσία τους, ο μὲν πρώτος, ο ζευγαλάτης, τις καλλιέργειες, ο δε δεύτερος, ο βοσκός, την κτηνοτροφία. Το 1835 φαίνεται ότι διπλασίασε τους μισθούς των τακτικών εργα-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 21
ΜΟΡΦΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 47
ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙ ΤΗΣ
ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	Total
388	Χατζηχριστοδούλου Σάββας, ο	1834	1,68%
		1835	0,52%
475	Ζαμπά Χριστοφής, ο	1833	3,37%
482	Κακοφεγγίτου Ντζιάς Ιωάννου, ο	1833	3,57%
		1834	3,24%
486	Καφίζας Μιχαήλ, ο	1835	4,95%
495	Κτώρου Φυσέντζος, ο	1836	2,94%
506	Λιαντούδης(-ιούς) Σολωμών, ο	1835	2,16%
		1836	3,09%
515	Λούκα Λαρής, ο	1833	3,46%
519	Μανόλη Χριστοφής, ο	1836	3,45%
522	Γεωργή Χριστοφής Μούστρενας, ο	1836	3,43%
535	Παπαγιάννης καστελλάνος, ο	1836	4,29%
536	Παπαδημήτρη Κωστής, ο	1834	1,96%
543	Παπαμιχαήλ Μιχαήλ(ης) υιός Μπαλιά, ο	1836	0,70%
544	Παπαμιχαήλ Μπαλιάς βοσκός, ο	1833	3,32%
		1834	3,27%
565	Πεσάρης Δημήτρης, ο	1833	3,60%
		1834	3,46%
		1835	6,20%
567	Πετρή Κωνσταντής, ο	1833	3,52%
568	Πετρή Ονούφριος, ο	1833	3,57%
		1834	0,54%
589	Πυρηνής Γεωργής, ο	1833	3,41%
591	Σάββα Κτωρής (Κτώρος) Κουτζή, ο	1836	2,63%
650	Τόμαρα Κωνσταντής, ο	1835	5,00%
		1836	2,79%
664	Φραντζέσκου Μιχαήλ(ης), ο	1836	3,80%
669	Χατζηαρακλώτη Ζορζές, ο	1833	2,31%
670	Χατζηαργυρού Χατζηαντώνης, ο	1835	2,13%
695	Παπαμιχαήλ Μπαλιάς βοσκός και υιός του Μιχαήλης, οι	1835	7,63%

τών αλλά σε τελική ανάλυση κατάφερε να μειώσει τους ολικούς μισθούς και τα ωφελήματα κατά το 1835 σε σχέση με το 1834 και ακολουθώντας παρόμοια τακτική εργοδότησης κατάφερε οι 9 τακτικοί εργάτες του 1836 να έχουν την ίδια μισθοδοσία (ολικό ποσοστό 1835 (28,59% και το 1836 (27,13%) με αυτούς του 1835 παρά το ότι ήταν περισσότεροι. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης έκανε ανακατανομή των καθηκόντων του εργατικού δυναμικού με αποτέλεσμα το 1836 παρουσίασε μείωση των εξόδων του από 11.973 γρόσια το 1835 στις 7.981 γρόσια το 1836. Η διαχείριση του τσιφλικιού ξεκίνησε με βασικούς πυρήνες εργατικού δυναμικού τους Μπαλιά και Πεσάρη και το 1835 ο υπερήλικας Μπαλιάς έφερε κοντά του το γιο του και του έμαθε τη δουλειά (εργαζόμενος συνάμα για μια εκμεταλλευτική περίοδο μαζί με τον πατέρα) για να υπάρχει ομαλή μετάβαση. Έτσι ο υιός Μπαλιάς, ανέλαβε ολοκληρωτικά τα κτηνοτροφικά το 1836.

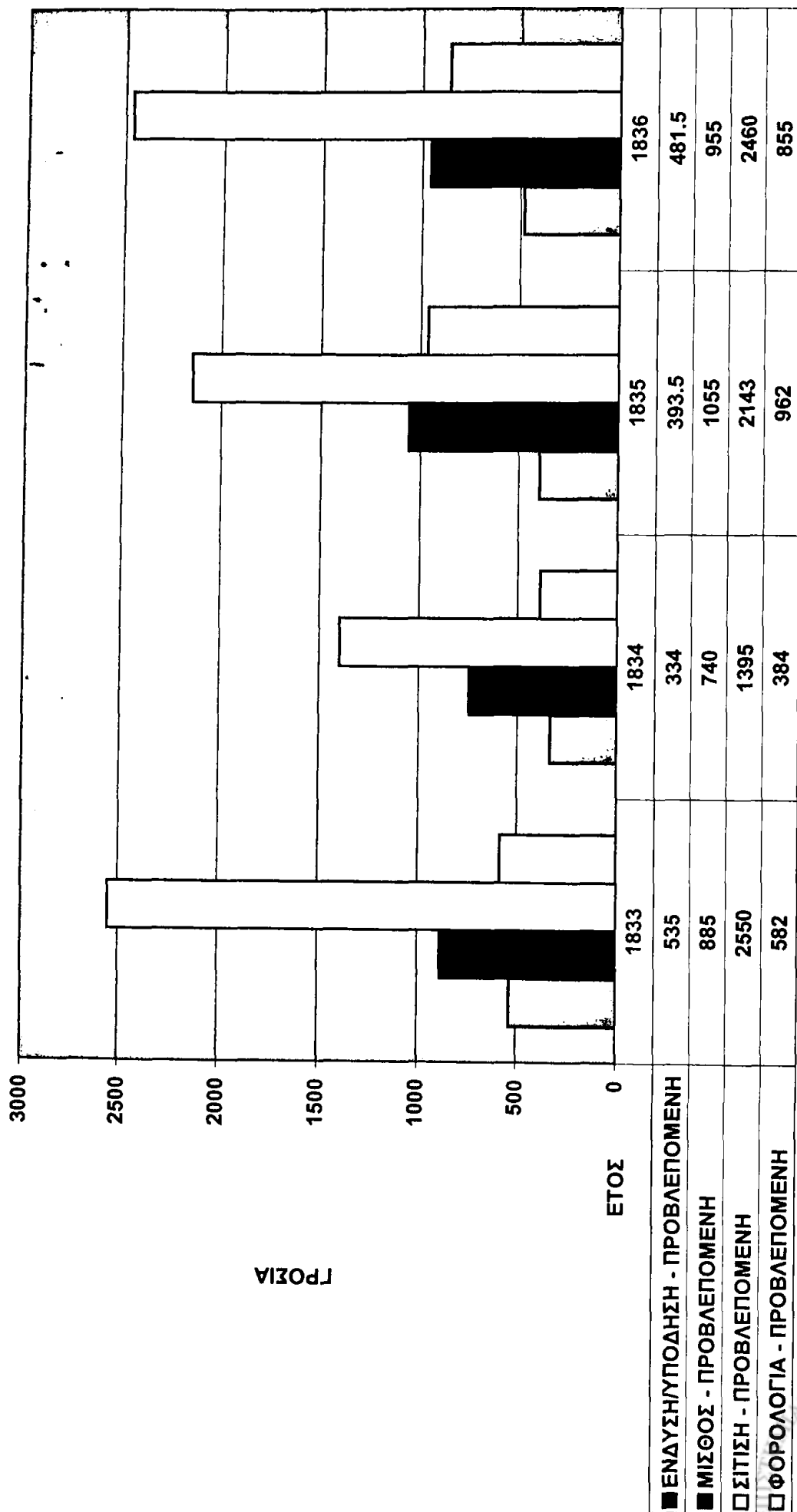
Ο επιστάτης του τσιφλικιού ήταν ο Αρχιδιάκονος που έγινε και κουμπάρος του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, κατά τα έτη 1833-1834. Ήταν ο κύριος υπεύθυνος για την επιλογή του ανθρώπινου δυναμικού καθώς και για την κατανομή των εργασιών. Όταν ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης ανέλαβε το 1835 δεν απέλυσε τον Αρχιδιάκονο αλλά του έδωσε συγκεκριμένα καθήκοντα και του επέβαλε ασφυκτικό έλεγχο, ούτως ώστε να γίνεται αποτελεσματικότερη η διαχείριση του τσιφλικιού πράγμα το οποίο φαίνεται στα αποτελέσματα του 1835 και τον περιορισμό των εξόδων το 1836 που έχει καταφέρει. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης κατά το 1835 διατήρησε τα διοικητικά του καθήκοντα ως γραμματικός του καζά Λάρνακας ενώ ο Αρχιδιάκονος με το νέο σύστημα διαχείρισης κατά το 1836 είχε καλύτερα αποτελέσματα από αυτά του 1833-1834.

Σχολιάζουμε τα ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 22, σ. 443, ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 23, σ. 444 για την προβλεπόμενη και καταβληθείσας αμοιβή των τακτικών εργατών.

Μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών υπάρχει η κατηγορία φιλοδωρήματα στα οποία δεν υπάρχει πρόβλεψη στην προβλεπόμενη αμοιβή. Στην προβλεπόμενη υπάρχουν οι κατηγορίες ένδυση/υπόδηση, μισθός, σίτιση και φορολογία. Ενώ στην καταβληθείσα υπάρχει μια έξτρα κατηγορία φιλοδωρήματα. Για όλη την περίοδο από το 1833-1836 τα φιλοδωρήματα ανέρχονται σε 200 γρόσια. Αυτό το ποσό, άνκαι μηδαμινό όσον αφορά το σύνολο των εξόδων των τακτικών εργατών που ανέρχεται στα 16.670 γρόσια, η διεύθυνση πιθανόν να έκρινε ότι δίδοντας αυτό το ποσό σαν μέρος της πολιτικής για κίνητρα για εργασία ή ως ανταμοιβή για έξτρα καθήκοντα που αναλάμβαναν οι εργάτες και έφερναν σε πέρας, θεωρείται ως μέρος της πολιτικής του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη και του επιστάτη. Όσον αφορά τις διαφορές μεταξύ της προβλεπόμενης αμοιβής και της καταβληθείσας

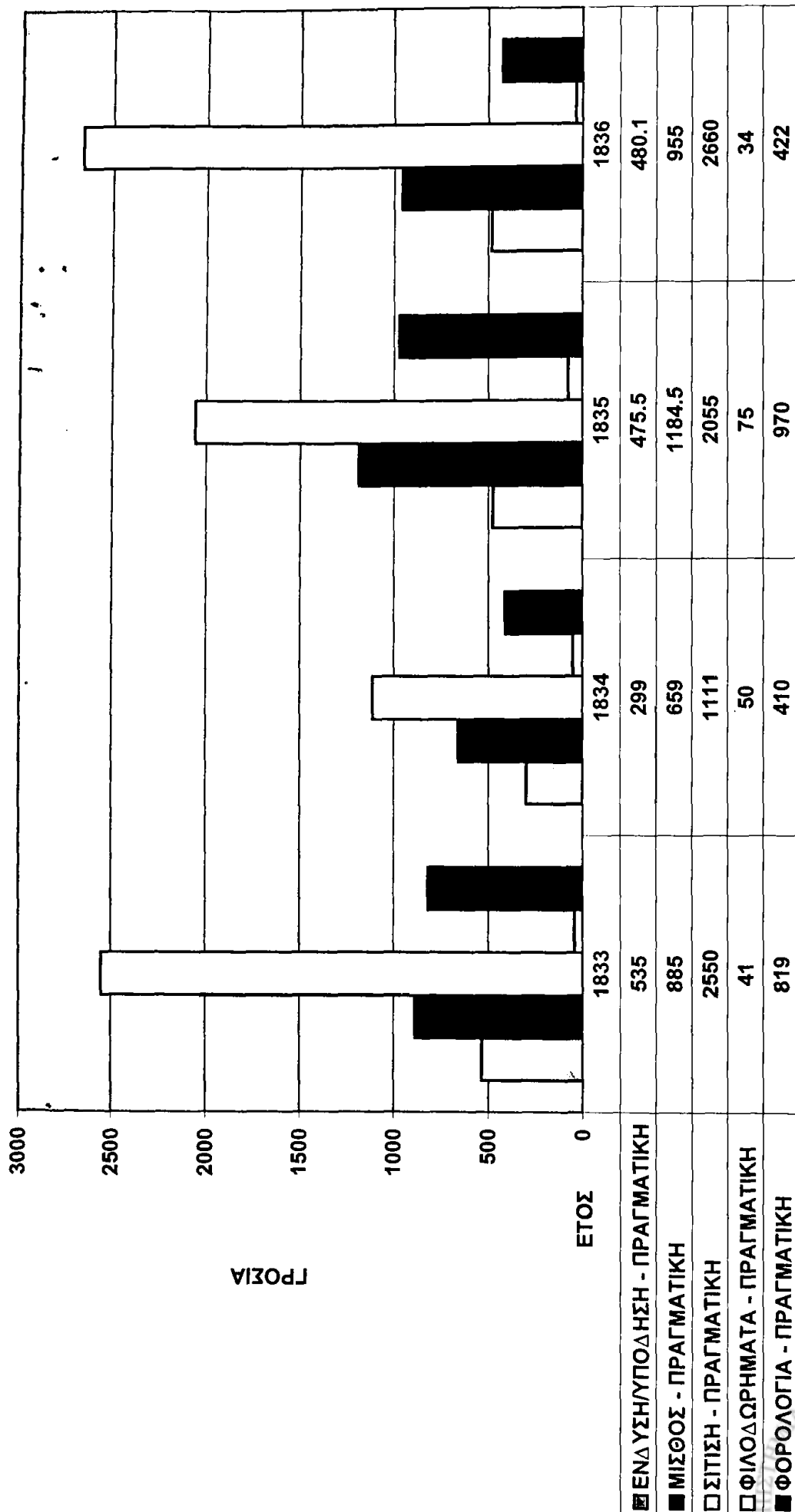

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 22
ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΗ ΑΜΟΙΒΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΙΔΟΣ (1833-1836)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 23

ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΙΣΑ ΑΜΟΙΒΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΙΔΟΣ (1833-1836)

παρατηρούμε ότι το 1833 υπάρχουν 88 γρόσια περισσότερα στην καταβληθείσα, από ό,τι προβλεπόταν. Εξοικονόμηση χρημάτων υπάρχουν το 1834, 622 γρόσια ενώ το 1836 καταβλήθηκαν περισσότερα 201 γρόσια. Το 1835 η πρόβλεψη είναι λιγότερη από την καταβληθείσα δηλαδή ο Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ξόδευσε 207 γρόσια περισσότερα από όσα προβλεπόταν. Από αυτά τα 207 γρόσια τα 75 ήταν φιλοδωρήματα. Παρατηρώντας την προβλεπόμενη αμοιβή με την καταβληθείσα στο σύνολο η προσπάθεια του αντιπροσώπου διαχειριστή ήταν η μείωση και το να μην υπερέβαινε τα συμφωνηθέντα (εργασιακές συμφωνίες). Το ένα έτος σε σύγκριση με το άλλο, υπήρχε πολιτική συγκράτησης των εξόδων και έτσι εξασφάλισε πραγματικό όφελος στην πορεία του τσιφλικιού. Από εδώ φαίνεται σαφής ένδειξη ότι ο διαχειριστής μαθαίνει καθ' οδό. Δηλαδή με βάση τις εμπειρίες του πρώτου χρόνου (1833) προσπαθεί στο δεύτερο να καλυτερέψει ή να βελτιώσει μεθόδους με τις οποίες θα έχει πολλαπλά ωφέλη στα ημερομίσθια. Δηλαδή χρησιμοποιούσε τις εμπειρίες που είχε με τους τακτικούς εργάτες και με την εναλλαγή καθώς και τα φιλοδωρήματα και το «δόσιμό» τους και με ποιο τρόπο θα χειριζόταν τους μισθοσυντηρητούς που τα έξοδα τους ήταν πολλαπλάσια.

Οι τέσσερις κατηγορίες της αμοιβής εργασίας (ένδυση / υπόδυση, μισθός, σίτιση, φορολογία) ήταν για ικανοποίηση των βασικότεων αναγκών των τακτικών εργατών μιας οικογένειας δούλων της τότε εποχής για να πληρώσει τη φορολογία σε μετρητά, να εξασφαλίσει τα απαραίτητα τρόφιμα (κριθάρι, βαμβάκι, κά), την ένδυση/υπόδυση και το μισθό σε μετρητά από τον εργοδότη.

Το ποσό της προβλεπόμενης αμοιβής ήταν πολύ κοντά στην καταβληθείσα. Φαίνεται ότι συμφωνήθηκε στα συμβόλαια εργασίας μεταξύ του εργοδότη και των τακτικών εργατών και πληρωνόταν γιατί ήταν το ελάχιστο όριο επιβίωσης για να μπορεί να ζήσει μια οικογένεια.

Από την πλευρά του ο εργαζόμενος αποδεχόταν αυτούς τους όρους απασχόλησης και αγωνιζόταν με την εργατικότητα του να πετύχει μια δεύτερη ή και τρίτη ευκαιρία ανανέωσης του συμβολαίου που προέβλεπε ολόχρονη απασχόληση στο τσιφλίκι. Ο εργοδότης άλλαζε το προσωπικό του κάθε χρόνο γιατί εύρισκε ικανότερους και επίσης με αυτόν τον τρόπο καθήλωνε τους μισθούς σε ορισμένο επίπεδο.

V. ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΤΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ

1. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΚΕΡΔΟΖΗΜΙΩΝ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΤΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ

Για τον καταρτισμό της κατάστασης αυτής, ταξινομήσαμε το αρχειακό υλι-

κό των κατηγοριών του «τσιφλικιού» του Δερβίς Εφέντη ανάλογα με τη χρήση τους, σε πωλήσεις, αγορές και έξοδα και με συγκεκριμένα κριτήρια και αιτιολόγηση.

Οι κατηγορίες των πωλήσεων:

Η ετήσια καταγραφή των εισοδημάτων του «τσιφλικιού» συμβάδιζε με το χρονικό διάστημα της εκμίσθωσής του. Μας έχουν διασωθεί τα έσοδα²⁷³ των ετών 1833, 1834, 1835 όχι όμως και του 1836. Τα έσοδα ταξινομήθηκαν σε δύο κύριες κατηγορίες που προσδιόριζαν τη φύση της παραγωγής του «τσιφλικιού». Η ταξινόμηση των εγγραφών του έτους 1833 ήταν ακανόνιστη. Στο χρονικό αυτό κύκλο εμπεριέχονταν τα εισοδήματα κατά είδος, οι ποσότητες, οι τιμές, το μέτρο μέτρησής τους και οι αγοραστές. Στο κατάστιχο, γίνεται σαφέστατη αναφορά²⁷⁴ για *πραγματεία σιταριού* που έστειλε στον καπιτάν Μανολή.

Συγκεντρώσαμε σε πιο μικρές κατηγορίες τα είδη των πωλήσεων του «τσιφλικιού» και δημιουργήσαμε τις εξής κατηγορίες: «Βιομηχανικές» καλλιέργειες, δενδροκαλλιέργειες/ κηπευτικά, δημητριακά, κτηνοτροφικά, όσπρια. Οι «βιομηχανικές καλλιέργειες» (βαμβάκι, βαμβακόσπορος, λινάρι, λιναρόσπορος, ριζάρι, φυτόν) τις ονομάσαμε έτσι γιατί μπορούσαν να τύχουν επεξεργασίας σε κατοπινό στάδιο. Οι δενδροκαλλιέργειες / κηπευτικά ήταν αυτά που προέρχονται από την γη ή από δένδρα της παραγωγής.

Εκτός από τις γενικές και τις επιμέρους κατηγορίες των πωλήσεων στο τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη, υπάρχει μια άλλη κατηγορία, τα άλλα έσοδα τα οποία παρουσιάζονται μόνο το 1834 και ήταν το «αβαίτι ηγεμόνα». Αυτά τα έσοδα έπρεπε να αποδοθούν στον ηγεμόνα ως φιλοδώρημα για τη συμβολή του στην εκμίσθωση του τσιφλικιού από το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη αλλά για κάποιο λόγο δεν αποδόθηκαν και «περάστηκαν» από τον επιστάτη του «τσιφλικιού» ως επιπλέον κέρδος του «τσιφλικιού».

Οι κατηγορίες των εξόδων²⁷⁵: Οι ετήσιες γενικές κατηγορίες εξόδων του τσιφλικιού του Δερβίς Εφέντη (1833-1836) παρουσιάζονται στο ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 24, σ. 448 και στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 16, σ. 545-546.

Ταξινομήσαμε τα έξοδα σε επτά κατηγορίες ανάλογα με το ρόλο που επιτελούσαν στη λειτουργία του «τσιφλικιού». Οι γενικές κατηγορίες ήταν τα άμεσα έξοδα ενοικίασης του «τσιφλικιού», τα έξοδα χρηματοδότησης, τα έξοδα διαχείρι-

²⁷³ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 144 (1833), 100, 101 (1835), 119 (1835).

²⁷⁴ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 144.

²⁷⁵ βλ. Παράρτημα 16: Λεπτομερής Λογαριασμός κερδοζημιών τσιφλικιού Δερβίς Εφέντη.

σης, τα έξοδα προσωπικού, τα διάφορα έξοδα που πληρώθηκαν σε τρίτους, τα έξοδα των συμπράξεων και τα άλλα έξοδα της παραγωγής.

Άμεσα έξοδα ενοικίασης:

Αφορούσαν το μίσθωμα²⁷⁶ της γης, τα φιλοδωρήματα²⁷⁷ και τα άμεσα έξοδα της διοίκησης²⁷⁸ για την εκχώρηση του «τσιφλικιού» για εκμετάλλευση. Η ανανέωση του συμβολαίου εκμίσθωσης ήταν ετήσια. Η περίοδος εκμίσθωσης ξεκινούσε για την Οθωμανική κυβέρνηση στις αρχές Μαρτίου και ολοκληρωνόταν στα τέλη Φεβρουαρίου. Η περίοδος εκμετάλλευσης και οργάνωσης του κύκλου των εργασιών του τσιφλικά άρχιζε τον Οκτώβριο με τον προγραμματισμό των εργασιών και ολοκληρωνόταν τον Οκτώβριο του επόμενου χρόνου. Σ' αυτήν την κατηγορία των εξόδων παρατηρούμε μια σχετική σταθερότητα ως προς το ύψος του τιμήματος εκμίσθωσης εκτός από το 1835.

Έξοδα χρηματοδότησης:

Περιλάμβανε επιπλέον ποσά που πληρώθηκαν εφάπαξ για ολόκληρη την περίοδο με συγκεκριμένες πράξεις²⁷⁹ ως απαραίτητη προϋπόθεση για την εξασφάλιση της εκμετάλλευσης του «τσιφλικιού».

Έξοδα διαχείρισης:

• Ήταν έμμεσα έξοδα που γινόντουσαν κατόπιν υποδείξεως του εκμισθωτή του «τσιφλικιού». Είχαν σχέση με την έναρξη των εργασιών²⁸⁰ στο τσιφλίκι ή γινόντουσαν κατά καιρούς σε αυτό και δεν είχαν άμεση σχέση με την παραγωγή²⁸¹.

²⁷⁶ «1833: Ίανουαρίου ά: σημειώσεις των εξόδων των εις νεύσι Μόρφου τσιφτικιού Δερβίς έφένδη τό όποϊον έκαμα Ίλιτζάμι έως τόν χρόνον. - τό Ίλιτζάμι αὐτοῦ τοῦ τσιφτικιού 5000:00», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 145/λ(1/1/1833-1/3/1834), «τό Ίλιτζάμι τῶν 1834: γρ.5750:», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 145/λ (1/3/1834-22/2/1835), «02/03/1835: σημειώσεις όποῦ έλαβα τό εις Μόρφου, τσιφτικι τοῦ δερβίς έφένδη εις τό Ίλιτζάμι Μου Ἀπό τόν Ἐνδοξον ἁγᾶ έφένδην μας έσσεγίδ χ(ατζη) Μεχμέδαγα ἁπό 1834: 8μβρίου 26: ήμέρα κασσὺμ, έως τόν χρόνον δηλαδή 1835: 8μβρίου 26: ήμέρα τῇ αὐτῇ διά νά τό παραδώσω εις 9750:00», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 101/β' (2/3/1835-14/3/1836), «τό Ίλιτζάμι τσιφτικιού 5750:00», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 118/ιστ' 2 (15/3/1836-26/10/1836).

²⁷⁷ «τῷ ἱκκιντζῆ γαβάση φιλοδωριάν καί χιζμέττι 250:00» Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 101/β'.

²⁷⁸ «διά πουνγιουρδι παρασί γρ. 25: τῷ ὀτατση γρ. 2:1/2», σ.101/β', «τῷ ένδόξω κεχαγιαπέη γρ.250:00 τοῖς δούλοις σαράφου 50:00», σ.145/λ, «καί πουνγιουρδι παρασί γρ.25:00», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 145/λ.

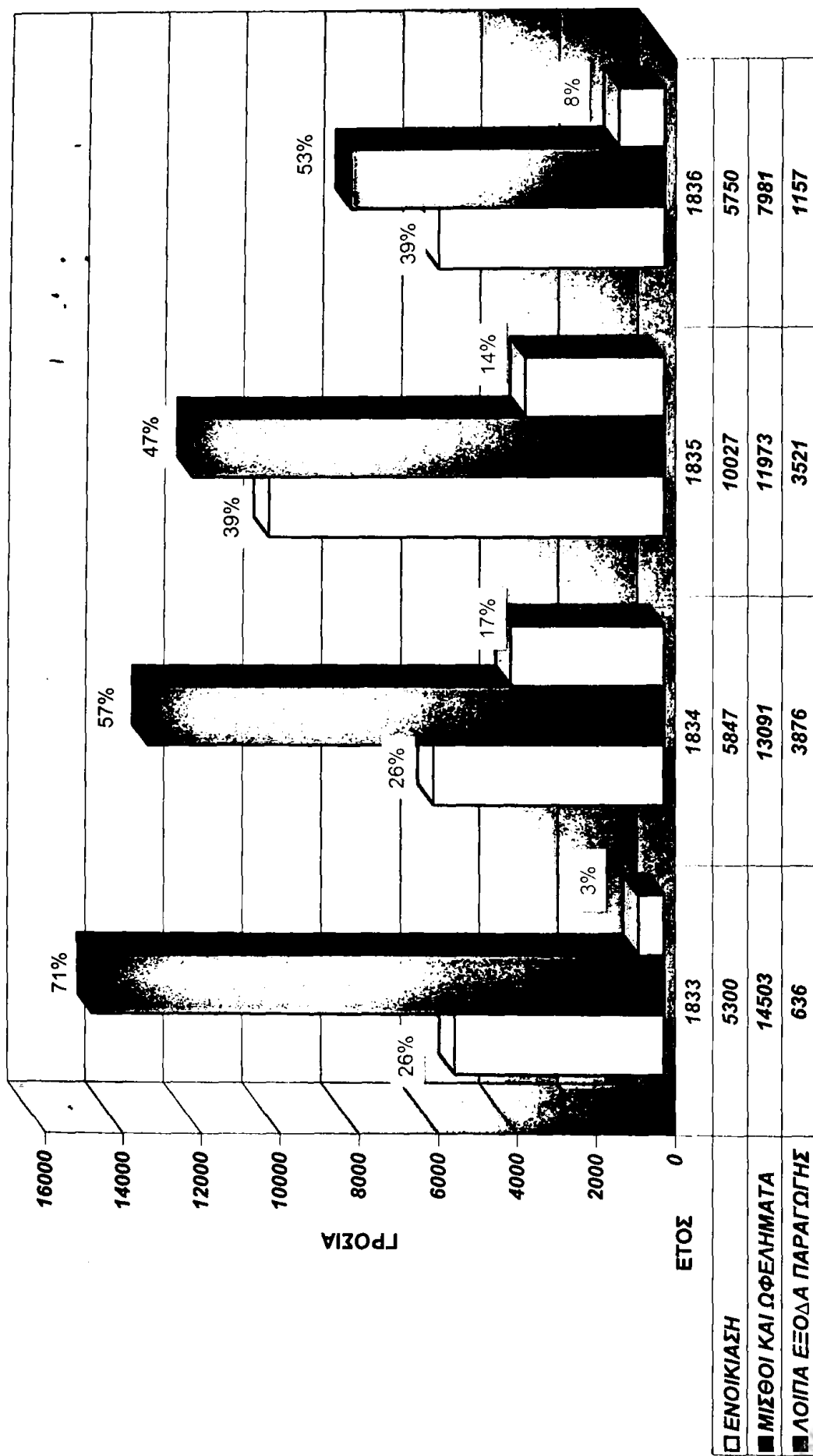
²⁷⁹ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 145/λ, 145/λ, 146/λα, 104/δ2, 129/κστ2, βουλλωτικά = μεταβιβαστικά δικαιώματα, για την αγορά κάποιου πράγματος, μιζάνι τσιφλικιού, δικαιώματα για το βαμβάκι, δικαιώματα για «πούλια».

²⁸⁰ «τῷ παπαδημήτρη διά τόν ἁγιασμόν 4:20», Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 103/γ1 (19/3/1835-έναρξη της εκμεταλλευτικής περιόδου) Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 111/λα (28/3/1835).

²⁸¹ παχσίσι (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 103/γ1, 145/λ, 104/δ1, 105/ε1, 118/ιστ2), ἁγιασμός (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 103/γ1), χιςμέττι (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 104/δ1, 118/ιστ'), δωρεές σε είδος (αῖγα, αρνιά, ρίφια, τραγούλια) (Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 111/λα).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 24
ΕΤΗΣΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΞΟΔΩΝ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ (1833-1836)

Έξοδα προσωπικού:

Ήταν η πιο μεγάλη κατηγορία διότι είχαμε αναλυτικά όλα τα είδη του προσωπικού που δούλεψε για το τσιφλίκι.

Πρώτη υποκατηγορία: Μισθοί και έξοδα των επιστατών²⁸².

Μισθοί²⁸³ των τακτικών εργατών δηλαδή των δούλων, τα δοσίματα των τακτικών εργατών δηλαδή η φορολογία²⁸⁴ που πλήρωνε ο εργοδότης τσιφλικάς. «Παχσίσι» και «κουραμάς» τακτικών εργατών, έξοδα ένδυσης και υπόδησης δηλαδή ό,τι έξοδο χρειαζόταν για τη διαβίωσή τους στο τσιφλίκι, επίσης και η διατροφή των υπαλλήλων.

Μετά τους δούλους ήταν τα ημερομίσθια των εποχικών εργατών δηλαδή είναι οι άνθρωποι που ερχόντουσαν, όπως το λέει και το έξοδο, ανάλογα της εποχής για συγκεκριμένη εργασία, και είχαν και αυτοί στη συνολική προσφορά της εργοδότησής τους την υπόδυσή τους και τη διατροφή τους.

Ένα άλλο έξοδο ήταν εργασία από τρίτους. Κάποιους που χρειαζόνταν άμεσα για να δουλέψουν για συγκεκριμένο πράγμα και ήταν για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, δηλαδή δεν ήταν με συμβόλαιο εργασίας.

Η κατηγορία αυτή συγκριτικά με τις άλλες κατηγορίες εξόδων του «τσιφλικιού» του Δερβίς Εφέντη ήταν η μεγαλύτερη και για το 1833-1834 προσπαθήσαμε να αποκαταστήσουμε τις υποκατηγορίες των εξόδων προσωπικού διότι σ' αυτά τα έτη παρουσιάζει στα βιβλία του ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης για μισθούς και έξοδα επιστατών / αντιπροσώπων μεγάλα χρηματικά ποσά το 1833 γρόσια 12.379 γρόσια και το 1834, 9.929 γρόσια. Σ' αυτούς τους αριθμούς περιλαμβάνονταν ο μισθός των επιστατών και μια σειρά από έξοδα που έκαμνε σχετικά με το προσωπικό.

²⁸² Περιελάμβανε γενικά τα έξοδα που διενήργησαν οι επιστάτες χωρίς ιδιαίτερη ανάλυση. Καταγράφηκαν τα ποσά αυτά (1833-1836: Κυπριανός αρχιδιάκονος (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ, 146/λα, 105/ε1, 118/ιστ', 129/κστ1-2), Ανδρίας ο οποίος ασκούσε περισσότερο ενημερωτικό έλεγχο/παρουσία κατά καιρούς στο τσιφλίκι (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 104/δ2, 145/λ, 103/γ2, 118/ιστ', 129/κστ2), ο Γιαννάκης Παπά ο οποίος διενεργούσε ορισμένες πληρωμές και πραγματοποιούσε συγκεκριμένα έξοδα εγκαθίδρυσης ιδιαίτερα το 1833 (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ 91/1/1833) (105/ε2 – 1/7/1835-5/12/1835).

²⁸³ Ο μισθός καταβαλλόταν σε χρήμα και σε είδος και καταγραφόταν στα ανευρεθέντα συμβόλαια εργασίας. Μερικές φορές ορισμένα είδη που διδόντουσαν στους τακτικούς εργάτες ως μέρος της αμοιβής τους, όπως π.χ. τα παπούτσια, μπορούσαν να τους καταβληθούν τα αναλογούντα χρήματα και όχι το συγκεκριμένο είδος που διελάμβανε το συμβόλαιο εργασίας.

²⁸⁴ βλ. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 23, σ. 444.

Έξοδα επιδιορθώσεων και συντηρήσεων:

Περιλάμβαναν οποιεσδήποτε επιδιορθώσεις εγκαταστάσεων του «τσιφλικιού», των εργαλείων του τσιφλικού από διάφορους τεχνίτες, γι' αυτό είχαμε έξοδα τεχνικών που ήταν διάφοροι ελεύθεροι επαγγελματίες.

Έξοδα συμπτράξεων:

Ήταν συμπτράξεις που γίνονταν με άλλους για την εκμετάλλευση κάποιων προϊόντων (σπαχής «το τρίτον του σιταριού του σπαχή», Χατζηπέτρος «το τρίτον του λιναριού του Χατζηπέτρου», «το βαμβάκι του σπαχή»). Βλέπουμε την περίπτωση τη σχέση με το τρίτον είτε σιταριού είτε άλλου προϊόντος. Κάτι ανάλογο βρήκαμε και στο τσιφλίκι της Πύλας για τριτάριχο ή μισακάριχο· δηλαδή το τσιφλίκι νολικιαζε γη τρίτων και παραχωρούσε σε αυτούς το 1/2 ή το 1/3 της παραγωγής ανάλογα με τους όρους της σύμπραξης. Η μόνη περίπτωση όπου ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης παραχώρησε κομμάτι γης του «τσιφλικιού» για εκμίσθωση, ήταν με τον «άνδρα τεμενούς» από το χωριό Νικήτα (1835) του Μόρφου που δουλεύαν κοντά του ο ίδιος, η γυναίκα του και η κόρη του.

Άλλα έξοδα παραγωγής:

Περιλάμβανε έξοδα που είχαν άμεση σχέση με την παραγωγή. Υπήρχαν τα έξοδα ζώων (καλλικώματα, διατροφή), η καύσιμος ύλη σπιτιού, τα είδη καθαρισμού σπιτιού, τα αναλώσιμα υλικά, τα μεταφορικά, οι σπόροι ακόμη και η ζημία που προήλθε από αρρώστεια ζώων.

2. ΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ ΣΤΟ ΤΣΙΦΛΙΚΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥΣ

Η εκτατική μορφολογία των καλλιεργειών του «τσιφλικιού» και ο σχεδιασμός τους κατά εποχή είναι μια βασική παράμετρος της λειτουργίας του τσιφλικιού και θα εξεταστεί στη συνέχεια. Υπολογίστηκε ότι για το έτος 1835 που έχουμε πλήρη στοιχεία του σχεδιασμού εκμετάλλευσης του εδάφους του «τσιφλικιού» σε σύνολο 811 σκαλών είχαν φυτευθεί: σιτάρι (σκάλες 300, 53.60%), κριθάρι (σκάλες 136, 24.30%) και βαμβάκι (σκάλες 124, 22.10%). Τέλος τα χωράφια που προβλεπόταν να καλλιεργηθούν για το νέο έτος (1835-1836) (κριθάρι σκάλες 127). Οι εκτάσεις που φυτεύτηκαν τα κουκιά (σκάλες 9, 1.10%) και το λινάρι (σκάλες 3, 0.36%) καθώς και τα χωράφια που δόθηκαν σε ξένους για καλλιέργεια αποτελούσαν αμελητέα ποσότητα.

Στον ΠΙΝΑΚΑ 48, σ. 452 παρουσιάζεται η διάρθρωση και η ποιοτική συμμετοχή των πωλήσεων του τσιφλικού του Δερβίς Εφέντη (1835), καθώς και οι περιοχές όπου καλλιεργήθηκαν τα τρία βασικά προϊόντα, το σιτάρι, το κριθάρι και το βαμβάκι. Τα προϊόντα αυτά αποτελούσαν πέραν του 90% των πωλήσεων που πραγματοποίησε το τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη το 1835. Τα προϊόντα αυτά καλλιεργήθησαν²⁸⁵ σε μία έκταση 560 σκαλών και χωρίστηκαν σε έξι περιοχές και σε 11 τοποθεσίες. Κατανεμήθηκαν σε 300 σκάλες το σιτάρι, 136 σκάλες το κριθάρι και 124 σκάλες το βαμβάκι. Μεγάλο πλεονέκτημα, όσον αφορά τις εκτάσεις που είχε στη διάθεσή του το τσιφλίκι, ήταν ότι σε αυτές τις εκτάσεις μπορούσε να καλλιεργηθεί οτιδήποτε από πλευράς προϊόντων. Ο διαχειριστής και ο εκμισθωτής του «τσιφλικιού» είχαν ευελιξία ν' αποφασίσουν τι θα φύτευαν από το σύνολο των 811 σκαλών σε κάθε καλλιεργητική περίοδο. Παρατηρούμε ότι το σιτάρι αποτελούσε το 72,7% (27.668 γρόσια) των πωλήσεων που είχαν πραγματοποιήσει τα προϊόντα από ένα σύνολο 38.038 γροσίων. Αυτό εξηγείται γιατί ήταν πολύ καλός χρόνος²⁸⁶ και είχε πολύ ψηλές τιμές πώλησης το σιτάρι. Το κριθάρι είχε 11,3% συμμετοχή στις ολικές πωλήσεις και το βαμβάκι είχε 16% συμμετοχή στις πωλήσεις. Όσον αφορά την καλλιέργεια του σιταριού παρατηρούμε ότι σε δύο τοποθεσίες, στην Πέτρα και στο Ελιούδι, από σύνολο 300 σκαλών καλλιεργήθηκαν οι 200 και σε άλλες τρεις περιοχές όπως ο Αρναούτης και ο Αξινάστραφος από 40 σκάλες, ενώ 20 σκάλες διάφορων περιοχών δεν κατέστη δυνατόν να ταυτιστούν. Η στρατηγική που ακολούθησε ο Γεωργάκης Μάρκαντωνίδης όσον αφορά την εξοικονόμηση εργατικών ειδικά για την καλλιέργεια των σιτηρών ήταν η επιλογή δύο περιοχών (Πέτρας και το Ελιούδι) που η έκτασή τους κάλυπτε τα 2/3 του συνόλου του τσιφλικιού. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την εξοικονόμηση εργατικών ημερομισθίων και μείωση του κόστους του θέρους που ήταν το μεγαλύτερο από όλα τα έξοδα. Επίσης το εργατικό δυναμικό δε χρειαζόταν να μετακινείται και στις οκτώ περιοχές του τσιφλικιού παρά μόνο σε δύο.

²⁸⁵ Στηριζόμαστε στις καταγραφές γης των σπαρμένων κατά καλλιέργεια (σιτάρι, κριθάρι, κουνιά, λινάρι) και τοποθεσία εκτάσεων γης το 1835, των χωραφιών που καλλιεργούνται στο τρέχον έτος και αυτά που θα καλλιεργηθούν για την επομένη χρονιά), στον εργαλειακό εξοπλισμό 9 άλετρα, 7 κάτζουνι, 7 ζυγοί μεγάλοι (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 128) και στον αριθμό των ζευγών βοών (3), γαϊδούρας και αλόγου· βλ. «όσα χωράφια έχω σπερμένα εις τὸ τζιφτιλίκι: Τὸ ἐλιούδι παλαιὰ βαμβάκιά - σιτάρια σκάλαις 100:» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 106.

«όσα χωράφια καλλιεργούνται τοῦ τζιφτιλικιού. 1835: Μαρτίου 7: διὰ τὸ ἐρχόμενον: τὰ τεννούρια (σκάλαις) 160:

ἐφύτεύθη ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὴν 11: 12: 13: 14: Ιουνίου βαμβάκι σκάλαις 55:

«τὰ ὅσα χωράφια ἔχουν νὰ καλλιεργηθῶσι διὰ τὸ νέον ἔτος = [=1836]

«Απὸ τὸ τεννούρη σιτάρι 70: Κριθάρ(ια) 90:» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 106.

²⁸⁶ «1835: Χρόνος καλός. Ακρίβωσεν και το πράγμα πολλά» βλ. Ν. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ, «Χρονογραφικό σημείωμα» *Κυπριακά Χρονικά*, Η' (1931) 88.

ΠΙΝΑΚΑΣ 48
ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ ΣΤΟ ΤΣΙΦΛΙΚΙ ΤΟΥ ΔΕΡΒΙΣ
ΕΦΕΝΤΗ (1835)

ΒΑΣΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΡΟΙΟΝΤΑ	1833	1834	1835	ΣΥΝΟΛΟ ΓΡΟΣΙΑ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ	βαμβάκι/βαμβακόσπορος	3.553	3.989	6.069	13.611
	λινάρι/λινάρóσπορος	392	55	477	924
	ριζάρι/φυτόν	1.800	832	1.629	4.261
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ		5.745	4.876	8.175	18.796
ΔΕΝΔΡΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ/ ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	καρπούζια	42			42
	λάδι	61		932	993
	Παλλούρια		36	152	188
	σισάμι		200	154	354
ΔΕΝΔΡΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ/ ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ		103	236	1.238	1.577
ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ	κριθάρι	1.880	396	1.750	4.026
	Παράγωγα (αλεύρι, άχυρο)	54	105		159
	ρόβι	80		253	333
	σιτάρι	2.861	9.943	27.668	40.472
ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ		4.875	10.444	29.671	44.990
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ	δέρματα		140	140	280
	ζώα	2.901	434	1.185	4.520
	κοπριά	1.750	100	944	2.794
	μαλλιά	250		297	547
	οικόσιτα	36	337	50	423
	χαλλούμια		54		54
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ		4.937	1.065	2.616	8.618
ΟΣΠΡΙΑ	κουκκιά		272		272
	λουβί	154	61	210	425
ΟΣΠΡΙΑ		154	333	210	697
ΟΛΙΚΟ		15.814	16.954	41.910	74.678

Το ποσοστό συμμετοχής των πωλήσεων του σιταριού αυξήθηκε (72.70%) έναντι του ποσοστού των καλλιεργήσιμων εκτάσεων του ίδιου προϊόντος (53.60%). Αντίθετα στα άλλα δύο προϊόντα τα αντίστοιχα ποσοστά μειώθηκαν. Τα τρία βασικά προϊόντα είχαν τις ακόλουθες τιμές ανά οκά: βαμβάκι 6,53 γρόσια, το κριθάρι 10 μαϊδία κατά οκά και το σιτάρι 20 μαϊδία κατά οκά. Αυτά προέκυψαν από τη διαίρεση των συνολικών πωλήσεων το 1835 με τη συνολική παραγωγή σε οκάδες. Καταλήξαμε επίσης στην απόδοση κατά σκάλα. Το συνολικό έσοδο κατά σκάλα ήταν 92,22 γρόσια για το σιτάρι 31,61 γρόσια για το κριθάρι και για το βαμβάκι 48,94 γρόσια. Οι καλλιέργειες του «τσιφλικιού» του Δερβίς Εφέντη όπως προκύπτει από τα έσοδα, τα έξοδα και το σχεδιασμό των καλλιεργητικών εκτάσεων ήταν δημητριακά²⁸⁷ (σιτάρι και κριθάρι), «βιομηχανικές καλλιέργειες»²⁸⁸ (βαμβάκι²⁸⁹, ριζάρι²⁹⁰, λινάρι²⁹¹) αλλά και διατροφικά είδη όπως αγκινάρες, κουνιά, λουβί²⁹², μποστανικά, σισάμι, κρεμμύδια. Κυρίαρχες καλλιέργειες αναδείχτηκαν τα σιτηρά τόσο κατά την εκτατική μορφολογία (53.60%) (τους μορφή - έκταση καλλιεργήσιμου εδάφους που καταλαμβάνουν) όσο και κατά την συνεισφορά τους στα έσοδα (72.70%) και στα έξοδα. Το βαμβάκι φυτεύτηκε σε εκτάσεις του «τσιφλικιού» του Δερβίς Εφέντη κατά 22.10% ενώ η συνεισφορά του στα έσοδα ήταν μόλις 16.00%. Το ριζάρι φυτευόταν σε εδάφη ακατάλληλα για τη σπορά σιτηρών ή οσπρίων.

Ως προς τη σύνθεση των καλλιεργειών²⁹³ τα δημητριακά (σιτάρι, κριθάρι) κατέλαβαν με μεγάλη διαφορά την πρώτη θέση (84%) ιδιαίτερα από το 1835 μέχρι το 1836. Ως προς τον τύπο της καλλιέργειας, ιδιαίτερα του σιταριού, αυτός επε-

²⁸⁷ Για την καλλιέργεια των δημητριακών βλ. ΙΩΝΑΣ, ό.π., σ. 38-72· Νάσα ΠΑΤΑΠΙΟΥ, *Το Προξενείο της Επτανήσου Πολιτείας στην Κύπρο 1800-1807 και ο Πρόξενος Παναγής Αγγελάτος*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών [Πηγές και Μελέτες της Κυπριακής Ιστορίας, αρ. XXXIII], Λευκωσία 2000, σ. 218.

²⁸⁸ ΑΣΔΡΑΧΑΣ, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία*, ό.π., σ. 302-303, 367-373.

²⁸⁹ Για τις ποιότητες του βαμβακιού, τις περιοχές παραγωγής του καθώς και τα είδη των βαμβακερών υφασμάτων βλ. Αγγελική Γ. ΠΙΕΡΙΔΟΥ, «Κυπριακή Λαϊκή Υφαντική», *Κυπριακή Λαϊκή Τέχνη* [Δημοσιεύματα της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, αρ. 6], Λευκωσία 1980, σ. 55, 57-58, 62-68· ΑΣΔΡΑΧΑΣ, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία*, ό.π., σ. 428-431· ΠΑΤΑΠΙΟΥ, «*Προξενείο της Επτανήσου Πολιτείας*», ό.π., σ. 211-213.

²⁹⁰ Αγγελικής Γ. ΠΙΕΡΙΔΟΥ, «Φυτικές βαφικές ουσίες στην κυπριακή λαϊκή τέχνη» *Κυπριακή Λαϊκή Τέχνη* [Δημοσιεύματα της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, αρ. 6], Λευκωσία 1980, σ. 125-129· ΠΑΤΑΠΙΟΥ, ό.π., σ. 213-214, 221-222, 224, 227.

²⁹¹ ΠΑΤΑΠΙΟΥ, ό.π., σ. 220.

²⁹² Λουβί: φασόλια μαυρομάτικα.

²⁹³ Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία (ιε'-ιθ' αιώνας)*, τ. 1, Αθήνα (Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς) 2003, σ. 291-294· του ΙΔΙΟΥ, «Η Ελληνική οικονομία στον ιθ' αιώνα: οι μηχανισμοί», *Ελληνική κοινωνία και οικονομία (ιθ'-ιθ')*, Αθήνα (Ερμής) 1982, σ. 14-15.

κτάθηκε και κάλυψε τόσο τις ανάγκες της ντόπιας αγοράς²⁹⁴ όσο και κυρίως του εξαγωγικού εμπορίου²⁹⁵, ιδιαίτερα με το άνοιγμα των εξαγωγών και το τέλος των απαγορεύσεων. Από τις δενδροκαλλιέργειες, η ελιά²⁹⁶ καταλάμβανε κάποια θέση στα εδάφη του «τσιφλικιού». Άλλα προϊόντα που καλλιεργούνταν σε μεγάλη έκταση και εξαγόταν σε σημαντικές ποσότητες ήταν το βαμβάκι, το λινάρι, το ριζάρι και τα κρεμμύδια. Η κτηνοτροφική παραγωγή παρουσιάζεται στον ΠΙΝΑΚΑ 48, σ. 452.

Από τα στοιχεία που παρατέθηκαν για τη σύνθεση της παραγωγής διακρίνουμε την υψηλή συμμετοχή των γεωργικών καλλιεργειών και την πενιχρή συμμετοχή της μεταποίησης. Τα δημητριακά αποτελούσαν τον κύριο όγκο των καλλιεργειών. Άλλωστε αυτό φάνηκε και από την έκταση των καλλιεργειών όπως παρουσιάστηκε στον αναλυτικό πίνακα των καλλιεργούμενων εκτάσεων του «τσιφλικιού». Η παραγωγή όσπριων κάλυψε τις ανάγκες της αυτοκατανάλωσης, ενώ τα δασοκομικά προϊόντα (ξύλεια) κάλυψαν συγκεκριμένες ανάγκες όπως καύσιμος ύλη στο «οσπήτην» του «τσιφλικιού». Η οικοτεχνική παραγωγή μεταξιού, παρά το γεγονός ότι το κατάστιχο αναφέρθηκε σε μισθό μεταξύ και σε εργασία αυτού, δεν καταγράφηκε.

Η ποιοτική συμμετοχή των διαφόρων προϊόντων και η ποσοστιαία αναλογία εκμεταλλεύσεων του τσιφλικιού του Δερβίς Εφέντη το 1835 παρουσιάζεται στο ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 25, σ. 456. Έχουμε συνολικά πέντε γενικές κατηγορίες: Δημητριακά, βιομηχανικές καλλιέργειες, κτηνοτροφία, δενδροκαλλιέργειες/κηπευτικά, όσπρια. Στις βιομηχανικές καλλιέργειες ήταν τα προϊόντα του βαμβακιού, του ριζαριού και του λιναριού. Στις δενδροκαλλιέργειες/κηπευτικά ήταν τα καρπούζια, το λάδι, τα παλλούρια και το σισάμι. Στα δημητριακά ήταν το κριθάρι, τα παράγωγα (αλεύρι και άχυρο), το ρόβι και το σιτάρι. Στην κτηνοτροφία ήταν τα δέρματα, τα ζώα, η κοπριά, τα μαλλιά, τα οικόσιτα (κόκκορας, χοίρος) και τα χαλλούμια. Στα όσπρια ήταν τα κουνιά και το λουβί. Παρατηρούμε ότι τα δημητριακά καταλαμβάνουν το 72,5%, οι «βιομηχανικές» καλλιέργειες καταλαμβάνουν το 18,4%, η κτηνοτροφία το 5,9% και το 3,3% καταλαμβάνουν οι δενδροκαλλιέργειες το 2,8% και τα όσπρια το 0,5%. Από αυτήν τη γραφική παράσταση συνάγεται ότι ο Γεωργάκης Μαρκαντωνί-

²⁹⁴ Κατάλογος πωλήσεων σιταριού σε εμπόρους, φορείς και κοινότητες της γύρω περιοχής βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 100/α (10/8/1835), 119/ιζ'. Για το εσωτερικό εμπόριο απέστειλε πραγματεία κριθαριού και λαδιού στην Λευκωσία με το «δούλο» του Χατζηδημήτρη (25/4/1833) βλ. «νά Δώση ό χ(ατζή) Δ(ημήτρι)ος δοῦλος με τόν όποϊον έστειλα τά κατωτέρω πράγματα από μέρος μου νά Λάβη», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 94-95/92. Επίσης «δσα από τιμήν σιτοκριθθής πωληθείσης εις Λευκωσίαν γρόσια 2577:00» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 144/κθ'.

²⁹⁵ «... σιτάρι τῶ καπιτάν μανόλη μόδια 50: πρὸς 72: [γρόσια] 3600:00», «... ὁμοίως τῶ χ(ατζή) συμεών 70:6: πρὸς 72: [γρόσια] 5094:00», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 144/κθ' (1/3/1834).

²⁹⁶ Βλ. Χάρτης 2' Επίσης Σπύρος ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Η Ελληνική οικονομία στον 19^ο αιώνα: οι μηχανισμοί», *Ελληνική κοινωνία και οικονομία (19^ο-19^ο)*, Αθήνα (Ερμής) 1982, σ.16.

δης έδωσε σημασία στα δημητριακά και κυρίως στο σιτάρι, ακολουθώντας το κριθάρι. Κύρια ενασχόληση του «τσιφλικιού» το 1835 ήταν τα δημητριακά και το βαμβάκι. Η αναλογία της κτηνοτροφίας προς τη γεωργική παραγωγή ήταν 1:15. Ιδιαίτερα όσον αφορά στην κτηνοτροφική παραγωγή, οι καταγραφές και τα έσοδα από αυτήν ήταν περιορισμένα. Αυτό πιθανόν να οφείλεται στη δέσμευση που ανέλαβε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης και θα αναγραφόταν ρητώς στο μισθωτήριο έγγραφο ότι θα αποστέλλονταν τα προϊόντα από την κτηνοτροφική παραγωγή στο δικαιούχο της γης του «τσιφλικιού». Παρά το γεγονός ότι στις εργασιακές συμφωνίες του καταστίχου γινόταν αναφορά σε «γελαδάρη» για τη φροντίδα των αγελάδων, όπως και βοσκών γιὰ τα κοπάδια, εντούτοις ουσιαστικά έσοδα από τόσο μεγάλο αριθμό κοπαδιού και αγελάδων δεν καταγράφηκαν. Στοιχεία για την έκταση της κτηνοτροφίας στο τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη είχαμε από δύο χρεωστικές απογραφές²⁹⁷ που διενεργήθηκαν από το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, όταν παρέδωσε προς φύλαξη στο γελαδάρη και το βοσκό, αγελάδες και πρόβατα αντίστοιχα. Η έκταση του «τσιφλικιού» διατέθηκε κυρίως για γεωργικούς σκοπούς και δευτερευόντως για κτηνοτροφικούς. Αναφέρονταν αμυδρά οι μάνδρες²⁹⁸ και τα σημεία φύλαξης των αγελάδων και τα λιβάδια²⁹⁹ όπου έβοσκαν. Δεν καταγράφονταν σαν έκταση του «τσιφλικιού». Πολύ πιθανόν να ήταν κοινοτική έκταση. Τα δέρματα διοχετεύονταν στη Λευκωσία όπου λειτουργούσαν εργαστήρια επεξεργασίας δερμάτων³⁰⁰ (ταμπάκια).

Τα δημητριακά υπερεξέρχονταν των βιομηχανικών καλλιιεργειών 4:1. Τα ποσοτικά τεκμήρια που κατέχουμε, μας επιτρέπουν να προσδιορίσουμε τη σύνθεση των γεωργικών καλλιιεργειών. Το σιτάρι συμμετέχει στην παραγωγή με ποσοστό 72,7%, το κριθάρι με 11,3%. Το ζωτικό ελάχιστο που εκχωρούσε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης στους δούλους ως μηνιαία ποσότητα κριθαριού («μηνιαίων κριθαριού») ³⁰¹ για να επιβιώσει η οικογένεια τους ορίστηκε στα 42-60 καφίτζια. Η ποσό-

²⁹⁷ Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 110/λ.

²⁹⁸ «ἀπὸ νοστήματα τῆς Μάνδρας γρ. 100:» Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 144/κθ', «Ἀπὸ τὴν κοπριὰν βοδιῶν καὶ ἀλόγων τῆς τσιφλικιῶν γρ. 250:» Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 144/κθ.

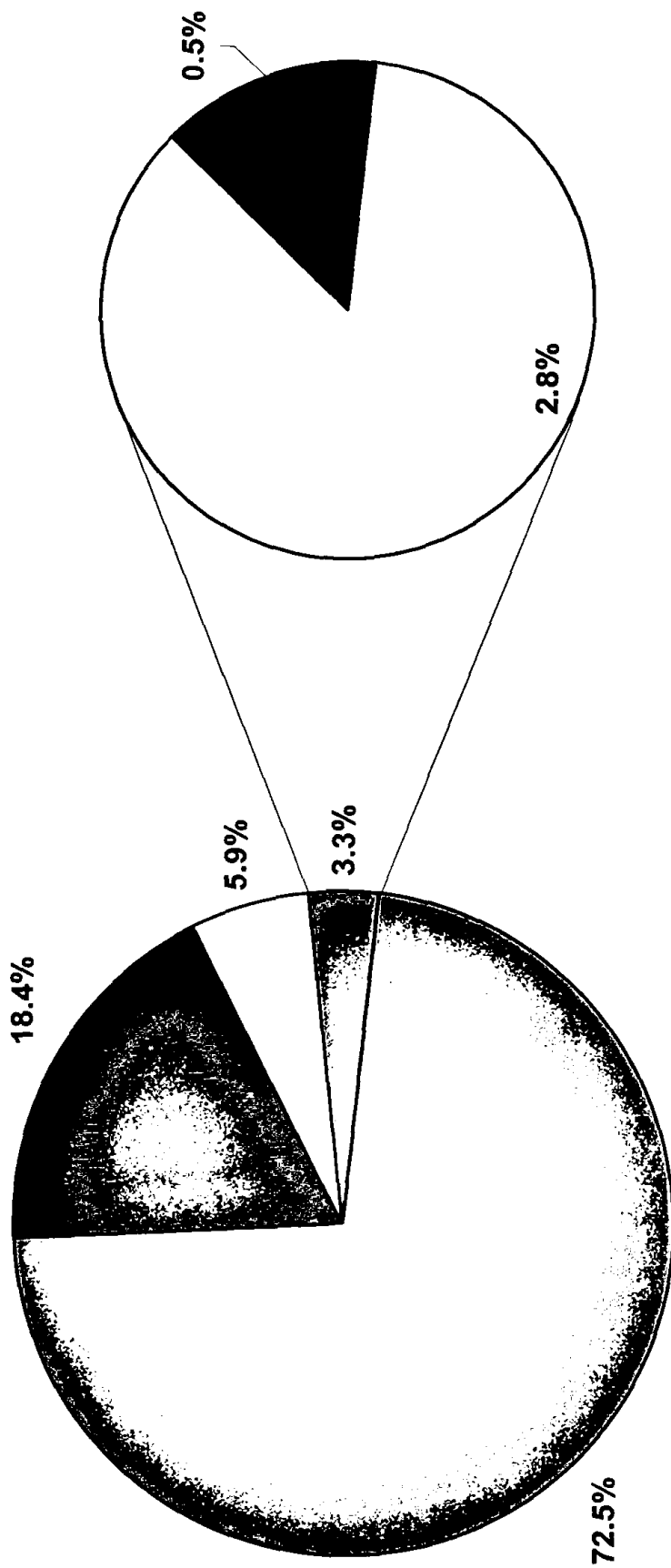
²⁹⁹ «διὰ βουλλοτικὴ 10: σκάλαις Λυβάδια γρ. 30:00» Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 145/λ.

³⁰⁰ Για την ὕπαρξη τέτοιων εργαστηρίων στη Λευκωσία βλ. ΜΙΧΑΗΛ, *Η Ιερὰ Μονὴ Κύκκου στο οθωμανικὸ οικονομικὸ πλαίσιο*, ὁ.π., σ. 83 υπ. 373-374. Για τον τρόπο επεξεργασίας των δερμάτων και τις δυσκολίες του επαγγέλματος των βυρσοδεψίων βλ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Οι συντεχνίες στα Γιάννενα*, ὁ.π., σ. 42-44.

³⁰¹ Το κριθάρι χρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τοὺς «δούλους» για την παρασκευὴ του ψωμοῦ: «Σύνοψη Μηνιαίων κριθῆς τῶν δούλων» Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 127/κδ2'. Για την μέχρι πρόσφατα στο κατάστιχο κατανάλωση κριθαρόψωμου ἀπὸ τοὺς κατοίκους της Σερίφου βλ. ΛΙΑΤΑ, *Η Σερίφος*, ὁ.π., σ. 164 υπ. 18'. Για το σιτάρι και το ψωμί βλ. Ευαγγελία ΜΠΑΛΤΑ, «Το ψωμί στον ελλαδικὸ χώρο κατὰ την οθωμανικὴ περίοδο», «Ο Ἄρτος ημῶν» Ἀπὸ το σιτάρι στο ψωμί, Γ' Τριήμερο Εργασίας, Πήλιο, 10-12 Ἀπριλίου 1992, Πολιτιστικὸ Τεχνολογικὸ Ἰδρυμα ΕΤΒΑ - «Κυλινδρόμυλος Λούλη» Α.Ε., Ἀθήνα (Πολιτιστικὸ Τεχνολογικὸ Ἰδρυμα ΕΤΒΑ) 1992; σ.227-251.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 25
ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΓΕΩΡΓΟΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ
ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ ΤΟ 1835

τητα αυτή μπορεί να συγκριθεί με μια άλλη ποσότητα σιταριού 32 κιλών³⁰² που προσδιορίζει ο Σπύρος Ασδραχάς³⁰³ ως ζωτικό ελάχιστο.

Το εργατικό δυναμικό της περιοχής Μόρφου ή ακόμη και ιδιοκτήτες μικρών γεωργικών εκτάσεων γης για να αποφύγουν την καταβολή φορολογίας και γαιοπροσόδου και για να αντιμετωπίσουν τις κερδοσκοπικές διαθέσεις των εκμισθωτών φόρων και προσόδων, οι οποίες ήταν αποτέλεσμα της εφαρμογής της κατ' αποκοπήν είσπραξης των φόρων, κατέφυγαν στην υπογραφή συμφωνιών για εργασία στα τσιφλίκια.

Το τσιφλίκι βασίστηκε στην ποικιλόμορφη γεωργία (σιτάρι, κριθάρι, βαμβάκι, κουκιά, κάνναβι, πογιά, σισάμι, κρεμμύδια, λάδι, ρόβι, φακή, «φυτό» «διά φοιτείαν»), στη δένδροκομία (ελιές, λάδι), στη μελισσοκομία³⁰⁴ (κερί) και στην κτηνοτροφία. Το ποσοστό της συνεισφοράς των διαφόρων κατηγοριών των εσόδων του «τσιφλικιού» στα συνολικά έσοδα ήταν για τη γεωργία (85%), για την κτηνοτροφία (14,75%), για τη δένδροκομία (0,12%) και τη μελισσοκομία (0,04%). Για τη γεωργία δύο ήταν οι κυρίαρχες ομάδες: οι «βιομηχανικές καλλιέργειες» (κατά κύριο λόγο η καλλιέργεια του βαμβακιού (40%) και η καλλιέργεια των χρωστικών ουσιών (10,4%) και τα δημητριακά δηλαδή το σιτάρι (26,7%) και το κριθάρι) που παρουσιάζουν υψηλό βαθμό συγκέντρωσης των καλλιεργειών, οφειλόμενο στην εξωτερική ζήτηση και στις ανάγκες της ντόπιας αγοράς. Άλλες καλλιέργειες όπως το σισάμι, το ρόβι, τα κουκιά, τα κρεμμύδια λειτούργησαν συμπληρωματικά για την κάλυψη των αναγκών του «τσιφλικιού». Ειδικά για το κριθάρι φαίνεται ότι χορηγήθηκε για τις διατροφικές ανάγκες του ανθρώπινου δυναμικού του «τσιφλικιού». Οι «βιομηχανικές καλλιέργειες»³⁰⁵ (βαμβάκι, ριζάρι³⁰⁶, μετάξι) συμμετέχουν στη σύνθεση της φορολογικής προσόδου του «τσιφλικιού» προς τον ηγεμόνα. Το ύψος του ποσού καθοριζόταν ανάλογα με τη μονάδα μέτρησης³⁰⁷ ή την καλλιεργητική επιφά-

³⁰² 1 κιλό πολιτικό σιταριού ισοδυναμεί με 22-24 οκάδες δηλαδή 32 κιλά X 24=768 μέχρι 768 οκάδες. Το καφίτζι το κριθάρι ισοδυναμεί με 14.5 οκάδες. Άρα 42 καφίτζια X 14.5 οκάδες = 609 οκάδες.

³⁰³ ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Προβλήματα οικονομικής ιστορίας της τουρκοκρατίας», ό.π., σ. 25.

³⁰⁴ Ευφροσύνη ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΟΥ, «Η παραδοσιακή μελισσοκομία στην Κύπρο και τα προϊόντα της (μέλι, κερί) κατά τους νεότερους χρόνους», *Η μέλισσα και τα προϊόντα της*, Στ' τεύχος εργασίας, Νικήτη, 12-15 Σεπτεμβρίου 1996, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ-Κοινότητα Νικήτης Χαλκιδικής-Μελισσοκομικός Συνεταιρισμός Νικήτης, Αθήνα (Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ) 1996; σ. 390-408.

³⁰⁵ Χαρακτηρίζονται «βιομηχανικές» γιατί προσφέρονται στη μεταποίηση.

³⁰⁶ Στο κατάστιχο αναγράφεται ως «πογιά» (= ερυθρόδανο, κοινώς ριζάρι) για την ιδιότητά της ως βαφική ύλη «...» εις τὸ εὐγαλμα τῆς πογιάς γρ. 207:00», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 147/λβ'. Για την ονομασία, τους τρόπους ανάπτυξης και τις χρονικές περιόδους συλλογής της «πογιάς» βλ. ΠΑΤΑΠΙΟΥ, «*Προξενείο*», ό.π., σ. 213-214.

³⁰⁷ «...» διὰ μίζανι βαμβακιού τῷ γραμματικῷ γρ. 60:00», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ'. πρβλ. «Μίζανι Βαμβακιού λύτραις 216. πρὸς γρ. 1. ἢ λύτρα γρόσια 216:00» Α.Ι.Μ.Κ., *Κατάστιχον* 76, φ. 41α' Γενικά για το βαμβάκι βλ. ΠΑΤΑΠΙΟΥ, «*Προξενείο*», ό.π., σ.211-213.

νεια³⁰⁸. Το τσιφλίκι διέθετε υποστατικά για την εκτροφή του μεταξοσκώληκα για την παραγωγή μεταξιού. Είχε στη διάθεσή του λιβάδια όπου φύτευε «φυτόν πογιάς» για την παραγωγή της χρωστικής ουσίας (ριζάρι). Μετά το «εύβαλμα» της πογιάς, διέθετε τη γη τόσο για τα κοπάδια του όσο και για υπενοικίαση σε ξένους βοσκούς από τα γύρω χωριά. Ως προς τη σύνθεση των κτηνοτροφικών, το τσιφλίκι είχε έσοδα από την πώληση ριφιών, «μνουχαριών», «τραουλλιών», προβάτων, αιγών και γαϊδουριών. Τα κτηνοτροφικά προϊόντα αποτελούνταν από τα χαλλούμια, δέρματα, κοπριές, μαλλιά και οικόσιτα. Τα έσοδα από τις 314 σκάλες σιτάρι ήταν 27.668 γρόσια (1835) και παρήχθησαν 434.33 μόδια σιτάρι.

3. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ

Σκοπός της ιστορικής επιστήμης δεν είναι μόνο η επίλυση των προβλημάτων αλλά και η τοποθέτησή τους και η απάντηση με υποθέσεις σε ζητήματα που οι πηγές δεν οδηγούν στη λύση τους ή τα δυσχεραίνουν. Εδώ, μετά από τη συγκέντρωση όλων ανεξαιρέτως των ποσοτικών δεδομένων που βρήκαμε κατά την πληροφόρησή μας, παρατηρούμε τα εξής: Το 1833 οι πωλήσεις του ήταν 15.814 γρόσια. Δεν είχε άλλες πηγές εσόδων, όταν ήταν στο τσιφλίκι και είχε έξοδα που συμποσούνταν όλα σε 20.239 γρόσια δηλαδή του άφησε μια ζημιά 4.625 γρόσια. Το 1834 που ήταν ο δεύτερος χρόνος της εκμετάλλευσης είχε έσοδα (πωλήσεις) 16.954 γρόσια και είχε επιπρόσθετα άλλα έσοδα 2.241 γρόσια. Το ποσό αυτό αποτελείτο από το «αβαίτι του Ηγεμόνος» (εμπορική προμήθεια) που δεν καταβλήθηκε και περάστηκε ως έσοδο από το διαχειριστή. Στο έτος 1834 τα ολικά του έξοδα ήταν 22.814 γρόσια άρα $22814 - 15814 = 7.000$ γρόσια ζημιά. Το έτος 1835 οι πωλήσεις του ήταν 41.910 γρόσια και τα έξοδα ήταν 25.521 γρόσια, δηλαδή του άφησε ένα κέρδος 16.389 γρόσια. Το τέταρτο έτος το 1836 δε βρήκαμε καθόλου πωλήσεις. Βρήκαμε μόνο έξοδα τα οποία ήταν 14.888 γρόσια που αντιπροσωπεύει το ισόποσο της ζημιάς. Από τα πιο πάνω δεδομένα και από εσωτερικές ενδείξεις του καταστίχου, μπορούν να διατυπωθούν οι πιο κάτω παρατηρήσεις: Υπάρχουν ελλείψεις δεδομένων όσον αφορά τις πωλήσεις. Είτε ο διαχειριστής είτε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης, απέκρυψαν μέρος των πωλήσεων, διότι τα έξοδα τα οποία είχαν γίνει στο τσιφλίκι δεν αντιστοιχούν σε καμία περίπτωση με τις πωλήσεις οι οποίες παρουσιάστηκαν στο κατάστιχο για τα έτη 1833-1834.

1. Υπάρχει μια μεγάλη αναντιστοιχία, ως προς τα έξοδα των μισθών, ανά-

³⁰⁸ «ἔτι [=Μιζάνι] Πογιᾶς σκάλες 3.2/- πρὸς γρ. 60. τὴν σκάλαν γρόσια 210:00» Α.Ι.Μ.Κ., Κατάστιχον 76, φ. 41α.

μεσα στα έτη 1833 (12.379 γρόσια), 1834 (9.929 γρόσια), και τα έτη 1835 (604 γρόσια) και 1836 (841 γρόσια).

2. Τα έξοδα των ετών 1833, 1834 και 1835 ήταν πολύ κοντά ενώ οι πωλήσεις του 1833, 1834 απείχαν πολύ από τις πωλήσεις του 1835. Εδώ προκύπτει το ερώτημα: πώς μπορεί με τα ίδια περίπου έξοδα³⁰⁹ για τα τρία έτη να πραγματοποιήσει πολύ λιγότερες πωλήσεις το 1833 (15.814 γρόσια) και το 1834 (19.195 γρόσια) έναντι του 1835 (41.910 γρόσια); Μπορούν να γίνουν οι πιο κάτω υποθέσεις εργασίας:

(α) Ο διαχειριστής του «τσιφλικιού» το 1833-1834 να μην κατέγραψε όλες τις πωλήσεις που έγιναν ή να είχαν καταγραφεί ως «πραγματείες» και να λανθάνουν οι σελίδες³¹⁰.

(β) Τα παρουσιαζόμενα έξοδα του διαχειριστή να ήταν παραφουσκωμένα³¹¹.

(γ) Ο ίδιος ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης να παρουσίασε στο κατάστιχό του τα έξοδα αυτά στηριζόμενος στα σημειώματα του διαχειριστή (1833-1834) για να παρουσιάσει άλλη εικόνα.

3. Το 1836 ανευρέθησαν στο κατάστιχο έξοδα αλλά οι πωλήσεις λανθάνουν. Υπό κανονικές συνθήκες, ο διαχειριστής του «τσιφλικιού» που ήταν ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης θα έπρεπε να τις είχε σημειώσει στο κατάστιχο.

Το 1835 τα έξοδα ήταν πιο αληθοφανή ως προς τα γενικά αποτελέσματα των λογαριασμών του «τσιφλικιού» και είναι το σταθερό μέτρο ως προς την αποκατάσταση των άλλων εξόδων του 1833 και 1834. Επίσης θεωρήσαμε ότι ήταν σταθερά τα ημερομίσθια των εποχικών εργατών που το 1835 ήταν 32,20% και αποφασίσαμε ότι γινόταν η παραγωγή το 1833 και 1834 με 32,20% των συνόλων της κατηγορίας αυτής διότι οι εκτάσεις του «τσιφλικιού» παρέμειναν οι ίδιες, οι καλλιέργειες όλων των ειδών που έγιναν το 1835 έγιναν και το 1833 και 1834 υπό ομαλές συνθήκες και τις αποκαταστήσαμε. Την εποχή εκείνη δεν υπήρχε τεχνολογική εξέλιξη και αλλαγές που θα συρρίκνωναν τον αριθμό των εργατών που απαιτούνταν για τη διεκπεραίωση των εργασιών των καλλιεργειών του τσιφλικιού. Οι όροι και

³⁰⁹ Τα έξοδα συγκρινόμενα κατά κατηγορία και ως σύνολο [πρβλ. Αναλυτικός λογαριασμός αποτελεσμάτων εκμετάλλευσης τσιφλικιού Δερβίς Εφέντη (1833-1836) βλ. Παράρτημα 16] βρέσκονταν στο ίδιο επίπεδο ή είχαν μια λογική αναλογική αύξηση.

³¹⁰ Είναι η περίπτωση της «πραγματείας» (1835) του καπετάν Συμακού που βρέθηκε στην αρχή του καταστίχου ως εμβόλιμη σελίδα, χωρίς καμιά οργανική σύνδεση με αυτό βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 2/II-III.

³¹¹ Αναφορά συγκεντρωτικών ποσών εξόδων που πραγματοποίησε ο «διοικητής» του τσιφλικιού όπως «...» διὰ τοῦ ἀρχιδιακόνου ἕως πρώτης μαρτίου 1834: ἔξοδα ὡς φαίνονται γρ. 5515:24» βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 145/λ «...» τῷ ἀρχιδιακόνῳ δι' ἔξοδα τσιφτικίου γρ. 193:00, «...» τῷ Ἰδίῳ αὐθις διὰ τὸ θέρος γρ. 1009:00 «...» τῷ Ἰδίῳ αὐθις ὁμοίως γρ. 400:00 «...» τῷ Ἰδίῳ αὐθις ὁμοίως γρ. 300:00» βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχο IV*, σ. 146/λ, χωρίς περαιτέρω ανάλυση στο κατάστιχο. Ενδεχομένως να ήταν συγκεντρωτικά ποσά που αναλύονταν σε πρόχειρους λογαριασμούς που του παρουσίαζε ο «διοικητής του τσιφλικιού».

οι συνθήκες της απασχόλησης ήταν οι ίδιες, άρα για τη διεκπεραίωση ίδιου περίπου αριθμού εκτάσεων γης έπρεπε να απασχολούσαν περίπου το ίδιο δυναμικό με τους ίδιους όρους εργοδότησης της εποχής εκείνης. Δεν υπήρχαν αυξήσεις τιμών σε σχέση με ημερομίσθια, όπως σήμερα, για να γίνει αναβάθμιση των μισθών από τον ένα χρόνο στον άλλο. Μια άλλη σταθερή παράμετρος ήταν ότι το 1833 και το 1834 καθορίσαμε το μισθό του επιστάτη για 1000 γρόσια όπως στο τσιφλίκι της Πύλας. Το 1835-6 ήταν 604 μέχρι 841. Οι τρεις αυτοί βασικοί παράγοντες βοήθησαν στην ανακατάταξη των άλλων υποκατηγοριών τη διαφορά του ολικού με τις σταθερές παραμέτρους. Παρατηρούμε συγκριτικά ότι οι αποκλίσεις του 1833, 1834, 1835 δεν είναι μεγάλες με τόση ελλιπή πληροφόρηση που έχουμε.

Η ανακατανομή των ποσών της κατηγορία «έξοδα προσωπικού» αφορούσε κυρίως τα μεγάλα κονδύλια «μισθοί επιστατών και άλλα έξοδα» (ΠΙΝΑΚΑΣ 49, σ. 460) και συμπεριλήφθησαν ποσά στις άλλες υποκατηγορίες. Από πληροφόρηση που είχαμε από τις εργασιακές συμφωνίες / συμβόλαια εργασίας, βρήκαμε σε ξεχωριστές

ΠΙΝΑΚΑΣ 49

ΑΝΑΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΞΟΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	1833		1834		1835		1836		ΟΛΙΚΟ
ΜΙΣΘΟΣ ΕΠΙΣΤΑΤΗ	1.000	6,9%	1.000	7,6%	604	5,3%	841	10,8%	23.753
ΜΙΣΘΟΙ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ	885	6,1%	1.281	9,8%	1.970	17,2%	1.182	15,2%	4.898
ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ	819	5,6%	1.164	8,9%	1.233	10,8%	199	2,6%	2.051
ΦΙΛΟΔΩΡΗΜΑΤΑ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ	41	0,3%	73	0,6%	59	0,5%	19	0,2%	192
ΕΝΔΥΔΗ/ΥΠΟΔΗΣΗ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ	696	4,8%	850	6,5%	947	8,3%	444	5,7%	2.437
ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ	2.550	17,6%	1.111	8,5%	923	8,1%	635	8,2%	2.546
ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΑ ΕΠΟΧΙΑΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ	1641	32,0%	1215	32,2%	3.687	32,2%	865	11,1%	5.210
ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΕΠΟΧΙΑΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ	154	1,1%	272	2,1%	52	0,5%	-	0,0%	52
ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟΥΣ	800	5,5%	900	6,9%	33	0,0%	50	0,6%	50
ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΞΟΔΑ	2.917	20,1%	2.225	17,0%	1.977	17,3%	3.538	45,5%	5.645
ΟΛΙΚΟ	14.503		13.091		11.452		7.773		46.819

σελίδες του καταστίχου τις εργασιακές σχέσεις τις πραγματικές πληρωμές σε μετρητά, σε φορολογικές υποχρεώσεις, σε έξοδα ένδυσης, σε φιλοδωρήματα και σε διατροφή) για τις ανάγκες των τακτικών εργατών κατά το 1833-1834. Αυτά ανευρέθηκαν ξεχωριστά και τα εκλάβαμε ως δεδομένα. Βάζοντας αυτούς τους αριθμούς (την πληροφόρηση των εργασιακών συμφωνιών βάσει της πληροφόρησης που μας έδωσε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης ότι πληρώθηκαν), διαπιστώσαμε ότι αυτοί ήταν οι ορθοί. Βάσει των άλλων τριών σταθερών που είχαμε δηλαδή των ημερομισθίων, του μισθού του επιστάτη και των ολικών εξόδων, τα υπόλοιπα που έμειναν ήταν δια-

τροφή των εποχικών εργατών. Από πληροφόρηση που είχαμε βάσει του αριθμού των εργατών που απασχολούνταν, δώσαμε την αξία σε γρόσια καθώς επίσης και την εργασία από τρίτους και διάφορα έξοδα. Μετά από μια σχετικά λογική ανακατανομή της διαφοράς που έμεινε καταλήξαμε στο ολικό των εξόδων στα έτη 1833 και 1834. Με αυτόν τον τρόπο αποκαταστήσαμε σε πιο λογική βάση τα δεδομένα και φαίνεται ότι υπάρχει συνάφεια στις υποκατηγορίες αυτές των εξόδων του προσωπικού.

4. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ: ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Μετὰ την επεξεργασία του καταστίχου που αφορούν το τσιφλίκι, καταλήξαμε στη σύνθεση του λογαριασμού εκμετάλλευσης του «τσιφλικιού» που αποτελείται από το σύνολο των πωλήσεων, το κόστος των πωλήσεων, το μεικτό κέρδος <ζημία> τα άλλα έσοδα και καθαρό κέρδος. Τα δεδομένα που βρήκαμε στο κατάστιχο και αφορούν τους πιο πάνω λογαριασμούς παρουσιάζονται στο ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 26Α', σ. 463, στο ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Β', σ. 464, στο ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Γ', σ. 465.

Συγκρίνοντας τα έσοδα και τα έξοδα του «τσιφλικιού» του Δερβίς Εφέντη όπως παρουσιάζονται από την κατάσταση των κερδοζημιών, παρατηρούμε ότι τα δύο πρώτα χρόνια παρουσίασε ζημιά³¹² ενώ το 1835 παρουσίασε αυξημένα κέρδη.

Επειδή υπάρχουν ελλείψεις³¹³ στα δεδομένα των πωλήσεων κατά τα έτη 1833-1834 που δεν παρουσιάζονται στο κατάστιχο, προσπαθήσαμε στο διάγραμμα Β' να αποκαταστήσουμε τις πωλήσεις αυτές βρίσκοντας το μέσο όρο (16.384 γρόσια) του συνολικού αθροίσματος των πωλήσεων των δύο ετών (1833-1834) (32.768 γρόσια). Λαμβάνοντας το καταγραφέν από το διαχειριστή ποσό των πωλήσεων

³¹² Μια εύλογη αιτιολογία της ζημιάς θα οφειλόταν στα λειτουργικά έξοδα που απαιτήθηκαν για να φτάσει το τσιφλίκι σε κατάσταση πλήρους απόδοσης λόγω της εγκατάλειψης τα προηγούμενα χρόνια. Υπήρχε επίσης το ενδεχόμενο ο επιστάτης του τσιφλικιού να επιφόρτισε τον εκμισθωτή του τσιφλικιού Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη με επιπρόσθετα έξοδα που δε φαίνονται.

³¹³ Τα έξοδα τα οποία πραγματοποιήθηκαν στο τσιφλίκι κατά τα έτη 1833-1834 δεν αντιστοιχούν σε καμιά περίπτωση με τις πωλήσεις. Στο κατάστιχο του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη παρουσιάζεται μια ενιαία κατάσταση εσόδων για τα έτη 1833-1834, βλ. Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 144. Από μεθοδολογικής άποψης και για σκοπούς παρακολούθησης των ετήσιων λογαριασμών διαχωρίστηκαν τα έσοδα των ετών 1833-1834. Για το διαχωρισμό στηριχθήκαμε στα πιο κάτω δεδομένα: Άνκαι ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης παρουσίασε ενιαία τα έσοδα των ετών 1833-1834, φαίνεται ότι τα αφαιρεί από τα έξοδα βλ. Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ. 147) με βάση τη σύνθεση των εξόδων και συγκεκριμένα από την ένδειξη του Αγιασμού (Πάσχα 1834). Δεν είναι λογικό να προηγούνται εισοδήματα που η πώλησή τους πρέπει να έγινε μετά τον Αύγουστο του 1833 (σιτάρι, βαμβάκι) και να έπεται η Ανάσταση (γεγονός Πάσχα). Άρα από το σημείο εκείνο ξεκίνησαν οι πωλήσεις του επόμενου έτους. Δεύτερο στοιχείο ήταν το γεγονός ότι μετά την περίοδο του Πάσχα (Ανάσταση) επαναλήφθηκαν ομοειδή έσοδα (π.χ. βαμβάκι, κτηνοτροφικά, αγροτικά) με αυτά που προηγήθηκαν του γεγονότος της Ανάστασης, άρα ήταν έσοδα του 1834. Τρίτο, ο διαχωρισμός των εσόδων οδηγούσε περίπου στο ίδιο μέγεθος (ποσό εσόδων). Ενισχυτικό του πιο πάνω προβληματισμού είναι το γεγονός ότι ως σημείο έναρξης της νέας εκμεταλλευτικής περιόδου για το έτος 1835 θεωρήθηκε η 21 Μαρτίου 1835 «21 μαρτίου 1835 ημέρα Παρασκευή του ακαθίστου εμέτρησε τα πρόβατα» βλ. Α.Ι.Α.Κ., Κατάστιχο IV, σ.110/ι2.

(15.814 γρόσια) και διαιρώντας το με το ποσό του μέσου όρου του συνολικού αθροίσματος των πωλήσεων των δύο ετών (16.384 γρόσια) βρίσκουμε το συντελεστή 96,5%. Το συντελεστή αυτό τον πολλαπλασιάζουμε με το συνολικό άθροισμα των πωλήσεων των δύο ετών και καταλήγουμε στις πωλήσεις του 1833 (31.621 γρόσια). Δουλεύοντας με τον ίδιο ακριβώς τρόπο για το 1834 (συντελεστής 103,5%) καταλήγουμε ότι οι πωλήσεις για το έτος αυτό ήταν 33.915 γρόσια. Ο υπολογισμός αυτός συγκρινόμενος πάντα με το 1835 θεωρούμε ότι είναι αξιόπιστος.

Στην πραγματική κατάσταση του διαγράμματος Α' παρουσιάζονται μεικτές ζημιές 4.625 γρόσια για το 1833 και 5.850 γρόσια για το 1834 ενώ στο διάγραμμα Β' παρουσιάζονται για τα δύο έτη (1833-1834) μεικτό κέρδος 11.182 γρόσια για το 1833 και 11.101 γρόσια για το 1834.

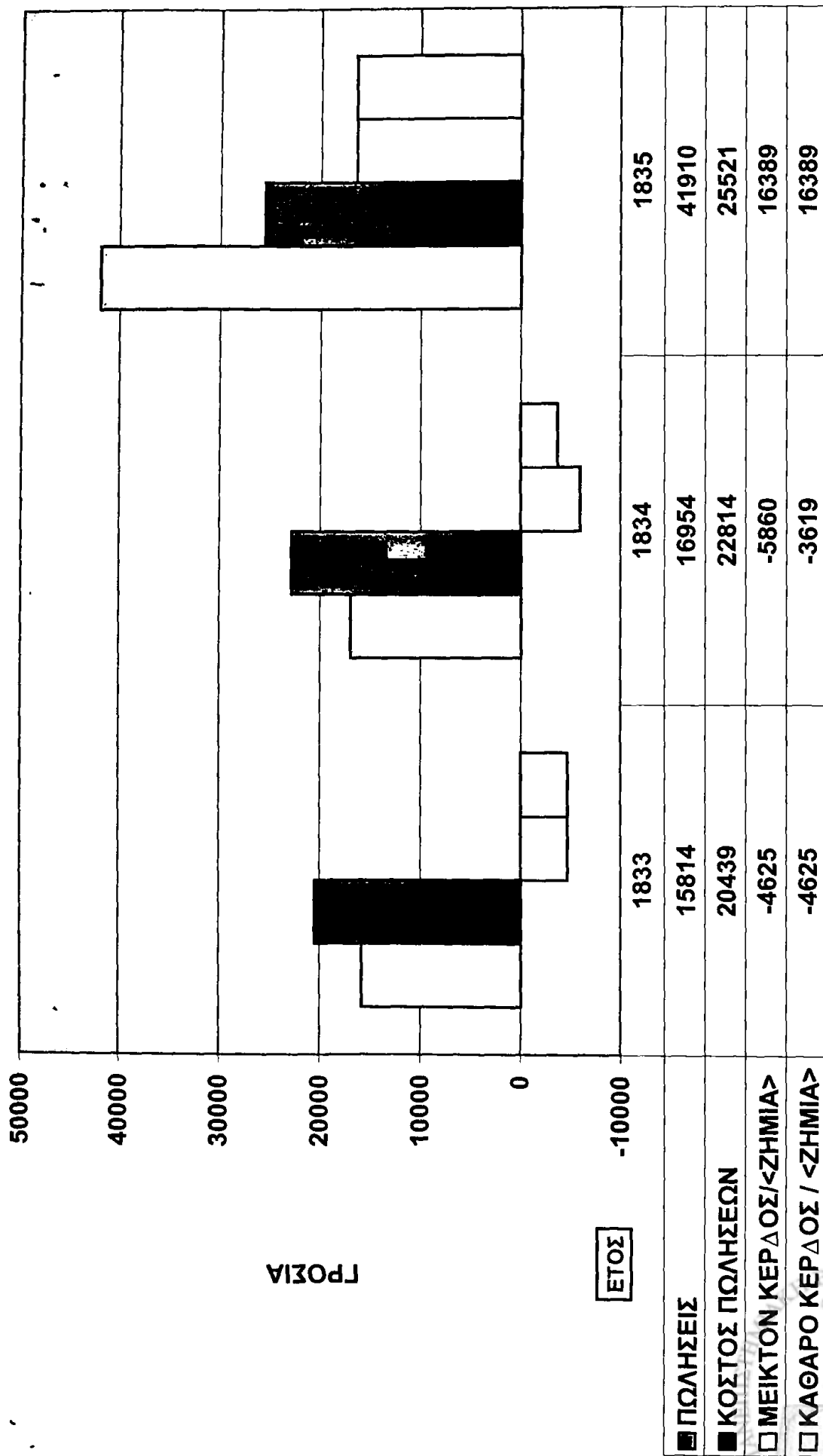
Στο λογαριασμό των εσόδων του καταστίχου το 1834, παρουσιάστηκαν λανθασμένα από το διαχειστή ως έσοδα 2.241 γρόσια επειδή το τσιφλίκι δεν απέδωσε τα δικαιώματα στον ηγεμόνα από πραγματεία που πραγματοποίησε.

Το διάγραμμα Γ' επιβεβαιώνει με διαφορετικό τρόπο τα ευρήματά μας στο ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Β'. Στο ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Γ' θεωρήσαμε ότι τα έξοδα ήταν και για τα τρία χρόνια τα ίδια. Έχουμε δημιουργήσει τον πολλαπλασιαστή 1,64 μεταξύ των πωλήσεων του 1835 διά του κόστους πωλήσεων του ιδίου έτους (41.910 γρ.: 25.521 γρ.). Ο πολλαπλασιαστής αυτός δηλώνει ότι για κάθε γρόσι που πραγματοποιήθηκε ως κόστος πωλήσεων είχε 1,64 πωλήσεις στο τσιφλίκι. Άρα με αυτό το σκεπτικό το κόστος πωλήσεων στο οποίο καταλήγει ο διαχειριστής το 1833 ($20.439 \times 1,64 = 33.564$ γρόσια) και το 1834 ($22.814 \times 1,64 = 37.465$ γρόσια). Ικανή συνθήκη για να γίνει αυτό το μεγαλύτερο κόστος σε εργατικό δυναμικό (σε ημερομίσθια και τακτικούς εργάτες) ήταν τα ίδια και δημιούργησαν πωλήσεις όπως το 1835. Με αυτόν τον τρόπο καταλήγουμε σε πωλήσεις που συγκρινόμενες με το διάγραμμα Β' είναι πολύ κοντά. Αυτά τα αποτελέσματα φαίνεται ότι είναι πιο αξιόπιστα από τα παρουσιαζόμενα στο διάγραμμα Α'. Καταλήγοντας στο διάγραμμα Γ' έχει καθαρό κέρδος 13.125 γρόσια για το 1833, 14.651 γρόσια για το 1834³¹⁴ και 16.389 γρόσια για το 1835. Και για τα τρία έτη υπήρχε ανοδική τάση όσον αφορά το μεικτό και καθαρό κέρδος. Καταλήγοντας παρατηρούμε ότι ο νέος προσαρμοσμένος πίνακας αποτελεσμάτων καταλήγει να παρουσιάζει μεικτό κέρδος το ίδιο· δηλαδή το 1833 ήταν 11.182 γρόσια και για το 1834, 11.101 γρόσια δηλαδή υπήρχε μια διαφορά 82 γροσίων μεταξύ του πρώτου και του δευτέρου έτους ενώ για το 1835 παρουσιάστηκε μικτό κέρδος 16.389 γροσίων. Το τελευταίο παρουσιάζει πιο αξιόπιστη εικόνα από τα ετήσια αποτελέσματα του τσιφλικιού από τα άλλα έτη (1833-1834) που το κατάστιχο τα παρουσίαζε με ζημιές.

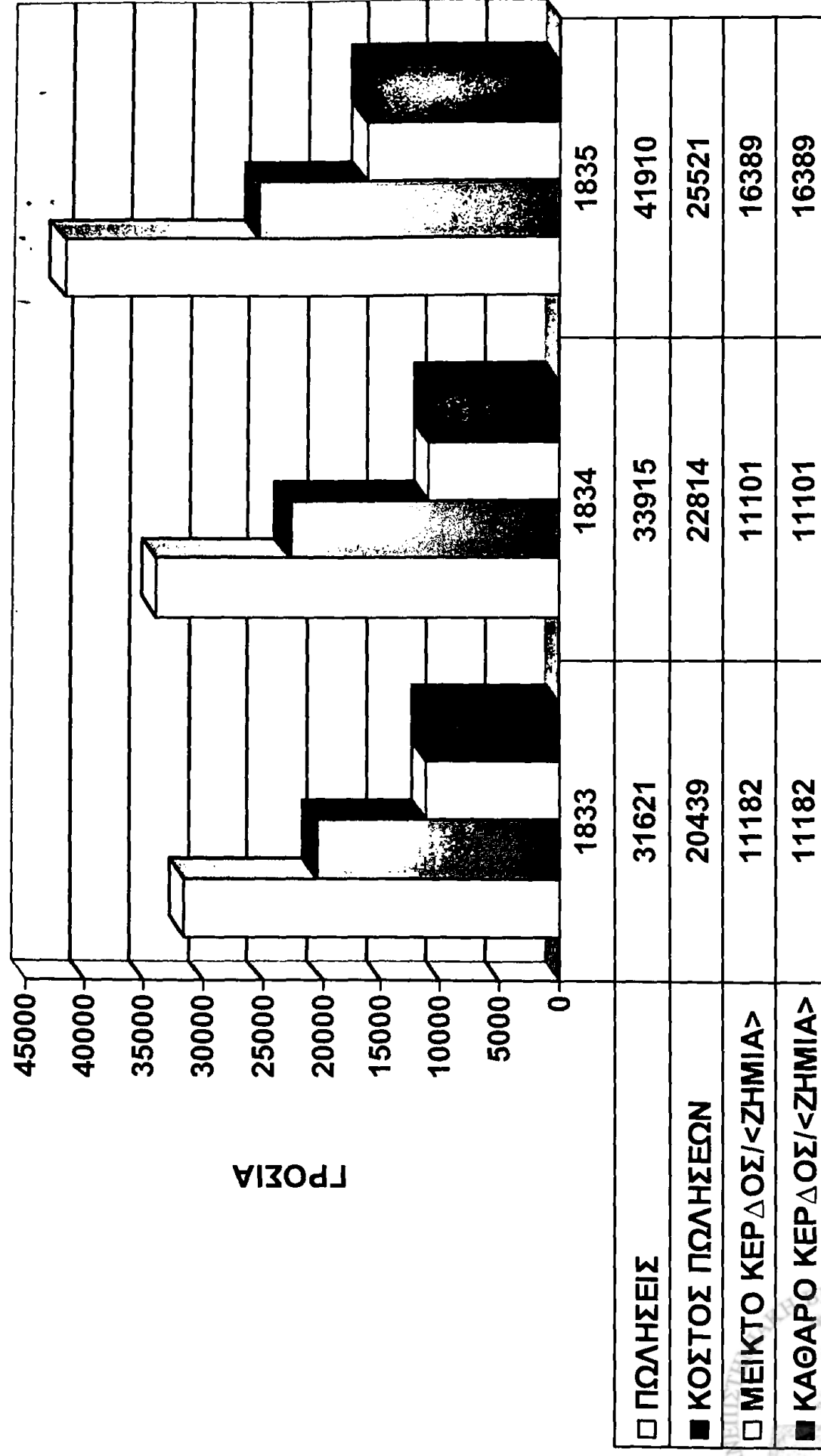
³¹⁴ Αφαιρουμένων των άλλων εξόδων 2.241 γροσίων που λανθασμένα παρουσιάστηκαν από το διαχειριστή ως έσοδα.

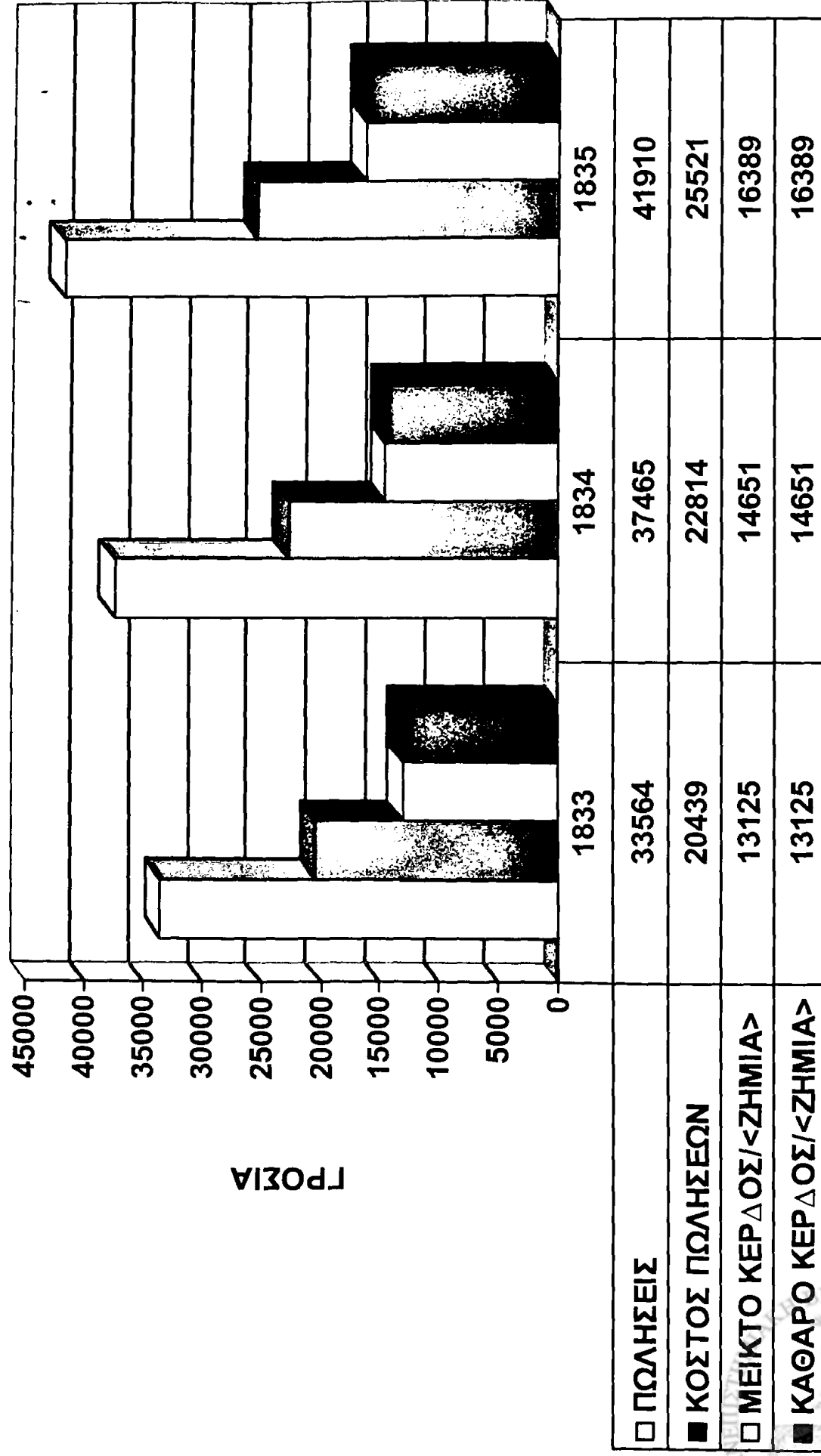
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 26Α
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ (1833-1835)

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ
(1833-1835)

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΗ
(1833-1835)

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι κοτζαμπάσηδες της Κύπρου, που αποτελούσαν τον κεντρικό πυρήνα των τοπικών δικτύων εξουσίας, αποζηήτησαν ένα ευρύτερο πολιτικό ρόλο μέσω της ένταξής τους στα όργανα εξουσίας της τοπικής χριστιανικής αρχής («Κοινό») και στις σχηματισθείσες «φατρίες» (1830-1840). Διατήρησαν, συνεργαζόμενοι με τους ενοικιαστές των φόρων, τον έλεγχο των φορολογικών διαδικασιών σε τοπικό επίπεδο. Το έργο αυτό ήταν ικανοί να αναλάβουν μόνο όσοι διέθεταν τη γνώση των τοπικών συνθηκών και συγχρόνως την απαραίτητη ηγεμονική ισχύ (με τη συναίνεση ή την καταστολή) ώστε να αποτρέψουν τις πιθανές (παθητικές ή ενεργητικές) αντιδράσεις των φορολογουμένων, των χωρητικών κοινοτήτων και των τοπικών δικτύων εξουσίας. Η κεντρική και τοπική Οθωμανική εξουσία, παραχωρώντας στο «Κοινό των Κυπρίων» μέρος των διοικητικών ευθυνών και τμήμα του αγροτικού πλεονάσματος, ενέπλεκε τους τοπικούς άρχοντες στο δικό της σύστημα ηγεμόνευσης επί των αγροτικών κοινωνιών και ουδετεροποιούσε ταυτόχρονα ένα πιθανό αντίπαλο. Πολλές φορές οι ενοικιαστές των φόρων ήταν και έμποροι και τοκογλύφοι.

Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης ήταν ένας από τους Κύπριους εμπόρους που κινήθηκαν σε τοπικό επίπεδο στο πιο πάνω πλαίσιο. Οι οικονομικοδιοικητικές αρμοδιότητές του ως γραμματικού της επαρχιακής διοίκησης και της κεντρικής Δημογεροντίας σε θέματα φοροείσπραξης, διατρέχουν σχεδόν το σύνολο της χρονικής περιόδου της δραστηριότητάς του (1817-1839). Στο πρόσωπο και τις δραστηριότητές του αποτυπώνεται η σύζευξη μιας γραφειοκρατικής λειτουργίας και πολλαπλών οικονομικών, φορολογικών, εμπορικών, δανειστικών επιλογών, διαχείρισης και εκμετάλλευσης τσιφλικιών κ.ά. Μέσα από το παράδειγμά του κατανοούμε τον τρόπο και τα μέσα (εχέγγυα, ικανότητες, πολιτικές διασυνδέσεις) για την ανάδειξη κάποιου σε ένα αξίωμα μιας μεταβαλλόμενης θεσμικής οργάνωσης, όπως ήταν το «Κοινό των Κυπρίων». Στις δοσοληψίες του αντικατοπτρίζεται η δραστηριότητα άλλων εμπόρων ή και ιθυνόντων της κυπριακής επαρχιακής Οθωμανικής και Χριστιανικής διοίκησης. Με τη μελέτη της προσωπικότητας και της δράσης του συλλαμβάνουμε την έκταση των εμπορικών του σχέσεων και συναλλαγών, καθώς και τα πρόσωπα που ανήκουν στις αγορές μικρής κλίμακας και στις πράξεις μικρής διάρκειας. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης λειτούργησε ως ενδιάμεσος ανάμεσα στους μικροπαραγωγούς και στα οικονομικά δίκτυα των μεγαλεμπόρων. Η εικοσάχρονη διάρκεια ζωής της επιχείρησής του οφειλόταν στην επαγγελματική σταθερότητά του και στο δίκτυο των συνεργατών που ανέπτυξε. Στηριζόταν επίσης στη φερεγγυότητα και στην τήρηση της εμπορικής δεοντολογίας, στην ταμειακή σταθερότητα που εξασφάλισε καθώς και στην πολιτική συγκυρία.

Κάπου εκεί στη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα άλλαξαν οι φορείς πολιτικής στο εσωτερικό της χριστιανικής κοινότητας ως σώματος και εκφραστή προάσπισης συγκεκριμένων καταστάσεων. Το 1817-1820 τα διακινούμενα ποσά στις συναλλαγές του ήταν περιορισμένα. Τα συναλλασσόμενα πρόσωπα ήταν επιλεγμένα ως προς τη φερεγγυότητά τους. Το 1821-1823 ήταν μια περίοδος αναταραχής, αβεβαιότητας, πολιτικών και οικονομικών αυθαιρεσιών που προκαλούσε στασιμότητα στις συναλλαγές και νέκρωση του εμπορίου. Κατά τα γεγονότα του 1821 ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης είχε υποστεί τις αρπακτικές συνέπειες της «κλίκας» του Κουτσιαούκ Μεχμέδ αγά, του τοπικού διοικητή της Κύπρου. Ο ίδιος διαχειρίστηκε το εργαστήρι του έντονα στα πρώτα στάδια της εμπορικής του δράσης (1817-1824), παρείχε υπηρεσίες στην τοπική Οθωμανική Διοίκηση και διενεργούσε απομικρές φορολογικές αποπληρωμές στα πλαίσια των λογαριασμών του. Η Δημογεροντία από το 1823 λειτουργούσε σε πλήρη ανάπτυξη, παράλληλα με την εκκλησιαστική αρχή. Με την κατάληψη διοικητικών αξιωμάτων ο Μαρκαντωνίδης επεξέτεινε τις εμπορικές και φορολογικές δραστηριότητές του. Ως γραμματικός της επαρχιακής διοίκησης ήταν εντεταλμένος υπάλληλος της εκκλησιαστικής / δημογεροντικής αρχής («Κοινό») για την είσπραξη των «Βασιλικών φόρων», δοσιμάτων και τοπικών εξόδων που εκμίσθωνε η τελευταία από τον εκάστοτε οθωμανό διοικητή. Ενεργούσε με βάση τους φορολογικούς καταλόγους που είχαν καταρτιστεί από εξουσιοδοτημένους απογραφείς του «Κοινού» (δευτιτζήδες). Επιφορτιζόταν με την ευθύνη της ομαλής τροφοδοσίας της πρωτεύουσας και ιδιαίτερα σε κρίσιμες περιόδους με συντήρηση των στρατευμάτων που αποστέλλονταν για να επιβάλουν την τάξη. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης εκμεταλλευόταν το πλέγμα αυτών των σχέσεων για να λειτουργεί ως διαμεσολαβητής στη διακίνηση των εμπορικών αγαθών. Με την εγκατάστασή του στη Λευκωσία (1824), όπου ανέλαβε ως γραμματικός της κεντρικής Δημογεροντίας, τροφοδότησε τα αιγυπτιακά στρατεύματα. Δεν προτίμησε την υπαλληλική σχέση αλλά την εμπορικού τύπου, όσον αφορά στη διαχείριση και διάθεση των προϊόντων του «εργαστηρίου» του. Αυτό οφειλόταν στην ενεχυρίαση των αποθηκευτικών του χώρων στη Λάρνακα αλλά και στη δυνατότητα να διοχετεύει στις συναλλαγές του εμπορεύματα μέσω τρίτων. Παράλληλα δεν περιορίσε τις δραστηριότητές του αλλά τις διεύρυνε, προωθώντας τα εργαστηριακά του προϊόντα μέσω τρίτων.

Την εξεταζόμενη περίοδο η οργάνωση ιδιωτικών εμπορικών αρχείων εμφανίζεται, συγχρόνως, ως ανάγκη και ως εκσυγχρονισμένη εμπορική συμπεριφορά. Αποτυπώνει συγκεκριμένη χρονική στιγμή της εξέλιξης του ελληνικού εμπορίου καθώς και την έκταση και τη μορφή του. Οι καταγραφές στατιστικού τύπου στο

κατάστιχο μας πληροφορούν για τους μεγάλους όγκους των εμπορικών εργασιών του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, για την τυπολογία εξειδικευμένων τόπων παραγωγής και για τα τοπικής ή μικρής κλίμακας εμπορικά δίκτυα. Στην εξεταζόμενη περίοδο το κατάστιχο καθίσταται το κατεξοχήν αποδεικτικό στοιχείο έντιμων εμπορικών συναλλαγών, κάτι που σημαίνει ότι είχε γενική αποδοχή. Η τήρηση καταστίχων με στατιστικού τύπου καταγραφές, υπάκουε σε κάποιους ήδη καθιερωμένους κανόνες από την εμπορική πρακτική. Η τάξη που ακολουθείται ως προς τον τρόπο τήρησης του καταστίχου του, του επέτρεπε να παρακολουθεί την κίνηση (περιεχόμενο, τεχνική ελέγχου και αποπληρωμής) των λογαριασμών του. Η πολλαπλότητα των εγγραφών και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους (περιεχόμενο, διάρθρωση, συνοδευτικές πληροφορίες) έδιναν στον έμπορο τη δυνατότητα να ελέγχει το κέρδος ή τη ζημιά της επιχείρησής του, τις δοσοληψίες με τους ανταποκριτές του, την ποιότητα των συνεργατών του, την κίνηση των διάφορων εμπορευμάτων. Η διεύρυνση των καταγραφικών κατηγοριών συμβάδιζε με την επέκταση των εμπορικών του δραστηριοτήτων. Προσδιόριζε επίσης τη μορφή των δραστηριοτήτων του και αντανakλούσε τη δομή και τη λειτουργία της επιχείρησής του. Αυτού του τύπου οι καταγραφές εξυπηρέτησαν λειτουργικές σχέσεις των συναλλασσομένων και προσδιόρισαν τις σχέσεις του, ιδιαίτερα στις συναλλαγές του με το κράτος, τους μεγαλεμπόρους, καθώς και στην απόδοση της φορολογίας.

Εξαιτίας της λεπτομερέστατης στατιστικής καταγραφής του, το κατάστιχο του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη αποτελούσε το κατεξοχήν αποδεικτικό στοιχείο με γενική αποδοχή για «καθαρές σχέσεις» με τους συναλλασσομένους του. Είναι το μέσο που χρησιμοποιεί για την επίλυση διαφορών που προκύπτουν από την εκκαθάριση λογαριασμών του ή τη διεκδίκηση κατακρατηθέντων από την τοπική οθωμανική διοίκηση χρηματικών ποσών των φορολογικών του δραστηριοτήτων. Σε δύσκολες όμως περιόδους και όταν οι διάδικοι είναι το ίδιο το οθωμανικό κράτος και διοικητικός του λειτουργός για θέματα φοροείσπραξης (όπως στην περίπτωση μας ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης), παρά την υποστήριξη ανώτατων αξιωματούχων (Οθωμανών και Ελλήνων) η διαδικασία καθίσταται χρονοβόρα και αναποτελεσματική. Σε άλλη περίπτωση διαφοράς του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη με Οθωμανό τοπικό αξιωματούχο για τον τρόπο θεώρησης έντοκου λογαριασμού δανειοδότησης, παρεμβαίνει κατευναστικά η προυχοντική ηγεσία και ο Αρχιεπίσκοπος και συστήνουν στο Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη να υποχωρήσει, παρά το γεγονός ότι ο ίδιος μας καταγράφει τη δική του εκδοχή για τον τρόπο θεώρησης του προαναφερθέντος λογαριασμού. Εκεί που χρησιμοποιείται αποτελεσματικά ως αποδεικτικό στοιχείο το κατάστιχο, είναι η διαμάχη του ίδιου εμπόρου με τους κληρονόμους ξένου μεγαλεμπόρου, όπου παρουσιάζεται ο τρόπος επίλυσης της διαφοράς.

Το αποδεικτικό υλικό του καταστίχου καλύπτει θεματολογικά κενά της ιστοριογραφίας. Μέσα από αυτό μας δίνεται η δυνατότητα να παρακολουθήσουμε την κίνηση των ατομικών λογαριασμών, τους παράγοντες που τους επηρεάζουν, τις οικονομικές επιλογές και τους προσανατολισμούς των φορέων τους, με λίγα λόγια τον προσδιορισμό της ιδιότητάς τους. Παρουσιάζει ολοκληρωμένο τον κύκλο εκμετάλλευσης και λειτουργίας του τσιφλικιού (εκμίσθωση, έσοδα - έξοδα, καλλιέργειες, εργασιακές συμφωνίες) τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Το αρχεϊκό υλικό παταδεικνύει επίσης τη διαδικασία λειτουργίας του εσωτερικού εμπορίου και συγκεκριμένα τον τρόπο διεξαγωγής του (δίκτυο συλλογής προϊόντων για εξαγωγή, τοπικά δίκτυα διασύνδεσης και εξάρτησης των εμπορικών αντιπροσώπων από το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη), το σύστημα της προαγοράς των εμπορευμάτων, με λίγα λόγια το ρόλο των ενδιαμέσων.

Η περιγραφή της προσωπικότητας ενός εμπόρου με εμπλοκή στις γραφειοκρατικές λειτουργίες της οθωμανικής διοίκησης ήταν συνάρτηση της συγκεκριμένης ιστορικής πραγματικότητας, δηλαδή της τοποθέτησης του ιστορικού προσώπου στο χώρο και στο χρόνο. Η γνώση της δραστηριότητάς του φωτίζει σημεία της ιδιαίτερα κρίσιμης μεταβατικής περιόδου 1817-1839. Κυρίως όμως εξηγεί πώς αυτή η ιστορική πραγματικότητα επέδρασε στα άτομα και τα διαμόρφωσε.

Οι εμπορικές δραστηριότητες του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ήταν ατομικές και εταιρικές. Την περίοδο 1824-1830, μετά την επαναβεβαίωση από τους Αρχιερείς της τήρησης των φορολογικών και άλλων υποχρεώσεων των ραγιάδων προς το Σουλτάνο, οι συνθήκες παρέμβασης στο εμπόριο ήταν δυσμενείς για το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη και άλλους εμπόρους ανάλογου εκτοπίσματος, λόγω της έλλειψης επενδύσεων και του μονοπωλιακού τρόπου διεξαγωγής του εμπορίου με την υποστήριξη της τοπικής Οθωμανικής Εξουσίας. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης, καθ' όλη τη διάρκεια της επιχειρηματικής του δράσης, φρόντιζε για την εξασφάλιση ρευστού χρήματος για την αντιμετώπιση του απροόπτου, αλλά και των παρουσιάζομενων ευκαιριών. Ο ίδιος ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης διέθεσε τις υπηρεσίες του προς όφελος της Οθωμανικής Διοίκησης και διατήρησε σταθερή την ετήσια ρευστότητά των μετρητών που εξασφάλισε από χρηματοδοτήσεις, ευελπιστώντας στην επένδυσή τους την κατάλληλη στιγμή. Αργότερα το 1830, χρησιμοποίησε υπαλληλικό προσωπικό για πολλαπλές δραστηριότητες και για τη διάθεση των εμπορευμάτων του εργαστηρίου του. Μέσα από τη συγκυριακή πρόκληση της ανάπτυξης της επιχείρησης του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, έχουμε τη δυνατότητα να αντιληφθούμε την ύπαρξη εμπορικών δικτύων αλλά και τη λειτουργία υποδικτύων με συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης και δράσης. Παράλληλα, ο ίδιος ανέπτυξε εμπορικές

και τραπεζικού τύπου συναλλαγές με πραγματευτές και άλλους. Το διάστημα μεταξύ 1831-1836 λόγω της αξιοπιστίας που απέκτησε από τη διοικητική θέση που κατείχε και των δραστηριοτήτων που ανέπτυξε, επεξέτεινε τις συναλλαγές του (φορολογία, εμπόριο, εκμισθώσεις) και τη δανειοληπτική του ικανότητα. Ανέπτυξε ένα ευρύτατο δίκτυο εκμετάλλευσης των εμπορευμάτων και των πρώτων υλών του τόπου από τους εμπόρους και προξένους των ευρωπαϊκών χωρών, με τη συνεργασία ενός δικτύου μεσαζόντων Κυπρίων εμπόρων, που είχαν ισχυρή διασύνδεση με τους τόπους παραγωγής των περιζήτητων εγχώριων προϊόντων. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης εφάρμοσε ένα σύστημα προαγοράς γεωργικών προϊόντων από μεσάζοντες ή παραγωγούς μέσω της εκχώρησης ομολογίας προθεσμίας εισπρακτέας. Είναι η περίοδος που αυξήθηκε ο όγκος των συναλλαγών του, αυξομειώθηκαν οι χρεωπιστωτές του, δημιουργήθηκαν νέοι λογαριασμοί ως προς το περιεχόμενο και τους φορείς τους και επεκτάθηκαν σε διάφορες μορφές οι εμπορικές του συνεργασίες με υψηλά διοικητικά πρόσωπα διευρύνοντας τις εμπορικές πράξεις.

Την εποχή αυτή απουσιάζει το οργανωτικό σχήμα της οικογενειακού τύπου εμπορικής δράσης. Η ευρύτερη οικογένεια εστιάζει τη δράση της στις ατομικές ή εταιρικές εμπορικές επιχειρήσεις χωρίς να διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο στη διαμόρφωση των κρίσιμων εμπορικών επιλογών του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Η οργάνωση της επιχειρηματικής δράσης του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη συμπεριλάμβανε και τις συγγενικές οικογενειακές σχέσεις του που διαδραμάτιζαν στην όλη δραστηριότητά του έναν υποβοηθητικό ρόλο στις επιδιώξεις του, χωρίς να εκφράζονται σε οργανωτικό σχήμα. Οι σχέσεις αυτές διακρίνονταν ως προς τη διάρκεια και το είδος των λογαριασμών. Ήταν όλες μικρής χρονικής διάρκειας εκτός από την περίπτωση του Χατζηχριστόδουλου Απέγιτου που διατρέχει την περίοδο 1824-1839. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης δανειζόταν χρήματα από τους συγγενείς του για να καλύψει το χρέος του και τους προμήθευε με προϊόντα εργαστηρίου. Η μόνη διαφορετική περίπτωση ήταν αυτή του Δημητρίου Κραμβή που συμπεριέλαβε και τη συντροφική εκμετάλλευση φόρων της περιοχής Ριζοκαρπάσου. Στις περιπτώσεις που συνέβηκε αυτό, οι τελευταίες δεν είναι τίποτε άλλο από εταιρικού τύπου σχέσεις (περίπτωση φορολογικής συντροφίας).

Ο προγραμματικός επιμερισμός των εμπορικών δραστηριοτήτων του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη είχε και συγκεκριμένη γεωγραφική διάσταση. Οι ζωτικοί χώροι δράσης του ήταν η Λευκωσία (διοικητικό κέντρο), η Λάρνακα (οικονομικό κέντρο, λιμάνι) καθώς και η περιοχή Μόρφου που είχε ιδιαίτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά. Επιπλέον ήταν συγκεκριμένοι οι τόποι παραγωγής, εμπορίας και φοροείσπραξης. Η επιχειρηματικότητά του έγκειται στην ορθή και έγκαιρη πληροφό-

ρηση και στις σχεδιαζόμενες κινήσεις. Ο χώρος των δραστηριοτήτων του αντανάκλυνε τη σχέση του εμπορικού υποκειμένου με το εμπόρευμα (λάδι, κρασί, χαρούπια κ.ά.). Η τοπική αγορά τύγγανε της διαρκούς φροντίδας και απασχόλησης και καταναλώνονταν σε αυτήν αποικιακά είδη αλλά και είδη οικοδομικής. Το βαμβάκι, το μετάξι, το σιτάρι και το ριζάρι προορίζονταν κυρίως για τις ευρωπαϊκές αγορές. Η τυπολογία και η ιδιαιτερότητα της επιχείρησης του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, οφείλεται στην επινοητικότητα και επιχειρηματική στρατηγική που υιοθέτησε για εξασφάλιση χρηματοδότησης, τόσο για τη διακίνηση προϊόντων όσο και για την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων, όπως την εκμίσθωση φορολογικών προσόδων και τσιφλικιών. Παράλληλα λειτούργησε μικρές εταιρικές συμπράξεις και μονοπωλιακού τύπου εκμεταλλεύσεις. Η δυνατότητα του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη να εκμισθώνει φορολογικές και τσιφλικιακές προσόδους, δημιούργησε στην εταιρική σχέση μια «ιδιοκτησιακή πραγματικότητα» ως προς τη διαχείρισή τους.

Με τα αριθμητικά του μεγέθη στην παραγωγή, εσωτερική αγορά κι απασχόληση μπορούμε να ανιχνεύσουμε το ρόλο των ενδιαμέσων στο εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο. Μπορούμε να παρακολουθήσουμε την κίνηση ορισμένων αγαθών (βαμβάκι, μετάξι, ριζάρι, χαρούπια, σιτάρι) που περνούν στο κύκλωμα του εξαγωγικού εμπορίου. Μπορούμε να παρακολουθήσουμε τη διακύμανση της τιμής ορισμένων βασικών ειδών και μας υποδεινύονται οι λειτουργίες μιας μικρής τοπικής αγοράς και πώλησης των εμπορευμάτων. Η καταγραφή των τιμών αγοράς και πώλησης υποβοηθεί τον υπολογισμό κερδών ορισμένων κατηγοριών. Από το παρουσιαζόμενο υλικό αναδείχτηκε η οργάνωση του εμπορίου σε εταιρικό σχήμα, παράλληλα με την ατομική εμπορική επιχείρηση και προσδιορίστηκε ιδιαίτερα η έκταση, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και η ποικιλία των μορφών τους. Γι' αυτές τις μορφές οργάνωσης του εμπορίου, η επιστημονική έρευνα διαθέτει μόνο γενικές παρατηρήσεις. Η μοντέρνα οργανωτική επιχειρηματική αντίληψη (εμπορικές εταιρείες) μαζί με την οργάνωση της ατομικής επιχείρησης, προκάλεσαν την υπέρβαση των παλαιών οργανωτικών σχημάτων και αλλαγές στη σύνθεση των κοινωνικών ομάδων. Απαιτήσαν την εγκαθίδρυση νέου τύπου οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων και συμμετοχή στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας. Η σύμπληξη και λειτουργία εμπορικών εταιρειών ήταν ο κανόνας και το μέσο διεύθυνσης του κύκλου εργασιών των εμπορικών επιχειρήσεων. Από το αρχειακό υλικό δε φαίνεται με ιδιαίτερη καθαρότητα η τυπολογία τοπικών ή και ξένων εμπορικών δικτύων. Η πρόκληση του αρχειακού αυτού υλικού έγκειται στην ανίχνευση εμπορικών δικτύων μεγάλων με έδρα τις πόλεις. Μέσα από αυτά μπορούν να προσδιοριστεί ο όγκος των εμπορικών εργασιών και της όλης επιχείρησης του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Προ-

σφέρεται επίσης η δυνατότητα μελέτης της ανάπτυξης, τοπικής ή μικρής κλίμακας, εμπορικών δικτύων, καθώς και του τρόπου λειτουργίας τους, των μεγάλων όγκων των εμπορικών εργασιών, της μορφολογίας ή και τυπολογίας των τοπικών αγορών.

Η περίπτωση του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη μας επιβεβαιώνει την προλογική παρατήρηση ότι «μια νέα τυπολογία σχέσεων διαμορφώνεται ανάμεσα στους εμπόρους κάπου στη δεύτερη και τρίτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα και οι ίδιοι σχηματίζουν επάλληλους κύκλους και πολλαπλά δίκτυα¹: στο κέντρο του κύκλου και στα διευθυντήρια των δικτύων ανιχνεύεται ο φορέας διαμόρφωσης εμπορικής πολιτικής με μεγάλη εμβέλεια». Πολλαπλά δίκτυα σχηματίστηκαν και λειτούργησαν και στον κυπριακό χώρο όχι μόνο από τους ξένους μεγαλεμπόρους αλλά και από Κυπρίους που συνδύαζαν τις εμποροτραπεζικές δραστηριότητές τους με τις διοικητικές τους αρμοδιότητες που τους απέφεραν ισχύ. Με αυτό τον τρόπο είχαν τη δυνατότητα να διαμορφώνουν εμπορική πολιτική και πελατειακές σχέσεις. Ατομικοί λογαριασμοί μεγαλεμπόρων μας προσφέρουν τη δυνατότητα να διερευνήσουμε το μηχανισμό συγκέντρωσης και αποστολής εμπορευμάτων εξαγωγικού χαρακτήρα καθώς και το διακανονισμό διεκπεραίωσης της παραγγελίας, αφού έφτανε το εμπόρευμα στον προορισμό του. Η οικονομικοκοινωνική κατάσταση των μεγαλεμπόρων δηλωνόταν στο κατάστιχο από τον τρόπο προσφώνησής τους (σιόρ, ευγενέστατος, σεβαστός κ.ά.). Η μη αυτοπρόσωπη αγορά εμπορεύματος (δηλαδή αγορά με παραγγελία), προϋπέθετε την οργάνωση ευρύτατου δικτύου εμπορικών συνεργασιών και την εγκαθίδρυση σχέσεων εμπιστοσύνης και εμπορικής εντιμότητας. Εννοείται, ότι όλη αυτή η εκτεταμένη εμπορική συνεργασία που αφορούσε αντιπροσώπους από όλα τα σημαντικά μέρη παραγωγής προϊόντων για εξαγωγή, περιλάμβανε έμπιστους αντιπροσώπους, με το υπηρετικό τους προσωπικό καθώς και ασφαλή τρόπο μεταφοράς των προϊόντων από μεταφορείς και παραλήπτες. Όλοι είχαν συμφέρον για την ομαλή διεξαγωγή της μεταξύ τους συνεργασίας, αφού όλοι επωφελούνταν οικονομικά από αυτή τη διαδικασία και η άνοδος των εμπορικών ανταλλαγών ανάμεσα στα μέρη του δικτύου, συνέβαλλε στην αύξηση του κέρδους για τον καθένα. Τέτοια παραδείγματα διαφαίνονται μέσα από το κατάστιχο του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη και την εγκαθίδρυση από μέρους του μηχανισμού (μεταφορικά, «παχίσια κηρατζήδων», ελεγκτές για τις ορθές εμπορικές συναλλαγές, ποιότητες μεταξιού, παρτίδες προμήθειας μεταξιού) συγκέντρωσης εμπορευμάτων (μετάξι για λογαριασμό του Γιακουμέττου Ματαίη). Την εικόνα συμπληρώνει η συμφωνία για την προ-

¹ Βασίλης ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Έμποροι και εμπορικά δίκτυα στα χρόνια του εικοσιένα (1820-1835): Κυκλαδίτες έμποροι και πλοιοκτήτες*, Αθήνα (εκδ. Ναυτικό Μουσείο Αιγαίου) 1996, σ. 7.

μήθεια «καρυδιών βαμβακιού», όπου παρουσιάστηκαν η συνέχεια της εμπορικής πράξης, δηλαδή τα μεταφορικά, τα αποθηκευτικά, τα μικρά έξοδα, καθώς και η διαδικασία διεκπεραίωσης και τήρησης μιας εμπορικής συμφωνίας.

Τα είδη των εμπορευμάτων, οι ποσότητες καθώς και η ποιότητά τους αντανακλούσαν το βαθμό της οικονομικής ισχύος του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη και προσδιόρισαν τις οικονομικές του σχέσεις με τους εμπορικούς του εταίρους καθώς και το είδος του εμπορίου που άσκησε. Αντανakλούσαν ακόμη το εύρος και την ποιότητα των συναλλαγών του, τις δυνατότητες της ντόπιας αγοράς και το βαθμό διεμβολισμού και διείσδυσης του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη σε αυτήν. Η συνδυασμένη εξέταση διακινούμενων ειδών και ποσοτήτων κατέδειξε ότι ο κύριος όγκος της εμπορικής δραστηριότητας του προσανατολιζόταν στις εξαγωγές πρώτων υλών (μετάξι, βαμβάκι, χαρούπια) σε μεγαλεμπόρους. Η ύπαρξη σταθερότητας ως προς τη ρευστότητα των μετρητών στο τέλος κάθε έτους, ήταν κατόρθωμα για το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, διότι του επέτρεπε ανά πάσα στιγμή να επενδύσει άμεσα, εάν παρουσιαζόταν ευκαιρία. Ο βασικότερος δείκτης επηρεασμού της ρευστότητας κατ' έτος (1817-1839) ήταν οι χρεώστες και οι πιστωτές εμπορίου και αυτό δηλώνει την κύρια δραστηριότητα του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη από την οποία αποκόμισε και τα περισσότερα κέρδη. Η αύξηση των χρεωστικών ποσών το 1832 ήταν το αποτέλεσμα των λιγοστών λογαριασμών και του περιορισμένου αριθμού πράξεων με μεγάλους όγκους πωλήσεων εξειδικευμένων εμπορευμάτων. Πραγματοποίησε αγορές με μικρό αριθμό συναλλασσομένων και κάλυψε τις προμήθειές του. Επιδίωκε συνεργασίες με μεγάλα ποσοστά κέρδους. Τα καθαρά κέρδη για 7-8 έτη κυμάνθηκαν σταθερά στο 24-35%. Το 1832 ο δείκτης καθαρού κέρδους (εμπορίου, φορολογίας, εισοδήματος συναλλαγματικών) κυμάνθηκε στο 66% και η εισπρακτική ικανότητα του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητική.

Κατά τακτά διαστήματα (1833-1835) διοχέτευε «πραγματείες» προς εμπορικούς πράκτορες που δούλευαν για λογαριασμό Ελλήνων καπετάνιων που διενεργούσαν το εμπόριο στην Ανατολική Μεσόγειο. Δεν απουσίαζε όμως η καθημερινή ικανοποίηση των αναγκών της ντόπιας αγοράς μέσω του εργαστηρίου του, με αποικιακά και ντόπια προϊόντα. Την περίοδο 1836-1839 η ελαχιστοποίηση των εμπορικών συναλλαγών του προκάλεσε μείωση στο ταμείο του δηλαδή μείωση των χρεωστών και των αποθεμάτων του.

Στο κατάστιχο του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, καταγράφηκαν τόσο τραπεζικού όσο και καθαρά εμπορικού τύπου συναλλαγματικές. Οι τραπεζικού τύπου γινόντουσαν μεταξύ του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη και του εκάστοτε Σαράφη καθώς και με ορισμένους άλλους δανειστές, ενώ οι εμπορικού τύπου ήταν αυτές που είχαν

να κάνουν με δραστηριότητες του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη με τους μεγαλεμπόρους, τις υπενοικιάσεις και τις συντροφικές εκμεταλλεύσεις των φόρων. Ο αριθμός των συναλλαγματικών που εξέδωσε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης και τα ποσά που αντιπροσωπεύουν αποτελούν όψεις των εμπορικών σχέσεων, της ευρύτητας των εμπορικών εργασιών του, της εμπορικής του πίστης και των χρηματικών διαθεσιμότητων του, των διαπροσωπικών εμπορικών σχέσεων και όλων των άλλων που συνοδεύονται και εξαρτώνται από αυτά. Η συναλλαγματική είχε εφαρμογή στα μεγάλα εμπορικά κέντρα και προϋπέθετε ένα εγγυητικό εμπορικό πρόσωπο. Στο κατάστιχο, εμφανίστηκε κυρίως ως μέσο χρηματοδότησης και κίνησης των δραστηριοτήτων του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Η πρακτική της προαγοράς ορισμένων ντόπιων προϊόντων όπως το σιτάρι το βαμβάκι, το μετάξι, τα μαλλιά και άλλα, επέβαλε στους ευρωπαίους εμπόρους την ανάγκη πληρωμής σε μετρητά και σε συναλλαγματικές. Η ιδιότητα της συναλλαγματικής ως συγκαλυμμένης μορφής πίστωσης με τόκο επέτρεπε στους Ευρωπαίους να πραγματοποιήσουν έντοκα δάνεια και στους ντόπιους διαμεσολαβητές εμπόρους να εξασφαλίσουν με αυτόν τον τρόπο προπληρωμές. Οι ευρωπαίοι έμποροι προτιμούσαν τη χορήγηση συναλλαγματικών σε ντόπιους διαμεσολαβητές εμπόρους, για να εξασφαλίσουν την ασφαλή και σίγουρη συγκέντρωση των εμπορευμάτων αλλά και την τοποθέτηση των κεφαλαίων τους σε αξιόπιστους δανειολήπτες. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης με την απόκτηση συναλλαγματικών, διασφάλιζε τη χρηματοδότηση των εμπορικών του δραστηριοτήτων του και παράλληλα μέσω του εκάστοτε Σαράφη, την εκμίσθωση πλουτοπαραγωγικών πόρων της επαρχιακής οθωμανικής διοίκησης, όπως φορολογικές πρόσσους, εκμισθώσεις τσιφλικιών και οινοπνευματωδών ποτών.

Η σύμπληξη συντροφικών εκμεταλλεύσεων από δύο συναλλασσόμενους ήταν το αποτέλεσμα ελεύθερων ιδιωτικών οικονομικών διεργασιών που προσφέρονταν για να επενδύσουν τα κεφάλαια ή την εργασία τους σε μια επιχείρηση. Βασικοί όροι σύμπληξης εταιρείας ήταν ο προσδιορισμός του αντικειμένου της, ο σχηματισμός του κεφαλαίου της, η διάρκεια της, οι διαχειριστικές εργασίες της, η κατανομή των κερδών ή ζημιών της, η ευθύνη των εταίρων έναντι τρίτων, τα αποδεικτικά στοιχεία και ο τρόπος εκκαθάρισής της. Η σύμπληξη και λειτουργία εμπορικών εταιρειών στην περιοχή αγοράς και πώλησης του εμπορεύματος (κριθάρι, νευγές) αφορούσε μια εμπορική πράξη. Οι όροι της σύμπραξης προσδιόριζαν την αρχική κατάσταση του κεφαλαίου από το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη και της εργασίας από το συνέταιρό του. Η συμφωνία προέβλεπε ένα είδος εμπορευματοποίησης της απασχόλησης και η εμπορική πράξη μπορούσε να διενεργηθεί είτε στο ίδιο το νησί είτε αλλού, αν οι τιμές της τοπικής αγοράς δεν παρουσίαζαν ενδιαφέρον ή η διάθεση καθίστατο

προβληματική. Επισημαίνεται το γεγονός ότι ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης κατευθύνετο ο ίδιος στην αγορά που θεωρούσε ως ικανοποιητική. Όταν ανατρεπόταν ο ένας από τους δύο βασικούς όρους της εταιρικής συμφωνίας (π.χ. η έγκαιρη κατάθεση του κεφαλαίου), το δεύτερο συμβαλλόμενο μέρος, δεν υλοποιούσε το δεύτερο όρο, αυτόν της εργασίας. Τότε η εταιρική σύμπραξη μετατρεπόταν σε εμπορική συναλλαγή με κατανομή του εμπορεύματος και ανάληψη πώλησής του από τον καθένα με το δικό του μηχανισμό. Η δράση των πιο πάνω εταιρικών εμπορικών συμπράξεων περιορίστηκε στο κυπριακό έδαφος. Το επιχειρησιακό κέντρο αυτών των εταιρειών ήταν τα παράλια (Αμμόχωστος - Λάρνακα) χωρίς μόνιμο εγκατεστημένο κέντρο δραστηριότητας και με στόχο την κάλυψη των αναγκών ολόκληρης της Κύπρου. Οι σύντροφοι ήταν Κύπριοι (καταγωγή-εθνότητα).

Οι τοπικές οθωμανικές ηγετικές ομάδες με τη βοήθεια του εκάστοτε τοπικού Διοικητή είχαν το προνόμιο της εκμίσθωσης των κρατικών προνομιακών προσόδων και εξέφραζαν τη δυστοκία τους στην αυτοδύναμη συμμετοχή σε αυτήν τη διαδικασία χριστιανών κεφαλαιούχων. Εκείνο που επέτρεψε στον Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη μετά το 1830 την κερδοσκοπία στον τομέα των κρατικών προσόδων (φόροι, τσιφλίκια, μονοπωλιακού τύπου εκμεταλλεύσεις), ήταν η προγενέστερη οικονομικοδιοικητική λειτουργία που άσκησε στους κόλπους της ελληνορθόδοξης κοινότητας, με την έγκριση και ανοχή της επαρχιακής οθωμανικής διοίκησης, αποκτώντας πολιτικές διασυνδέσεις και πλούσια φοροτεχνική εμπειρία γεγονός που του έδωσε τη δυνατότητα να τις εκμισθώσει ως κρατική πρόσοδος (ως ατομική ή ως συντροφική επιχείρηση), χωρίς προφανώς να πλειοδοτήσει. Το αποτέλεσμα της κερδοσκοπίας των φορολογικών προσόδων, τα σωρευτικά κέρδη από τις εμπορικές του πράξεις με τους μεγαλεμπόρους, καθώς και η διοικητική του θέση, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την απόκτηση αξιοπιστίας και πολιτικής δύναμης. Το γεγονός αυτό, δηλαδή η οικονομική επιφάνεια και η διοικητική δύναμη, παράλληλα και η πολιτική επιρροή μέσω του Αρχιδημογέροντα πεθερού του, τον κατέστησαν ικανό στα μάτια της οθωμανικής αρχής για την εκμίσθωση των τσιφλικιών της περιοχής Μόρφου.

Ένας άλλος τρόπος εκμετάλλευσης κρατικών προσόδων γινόταν μέσω μιας ιεραρχικής εταιρικής διασύνδεσης τοπικών αξιωματούχων, μουσουλμάτων και χριστιανών, με συμφωνημένους ρόλους συμμετοχής στο σχήμα και τους όρους διαμοιρασιάς. Η ιεραρχική συγκρότησή της αποτελείτο από υψηλόβαθμο μουσουλμάνο αξιωματούχο που προσποριζόταν μέρος των κερδών με τη μορφή δώρου και συντελούσε στην εκχώρηση της προσόδου, από τον κεφαλαιούχο ορθόδοξο κεφαλαιούχο και το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ως διεκπεραιωτή της εμπορικής πράξης.

Παράλληλα με τις εμπορικές προσόδους λειτούργησαν και εταιρικές φορολογικές εκμεταλλεύσεις. Σε μια τέτοια περίπτωση εκμισθωτής ήταν χριστιανός αξιωματούχος με προσβάσεις στην επαρχιακή οθωμανική διοίκηση, με κεφαλαίουχους ξένο μεγαλέμπορο και το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Ο διαμοιρασμός των κερδών γινόταν σε τρία μερίδια. Από τις αναφορές αυτές προκύπτει το ιδιοκτησιακό καθεστώς των προσόδων, η λειτουργία του κεφαλαίου, η διακίνηση του εμπορεύματος αλλά και ο διαμοιρασμός των κερδών.

Την περίοδο 1832-1833, όπου ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης εκμισθώνει φόρους, ισχύει και γι' αυτόν η απαγορευτική ρήτρα της Κεντρικής Δημογεροντίας που καθιστά ασυμβίβαστο το αξίωμα του γραμματικού με την ιδιότητα του εκμισθωτή φόρων. Το 1832, οι σαράφηδες ήταν οι εντεταλμένοι αξιωματούχοι επί των εισπράξεων του ηγεμόνα και υπεύθυνοι για την κατακύρωση των εισοδηματικών πηγών του κράτους σε πλειοδότες. Το χρονικό διάστημα (Ιούνιος 1832) κατά το οποίο δόθηκαν οι συναλλαγματικές από τους μεγαλεμπόρους προς το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη και αυτός τις μεταβίβασε στους Σαράφηδες, συμπίπτει απόλυτα με τις σελίδες των αντίστοιχων λογαριασμών. Την ίδια χρονική περίοδο, στους λογαριασμούς των μεγαλεμπόρων ο ίδιος ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης είχε εκχωρήσει σωρεία εμπορευμάτων για να αποπληρώσει τις συναλλαγματικές που του είχαν παραχωρήσει. Με λίγα λόγια, οι ίδιοι οι μεγαλέμποροι χρηματοδότησαν τις δραστηριότητες του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη για τη φοροείσπραξη και για τη συντροφική εκμίσθωση του τσιφλικιού του Μόρφου. Έτσι οι συναλλαγματικές εισπρακτέες, αποτέλεσαν για το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη το υπόβαθρο των επιχειρηματικών του δραστηριοτήτων και της οικονομικής του αξιοπιστίας. Οι Σαράφηδες με τις εισπρακτέες συναλλαγματικές απέκτησαν ρευστότητα που χρησιμοποίησαν για ίδιο όφελος. Ο Λαμπήκης και μετά ο Μελκών (σαράφηδες), ήθελαν έμπρακτες εγγυήσεις για να παραχωρήσουν τη φοροείσπραξη. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης εξασφάλισε τα πολιτικά εχέγγυα και την αξιοπιστία ως προς την ικανότητα διεκπεραίωσης αυτής της εργασίας όχι μόνο λόγω της μακρόχρονης υπαλληλικής σχέσης που είχε με την Αρχιεπισκοπή ως γραμματικός του καζά Λάρνακας (1818-1819, 1821-1823) και ως γραμματικός του Σαραγιού (1824-1831;) αλλά και λόγω της συγγενικής σχέσης που είχε με τον Αρχιδημογέροντα (1832) πεθερό του Χατζηχριστόδουλο Απέγίτο.

Το 1832 ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης λειτούργησε ως υπεργολάβος (εκμισθωτής) φόρων από συγκεκριμένες κοινότητες που παρουσιάστηκαν ως δερουχτέδες μέσα στους λογαριασμούς των σαράφηδων Λαμπήκη και Μελκών. Οι «δερουχτέδες» αυτοί ήταν είτε ολοκληρωτικά δικοί του ως ατομική επιχείρηση είτε

«συντροφικοί» με άλλους. Τα οικονομικά εχέγγυα, που παρουσίασε ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης, ήταν η οικονομική χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων του από τους μεγαλεμπόρους Γιακουμέττο Ματαίη, Φέληξ Μαλαγάμπα και Σάγεχ Φεττάλαχ, που του εκχώρησαν συναλλαγματικές πληρωτέες τις οποίες ο ίδιος μεταβίβασε στους σαράφηδες. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης (ενοικιαστής-mültezim) ήταν ένας επιχειρηματίας που επωμίστηκε θεωρητικά κάποιο κίνδυνο επενδύοντας στην εκμίσθωση των φόρων των συγκεκριμένων κοινοτήτων, ιδιαίτερα σε ένα εκρηκτικό αλλά συνάμα και μεταβαλλόμενο πολιτικό περιβάλλον. Παράλληλα όμως, ήταν ένα πρόσωπο που μετείχε χρόνια στον κρατικό φορολογικό μηχανισμό ως γραμματικός και επιδόθηκε σε μια ασφαλή κερδοσκοπική επιχείρηση που ήταν και συγχρόνως προβλέψιμη χάρη στη διαφορά ανάμεσα στην ονομαστική και την πραγματική αξία των προσόδων. Με τη συμμετοχή των φορέων των κοινοτήτων και των αυθεντιών που τις αντιπροσωπεύουν, επωφελούνταν σε ατομικό και οικογενειακό επίπεδο από τις εισπρακτικές αρμοδιότητες, συμμετέχοντας στο εξουσιαστικό σύστημα και διαιωνίζοντας τις οικονομικές προϋποθέσεις του. Μέσα από την επεξεργασία του αρχαικού φορολογικού υλικού διαφάνηκε η διαδικασία ανάθεσης από την κεντρική εξουσία της είσπραξης φόρων σε ενοικιαστή εκτός του φορολογικού μηχανισμού της Εκκλησίας και τα κριτήρια που έλαβε υπόψη της. Επίσης περιγράφηκαν οι μορφές εκμετάλλευσης των κοινοτικών φόρων από το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδα και η διαφορετική στρατηγική που εφάρμοσε για κάθε κοινότητα με σκοπό τη μεγιστοποίηση των κερδών του. Τέλος, ο τρόπος καταβολής των κοινοτικών φόρων από τις κοινοτικές αρχές προς το Γεωργάκη Μαρκαντωνίδα ή εκπροσώπων του.

Τόσο τα διάφορα είδη φόρων και δασμών όσο και η διαχείριση των προσόδων των τσιφλικιών αποτελούσαν δικαίωμα του εκάστοτε τοπικού Οθωμανού Διοικητή της Κύπρου που εκμίσθωνε τα δικαιώματα εκμετάλλευσής τους σε ιδιώτες. Έτσι, κάποιος ιδιώτης που προερχόταν πάντοτε από το ανώτατο κοινωνικό στρώμα υπομίσθωνε το δικαίωμα εκμετάλλευσης των πιο πάνω πλουτοπαραγωγικών πηγών για ορισμένο χρονικό διάστημα, έναντι του κράτους. Στη συνέχεια, το άτομο αυτό συνεταιριζόταν με άλλους, με συμβάσεις που στην ουσία ήταν συμβάσεις προσχώρησης, κατανέμοντας τις αναγκαίες εργασίες (π.χ. συντροφικό τσιφλίκι Μόρφου με το Χατζηπέτρο Χατζηαντωνίου ή με το Θεμιστοκλή στα φορολογικά για τη μερική φοροείσπραξη) και αποβλέποντας στη μεγαλύτερη αποδοτικότητα της επιχείρησής τους, αλλά και στην από κοινού ανάληψη του κινδύνου.

Μια από τις κύριες δραστηριότητες του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδα στα χρόνια της ακμής του (1831-1836) ήταν η εκμετάλλευση τσιφλικιών στην περιοχή Μόρ-

φου. Η κατοχή και χρήση της γης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν σε όλες τις περιόδους της αιτία ανταγωνισμών και συγκρούσεων ανάμεσα στην κεντρική εξουσία και τις επαρχιακές δυνάμεις. Οι μεταβολές στην αγροτική ιδιοκτησία έχουν ιδιαίτερη σημασία στη λειτουργία της οικονομίας και σοβαρές επιπτώσεις στη σύνθεση της κοινωνίας – κοινωνικές σχέσεις και στην κοινωνική ιδεολογία. Με υπαγορευμένη ως ένα βαθμό από τις δυτικές χώρες εμπορευματική αγροτική παραγωγή, τα τσιφλίκια γνώρισαν ποσοτική και ποιοτική εξέλιξη. Το τσιφλίκι, τύπος κατοχής της γης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, προσδιόρισε τις σχέσεις των ανθρώπων με την αγροτική παραγωγή και γνώρισε βαθμιαία εξέλιξη (ποσοτικές και ποιοτικές μεταβολές) ήδη από το 18^ο αιώνα. Το εμπορευματικό τσιφλίκι ήταν μία πρόσοδος του Οθωμανικού κράτους βραχύχρονης εκμίσθωσης (Itizam) και αποτελούσε αντικείμενο ανταγωνισμού και πλειοδοσίας ανάμεσα σε πλούσιους και ανθρώπους επιρροής. Ο θεσμός των τσιφλικιών παρουσίασε εξελικτική πορεία και διαδοχικές φάσεις ως προς τη διερεύνηση των λειτουργιών και των τύπων του. Στη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα αλλά κυρίως μετά το 1830, η ορθόδοξη Εκκλησία και άλλοι ανώτεροι χριστιανοί αξιωματούχοι της επαρχιακής διοίκησης της Κύπρου, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις που επέβαλε η Οθωμανική Διοίκηση, επωφελήθηκαν και διεκδίκησαν την εκμίσθωση τσιφλικιών. Με την εκμίσθωση του «τσιφλικιού», ο δικαιούχος προσδοκούσε, παρά το γεγονός ότι το Οθωμανικό Κράτος δεν αναγνώριζε την πλήρη ατομική ιδιοκτησία, σε ενδεχόμενη πολιτική μεταβολή να μετατρέψει την κατοχή και τη νομή της γης (οιονεί κυριότητα) που απολάμβανε, σε πλήρη κυριότητα.

Οι εκμισθωτές των τσιφλικιών εφάρμοσαν ένα μοντέρνο τρόπο στην εκμετάλλευσή τους. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης διαχειρίστηκε τα τσιφλίκια σαν μια γεωργική επιχείρηση προσανατολισμένη στην αγορά (εσωτερική και εξωτερική). Τα διαχειριστικά χαρακτηριστικά του τσιφλικιού επηρεάστηκαν από την κοινωνική θέση του εκμισθωτή Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ως αξιωματούχου της Αρχιεπισκοπής και της Δημογεροντίας. Το κατάστιχο, εκτός των άλλων, μας παρέχει πληροφορίες γύρω από την καθημερινή ζωή και τις μορφές οργάνωσης της εργασίας στο τσιφλίκι.

Η σύνθεση της περιουσίας του τσιφλικιού του Δερβίς Εφέντη, αποτελείτο από αρδεύσιμη γη, ζώα (βόδια, πρόβατα, άλογα), κτίρια (κονάκι, μύλος, σταύλοι, αχυρώνες), εργαλειακό εξοπλισμό και συγκομιδή. Απασχόλησε εργατικό δυναμικό, μισθωτούς εποχικούς εργάτες, χρονιαίους τακτικούς εργάτες που τους ονόμαζε «δούλους» που υπόγραφαν συμβόλαιο εργασίας και αμείβονταν με χρονικό μισθό και εργάτες που τους ανέθετε εργασία περιορισμένης διάρκειας. Οι κυρίαρχες καλ-

λιέργειες ήταν το σιτάρι, το κριθάρι, το βαμβάκι και το ριζάρι. Τα προϊόντα του «τσιφλικιού» διατίθεντο για τις ανάγκες της τοπικής αγοράς ή είχαν ενταχθεί σε μια εμπορευματική διαδικασία. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης διαχειριζόταν το τσιφλίκι ως μία γεωργική επιχείρηση προσανατολιζόμενη στην αγορά (εσωτερική και εξωτερική). Κατάφερε να εκμιοθώσει το τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη για τέσσερα συνεχή έτη (1833-1836) και να αποκτήσει με συγκεκριμένο τρόπο πρόσβαση στο χώρο εκμιοθώνοντας στην αρχή (1832) συντροφικά, το τσιφλίκι του Μόρφου.

Οι ετήσιες συγκεντρωτικές καταστάσεις εσόδων και εξόδων του «τσιφλικιού» του Δερβίς Εφέντη που κατέγραψε στο κατάστιχο του ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης, στηριζόμενος στις απολογιστικές καταστάσεις («δεφτέρι») του διαχειριστή του «τσιφλικιού» καθώς και στα συμβόλαια εργασίας που είχε συνάψει ο εκμιοθωτής με εργατικό δυναμικό της περιοχής που έμπαιναν κοντά του ως τακτικοί εργάτες, αποτέλεσαν το αρχειακό υλικό για την επεξεργασία. Η καταγραφή αυτή έγινε για αποτύπωση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του, την άσκηση διαχειριστικού ελέγχου και την εξαγωγή αποτελεσμάτων εκμετάλλευσης του «τσιφλικιού». Η συγκρότηση των λογαριασμών του (περιεχόμενο, κατηγορίες, μεταφορές, έλεγχοι, κλείσιμο), στηρίχτηκε στα απολογιστικά «σημειώματα» του αντιπροσώπου του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη στο τσιφλίκι αλλά και από τις επιτόπιες εξετάσεις του ιδίου και των συνεργατών του («δούλων»). Ο τρόπος καταγραφής των δραστηριοτήτων του «τσιφλικιού» ήταν προσδιορισμένος κατά κατηγορίες όπως εισοδήματα, έξοδα, εργαλειακός εξοπλισμός, συμβόλαια εργασίας. Η μορφή και οι λειτουργίες του εμπορευματικού «τσιφλικιού» του Δερβίς Εφέντη φανερώνουν ότι ήταν μια επιχειρηματικού τύπου γεωργοκτηνοτροφική εκμετάλλευση που ικανοποιούσε τις ανάγκες του εξαγωγικού εμπορίου και της ντόπιας αγοράς. Η κατάλληλη διαχειριστική τακτική με την αξιοποίηση του διευθυντικού συστήματος, του επιλεγμένου εργατικού δυναμικού και της ευρείας χρήσης εποχικού εργατικού δυναμικού, συνέβαλαν στη συγκράτηση των διαχειριστικών εξόδων. Παράλληλα ο ορθολογιστικός προγραμματισμός των εργασιών και η διάθεση των προϊόντων του «τσιφλικιού», είχαν ως αποτέλεσμα, το τσιφλίκι του Δερβίς Εφέντη να πραγματοποιήσει αυξημένα κέρδη.

Μέσα από το κατάστιχο δεν παρουσιάζεται άμεση εμπλοκή των ξένων μεγαλειπόρων ως χρηματοδοτών του τσιφλικιού με στόχο την προδέσμευση της παραγωγής του, κυρίως των προϊόντων εξαγωγικού χαρακτήρα (βαμβάκι, ριζάρι, σιτάρι) όπως συνέβαινε με την περίπτωση του τσιφλικιού της Πύλας. Ο τρόπος καθορισμού των τιμών των προϊόντων του τσιφλικιού, η εντατικοποίηση της εκμετάλλευσής του και ο προσανατολισμός της παραγωγής του ήταν αποτέλεσμα των σχεδιασμών του

Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη και όχι άμεσα επιβαλλόμενος. Η διάθεση της παραγωγής του και η άντληση μιας αυξημένης μερίδας από την αγορά και του κοινωνικού πλεονάσματος ήταν αποτέλεσμα των επιλογών του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Ο ίδιος με την εκμίσθωση των τσιφλικιών άσκησε έλεγχο σε συγκεκριμένες προνομιακού τύπου εκτάσεις γης και επί της εργασίας μεγάλου τμήματος του εργατικού δυναμικού της περιοχής Μόρφου. Διεύρυνε την επέμβασή του στο χώρο της παραγωγής, της ανταλλαγής, της αγοράς, και της κυκλοφορίας των αγαθών και μονοπώλησε τα κέρδη της αύξησης της παραγωγής ή της παραγωγικότητας του τσιφλικιού.

Η Ευρωπαϊκή εμπορική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο, οι πολιτικές ανακατατάξεις σε εθνικό επίπεδο και οι προσδοκίες για εσωτερικές μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν οι παράγοντες που προσδιόρισαν τις εξελίξεις στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα. Η εδραίωση του Μαχμούτ Β' στην εξουσία και η ενσωμάτωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο διεθνές καπιταλιστικό σύστημα συνέβαλαν στην ενίσχυση της θέσης των Οθωμανών χριστιανών εμπόρων και τραπεζιτών. Η ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας αυτών των ενδιαμεσων οικονομικών δυνάμεων ήταν το αποτέλεσμα της απευθείας διασύνδεσής τους με το διεθνές εμπόριο, κυρίως της Δύσης.

Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης με την τριπλή ιδιότητα του εκμισθωτή, του εμπόρου και του διοικητικού αξιωματούχου εκμεταλλευόταν πλήρως το φορολογικό κύκλωμα και όποτε λειτουργούσε αποκλειστικά ως ενοικιαστής φόρων, διέθετε στην τοπική αγορά το φορολογικό προϊόν. Δημιουργήθηκε έτσι ένας ιστός που συνέδεε την κεντρική εξουσία, τους κατά τόπους αντιπροσώπους της, τις τοπικές αυθεντίες και το εμπορικό κεφάλαιο. Οι μισθωτές των φόρων όφειλαν να προκαταβάλουν μέρος του ενοικίου, να καταθέσουν χρεωστικές ομολογίες για το ποσό του ενοικίου, να υποθηκεύσουν ακίνητη περιουσία τους και να παρουσιάσουν μαρτυρία αξιόχρεου εγγυητή. Για την εκμίσθωση των φόρων των συγκεκριμένων κοινοτήτων, ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης έδρασε σε ένα ιδιαίτερα εκρηκτικό αλλά συνάμα και μεταβαλλόμενο πολιτικό περιβάλλον. Παράλληλα όμως, ήταν ένα πρόσωπο που μετείχε χρόνια στον κρατικό φορολογικό μηχανισμό ως γραμματικός και επιδόθηκε σε μια ασφαλή κερδοσκοπική επιχείρηση που ήταν και συγχρόνως προβλέψιμη χάρη στη διαφορά ανάμεσα στην ονομαστική και την πραγματική αξία των προσόδων.

1944

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Ἐγγραφο 1

Εἰς διαφόρους συνεδριάσεις τῆς παρούσης συνελεύσεως γενομένης ὡς προ-
εῖρηται ἀπὸ 24^η Ἰουλίου μέχρι 1ης Αὐγούστου 1838. ἔγειναν κατὰ συνέπειαν τοῦ
προηγουμένου Κανονισμοῦ, αἱ ἀκόλουθοι ἐκλογαί.

Ἐκλογή Α'. Τῶν Ἀντιπροσώπων διὰ Κωνσταντινούπολην.

Ἐπειδὴ ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ σταλοῦσιν εἰς Κωνσταντινούπολην ἀντιπρό-
σωποι τῆς νήσου διὰ νὰ θεωρήσωσι μετὰ τοῦ παλαιοῦ Ἡγεμόνος Ἑσσεῖδ Χατζη-
Μεχεμέδ Ἀγᾶ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς πενταετοῦς ἡγεμονείας του, δι' ὅσας κατα-
χρήσεις εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἔπραξε, καὶ ἐπομένως νὰ ἀποσπᾶσιν τὰ ὑπ' αὐτοῦ
κατακρατηθέντα χρήματα τῶν βασιλικῶν φόρων τοῦ τρέχοντος Τουρκικοῦ ἔτους
1254. Χιλιοστοῦ διακοσιοστοῦ πεντηκοσιοστοῦ τετάρτου, ὅσα ἐδυνήθη νὰ συνάξῃ
πρὸ τοῦ φθασμοῦ ἐνταῦθα τοῦ Ὑψηλοτάτου Σατράπου Ὁσμᾶν Χαγγερῇ Ἐφφένδη
μας, διὰ τοῦτο ἐκλέχθησαν ἀντιπρόσωποι εἰς τὴν ἀποστολὴν ταύτην ὁ Πανοσιολο-
γιώτατος Κύριος Κύριλλος, Ἀρχιμανδρίτης τῇ Αὐτοῦ Μακαριότητος καὶ οἱ Ἐντι-
μότατοι Κύριοι Γιάγκος Γεωργιάδης καὶ Χατοῦ Χριστόδουλος Ἀπέγητος, τῶν
ὁποίων μισθὸς προσδιορίζεται μετὰ τὴν Ἐπιστροφὴν των.

Ἐκλογή Α'. Τῶν μελῶν τῆς Δημογεροντίας.

Διὰ τὸ τρέχον Τουρκικὸν ἔτος 1254. Χιλιοστός διακοσιοστός πεντηκοσιο-
στός τέταρτος ἐκλέχθησαν μέλη τῆς Δημογεροντίας οἱ Ἐντιμότατοι Κύριοι Χατοῦ-
Κυργέην Σαρίπογλους, καὶ Χατοῦ Ζαχαρία Ἀποστολίδη. Ταμίας δὲ ὁ Κύριος
Χατζη-Ιωάννης Βίκης.

Ἐκλογή Α'. Τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κοινοῦ

Διὰ τὸ αὐτὸ Τουρκικὸν ἔτος ἐκλέχθησαν μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κοινοῦ, εἰς
μὲν τὴν Λευκωσίαν οἱ Ἐντιμότατοι Κύριοι Χατζη-Γεώργιος Οἰκονομίδης, Ονού-
φριος Μικελλίδης, Δημήτριος Κραμβῆς, Ἀντώνιος Ἀναστασιάδης, Χριστόδουλος
Θεοδοσίου, Χατοῦ Σαββῆς Νικολαΐδης, Ἀντώνιος Τριανταφυλλίδης καὶ Χατζη-
Κυριακὸς Χατζη-Πιερουδιοῦ.-

Εἰς Λάρνακα. Οἱ Κύριοι Ἀγγελῆς Χατζη-Στεφανῆ, Χατοῦ Μιχαὴλ Παρδα-
σερίδης, Κωνσταντῖνος Γ. Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀντώνιος Χριστοδουλίδης.

Εἰς Σκάλαν. Οἱ Κύριοι Χατοῦ Σπύρος Ἀπέγητος, Ἰωάννης Λοῦζου, Χατοῦ
Μιχαὴλ Ἀντωνίδου καὶ Χατζη-Κωνσταντῖνος Θ. Ῥόπας.

Καὶ εἰς Λεμησός. Οἱ Κύριοι Γιάγκος Ἰασωνίδης, Λαμπριανὸς Χατσῆ
Ἰωάννου, Γεώργιος Κυλβελίδης καὶ Γεώργιος Πελαβάκης.-

Καὶ εἰς βεβαίωσιν καὶ κύρωσιν ὑποφαινόμεθα.

ὁ Κύπρου Πανάρετος βεβαιοῖ. ὁ Πάφου χαρίτων. ὁ Πρόεδρος Κιτίου
Δαμασκηνὸς βεβαιοῖ. ὁ Κυρηνείας χαραλάμπης βεβαιοῖ.

Έγγραφο 2

Ίσον τῷ Πρωτοτύπῳ, ἀπαράλλακτον

Οἱ ὑποφαινόμενοι, Ἀρχιεπίσκοπος καὶ λοιποὶ Ἀρχιερεῖς καὶ Ἀντιπρόσωποι τῶν Πόλεων, ἐγκρίνοντας μετ' ἀκριβοῦς Ἐπιστασίας καὶ Παρατηρήσεως, ἐπαινοῦμεν μετὰ δικαίων Εὐκωμίων τὰ μετὰ ἀπαραδειγματίστου ζήλου ὑπὲρ τῆς δυστυχοῦς Πατρίδος μας Πρακτικὰ τῶν ἀγαθῶν μας Ὅκτῳ Ἀντιπροσώπων, τῶν Εὐγενεστάτων, λέγομεν, Κυρίων Χατζη-Ιωάννου Βίκη, Λαμπριανοῦ Χατζη-Ιωάννου, Γεωργίου Πιλαβάκη, Εὐαγγέλη Γ. Πατρόνη, Νικολάου Σιβιτανίδη, Ἀντωνίου Χριστοδουλίδου, Δημητρίου Πιερίδου, καὶ Δαυίδ Οἰκονομίδου· οἵτινες παρ' ἡμῶν ἀποσταλέντες εἰς βασιλεύουσαν ἐπαρουσίασαν εἰς τὸ ὑπέρτατον καὶ Μέγα βουλευτήριον τῆς Δικαιοσύνης τοῦ Μεγαλειοτάτου καὶ Προσκηνητοῦ καὶ Πολυχρονίου βασιλεως μας Σουλτάν Ἀπδούλ Μειτζίδ Ἐφένδη μας τὰ αἷτια τῶν δεινῶν καὶ μεγίστων δυστυχιῶν τῆς Ταλαίνης Πατρίδος μας· Καὶ πρὸς ἐνδειξιν τῶν περὶ τῆς Εὐγενείας των καλῶν φρονημάτων καὶ αἰσθημάτων μας καὶ μικρὰν ἀμοιβὴν τῶν τοσούτων μόχθων καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος μας ἀγώνων των, οὓς ὑπέστησαν δι' ἀναλωμάτων μάλιστα Ἰδίων τε καὶ τῶν λοιπῶν Καλοθελητῶν ὑποσημειούμεθα δι' ἰδίων μας ὑπογραφῶν. Ἐν λευκωσίᾳ. 1840: νοεμβρίου 12.

ὁ Κύπρου Ἰωαννίκιος βεβαιοῖ. ὁ Πάφου χαρίτων. ὁ Πρόεδρος Κιτίου
Δαμασκηνός. ὁ Κυρηναίος χαραλάμπης.

Ἰωάννης χαλήλ, Ἰωάννης λοῖζου, Ονούφριος Μικελλίδης, Χατζη-Ραφαήλ Χάββας, Χατζη-Κωνσταντίνος Ῥώσος, Χατζη-Κυριακὸς Χατζη-Πιερουδιοῦ, Χατζη-Νικόλαος ἐξάρχου, Χατζη-Γεώργιος Κραμβῆς, Χατζη-Σάββας Νικολαΐδης, Ἰωάννης Βίκη, Χριστόδουλος Χάββας, Γεώργιος Τελεβάντος, Χατζη-Μιχαήλ Παρδασεριδης, Ἰωάννης Χριστοδουλίδης, Ἰωάννης Λ. Ῥωσσίδης, Ἰωάννης Παστίδης, Ζαχαρίας Γαβριήλ, Χατζη-Ἰωάννης Λοῖζου, Γιάγκος Καρύδης, Χριστόφορος Ἀνδρεάδης, Μάρκος Σαλλαμίδης, Νικόλαος Ζυμπουλάκης, Χατζη-Λιασῆς Νάταρ, Χριστόδουλος Λοῖζου, Κωνσταντίνος Γ. Θεμιστοκλῆς, Χατζη-Ἰωάννης Παυλίδης, Γεωργιάδης; Βασιλείου, Χρ(ιστόδου)λος; Ῥαγουζίου, Ἰμπραήμ Ἀβάνος, Λοῖζος Λεμπούρη, Νικόλαος Δ.;

(Ἀκολουθοῦν αἱ ὑπογραφαί)

Ν.Ε. Ἐλευθερούδης, Ἀντώνης Ἀναστασιάδης, Λοῖζος παπᾶ-Νικολάου, Χατζη-Ἰωάννης Ἀργυρίδης, Χατζη-Ἰωάννης Λαδάς, Ναθαναήλ ἡγούμενος Χρυσόρρογιατίσσης, Χατζη-Χριστοφῆς Ἰωάννου, Μωράτης; Ἰωσήφ, Χατζη-Λοῖζος

Μίτζηγκας, Χατζη-Γεώργιος Παπαδόπουλλος, Χατζη-Γεώργιος Χριστοφῆ, ;;;
Χατζη-Γεωργίου, Χατζη-Ζαχαρίας Χατζη-Σάββας, Χατζη-Γεωργάκης Χρυσοχός,
Δημήτριος Χατζη-Σάββα, Μιχαήλ Χατζη-Ήλιασῆ, Γιακουμῆς Παπα-Νικολάου,
Δημήτριος Χατζη-Πιερῆ, Γεωργαλλῆς Χατζη-Χριστοδοῦλου, Χατζη-Κυριακός
Φραγκοῦδης, Χατζη-Ττοφαρῆς Θεοδοσιάδης, Δημήτρης Χρυσοχός, Χατζη-Νικόλα-
ος χρυσοχός, Χατζη-Νικόλαος Ἰωάννου, Χατζη-Χαράλαμπος Μαϊμάρης, Ἰωάννης
Φισεντζίδης, Γ. Δαβίδ, Μιχαήλ Ν. Ζαχαρίου, Χατζη-Ἰωάννου Χατζη-Φραντζέ-
σκου, Πετρῆς Παυλίδης, Λαυρέντιος Ἀρχιμανδρίτης, Μελέτιος Ἀρχιδιάκων, Χαρά-
λαμπος Πιλαβάκης, Ἐφραίμ Βασιλούδης;

Πατριαρχικῆς Ἐπιστολῆς Ἀντίγραφον¹, τῆς Πρωτοτύπου ἀπαράλλακτον
Ἀνθιμος Ελέω Θεοῦ Κωνσταντινουπόλεως Οικουμενικός Πατριάρχης

Πρὸς Τιμιώτατους Δημογέροντες καὶ Πρόκριτοι καὶ λοιποὶ Εὐλογημένοι
χριστιανοὶ τῆς Νήσου Κύπρου, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν Ἀγαπητὰ! Χάρις εἰη ὑμῶν καὶ
Εἰρήνη παρὰ Θεοῦ· παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή καὶ εὐλογία καὶ συγχώρησις. Λαβόντες τὴν
σταλῆσαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῶν ἐπίτηδες ἀπεσταλμένων Πατριωτῶν σας
ἐνυπόγραφον ὑμῶν Ἀναφορὰν, καὶ ἀναγνόντες εἶδομεν, ὅσα ἐν αὐτῇ ἐξετίθεσθε
ἐξαιτούμενοι τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησιαστικὴν Προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν. Ἐφ' ᾧ
καὶ καθ' ἣν ἔχομεν ἐπιταγὴν παρὰ τοῦ Ὑψηλοῦ Δεβλετίου διὰ νὰ ἀναφέρωμεν τὰ
• παράπονα τῶν ρεαγιάδων ὁμογενῶν μας πρὸς τὸ Κραταῖον Δεβλέτι, καὶ κατὰ τὰς
αἰτήσεις σας διευθύναμεν, ὅσον ἔδει μεταπεφρασμένην τὴν Ἀναφορὰν σας ἐκείνην
συνοδεύοντες αὐτὴν καὶ μετὰ Τακριρίου μας κατὰ τὸ σῶνηδες, ἥτις καὶ ἀνεγνώσθη
μετὰ προσοχῆς εἰς τὸ Ὑψηλὸν Ἀγκιάμι Ἀτλλιγέ, ὅσον ἐπαρουσιάσθησαν καὶ ἡ
Τιμιότης των, καὶ μετὰ μεγίστης Εὐμενεΐας ἡκροάσθησαν καὶ τὰ διὰ ζωσῆς φωνῆς
προβληθέντα παρ' αὐτῶν, καὶ οὕτως ἔλαβον αἰσιον τέλος ἡ ὑπόθεσις τῆς Πατρίδος
σας κατὰ τὸ ὀρθὸν, νόμιμόν τε καὶ δίκαιον, ὡς θέλετε πληροφορηθῇ ἀκριβέστερον
ἀπὸ τῶν ἰδίων Πατριωτῶν σας, ἐπιστρεφόντων ἤδη εἰς τὰ αὐτόσε: οἵτινες καὶ προ-
σηνέχθησαν μετὰ καὶ προθυμίας, ὡς καλοὶ Πατριῶται καὶ Ζηλωταὶ τοῦ κοινοῦ
συμφέροντος, εἰς τὰ ἀνατεθέντα τῇ αὐτῶν τιμιότητι. Ὅθεν πληροφορούμενοι τὴν
αἰσίαν ἐκβασιν τῶν ὀρθῶν καὶ εὐλόγων αἰτημάτων σας, ὀφείλετε νὰ προσενεχθῆτε;
καὶ ἤδη εὐγνωμόνως καὶ νὰ ἀναπέμψητε εὐχὰς καὶ δεήσεις πρὸς τὸν θεόν ὑπὲρ τοῦ
Κραταιοτάτου, Γαληνοτάτου καὶ Εὐσπλαγχνοκωτάτου ἡμῶν Ἀνακτος Σουλτὰν
Ἀπτουλ Μεντζήτ Ἐφένδη μας, ὅπως περιέποι καὶ περιφρουροῖ τὴν Ἀνακτορικὴν
αὐτοῦ Μεγαλιότητα, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, αὐξάνων καὶ μεγεθύνων τὸ Κράτος
αὐτοῦ, καὶ συντηρῶν τὰ ἔτη αὐτοῦ εἰς αἰῶνας αἰώνων, καὶ ὑποτάσσων ὑπὸ τοὺς
Πόδας αὐτοῦ πάντα ἐχθρῶν καὶ Πολέμιον, καὶ ἅμα χαριζόμενος ζωὴν πολυχρόνιον
καὶ εὐδαιμονίαν ἀμετάπτωτον, καὶ πρὸς τοὺς Πολυχρονίους καὶ Εὐμενεστάτους
ἡμῶν Αὐθέντας· νὰ προσφέρησθε δὲ διὰ παντός, ὡς πιστοὶ καὶ εὐπειθεῖς ρεαγιάδες
τῆς Κραταιᾶς βασιλείας καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν συμφώνως μὲ τὴν θέλησιν καὶ τὸ
Πνεῦμα τοῦ Κραταιοῦ Δεβλετίου, δεικνύοντες ὁλοσχερῇ ἀφοσίωσιν, εὐπειθειαν,
πίστιν καὶ σαδακάτι εἰς τὴν Εὐεργέτιδα καὶ τροφὸν ἡμῶν Κραταιᾶν Βασιλείαν,

¹ Α.Ι.Α.Κ., Συνοδικὸς κώδικας Α', σ. 267.

καὶ ἀποδίδοντες προθύμως καὶ εὐγνωμόνως τὰ βασιλικά δοσίματα, καὶ ἐκπληροῦ-
ντες μεθ' Ὑποταγῆς; τὰς βασιλικὰς ἐπιταγὰς καὶ ἐν χριστιανικῇ ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ
ἀδελφικῇ συναγωνιζόμενος ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῆς Πατρίδος σας, καὶ τῆς κοινῆς
ὑμῶν ἡσυχίας, καὶ οὕτω νὰ φαίνεσθε εὐάρεστος παρὰ τῷ θεῷ, καὶ παρὰ τῷ Κρα-
ταιῷ Δεβλετίῳ, ἀξιούμενοι δαψαλεστέρων; τῶν βασιλικῶν ἐλέων καὶ χαρίτων.
Οὕτω ποιήσατε, ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος, καὶ ἡ εὐχή καὶ εὐλογία
τῆς ἡμῶν Μετριότητος εἴη; πᾶσιν Ὑμῶν. αωμ· σεπτεμβρίου ιγ'.

Ο Κωνσταντινουπόλεως Ἐν Χ(ριστ)ῷ εὐχέτης:

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Πρακτικό της δωρεάς του τσιφλικιού της Τύμπου στη Μονή Μαχαιρά [Δήμευση της περιουσίας¹ Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου].

Αγορά από τον Αρχιεπίσκοπον Κυπριανόν του τσιφλικιού της Τύμβου που ανήκε και στο Δημήτριον Παυλίδη γαμβρό του σιόρ Τζικκίνη. Ο Δ. Παυλίδης βρέθηκε σε ιδιαίτερα δύσκολη θέση όταν δημεύτηκε η περιουσία του Χατζηγεωργάκη Κορνέσιου και ως χρεώστης σημαντικών χρηματικών ποσών σε αυτόν αναγκάστηκε σε μικρό χρονικό διάστημα να εξοφλήσει σε μετρητά τους βασιλικούς απεσταλμένους. Έτσι κλείστηκε στη φυλακή για να εξαναγκαστεί να αποπληρώσει γρήγορα το οφειλόμενο χρηματικό ποσό· διαφορετικά θα δημευόταν η περιουσία του για να πωληθεί σε πλειστηριασμό. Οι συγγενείς του Δ. Παυλίδη, πρωτοστατούντος του πεθερού του σιόρ Τζικκίνη, προσπάθησαν και τελικά κατάφεραν την μεσολάβηση, προστασία και αγορά του τσιφλικιού της Τύμβου από τον Αρχιεπίσκοπον Κυπριανό και εξασφάλισαν ένα σεβαστό χρηματικό ποσό για την απελευθέρωση του Δ. Παυλίδη. Το αποκτηθέν από την Αρχιεπισκοπήν τσιφλίκι της Τύμπου μαζί με τις επιπρόσθετες αγορασθείσες 500 σκάλες γης στο Πραστειό πλησίον της Τύμβου που αγοράστηκαν αμφότερα από τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό, δωρήθηκαν στο Μοναστήρι της Παναγίας του Μαχαιρά σε ένδειξη ευγνωμοσύνης του προς αυτήν. Καταγραφή των περιεχομένων του τσιφλικιού.

ΤΙΤΛΟΣ

(σ. 177) Ἡ Μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ γράμματος ἀποφαινομένη δηλοποιεῖ τοῖς τε κανονικῶς Τῷ καθ' ἡμᾶς Ἱερῷ καὶ ἀποστολικῷ θρόνῳ τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς ὑποτελοῦσι πανιερωτάτοις μητροπολίταις, / τοῖς ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς τῆς ἡμ(ῶν) μετριότητος, πάντοτε τῷ εὐγενεστάτῳ κλή-/ ρῳ, καὶ πᾶσι τοῖς θεισεβεστάτοις ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς τῆς καθ' ἡμᾶς νήσου Κύπρου, ὅτε ὁ πρό χρόνων ἐνταῦ/ θα χρηματίσας διερμηνευτῆς τῆς κύριος χ(ατζη γεωργάκης, μετὰ ἱκανόν διάστημα τῆς ἐν τῇ ἐπιστάσει ταύτῃ διατριβῆς του, ἐπειδή, (κρίμασιν οἷς οἶδε μόνος ὁ κύριος,) ἐκατατομήθη περί τό χιλιοστόν ὀκτακοσιοστόν ἔννατον σωτήριον / ἔτος ἐν τῇ βασιλεύουσῃ, τήν δέ περιουσίαν αὐτοῦ, κινητήν τε, καὶ ἀκίνητον ἅπασαν ἔκαμε ζάπτι τό ὑψηλόν

¹ Α.Ι.Α.Κ., Συνοδικός κώδικας Α', σ. 177. Μέρος της επιστολής έχει δημοσιευτεί και σχολιαστεί από τον Λεάνδρο Αντωνιάδη, *Ιδιαίτερες μορφές Κυπρίων το 18^ο και 19^ο αιώνα*, Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου, Λευκωσία 1984, σ. 99-100.

δοβλέτι. / τούτου χάριν ἀπεστάλισαν ἐν κύπρῳ δύο βασιλικοὶ μοπασιρίδες, εἷς
χοτζα κιὰν ἐφένδης, καὶ εἷς κιατίπης ἀπὸ / τό καλέμι τοῦ πᾶς μουχασεπέ, διὰ νά
καταγράψωσιν ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ καρατομηθέντος, καὶ χρηματολογήσαν- /
τες τὰ τῆς περιουσίας, ἀποστείλωσιν εἰς αὐτὰ τὰ βασιλεία. ἐλθόντων δέ τῶν βασιλι-
κῶν μωπασίρ(ηδων), καὶ ἀρξαμέ(νων) τῆς καταγραφῆς, καὶ πωλούντων, καὶ χρη-
ματολογούντων τὰ ἐκ τῶν πολουμέ(νων). ἰδοὺ ἔφθασεν ἕτερος βασιλικὸς ὀρισμός,
/ διακελεύων τοῖς διαληφθέντας μοπασίρηδες, ἵνα ἀφήσωσι δι' ὅλου ἀνεπηρέαστα
τὰ τοῦ μακαρίτου πράγματα, κα- / θότι ὁ βασιλεὺς ποιήσας ἔλεος εἰς τὰ ὀρφανὰ
τοῦ μακαρίτου, ἐ χάρισεν αὐτοῖς ἅπασαν τὴν περιουσίαν τοῦ πατρός αὐτῶν, / δι'
ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ βασιλικοῦ ὀρισμοῦ. νά πληρώσωσι ὁμῶς εἰς τό βασιλικόν
θησαυροφυλάκιον, τριακόσια / πεντήκοντα μόνον πουργεῖα, ἥτοι γρό(σια) χιλιά-
δας ἑκατὸν ἑβδομήκοντα πέντε. πιτιρμέ. ἅτινα ἐδέθησαν νά πληρω- / θῶσιν εἰς τρία
ταξίτια. οἱ ὀρισμοί, διὰ ἀρζουχαλίων εἰς αὐτόν τόν ἄνακτα δοθέντων, κατόρθω-
σαν, ἥ τε σύζυγος, / καὶ τὰ ὀρφανὰ τοῦ μακαρίτου, ἐν βασιλεύσῃ ὄντες καὶ διατρί-
βοντες. καὶ τό μὲν δεβλέτι ἐποίησε τὴν ῥηθεῖσα χάριν / εἰς τὰ ὀρφανὰ. ἀπαιτοῦντο
ὁμῶς ἐπιμόνως τὰ = 350 πουργεῖα νά πληρωθῶσι. δι' ὃ καὶ στέλλεται παραυτίκα
ἕτερος / μοπασίρης, μετὰ τε τοῦ κύρ μιχαλάκη υἱοῦ τοῦ μακαρίτου, καὶ τοῦ γραμ-
ματικοῦ αὐτοῦ κύρ σολομών, φέροντες καὶ προσκυνητόν / ὀρισμόν, ἵνα ἀπολάβω-
σι τοὺς λογαριασμοὺς παρὰ τῶν ἀποσταλέντων δύο πρώτων μοπασιρη(δων) τῆς
ὄσης πωληθείσης περιου- / σίας τοῦ μακαρίτου, καὶ αὐτοὶ μὲν νά οἰκιοποιηθῶσι
τὰ πράγματα των, μόνον διὰ τὴν εἰρημένην ποσότητα τῶν 350 πουργεῖων / νά πλη-
ρῶσωσι. μέ ὅσα λοιπὸν οἱ πρώτοι βασιλικοὶ μοπασιρέοι φθάσαντες ἐσυνάθροι-
σ(αν) ἐξ ὧν ἐπούλησαν, καὶ μέ / ἄλλα πολλὰ ἐκ δανεί(ων), μόλις ἐκεφαλαιώθη τὰ
τοῦ πρώτου ταξιδίου. καὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὸν βασιλικὸν χαζινέ. εἰς πληρω- / μὴν
ὁμῶς τοῦ δευτέρου, καὶ τρίτου ταξιδίου, ἐπειδὴ οὐκ εἶχον πόθεν ἀπαντίσαι. ἦτε σύ-
ζυγος καὶ τὰ ὀρφανὰ τοῦ μακαρίτου / ἐν βασιλευούσῃ ὄντες, καί; τοῦ δεβλετίου στε-
νοχωρημένοι, καὶ καθεκάστην παραβιαζόμενοι, καὶ ἡ προθεσμία ἔφθα- / σε, καὶ ἡ
τῆς βασιλείας ἀπόφασις ὑπερίσχυσε, καὶ ἀποτόμως εἰσπράττετο καὶ τούτων ἡ κα-
ταβολή, διὰ τοῦτο ἀποστέλλε(ται) / εἰς κύπρον καὶ τρίτος μοπασίρης, ὅπως εἴτε ἐκ
τῶν καταλειφθέντων ἀκινήτων ὑποστατικῶν, εἴτε ἐξ ὧν εἶχε λαμ- / βάνειν ὁ μακα-
ρίτης ἀπὸ μέρη, ἀπολεμίση καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα δύο ταξίτια, καὶ ἀποστείλῃ εἰς
βασιλεύουσιν. / οἱ τοῦ μακαρίτου λοιπὸν κληρονόμοι ἀφ' οὗ ἐπώλησαν κτήματα
τῶν ἀξιολογωτέρ(ων) ὑποστατικῶν, καὶ μὴ δυνάμενοι μέτε/ μέ αὐτὰ, μήτε διὰ με-
τρητῶν ἀπαντῆσαι τὴν ἀνακαφαλαίωσιν τό πρὸς πρὸς δεβλέτι χρέους των, ἀνα-
γκασθέντες καὶ / πανταχόθεν στενοχωρηθέντες, ἔδωσαν εἰς τὸν βασιλικὸν χαζινέ
καὶ ἱκανὰς ὁμολογίας ὀφειλετῶν, αἱ ὁποῖαι ὁμο- / λογίαι δι' ὑψηλοῦ προσκυνητοῦ

ὀρισμοῦ ἐδόθησαν τῷ βασιλικῷ μοπασίρη, ὥστε νά γένωσι ταχσίλι. τοὺς ὁποίους ὀφειλέ- / τας ὁ μοπασίρης ἅμα ὁποῦ ἦλθον εἰς κύπρον μεταπέμψας, ἅπαντας ἔρριψεν εἰς εἰρκτήν, μυρίοις κολαστηρίοις ἔτα- / ζων, ὥστε νά κάμη ταχσίλι παρ' αὐτῶν ὅσα δι' ὁμολογιῶν τῷ μακαρίτου ἕκαστος ὤφειλεν. μεταξύ δέ τῶν τοιούτων ὀφειλετῶν, / εἷς ἦν καί ὁ αὐτάδελφος τῆς συζύγου τοῦ μακαρίτου, κύρ δημήτριος ὁ παυλήδης, οὔτινος τό πρὸς τόν μακαρίτην χρέος, / ἦν καί πολύ περισσότερον τῶν ἄλλων ὀφειλετῶν. αὐτός λοιπόν κείμενος εἰς εἰρκτήν, καί ὠσημέρει παραβιαζόμε- νοι ὑπὸ τοῦ μοπασίρη, καί στενοχωρούμενοι, ἔστειλε πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τῆς φυλακῆς ὅλους τοὺς οἰκείους αὐτῷ, καί φίλους, ἐκλιπαρῶν ἡμᾶς θερμῶς, ἵνα μεσιτεύσωμεν εἰς τόν μοπασίρη, ὅπως ἐκβάλῃ αὐτόν τῆς εἰρκτῆς, διὰ νά φροντίσῃ τήν διόρθω- σιν / τοῦ χρέους του. διότι τί διόρθωσις ἐμποροῦσε νά γένη, ἐκείνου κατακλείστου ὄντος εἰς φυλακὴν; ὃ καί ἐγένετο. καί ἡμεῖς /

(σ. 178) μεσιτεύσαντες ἐξάγομεν τῆς εἰρκτῆς ἐπ' αὐτό τοῦτο, ἵνα φροντίσῃ δηλονότι πρὸς τό χρέος του ὁ ἐξελθὼν δέ καί συλογιζόμενος τό πρᾶ-/ κτέον, καί στοχασάμενος ὅτι διὰ μετρητῶν ἦν ἀδύνατον νά ἀπαντίσῃ τήν χρεωστούμενην πο- σότητα, ἀλλ' οὔτε ἐκ δανείων ἀπο- / φάσισε νά πωλήσῃ ἴδια του ὑποστατικά, δύο ἀπὸ τὰ ἔδικά του τζιφτιλίκια. δυό καί μιᾷ νυκτί, ἰδοὺ ἡ εὐγενεία του, καί ὁ πενθε- ρός / αὐτοῦ τζικκίνης ὁ κυριάκου, καί ἐκ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, καί φίλων ἱκανοὶ τῶν σημαντικῶν λευκοσιατῶν, παραγίνονται πρὸς ἡμᾶς, / καί μετὰ θερμῶν δα- κρύων ἤρξαντο ἐκλιπαρὸν ἡμᾶς, καί μετ' ἐπιμόνου δεήσεως ἡμῶν δεῖσθαι ὅπως δι- ορθώσωμεν τήν ὑπόθεσιν, / ταύτην. ἡμεῖς δέ, ἀλλὰ πῶς, ἔφημεν, ἀνάργυροι διατε- λοῦντες; τέλος ἐπρότεινεν ἡμῖν ἵνα ἀπεμπωλήσῃ πρὸς ἡμᾶς τὰ / εἰρημένα δίο του τζιφτιλίκια. τό μὲν, κατὰ τήν ἐπαρχίαν τῆς κυθραίας εὕρισκόμενον, καί καλούμε- νον τῆς τύμβου, τό δέ κατὰ / τήν ἐπαρχίαν τῆς λεμεσοῦ καί καλούμενον φασοῦρι. ἡμεῖς δέ ἀναλογισάμενοι ἄποροι καί ἀμήχανον τήν καταβολήν, τῆς τιμῆς / τῶν εἰ- ρημένων δύο τζιφτιλικί(ων), ἀπεσεισάμεθα διὰ μιᾶς μίαν τοιαύτην πρότασιν, ἥτοις ἐμελλε νά ἐκβάλῃ ἡμᾶς εἰς ἔργον / καί ἀγῶνας. αὐτοὶ δέ μᾶλλον ἐπέκειντο ποτνιου- ντες, δυσωποῦντες, ἐκλιπαροῦντες, ἵνα ἡμεῖς ἀγοράσωμεν αὐτά, προτεί- / νοντες, καί ἀντικρυς ἐναντιο προβληματοῦντες ὅτι ἂν ἡμεῖς ἀποφύγωμεν τήν ἀγοράν τού- των τῶν ὑποστατικῶν, εἶναι ἀναγκα- / σμένοι διὰ τήν κατεπείγουσαν αὐτοὺς χρεί- αν νά τὰ πωλήσωσιν εἰς ἑτερογενεῖς, οἵτινες νά τὰ ἀγοράσωσι παρὰ τιμὴν, καί / τό κρῖμα τῆς ζημίας αὐτῶν νά κρέμαται εἰς τόν τράχηλόν μας καί ἄλλα μυρία δυσω- πητικά δικαιολογήματα. τέως, / ἰδόντες ἡμεῖς τό ἀμετάθετον τῆς γνώμης αὐτῶν, κράξαντες ἀμέσως τόν εἰρημένον κύρ παυλίδην δημήτριον εἶπομεν αὐτῷ. / ἀπεφά- σισας λοιπόν νά πωλήσῃς τὰ δύο σου τζιφτιλίκια; δέν δύνασαι ἄλλως νά ἀπαντή- σῃς τό χρέος σου; οὐδαμῶς μηχανῇ, ἀπεκρίθη. ἡμεῖς αὖθις, πρόσεχε ὁμῶς καλά, μή-

ποτε μεταμεληθης ἐπ' εσχάτων, καθότι ἂφ' οὗ πωληθῶσιν εἶναι καλὰ πωλη- / μένα,
 καί καλὰ ἡγορασμένα. ὁ δέ, μεθ' ὅσης μου εἶπε, τῆς εὐχαριστήσεως καί θελήσεως
 ἀπεμπολῶ τῇ μακαριότητίσας αὐτά / τά δύο μου τζιφτιλίκια. ἡμεῖς εἴπομεν αὐτῷ
 πόσα θέλεις ὑπέρ τῆς τιμῆς τῶν δύο αὐτῶν; ἀπεκρίθη δεκαῆξ χιλιάδας / γρόσια.
 ἡμεῖς ἐδέθημεν αὐτά, ἀντέφημεν, διά δεκαῆξ χιλιάδ(ας) γρό(σια) οὕτω λοιπόν ἐση-
 κόθημεν, καί εἰσήλθομεν εἰς τοῦ ἡγεμόνος, / καί τοῦ βασιλικοῦ μοπασίρη, καί ἐδέ-
 χθημεν ἐπάνω εἰς τό χρέος τοῦ ῥηθέντος κύρ δημητρίου παυλίδη, γρόσια χιλιάδας
 δεκαῆξ. / ἐλθόντων δέ ἡμῶν εἰς τό κονάκιμας ἰδοῦ ἡ εὐγενία του παρῶρησιάζεται αὐ-
 θις ἔμπροσθεν μας, μετά τῶν διαληφθέντων / συγγενῶν του, καί πρῶτος ὁ πενθε-
 ρός αὐτοῦ σιόρ τζικίνης, ὥσπερ τροποντινά μεσίτης, ποτνιώμενος καί θερμῶς δεό-
 μενοι ἡμ(ῶν) / ὅπως ἀφαιρέσωμεν ἐκ τῆς συμφωνίας τό κατά τήν λεμεσόν τζιφτιλί-
 κιον, καί ἀφήσωμεν αὐτό τῷ κυρίῳ δημητρίῳ πρὸς μικράν κυβέρνησιν του, μόνον
 δέ κατά τήν κυθραίαν νά παραδώσῃ ἡμῖν διά σενετίων καί μαρτύρων διά τῆς αὐτῆς
 τιμῆς, / ἥτοι διά γροσίων δεκαῆξ χιλιάδων. ἡμεῖς, ἰδόντες ἐνταυτῷ ἓνα τοιοῦτο πα-
 ραστράπημα, καί μίαν τοιαύτην παραχορδήν, / ἐσυγχύσθημεν οὐ τά τυχόντα, ἀδη-
 μονήσαντες ἐν λόγῳ, ὅτι εὐθύς εἶπε, καί ἀντεῖπε, καί τῇ ἰδίᾳ ἀποφάσει δέν ἔμεινε,
 καί / εὐλογοφανῇ προφάσει ἔπρεπε νά παρειτιθῶμεν. ἀλλ' αὐτός τε, οἱ τε ἴδιοι αὐ-
 τοῦ συγγενεῖ, ἐμμένοντες πολλαῖς δήσεσι, / καί θερμῶς ἐκλιπαροῦντες, ἔπειθον
 ἡμᾶς εἰς τό νά δεχθῶμεν μόνον αὐτό τό κατά τήν κυθραίαν τῆς τύμβου τζιφτιλί-
 κιον, / διά γρόσια δεκαῆξ χιλιάδας. ἡμεῖς λοιπόν λογησάμενοι ὅτι εἰς ἡμᾶς μέν ἀνα-
 ντιρῶτῳ λόγῳ ἐγένετο ζημία, εἰς δέ τόν / πωλοῦντα κύρ παυλίδην δημήτριον, ὄφε-
 λος, καί στοχασαμένοι προσέτι ὅτι τό καλόν οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ καλόν κατά τόν εἰ-
 πόν- / τα, ἐπειδή φθάσαντες ὑπεσχέθημεν αὐτοῖς τήν τοιαύτην προστασίαν, καίτοι
 οὔσαν ὑπέρ δύναμήν μας. ἐπείσθημεν δεξά- / μενοι τό τζιφτιλίκιον τῆς τύμβου, διά
 γρόσια χιλιάδας δεκαῆξ. ὁ καί ἐπώλησεν εἰς ἡμᾶς, καί ἐλάβομεν παρα τοῦ ῥηθέν- /
 τος δημητρί(ου) παυλίδου τά τῆς πωλήσεως ἐμμάρτυρα ἀποδεικτικά, τούρκικα καί
 ῥωμαϊκά. Ὅθεν οἱ νόμοι τῶν / ἔθνικῶν, ἐπειδή ἀποτόμως διορίζουσιν, ἀνθρώπου
 τινός ἀποθανόντος, καί τέκνα μή καταλιπόντος τα εὐρισκόμενα αὐτῷ χω- / ράφια
 νά κυριεύονται ὑπὸ τῆς ἐξουσίας αὐτῶν, τούτου χάριν ἐπενόησαμεν τήν οἰκονο-
 μίαν ταύτην, καί ἐγένετο ἡ πώλησις καί / ἡ παράδοσις τοῦ τζιφτιλικίου τούτου πα-
 ρά τοῦ πωλητοῦ κύρ δημητρί(ου), εἰς τοὺς εὐγενεστάτους κύρ χ(ατζη)γιαννάκην λι-
 πέρτιν, κύρ χ(ατζη)νικό- / λαον ζωγράφου καί κύρ χ(ατζη) λογήν ἀντζουλου, ὡς
 ἔχοντας τέκνα. καί οὕτω κατεβάλομεν τά ἀργύρια ὁμοίως, καί ἀπεκατέστη / κτῆμα
 μέν ἡμέτερον ἀληθῶς, ἀναδεκτόν δέ οἰκονομικῶς τῶν διαληφθέντων τριῶν ὑποκει-
 μένων. αὐτό δέ τό τζιφτιλί- / κι ἐκ πόσων χωραφί(ων) συνίσταται, καί πόσων περι-
 βολι(ων), πόσα, καί ὅποια εἶδη ζώων ἔχει, τί καί τί περιέχει, τά πάντα λε- / πτομε-

ρῶς εὗρισκονται σημειωμένα ἐν τοῖς δυοῖ διαληφθεῖσι τῆς πωλήσεως ἀποδεικτι-
κοῖς, ὡς ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' / ἡμᾶς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς φαίνονται κα-
τεστρωμένα. Ἡμᾶς δέ ἐξ αὐτῆς τῆς βαλβίδος τοῦ βίου, αὐθ' ὡς τήν / τήν μετά-
νοϊαν ἡμῶν, καί εἶχομεν, καί φυλάξομεν ἄχρι βί(ου) τερμάτων, εἰς τό ἱερόν καί σε-
βάσιον μοναστήριον τῆς / ὑπεραγίας θεοτόκου, τό ἐπικεκλημένον τοῦ μαχαιρᾶ. ἡ
δέ φορὰ τῶν πραγμάτων, ἐπειδή ἐπλεξεν ἡμᾶς εἰς τήν τύρ- / βην τοῦ κόσμου, τήν
διοίκησιν δηλαδή τῶν πολιτικῶν, ἐν οἷς συμφυρόμενοι, ἀνάρπαστοι αἵφυστε γεγο-
νότες, εἰς καί ἀνάξιοι, / προεβηβάσθημεν εἰς τόν ἀγιώτατον καί ἀποστολικόν θρό-
νον τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, τήν νέας Ἰουστινιανῆς καί / πάσης κύπρου, καί
διά τοῦτο συνέβη ἡμᾶς, σωματικῶς μέν, ἀπομακρυνθῆναι τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν μοναστη-
ρί(ου), πνευμα- / τικῶς δέ ὡς ἄνωθεν εἶπομεν. οὐδαμῶς. τούτου χάριν, ὡς χρέος
ἔχοντες ἀπαραίτητον εἰς ἐκείνην τήν ἱεράν /

(σ. 179) καί σταυροπήγιον, καί βασιλικήν μονήν, καθό πνευματικῶς ἐγεννή-
θημεν καί ἀνετράφημεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς, ἐκρίναμεν / δίκαιον, εὐλογοφανέ,
καί θεάρεστον, μετά προαιρέσεως αὐθορμήτου νά ἀφιερῶσωμεν αὐτό τό νεοκτιτον
τζίφτιλίκιον τῆς τύμ- / βου εἰς τό ῥηθέν Ἱερόν καί σεβάσιον μοναστήριον τοῦ
μαχαιρᾶ, εἰς ψυχικήν μέν σωτηρίαν ἡμῶν, καί εἰς μνημόσυνον τῶν / ἡμετέρων γονέ-
ων, εἰς ἀρρώγην δέ καί βοήθειαν τῶν πρὸς τό ζῆν τῶν ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ μονῇ ἀσκου-
μένων πατέρων.

/ Προσέτι εἰς τό ῥηθέν τῆς τύμβου τζίφτιλίκιον ἐπειδή ἐπροσθέσαμεν καί
ἕτερα νέα χωράφια ἕως πεντακόσαις / σκάλαις, καί μίαν νέαν αὐγολιάν, ἅτινα εὐ-
ρίσκονται εἰς τό χῶμα τοῦ ἀντικρυς τῆς τύμβου πραστείου, τά ὅποια / καί αὐτά οἰ-
κονομικῶς ἐκάμαμεν φεραέτι εἰς τόν χ(ατζη)λοῦζον χ(ατζη) κωνσταντίνου λευκο-
σιάτην, καθὰ ἀπαιτεῖ ὁ νόμος / τῶν τουρκῶν, τούτου καί αὐτά τά χωράφια μετά τῆς
αὐγολιάς αὐτῶν, ἐνοῦντες τῷ ῥηθέντι τῆς τύμβου / τζίφτιλικίῳ, προσαφιερούμεν
αὐτῇ ταύτῃ τῇ Ἱερᾷ καί Σεβασμίᾳ μονῇ τῆς κυρίας Μαχαιράδος. / ἀφ' οὗ δέ τό ῥη-
θέν τζίφτιλίκιον ἠγοράσαμεν, ἐξοδεύσαμεν ἐξ ιδίων μας οὐκ ὀλίγα, δηλαδή ἕως οὐ
νά καθαρῇσωμεν τό / νερόν του, νά τό ἀνακαινίσωμεν καθ' ὅλα, καί νά τό φέρωμεν
εἰς τόν πρέποντα καλλωπισμόν, ποιήσαντες ἐν αὐτῷ / ὅσα χρειώδη. ὥστε μή δυνη-
θέντες ἐξ ιδίων μας νά καταβάλλωμεν καί ὅλην τήν ποσότητα τῆς ἀγορᾶς αὐτοῦ,
τας / δεκαέξ χιλιάδας, ἐπωλήσαμεν τῆς αὐτῆς μονῆς μερικά παλαιά κτήματα, καί
οἶον εἰπεῖν ἀνωφελῆ ὡς σποράδην / εὗρισκόμενα τῇδε κᾶκεῖσε, εἰς χρυσοχοῦν, λέγω
οὐρῶν, ὁδοῦν, φαρμακᾶ, ἅτινα ἦσαν, παξέδες, ἐλαιῶνες, / ἀμπελῶνες, χωράφια. καί
λαβόντες ἐξ αὐτῶν μέρος ἀπεσώσαμεν τὰς δεκαέξι χιλιάδας, καί κατεβάλομεν /
ὑπέρ τῆς τιμῆς τοῦ ῥηθέντος τζίφτιλικίου. τῆς ὑποθέσεως ταύτης λοιπόν οὕτω δια-
τρεξάσης ὡς λεπτομερῶς / ἐξιστορήσαμεν, ἵνα μή λογίζονται οἱ μεταγενέστεροι

ἡμῶν, ἡμέτερον τό ῥηθέν τοῦτο τζιφτιλίκιον, ἀποφαινό- / μενοι ὁμολογοῦμεν καί
 διαμαρτυρόμεθα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὅτι αὐτό τό τζιφτιλίκιον τῆς τύμ-
 βου ὡς / εὗρίσκεται ὁλόκληρον, μετά καί τῆς ῥηθείσης προσθήκης [[ἐν αὐτῷ]],
 τῶντε χωραφίων, καί τῆς αὐγολιᾶς, ὑπάρ- / χει ἴδιον κτῆμα εἰς τό ἔξης καί ἀφιέ-
 ρωμα τῆς Ἱερᾶς τε σεβασμίας, καί βασιλικῆς μονῆς Μαχαιρᾶδος. / καί [[διὰ τοῦτο]]
 μηδεὶς ἐχέτω ἐξουσίαν ἄνευ ἀδείας τοῦ Ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου νά προσεγγίσῃ
 εἰς αὐτό, ὡς εἰς / Ἱερὸν περιβόλον, εἴτε κληρικός, εἴτε τρόπῳ δυναστικῷ, ἢ ἀρπα-
 κτικῷ, ἀπλώσει ἱερόσυλον χεῖρα, καί τολμῇ- / ση κυριεύσει [[ἐξ]] αὐτοῦ τοῦ μονα-
 στηριακοῦ κτήματος, ἢ καί μικρόν τι μέρος αὐτοῦ νοσφίσθαισα; καί ἀρπάσει, καί
 τό / ἱερὸν μοναστήριον ζημιώσει, ὁ τοιοῦτος ἐχέτω ἀντίδικον τῆς ἰδίας αὐτοῦ
 ψυχῆς, αὐτὴν τὴν παναγίαν καί ὁμοού- / σιον, καί ἀδιαίρετον τριάδα, τὸν ἕνα καί
 μόνον θεόν, καί αὐτὴν τὴν παναγίαν καί ἀεοπάρθενον θεοτόκον, ἀντίπαλον, ψυχῇ
 τε καί σώματι. ἔστω ἀφορισμένος παρὰ πατρός, υἱοῦ, καί ἁγίου πνεύματος. στένων
 καί τρέμων / ὡς ἄλλος κἀν εἰς ἐπὶ τῆς γῆς. κληρονόμεις τὴν λέπραν τοῦ γιάζῃ, καί
 τὴν ἀγχόνην τοῦ προδότου Ἰούδα. / μετά δέ θάνατον, μενέτω ἄλυτος, καί τυμπα-
 νιαῖος. ὁ σίδηρος καί αἱ πέτραι λυθήσονται, αὐτός δέ οὐδαμῶς. / ἐχέτω δέ καί τὰ
 ἀράς τῶν ἐν ταῖς ἑπτὰ συνόδοις διαπρεψάντων θεοφόρων πατέρων, καί πάντων
 τῶν ἁγίων / τῶν ἀπ' αἰῶνος θεῷ εὐαρεστησάντων. ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς
 ἔργοις αὐτοῦ, καί προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοι εἰς τὸν / αἰῶνα. Διὰ δέ ἡ κάποια ἐνδεχόμενα
 ὁποῦ προΐόντος τοῦ καιροῦ, ἡμᾶς ὑποπτευόμεθα, τοὺς διαληφθέντας ἀναδόχους,
 ἐφ' οἷς κατ' οἰκονομίαν, ὡς ἔφημεν, ἐγένετο ἡ πώλησις, καί ἡ παράδοσις, ἀποκαθι-
 στῶμεν ἐπι- / τρόπους τοῦ αὐτοῦ τζιφτιλικίου, ὥστε ἐν φόβῳ θεοῦ, καί δικαιοσύνῃ
 προστατεύουν καί ὑπερασπίζεσθαι παντὶ σθένει / αὐτό τό ἱερὸν τζιφτιλίκιον, περι-
 θάλποντες, καί προσέχοντες αὐτό ὡς ἴδιον καί ὑπὲρ ἴδιον κτῆμα, ἀντιβαῖνον- / τες
 παντοῖα ἐπιβουλῇ, καί σκευωρίᾳ, οἷα τις ἤθελε μελετηθῇ κατ' αὐτοῦ. τὸν αὐτόν δέ
 τρόπον διορίζομεν καί / τὰ τέκνα τῶν αὐτῶν ἐπιτρόπων, κατὰ διαδοχὴν δηλονότι
 ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἵνα ἐξακολουθῶσι τὴν τε / ἐπιτοπὴν καί ὑπεράσπισιν τοῦ
 Ἱεροῦ τούτου ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τούτου ἀφιερώματος, καί μέχρις αἵματος, ἃν
 ἤθελε τό καλέσῃ ἡ χρεία. / διὰ δέ τὸν μισθὸν τῆς ἐν φόβῳ θεοῦ ἐπιτροπῆς, καί ἀδό-
 λου ὑπερασπίσεως τῶν ῥηθέντων ἐπιτρόπων, διορίζομεν τοὺς

(σ. 180) / ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ καί σεβασμίᾳ μονῇ ἀσκουμένους πατέρας ἵνα μνη-
 μονεύωσιν ἀκαταπαύστως τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς / τελεταῖς, καί
 ἐν ταῖς γινομέναις συνάξεσι τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου, εἰς ἁφῆσιν τῶν ἁμαρτιῶν
 αὐτῶν, καί εἰς μνημόσυνον τῶν ἰδίων γονέ(ων)/ οὓς καί ἡμεῖς ἔχομεν συγκεχωρη-
 μένους, καί εὐλογημένους, παρὰ πατρός, υἱοῦ, καί ἁγίου πνεύματος, καί ἡ γενεά
 αὐτῶν εἰς πλατυνομένους / καί αὐξανομένους ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἐν τῇ κατ' ἡμῖν;

εὐημερία. πᾶν ἔργον αὐτῶν εἰς εὐλογημένον, καὶ πᾶσα πορεία / αὐτῶν ἐπὶ τό
κρεῖττον εὐοδωθείν. ἀρθήτω ἐκ τῆς οἰκίας αὐτῶν πόνος καὶ πικρία, καὶ εὐλογημέ-
ναι εἴησαν πᾶσαι αἱ ἡμέραι τῆς / ζωῆς αὐτῶν, καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν ὑπερεκτανθεῖν ἄχρη-
γῆρας λιπαροῦτε καὶ παναδαίμονος. - αὐγ: -

/ ἐξεδόθη κατὰ τό χιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν τρισκαιδέκαστον σωτήριον
ἔτος, καὶ κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς / ἀγιωτάτης ἀρχιεπι-
σκοπῆς εἰς ἔνδειξιν τῶν εἰρημένων καὶ; ἀσφάλειαν : -

ὁ Κύπρου Κύπριανός Βεβαιοὶ Καὶ Ἀποφαίνεται

(σ. 181) Οἱ τῷ καθ' ἡμᾶς ἱερῷ καὶ ἀποστολικῷ θρόνῳ τῆς ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς κανονικῶς ὑποκείμενοι, Πα-/νιερώτατοι μητροπολῖται, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καὶ συλλειτουργοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος, / εὐγενέστατε δραγομάνε τῆς καθ' ἡμᾶς νήσου Κύπρου, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, καὶ ἅπας ὁ σύλλογος τοῦ εὐαγοῦς / κλήρου τῆς θεοφρουρήτου πόλεως λευκοσίας, εὐγενέστατοι ἄρχοντες, χρησιμώτατοι προεστῶτες, καὶ κοτζαμπάσηδες, / καὶ οἱ δημόσιοι γραμματικοὶ οἱ περὶ τὴν βασιλικὴν φορολογίαν ἐνασχολούμενοι, καὶ τῷ καραταιοτάτῳ ἡμῶν ἀνακτι δουλεύοντες εὐλογημένοι χριστιανοί, τέκνα ἐν κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα / τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἰς ὑμῶν ἅπασιν, εἰρήνη τε καὶ ἔλεος παρὰ θεοῦ κυρίου παντοκράτορος, / παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Ἀποθνήσκουσιν ἀληθῶς καὶ πόλεις, / ὧ ἄνδρες, καθὼς ἔλεγεν ἓνας τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, καὶ πολλὰ ὁ πανδαμάτωρ χρόνος διαφθείρας, / καὶ δίκην ῥεύματος παρασύρας εἰς παντελεῖ ἀφανισμόν παρέδωκε. καὶ οὐ μόνον πόλεις ὀνομαστὶ, καὶ χώρας περιφήμους, ἀφανεῖν τε καὶ ἐξιτήλους ἀποκατέστησεν, ἀλλὰ καὶ ἱερὰ καταγῶγια καὶ μοναστήρια, / τῇ χρονίῳ παρατάσει παρατείνας, καὶ τῷ ἀκατασχέτῳ ῥεύματι ἐπὶ πολὺ καταβιβάσας, ἐρείπια πεποίη-/ ηκε, καὶ κατιδάφησεν εἰς τοσοῦτον, ὥστε καὶ μόλις ὁρᾶσθαι τούτων ἀμυδρὰ ἵχνη καὶ λείψανα. τοιοῦτο τι πέ-/ πονθε καὶ τὸ σταυροπηγιακὸν ἱερόν μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς ἐπικεκλημένης μαχαίρᾶδος / ὡς εἶναι γνωστὸν πᾶσιν ὑμῖν. καὶ τοῦτο δηλονότι, ὑπὸ τε τοῦ πανδαματορος τούτου χρόνου πιεζόμενον, καὶ τῶν καιρικῶν ἀνωμαλιῶν, καὶ ἔτι ὑπὸ καταδυναστειῶν τῶν ἐξωτερικῶν, κινδυνεύσει παραδοθῆναι / (φεῦ) τελείῳ ἀφανισμῷ. Ὁ αἰοίδημος αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος, μανουήλ ὁ κομνηνὸς ὁ πορφυρογέ-/ ννητος, ὁ πρῶτος κτήτωρ καὶ ὑπερασπιστὴς τοῦ Ἱεροῦ σταυροπηγι(ου) τούτου, ἐξέδωκεν Ἱερόν προσκυνητὸν / ὄρισμόν, καὶ χρυσόβουλλον, καὶ παρέδωκεν αὐτὸν τῷ ἐν τῷ ὄρει τούτῳ τοῦ μαχαίρᾶ ἀσκουμένῳ μοναχῷ Ἰγνα-/ τίῳ, καὶ τῷ συνασκητῇ αὐτοῦ προκοπίῳ, εἰς τὰ ὅποια χρυσόβουλλα ἐπιτάξας ὁ βασιλεὺς ἀνεγερθῆναι τὴν / μινὴν, καὶ παρασήμοις αὐτὴν βασιλικοῖς ἐκ πρώτῃ ἀφειτηρίας τετίμηκε τοῖς ἐξῆς. δηλαδή τὸ περίξ / τῆς μονῆς ὄρος δωρεάν ἐχαρίσατο τῇ μονῇ. καὶ πεντήκοντα τρικέφαλα νομίσματα φησι κατ' ἔτος / ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γαζοφυλακίου; τοῖς ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ ἀσκουμένοις πατρᾷσιν ἐθέσπισεν ἀποστέλλεσθαι. / καὶ παντός προσώπου τὴν μονὴν ἐλευθέραν πεποίηκεν, καὶ αὐτὸν τὸν κατὰ καιρὸν ἀρχιερεᾶ διεκώ-/ λυσε τοῦ μή ἔχουν τινὰ ἐξουσίαν κατὰ τῆς μονῆς, εἰ μή μόνην τὴν ἀναφορὰν, εἴτουν εἰς τὸ ἀπερχε-/ σθαι μόνον κατ' ἔτος καὶ ἱεουργεῖν, καὶ τὴν κατὰ καιρὸν τοῦ ἡγουμένου προχείρησιν τῶν μοναχῶν τούτον / πρῶτον ἐκλεγομένων καὶ ψηφιζομένων. οὕτω

διαλαμνάνει ἡ τῆς Ἱερᾶς ταύτης μονῆς διάταξις ἡ τυ- / πικῇ, τὴν ὁποίαν συνέταξεν ὁ μοναχὸς νεῖλος, ὁ μετ' οὐ πολὺ διαδεξάμενος τὸν ἰγνάτιον, / καὶ ἡγουμενεύσας ἐν τ(ῇ) μονῇ. μετὰ πρὸς κύριον ἐκδημίαν τοῦ αἰοδήμου βασιλέα τοῦ κομνηνοῦ, / ἀποσταλέντες ἀδελφοί εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων, παρὰ τε τοῦ ἡγουμενεύοντος νεύλου, καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων, / πρὸς

(σ. 182) τὸν εὐσεβῆ αὐτοκράτορα, Κύριον Ἰσαάκιον τὸν ἄγγελον, ἐπεκύρωσαν διὰ νέων χρυσοβούλλων καὶ τῆς / αὐτοῦ βασιλείας τὰ τῇ μονῇ δοθέντα ὑπὸ τοῦ κομνηνοῦ χρυσόβουλλα. ὅστις καὶ αὐτὸς ὁ ῥηθεὶς βασιλεύς, / πρὸς τὸ ἐπικυρῶσαι ταῦτα, καὶ κῆπον τῇ μονῇ ἐχαρίσατο φησὶν ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν λευκοσίαν βασιλικῶν, / καὶ ἐκκοπὴν νομισμάτων ὑπερπύρων δώδεκα. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ φιλόχρηστος ἀντοκράτωρ κύριος Ἀλέξιος / ὁ ἄγγελος, ζήλω τῶν προκατόχων αὐτοῦ βασιλέων διαφιλοτιμηθεὶς, παντελῆ καὶ οὗτος ἀτέλειαν, καὶ ἐλευθερι (:) ἐθέσπισε τοῖς • ὑποστατικοῖς τε καὶ κτίμασι τῆς μονῆς. δηλαδή μῆτε εἰς ἀμπελῶνας νὰ πληρῶνεται / κανέναν δόσιμον εἰς τινά, κατὰ τοὺς λοιπούς, μῆτε εἰς χωράφια, μῆτε εἰς ἀγρούς, καὶ παξέδες. ἔτι / δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ αὐτοῦ βασιλεία, καὶ παροίκους, ἥτοι σκλάβους εἰκοσιτέσσαρας ἐχαρίσατο τῇ μονῇ εἰς τὸ νὰ ἐξαρκῶσιν εἰς τὰς ἀναγκαίας χρεῖας τῶν ἀδελφῶν. καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου, εἰς αὔξησιν ἐχώ- / ρει τὰ τῆς μονῆς, στερεομένη καὶ πλατυνομένη ἐν κτήμασι τε καὶ ἀναθήμασι, καὶ χαρίσμασι βασιλικοῖς, / τῇ δυνάμει τῆς δεξιᾶς τοῦ υψίστου, καὶ τῇ εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι τῆς ἀπόρω; αὐτὸν τεκούσης πανάγνου καὶ θεο- / μήτορος. καὶ οὐ μόνον ἐν τούτοις ἑώρας εὐρόυντα; καὶ πλατυνόμενα τὰ τῆς μονῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ τυραν- / νικῇ δουλίᾳ τῆς βαρβαρικῆς χειρὸς, καὶ τοι τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὸ χεῖρον τρεχόντων, πάλιν τὰ τῆς μονῆς / καλῶς διευθύνετο εὐοδούμενα εἰς τὸ κρεῖττον, μέχρι καὶ τοῦ αἰοδήμου ἐκείνου ἀξιεπαίνου ἀνδρὸς καθηγουμένου / κύρ παρθενίου τὰ πηδάλια τῆς μονῆς διαδεξάμενου, καὶ διακοστροφοῦντος, περίπου τὸ χιλιστὸν ἑπτακοσιοστὸν πεντηκοσιοστὸν σωτήριον ἔτος. ὅστις ἐν ᾧ ἐξέρχετο εἰς τινα ὑπηρεσίαν τῆς μονῆς φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς ἀδελφούς, ἔβλε- / πες ὡσάν μίαν ἐκστράτευσιν ἐκστρατεύουσαν, καὶ ἓνα ὁλόκληρον στρατόν, ἔχων ὑπὲρ τοὺς διακοσίους μοναχοὺς, ἀκολου- / θοῦντας αὐτῷ. ἀλλὰ φεῦ. ὁ ζυγὸς τῆς βαρβαρικῆς τυραννίδος,

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΓΕΝΙΚΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ

A/A	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ
1	1001 - ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΟΙ ΜΙΣΘΟΙ
2	1002 - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΚΟΙΝΟΥ
3	1003 - ΤΑΜΕΙΟ
4	1004 - ΜΙΣΘΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ
5	1005 - ΤΟΚΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ - ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ
6	1006 - ΤΟΚΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ - ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ
7	1007 - ΤΟΚΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ - ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ
8	1008 - ΤΟΚΟΙ ΠΛΗΡΩΤΕΟΙ - ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ
9	1009 - ΤΟΚΟΙ ΠΛΗΡΩΤΕΟΙ - ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ
10	1010 - ΤΟΚΟΙ ΠΛΗΡΩΤΕΟΙ - ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ
11	1011 - ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ
12	1012 - ΤΕΛΗ ΠΛΗΡΩΤΕΑ - ΠΟΥΓΙΟΥΡΔΙ
13	1013 - ΤΕΛΗ ΠΛΗΡΩΤΕΑ - ΑΒΑΪΤΗ ΗΓΕΜΟΝΑ
14	1014 - ΜΙΣΘΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥ (ΔΟΥΛΟΥ)
15	1015 - ΜΙΣΘΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ
16	1016 - ΕΚΠΟΙΗΣΕΙΣ
17	1017 - ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ - ΧΡΙΣΤΟΦΑΚΗΣ ΧΑΤΖΗΠΑΥΛΗΣ
18	1018 - ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΕΣ - ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ
19	1019 - ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΕΣ
20	1020 - ΤΑΜΕΙΟ - ΞΕΝΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ
21	1021 - ΠΡΟΣΩΡΙΝΕΣ ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ
22	1022 - ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΕΣ
23	1023 - ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ
24	1024 - ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΕΣ
25	1025 - ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ
26	1026 - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΓΑΛΙΟΥΝΤΖΙΟΥ ΠΕΔΕΛΙΓΕΣΙ
27	1027 - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΔΕΡΟΥΧΤΕ ΠΑΡΑΣΙ
28	1028 - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΜΙΡΙ
29	1029 - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΣΑΛΚΙΝΙΑ
30	1030 - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΣΥΚΑ
31	1031 - ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΛΗΡΩΤΕΑ ΕΙΣΠΡΑΞΗΣ ΦΟΡΩΝ
32	1032 - ΑΛΛΟΙ ΦΟΡΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ
33	1033 - ΤΟΚΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ
34	1034 - ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΧΟΡΗΓΟΥΜΕΝΕΣ
35	1035 - ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΧΟΡΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
36	1036 - ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΧΟΡΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ
37	1037 - ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΧΟΡΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΕΠΙΒΑΛΛΟΜΕΝΕΣ ΓΙΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ
38	1038 - ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΥΝΑΛΛΑΓΗΣ ΞΕΝΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ
39	1039 - ΖΗΜΙΑ ΣΙΤΑΡΙΟΥ
40	1040 - ΖΗΜΙΑ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΜΟΡΦΟΥ
41	1041 - ΖΗΜΙΑ ΞΥΝΙΣΜΕΝΟΥ ΚΡΑΣΙΟΥ
42	1042 - ΠΡΟΝΟΙΑ ΓΙΑ ΕΠΙΣΦΑΛΕΙΣ ΧΡΕΩΣΤΕΣ
43	1043 - ΖΗΜΙΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
44	1044 - ΖΗΜΙΑ ΑΠΟ ΜΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
45	1045 - ΖΗΜΙΑ ΠΡΑΜΑΤΕΙΑΣ
46	1046 - ΕΣΟΔΑ - ΡΑΠΤΙΚΑ
47	1047 - ΕΣΟΔΑ - ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
48	1048 - ΕΣΟΔΑ ΑΛΟΓΟΥ
49	1049 - ΕΣΟΔΑ ΧΡΥΣΟΧΟΪΑΣ ΑΡΓΥΡΟΧΟΪΑΣ
50	1050 - ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΠΑΪΡΑΜΛΙΚΙΑ
51	1051 - ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
52	1052 - ΕΣΟΔΑ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
53	1053 - ΕΞΟΔΑ ΣΠΙΤΙΟΥ Γ.Μ.
54	1054 - ΕΞΟΔΑ ΧΙΣΜΕΤΙ
55	1055 - ΕΞΟΔΑ ΝΑΥΛΟΥ ΝΕΥΓΩΝ
56	1056 - ΕΞΟΔΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΧΑΡΟΥΠΙΩΝ
57	1057 - ΕΞΟΔΑ - ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΓΕΝΙΚΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ

Α/Α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ
58	1058 - ΕΞΟΔΑ - ΕΝΟΙΚΙΟ ΑΠΟΘΗΚΗΣ (ΜΑΓΑΖΙΟΥ)- ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ
59	1059 - ΕΞΟΔΑ - ΔΩΡΑ
60	1060 - ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙ
61	1061 - ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ (ΑΝΤΖΙΟ) ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΑ
62	1062 - ΤΟΚΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ ΧΡΕΩΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ
63	1063 - ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ - ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ
64	1064 - ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ (ΑΝΤΖΙΟ) ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ ΠΛΗΡΩΤΕΑ
65	1065 - ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ - ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ
66	1066 - ΖΗΜΙΑ ΑΠΟ ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ
67	1067 - ΕΞΟΔΟ ΙΛΤΙΖΑΜΙΟΥ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΜΟΡΦΟΥ
68	1068 - ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΑΓΟΡΩΝ
69	1069 - ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΖΕΝΤΖΗΡΙΓΕ
70	1070 - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΚΟΙΝΟΥ - ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ
71	1071 - ΟΙΚΙΑ Γ.Μ.
72	1072 - ΑΓΟΡΕΣ ΕΠΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙ
73	1073 - ΑΓΟΡΕΣ ΤΟΙΣ ΜΕΤΡΗΤΟΙΣ
74	1074 - ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΤΟΙΣ ΜΕΤΡΗΤΟΙΣ
75	1075 - ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΚΑΘ' ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΝ ΤΟΙΣ ΜΕΤΡΗΤΟΙΣ
76	1076 - ΑΓΟΡΕΣ ΚΑΘ' ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΝ ΤΟΙΣ ΜΕΤΡΗΤΟΙΣ
77	1077 - ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ - ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
78	1078 - ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ - ΚΕΡΔΟΖΗΜΙΕΣ
79	1079 - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΓΕΩΡΓΑΚΗ ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΙΔΗ
80	1080 - ΠΙΣΤΩΤΕΣ ΝΟ. 2
81	1081 - SUSPENSE B/S
82	1082 - SUSPENSE P&L
83	1083 - ΧΡΕΩΣΤΕΣ / ΠΙΣΤΩΤΕΣ
84	1084 - ΖΗΜΙΑ ΑΠΟ ΤΑΜΒΑΚΟ
85	1085 - ΖΗΜΙΑ ΑΠΟ ΠΩΛΗΣΗ ΝΕΥΓΩΝ
86	1086 - ΤΕΛΗ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΑ - ΠΟΥΓΙΟΥΡΔΙ
87	1087 - ΤΕΛΗ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΑ - ΑΒΑΪΤΙ ΗΓΕΜΟΝΑ
88	1088 - ΚΕΡΔΟΣ ΑΠΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΡΙΖΟΚΑΡΠΑΣΟΥ
89	1089 - ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΠΤΩΣΗ ΛΟΓΩ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΣΥΚΩΝ

	1839	1838	1837	•	1836	1835	1834	1833	1832
Ροή μετρητών από εργασίες									
Κέρδος / (ζημία) ως ο λογαριασμός κερδοζημιών	-76	627	5.231	14.098	790	-7.797	5.612	119.657	
Αναπροσαρμογή για									
Κέρδος από πώληση στοιχείου παγίου ενεργητικού				-11.999					
Κέρδος/ (ζημία) από πριν τις αλλαγές στο κεφάλαιο κίνησης:	-76	627	5.231	2.099	790	-7.797	5.612	119.657	
(Αύξηση) / μείωση αποθεμάτων			97	-97	3	1.984	19.882	-21.418	
(Αύξηση) / μείωση στους χρεώστες	3	-50	-208	3.436	446	3.835	45.380	-98.154	
(Αύξηση) / μείωση στο λογαριασμό κοινού						870		-8.500	
(Αύξηση) / μείωση στις καμβιάλες εισπρακτέες								45.000	
(Αύξηση) / μείωση στις ομολογίες εισπρακτέες									
(Αύξηση) / μείωση λογαριασμού ιδιοκτήτη (χρεωστικό)									
Αύξηση / (μείωση) πρόχειρου λογαριασμού Χριστοφάκη				-544			544		
Αύξηση / (μείωση) στους πιστωτές	-2.194	-3.734	-14.851	6.488	-3.533	-8.064	10.843	23.897	
Αύξηση / (μείωση) στους πιστωτές Νο. 2									
Αύξηση / (μείωση) στις καμβιάλες πληρωτέες									
Αύξηση / (μείωση) στις ομολογίες πληρωτέες									
Αύξηση / (μείωση) στις ομολογίες πληρωτέες - ξένο συνάλλαγμα									
Αύξηση / (μείωση) λογαριασμού ιδιοκτήτη (πιστωτικό υπόλοιπο)			6.000	6.000	3.000			-6.550	
Καθαρή ροή μετρητών από εργασίες	-2.267	-3.157	-3.732	17.382	706	-9.171	82.261	53.932	
Επενδυτικές Δραστηριότητες									
Πώληση στοιχείου παγίου ενεργητικού				12.000					
Αγορά στοιχείου παγίου ενεργητικού									
Ροή μετρητών για / από επενδυτικές δραστηριότητες				12.000					
Καθαρή αύξηση / μείωση σε μετρητά και ταυτόσημες αξίες	-2.267	-3.157	-3.732	29.382	706	-9.171	82.261	53.932	
Μετρητά και ταυτόσημες αξίες στην αρχή του έτους	197.871	201.028	204.759	175.377	174.671	183.842	101.582	47.650	
Μετρητά και ταυτόσημες αξίες στο τέλος του έτους	195.604	197.871	201.028	204.759	175.377	174.671	183.842	101.582	
Τα μετρητά και ταυτόσημες αξίες αποτελούνται από:									
Μετρητά- γρόσια	180.784	183.051	186.208	189.939	163.000	170.355	178.219	96.092	
Μετρητά- ξένα νομίσματα	14.820	14.820	14.820	14.820	12.377	4.316	5.623	5.490	
	195.604	197.871	201.028	204.759	175.377	174.671	183.842	101.582	

	1831	1830	1829	1828	1827	1826	1825	1824
Ροή μετρητών από εργασίες								
Κέρδος / (ζημιά) ως ο λογαριασμός κερδοζημιών	5.466	255	7	638	69	-372	683	4.804
Αναπροσαρμογή για								
Κέρδος από πώληση στοιχείου παγίου ενεργητικού								
Κέρδος/ (ζημιά) από πριν τις αλλαγές στο κεφάλαιο κίνησης:	5.466	255	7	638	69	-372	683	4.804
(Αύξηση) / μείωση αποθεμάτων	2.809	-3.470					47	-47
(Αύξηση) / μείωση στους χρεώστες	-2.136	-325	775	732	1.144	-1.418	-11.237	-3.574
(Αύξηση) / μείωση στο λογαριασμό κοινού								
(Αύξηση) / μείωση στις καμβιάλες εισπρακτές	-45.000							
(Αύξηση) / μείωση στις ομολογίες εισπρακτές								
(Αύξηση) / μείωση λογαριασμού ιδιοκτήτη (χρεωστικό)								
Αύξηση / (μείωση) πρόχειρου λογαριασμού Χριστοφάκη								
Αύξηση / (μείωση) στους πιστωτές	41.555	2.545	-5.276	-2.298	-178	-1.827	7.732	27.768
Αύξηση / (μείωση) στους πιστωτές Νο. 2								
Αύξηση / (μείωση) στις καμβιάλες πληρωτές								
Αύξηση / (μείωση) στις ομολογίες πληρωτές				-4.000	4.000			
Αύξηση / (μείωση) στις ομολογίες πληρωτές - ξένο συνάλλαγμα								
Αύξηση / (μείωση) στις ομολογίες πληρωτές (πιστωτικό υπόλοιπο)	6.625						10.317	
Καθαρή ροή μετρητών από εργασίες	9.318	-995	-4.495	-4.928	5.035	-3.617	7.543	28.951
Επενδυτικές Δραστηριότητες								
Πώληση στοιχείου παγίου ενεργητικού								
Αγορά στοιχείου παγίου ενεργητικού								
Ροή μετρητών για / από επενδυτικές δραστηριότητες								
Καθαρή αύξηση / μείωση σε μετρητά και ταυτόσημες αξίες	9.318	-995	-4.495	-4.928	5.035	-3.617	7.543	28.951
Μετρητά και ταυτόσημες αξίες στην αρχή του έτους	38.331	39.326	43.820	48.748	43.713	47.330	39.788	10.837
Μετρητά και ταυτόσημες αξίες στο τέλος του έτους	47.650	38.331	39.326	43.820	48.748	43.713	47.330	39.788
Τα μετρητά και ταυτόσημες αξίες αποτελούνται από:								
Μετρητά- γρόσια	47.585	38.331	39.202	43.696	48.624	43.589	47.206	39.664
Μετρητά- ξένα νομίσματα	65		124	124	124	124	124	124
	47.650	38.331	39.326	43.820	48.748	43.713	47.330	39.788

Ροή μετρητών από εργασίες	1823	1822	1821	1820	1819	1818	1817
Κέρδος / (ζημία) ως ο λογαριασμός κερδοζημιών	168	1.007	2.854	210	60	854	
Αναπροσαρμογή για							
Κέρδος από πώληση στοιχείου παγίου ενεργητικού							
Κέρδος/ (ζημία) από πριν τις αλλαγές στο κεφάλαιο κίνησης:	168	1.007	2.854	210	60	854	
(Αύξηση) / μείωση αποθεμάτων				-555			
(Αύξηση) / μείωση στους χρεώστες	-76.101	-1.454	-8.185	-356	2.130	-2.100	-351
(Αύξηση) / μείωση στο λογαριασμό κοινού							
(Αύξηση) / μείωση στις καμβιάλες εισπρακτέες							
(Αύξηση) / μείωση στις ομολογίες εισπρακτέες							
(Αύξηση) / μείωση λογαριασμού ιδιοκτήτη (χρεωστικό)							
Αύξηση / (μείωση) πρόχειρου λογαριασμού Χριστοφάκη							
Αύξηση / (μείωση) στους πιστωτές	8.745	6.976				1	
Αύξηση / (μείωση) στους πιστωτές Νο. 2	-4.473	-1.881	4.473			1.881	
Αύξηση / (μείωση) στις καμβιάλες πληρωτέες							
Αύξηση / (μείωση) στις ομολογίες πληρωτέες							
Αύξηση / (μείωση) στις ομολογίες πληρωτέες - ξένο συνάλλαγμα							
Αύξηση / (μείωση) λογαριασμού ιδιοκτήτη (πιστωτικό υπόλοιπο)	75.868			316			750
Καθαρή ροή μετρητών από εργασίες	4.206	4.648	-858	-385	2.190	636	399
Επενδυτικές Δραστηριότητες							
Πώληση στοιχείου πάγιου ενεργητικού							
Αγορά στοιχείου πάγιου ενεργητικού						-1	
Ροή μετρητών για / από επενδυτικές δραστηριότητες						-1	
Καθαρή αύξηση / μείωση σε μετρητά και ταυτόσημες αξίες	4.206	4.648	-858	-385	2.190	635	399
Μετρητά και ταυτόσημες αξίες στην αρχή του έτους	6.630	1.982	2.840	3.224	1.034	399	
Μετρητά και ταυτόσημες αξίες στο τέλος του έτους	10.837	6.630	1.982	2.840	3.224	1.034	399
Μετρητά και ταυτόσημες αξίες αποτελούνται από:							
Μετρητά- πρόσια	10.814	6.607	1.819	2.669	3.224	1.034	399
Μετρητά- ξένα νομίσματα	23	23	163	171			
	10.837	6.630	1.982	2.840	3.224	1.034	399

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8

Τα είδη των καταστίχων μιας εμπορικής επιχείρησης σύμφωνα με το διπλογραφικό σύστημα

Η παρακολούθηση των επιχειρήσεων¹ γινόταν με ιδιαίτερη σχολαστικότητα και επιμέλεια τηρώντας διάφορα κατάστιχα με ορισμένη σειρά όπως: το πρόχειρον, το Καθημερινό, το Μέγα, το Ταμείο και το κατάστιχο της Αποθήκης.

1. Τα ίσα γραφών και πολιτζών (κόπια) ή αντίγραφα επιστολών: Ο έμπορος αντέγραφε με χρονολογική σειρά τις επιστολές και τις συναλλαγματικές που απέστελλε ή εξέδιδε κατά καιρούς. Τηρούσε επίσης *μητρώο ομολογιών*² και *συναλλαγματικών*³ όπου τις κατέγραφε με χρονολογική σειρά με βάση την ημερομηνία αλλά κατέγραφε επίσης και τον τόκο⁴ που απέφεραν οι ομολογίες αυτές. Κατέγραφε επίσης την ημερομηνία της υποδοχής και της έκπτωσης της συναλλαγματικής καθώς και τον εκδότη και τον κομιστή τους.

2. Το πρόχειρον⁵ (στράτζα). Σε αυτό καταγράφονταν «περιστασιακά» «ασχέτως και ατέχνως», όλα τα είδη των πράξεων, ημερολογιακά και σε συντομία κατά μερίδα υπό μορφή πρόχειρων σημειώσεων για γρήγορη ανεύρεση και ενημέρωση. Το χρονικό διάστημα που «περνούνταν» οι πράξεις εξαρτάτο από την εκάστοτε δραστηριότητα του εμπόρου. Οι αγοραπωλησίες του «εργαστηρίου» και της κίνησης της «αποθήκης» ήταν καθημερινή ενώ οι εισπράξεις και η διευθέτηση λογαριασμών του εμπόρου με άλλους συναλλασσόμενους μέσω των αντιπροσώπων⁶ του ήταν περιστασιακή. Περιστασιακά επίσης έδιναν αναφορά στο κάτοχο του καταστίχου και ο επιστάτης⁷ του τσιφλικιού. Με βάση αυτές τις καταγραφές ο συντάκτης του καταστίχου μετέφερε με προσοχή όλες της εγγραφές στο εξεταζόμενο κατάστιχο.

3. Το καθημερινόν (είς γγιορνάλε ή Έφημερίς): Είναι πολύ κοντά στο εξε-

¹ Οι παρατηρήσεις αυτές προκύπτουν από το κατάστιχο του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη ανεξάρτητα εάν τηρούσε ή όχι το διπλογραφικό σύστημα.

² «01/03/1824: δι' ομολογίας μου εις προθεσμίαν ημερών 41: γρόσια 928:07», Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχον IV*, σ. 11/10.

³ «Λογαριασμός Πέτρου Πόζοβικ: Άπέρασαν εις λογαριασμόν καμβιάλας του ως εν έτέρω φαίνονται» Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχον IV*, σ. 32/42.

⁴ Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχον IV*, σ. 90/91.

⁵ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εκσυγχρονισμός*, ό.π., σ. 75, 84-εικ.26, 126-§26..

⁶ Αναφορές δούλων για τις δραστηριότητές που τους ανατίθεντο εισπράξη χρημάτων από δΟΣΟΛΗΨΙΕΣ του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, εισπράξεις φόρων από τις κοινότητες, αγοραπωλησίες στο εργαστήρι κ.ά.

⁷ Για το τσιφλίκι του Δεσβίς Εφέντη, ο Αρχιδιάκονος Κυπριανός κρατούσε ιδιαίτερο πρόχειρον δεφτέρι και απέδιδε κατόπιν λογαριασμό στον Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Η ίδια τακτική απόδοσης λογαριασμού ακολουθείτο και στο τσιφλίκι της Πύλας από τον Τζαπούρ Πρέντζ.

ταζόμενο «κατάστιχο δοσοληψιών» του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη. Περιελάμβανε όλους τους ονομαστικούς λογαριασμούς των συναλλασσομένων (χρεωπιστωτών) του εμπορικού επιχειρηματία, τύπου δούναι-λαβείν. Σε αυτό ο επιχειρηματίας μετέφερε με ιδιαίτερη προσοχή τις εμπορικές πράξεις του με τον κάθε χρεώστη ή πιστωτή του που βρίσκονταν καταχωρισμένες στο «πρόχειρο» κατάστιχο «καθαρώς», «ταχτικώς και «σχετικώς» προς το επόμενο κατάστιχο. Ο επιχειρηματίας μπορούσε ανά πάσα στιγμή να ελέγξει τα υπόλοιπα που χρωστούσε ή του χρωστούσαν. Από την ενδεχόμενη καθημερινή ενημέρωση του «καθημερινού», ο επιχειρηματίας είχε τη δυνατότητα να πληροφορείται πόσα χρήματα είχε λαμβάνειν και πόσα χρήματα είχε υποχρέωση δούναι. Η πληροφόρηση αυτή ήταν σημαντική διότι επηρέαζε τη ρευστότητα της επιχείρησης του. Όταν παρουσιάζονταν λιγοστοί χρεώστες το γεγονός αυτό ερμηνευόταν ότι ήταν ιδιοκτήτης αγαθών τα οποία είχαν πουληθεί και είχε εισπραχθεί το ποσό που τους αναλογούσε. Πολλοί πιστωτές σήμαινε μεγάλη ρευστότητα, διότι ο επιχειρηματίας δεν είχε πληρώσει τους πιστωτές του. Αντίθετα, εάν ο αριθμός των χρεωστών ήταν μεγάλος, τότε η ρευστότητα ήταν χαμηλή λόγω των ανείσπρακτων ποσών.

4. Το μέγα κατάστιχον⁸ (μαέστρο ή μάνα): Σε αυτό κατέληγαν όλες οι υποθέσεις του επιχειρηματία. Περιελάμβανε όλους τους αναλυτικούς λογαριασμούς του εμπόρου δηλαδή λογαριασμός κερδοζημιών και ισολογισμού (εκτός από το λογαριασμό του ταμείου που περιλαμβάνεται σε ιδιαίτερο κατάστιχο και τους ονομαστικούς λογαριασμούς που περιλαμβάνονται στο καθημερινό) τις πωλήσεις, αγορές, επιστροφές, έξοδα, έσοδα, αναλυτικοί λογαριασμοί γενικού καθολικού κατά το διπλογραφικό σύστημα «να δώση, να λάβη» και δίπλα από κάθε εγγραφή υπήρχε απαραίτητα ο αριθμός⁹ της σελίδας ή του φύλλου, που παρέπεμπε στην αντίστοιχη εγγραφή του καθημερινού. Ήταν το μεγαλύτερο και επισημότερο βιβλίο που μπορούσε να παρουσιαστεί ενώπιον «κριτηρίου» γι' αυτό και έπρεπε να διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση χωρίς οποιεσδήποτε επεμβάσεις που θα αποτελούσαν πηγή αμφισβητήσεων. Με το κατάστιχο αυτό ο επιχειρηματίας παρακολουθούσε τα αποτελέσματα και τη θέση της επιχείρησης (κερδοφορία ή ζημιά σε απόλυτους αριθμούς) για συγκεκριμένη χρονική περίοδο, χρόνο ή τη δεδομένη στιγμή για την εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς τη βιωσιμότητα, τον προγραμματισμό και την περαιτέρω βελτίωσή της. Μπορούσε επίσης ο επιχειρηματίας να παρατηρήσει τα περιουσιακά στοιχεία (σπίτια, αποθήκες, εργαστήρια, εργαλεία, ζώα).

5. Το «ταμείο»: το κρατούσαν ξεχωριστά και έδιναν σε αυτό ιδιαίτερη σημασία για ευνόητους λόγους δηλαδή για να συμφωνεί τις πράξεις του με τα άλλα

⁸ Αυτό που θα ονομάζαμε με σύγχρονους λογιστικούς όρους ως γενικό καθολικό.

⁹ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εκσυγχρονισμός*, ό.π., σ. 75.

- κατάστιχα. Το ταμείο θα μπορούσε να χωριστεί σε υποκατηγορίες εάν υπήρχαν ξένα νομίσματα. Οι έμποροι λάμβαναν άμεση πληροφόρηση για την ταμειακή τους κατάσταση όταν έβλεπαν το υπόλοιπό τους τη δεδομένη στιγμή. Την ορθότητα του υπολοίπου του ταμείου του μπορούσε να διαπιστώσει ο έμπορος και με φυσική καταγραφή: όταν υπάρχει ορθότητα, ο επιχειρηματίας μπορούσε να σχεδιάσει για το μέλλον, να προγραμματίσει τις αγορές και τις πληρωμές των πιστωτών, την όλη φύση των εργασιών του εποχικά. Με το ταμείο των ξένων νομισμάτων που κρατούσε ξεχωριστά μπορούσε να δει το υπόλοιπό του ώστε να προγραμματίσει εξειδικευμένες αγορές. Με φυσική καταμέτρηση των εμπορευμάτων της αποθήκης μπορούσε ο επιχειρηματίας να διενεργήσει τους εξής ελέγχους: Μετά τη φυσική καταγραφή άνοιγε το κατάστιχο και παρατηρούσε το υπόλοιπο στο ταμείο του συγκρίνοντάς το με τις πράξεις που είχαν γίνει μέχρι τη στιγμή της καταγραφής.
- Εάν διαπίστωνε λάθος διενεργούσε έλεγχο των πράξεων του ταμείου (χρεωπιστώσεων) προς τα κατάστιχα καθημερινό και Μέγα.

6. Το κατάστιχον της αποθήκης ή μαγαζιού (ινβεντάριο):

Το κατάστιχο της «αποθήκης» ήταν ξεχωριστή οντότητα από τα άλλα κατάστιχα. Χρησιμοποιούνταν για σκοπούς ελέγχου και γράφονταν οι πράξεις των εμπορευμάτων σε φυσική καταγραφή μόνο σε ποσότητες. Ο Γεωργάκης Μαρκαντωνίδης τηρούσε *κατάστιχο της αποθήκης ή μαγαζιού (αποθεμάτων)*¹⁰. Η αποθήκη για ένα εμπορευόμενο ήταν απαραίτητη για σκοπούς ελέγχου, δηλαδή δεν μπορεί κάποιος να τον κλέψει είτε υπάλληλός τους ήταν είτε κάποιος άλλος, γιατί με μια φυσική καταγραφή εάν έβρισκε οποιαδήποτε πλεονάσματα ή ελλείψεις για όλες τις πράξεις των καταστίχων α) πρώτον θα διαπίστωνε ότι υπάρχει κάποιο λάθος σε συγκεκριμένο συναλλασσόμενο: ήταν εύκολο να το διορθώσει, να το ξαναμετρήσει και να επιβεβαιώσει την ορθότητά του β) εάν ήταν πιο δύσκολο το πρόβλημα στην διαφορά, τότε κατέφευγε στην πηγή (στο πρόχειρο) και παρατηρούσε εάν αναγράφηκε ορθά η πώληση, «περάστηκε σωστά» και στο χρεώστη και στις πωλήσεις: άρα ήταν ορθή η εγγραφή και στην αποθήκη, άρα υπήρχε πρόβλημα λόγω κλοπής από υπάλληλο και έπρεπε να επιληφθεί πάραυτα του προβλήματος για επίλυσή του.

¹⁰ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Εκσυγχρονισμός*, ό.π., σ. 76, 126 § 26. Από το λογαριασμό των νευγών (Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχον IV*, σ. 73/73) φαίνεται ότι έμειναν 96 νευγές απούλητες που θα έμειναν ως απόθεμα στο μαγαζί (αποθηκευτικός χώρος). Επίσης τις παραγγελίες καρυδιών βαμβακιού θα πρέπει πρώτα να είχαν αποθηκευτεί και μετά να παραδόθηκαν ως εμπόρευμα στους μεγαλεμπόρους (βλ. Α.Ι.Α.Κ., *Κατάστιχον IV*, σ. 80-81/81, 76-77/79, 78-79/80). Το μαγαζί ήταν χώρος αποθήκευσης και χονδρικής πώλησης του εμπορεύματος. Ο ρόλος και ο τρόπος λειτουργίας του μαγαζιού σχετιζόταν άμεσα με το χρονικό σημείο που το εμπόρευμα επρόκειτο να αλλάξει χέρια βλ. ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Πρακτικές...*, ό.π., σ. 138-141. Φαίνεται ότι για τη λειτουργία του μαγαζιού οι καταγραφές του Αρχείου υποδεικνύουν την ανάγκη υπαλλήλου (διαχειριστή). Πιθανόν να ήταν ένας από τους δούλους του. Δε δηλώθηκε με σαφήνεια η εργασία του. Δεν δηλώθηκε επίσης η σχέση του εμπορεύματος με τους μεγαλεμπόρους.

Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ Σ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΕΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	ΚΑΘΙΣΤΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΓΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΣΤΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΓΕΜΑΤΙΚΕΣ
1	1	1		1	6	1817	11	1	1839	Κατάστιχο δόσοληψιών Γεωργακή Μαρκαντωνίδου	Προμετωπίδα καταστήχου δόσοληψιών (29//3/1835)	Τίτλος καταστήχου
2	2	2	I, II	23	8	1835	5	9	1835	Συμιακός Βασίλης	Εμπόριο	Εμπορική πραγματεία
3	3	3	III	25	5	1837	25	5	1837	Μολλά σερίφας	Εμπόριο	Εργαστήρι
4	4	3	IV	25	5	1837	25	5	1837	Παρούτης Χατζηγιάννης	Εμπόριο	Εργαστήρι
5	5	3	V	25	5	1837	25	5	1837	Χατζηζαχαρίας παραγματευτής	Εμπόριο	Εργαστήρι
6	6	3	VI	25	5	1837	25	5	1837	Κόλοκος Χριστοδουλής	Εμπόριο	Εργαστήρι
7	7	3	VII	25	5	1837	25	5	1837	Καραγεωργίου Πέτρος	Εμπόριο	Εργαστήρι
8	8	4, 5	1	1	3	1824	21	3	1829	Σανταμάς Φραντζουάς	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
9	9	4, 5	2	23	5	1824	18	1	1826	Χαλίλ Κυττραήλ	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
10	10	4, 5	3	24	4	1824	25	7	1827	Λεόντιος Ψάλτης Αγίου Κιτίου	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
11	11	4, 5	3α	1	3	1835	27	1	1836	Αικατερίνη νούνα Γ.Μ.	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
12	12	6, 7	4	17	3	1830	0	0	0	Καντζής Χρίστος	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
13	13	6, 7	5	20	8	1826	0	0	0	Αντωνή Χατζημαριού μπακκάλη	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
14	14	6, 7	6	20	6	1825	0	0	0	Σαλλούμης Μιχαήλ	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
15	15	7α - 8α	4α	3	1	1825	0	0	0	Τεκκές Σέχης Εφένδης	Εμπόριο	
16	16	7α - 8α, 172	4α1	8	1	1825	31	5	1832	Καρύδης Νικόλαος	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
17	17	7α - 8α	5α	15	1	1825	0	0	0	Τουραπής Σέχης Μεχμέδ Εφένδης	Εμπόριο	
18	18	7α - 8α	6α	8	11	1826	28	8	1828	Καραπίτης Ισμηλής	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
19	19	8, 9	7	4	3	1824	28	3	1832	Γρόλλος ιατρός, εξοχώτατος	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
20	20	8, 9	8	18	9	1822	10	1	1833	Πελεντρίδης Γιαννάκης	Δανεισμός	
21	21	8, 9	9	1	3	1824	30	1	1832	Χιταβερόγλου Χατζημεχεμδεάνας	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
22	22	10, 11	10	1	3	1824	1	3	1826	Πότηλος Ιμπραχίμαγας από το Κίτιον	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
23	23	10, 11	11	25	5	1825	20	8	1826	Σολωμού Χατζηγιωργαλλής, Λάρνακα	Εμπόριο	Εργαστήρι
24	24	10, 11	12	23	11	1822	20	1	1825	Ζαχαρίου Νικόλαος, Λάρνακα	Εμπόριο	Εργαστήρι

Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΕΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ *	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
25	25	12, 13	13	6	5	1824	20	12	1830	Ζαχαρίου Σταυρινή, Λάρνακα	Δανεισμός - Εμπόριο	Εργαστήρι - Μαγαζί
26	26	12, 13	14			1824	11	8	1828	Μαργαρού γυνή Κωστή Λάρνακα	Δανεισμός - Εμπόριο - Υπηρεσία	Εργαστήρι - Ομολογία
27	27	12, 13	15	1	12	1822	10	12	1829	Τσαπαρούλλας Χριστοφής	Δανεισμός - υπηρεσία	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
28	28	14, 15	16	17	12	1825	5	2	1830	Μιχαήλ δούλος μου	Δούλοι / Αντιπρόσωποι - υπηρεσία	Αντιπρόσωποι (Δούλοι)
29	29	14, 15	17	7	4	1826	24	8	1830	Σάντης Μάρκος, Λάρνακα	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
30	30	14, 15	18	3	8	1824	22	1	1829	Σαφλάνσση (Σκελάγασση,) Αχμέδαντας γαμβρός	Εμπόριο	Αγορά ξένου νομίσματος
31	31	16, 17	19	20	12	1824	13	4	1830	Γιουσεφθούφ Λάρνακα	Εμπόριο	Εμπόρευμα
32	32	16, 17	20	12	11	1825	25	8	1829	Μουσταφά Μεχμέδ εμρήρ Λάρνακα	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
33	33	16, 17	21	10	12	1824	11	1	1831	Μεχμετζίκκης καμιλάρης, Λάρνακα	Εμπόριο	Εμπόρευμα
34	34	18, 19	22	25	4	1824	15	6	1825	Κύριλλος Αρχιμανδρίτης	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
35	35	18, 19	23	20	5	1823	10	5	1829	Περνάρ Σέπας, Λάρνακα	Εμπόριο	Εμπόρευμα
36	36	18, 19	24	25	6	1825	10	7	1827	Πίσση Γεώργιος Ιωάννου	Εμπόριο - υπηρεσία	Εμπόρευμα
37	37	18, 19	25	10	4	1824	18	2	1832	Κυρήλλης Τουμάζος	Εμπόριο	Εργαστήρι - Μαγαζί
38	38	20, 21	26	1	5	1824	22	8	1826	Γεράσιμος Ιεροδιάκων	Δανεισμός	μετρητά
39	39	20, 21	27	8	4	1824	7	4	1827	Χρύσανθος Ιεροδιάκων	Εμπόριο	Εμπόρευμα
40	40	20, 21	28	27	3	1825	30	12	1826	Αθανάσιος Ιεροδιάκων	Εμπόριο	Εμπόρευμα
41	41	20, 21	29	13	12	1825	16	3	1830	Σπυρίδωνας μπακάλλης	Εμπόριο	Εργαστήρι
42	42	20, 21	30	24	1	1824	20	1	1827	Ανέπτας Γεωργάκης	Δανεισμός	μετρητά
43	43	20, 21	31	18	5	1824	4	11	1832	Καμπούρης Κωνσταντίνης	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
44	44	20, 21	32	25	1	1825	1	6	1827	Ανέπτας Δημήτριος	Εμπόριο	Εργαστήρι
45	45	22, 23	33	4	8	1825	15	7	1830	Σιβρίσης Κυριάκος	Υπηρεσία	
46	46	23	34	3	1	1833	0	0	0	Χατζησυνέκκης	Δανεισμός	
47	47	23	35	12	12	1832	0	0	0	Παπαχριστοδούλου παπαδιά Άγιος Ιωάννης	Δανεισμός	
48	48	24, 25	36	17	12	1822	30	3	1830	Κτίστη Μαρικκού Μιχαήλ	Εμπόριο - υπηρεσία	Εμπορικές συναλλαγές
49	49	24, 25	37	2	2	1824	27	3	1827	Μεσέν κόνσολος Γαλλίας	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
50	50	26, 27	38, 38α	1	9	1824	10	11	1832	Απένιτος Χατζηχριστοδούλος	Δανεισμός	Οικονομειακοί λογαριασμοί

Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ Σ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΕΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
51	51	27	38α	29	12	1833	4	1	1834	Απένγιος Χατζηχριστόδουλος	Μεταβιβάσεις χρημ. Ποσών, εμπόριο	Οικογενειακοί λογαριασμοί
52	52	28, 29	39	2	2	1824	1	7	1832	Παρτέλλας Μικελλής	Περιουσιακά στοιχεία Γ.Μ. σκινήτου	Δανεισμός - Υποθήκη
53	53	28	40	5	12	1832	20	5	1833	Απεγίου Αννέττα Χατζηχριστόδουλου (πενθερά)	Δανεισμός	Οικογενειακοί λογαριασμοί - μεταβιβάσεις
54	54	28	40α	29	4	1833	5	12	1832	Απεγίου Αννέττα Χατζηχριστόδουλου (πενθερά)	Δανεισμός	Οικογενειακοί λογαριασμοί - μεταβιβάσεις
55	55	30, 31	41	8	7	1823	10	2	1833	Ματτίνης Βάλδος Λάρνακα	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωτική)
56	56	32, 33	42	1	12	1822	5	6	1832	Πόζοβικ Πέτρος	Δανεισμός	
57	57	32, 33	43	1	2	1833	7	7	1833	Αργυρης Χατζηνικόλας μετά της σύζυγου του κυρίας Φευρωνίας	Δανεισμός	
58	58	32	43α	10	11	1832	10	11	1832	Μαυμάς Γιακουμής από Άνω Λεύκα	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας εμπορευμάτων
59	59	33	43β	31	5	1832	1	3	1833	Λατρούς Γεωργής, Όμοδος	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας εμπορευμάτων
60	60	34, 35	44	14	8	1831	12	9	1831	Κεφαλός Νικόλας	Δανεισμός	Χρηματοδότηση εμπορίου;
61	61	34	45	1	2	1833	10	11	1833	Σάββας γαμβρός αρχιδιακόνου από	Εμπόριο - υπηρεσία	
62	62	35	45α	25	3	1833	25	12	1833	Τζαβούσης Αλής και Οσμάνης	Εμπόριο	Εμπορική πραγματεία
63	63	35	46	12	11	1835	10	4	1836	Κεφαλός Νικόλας	Εμπόριο	Εμπορική συμφωνία αγοράς βαμβακιού
64	64	36, 38, 37, 39	47	1	2	1832	23	10	1832	Κραμβής Δημήτριος (ευγενέστατος)	Συναλλαγή	Οικογενειακοί λογαριασμοί
65	65	38, 39	49	2	4	1833	29	5	1833	Κραμβής Δημήτριος (ευγενέστατος)	Εμπόριο - φορολογία - δανεισμός	Οικογενειακοί λογαριασμοί
66	66	38, 39	48	1	4	1832	10	7	1832	Χατζηναντωνίου Χατζηπέτρος σύντροφος τζιφλικιού Μόρφου	Τσιφλίκι Μόρφου	Συντροφική εκμίσθωση τσιφλικιού Μόρφου
67	67	40, 41	50	20	2	1832	17	11	1832	Μαλαγάμβας Φέλης	Εμπόριο - φορολογία - δανεισμός	Συναλλαγές Μεγαλεμπόρων
68	68	42, 43	51	1	4	1832	11	7	1832	Χατζηναντωνίου Χατζηπέτρος σύντροφος τζιφλικιού Μόρφου	Τσιφλίκι Μόρφου	Συντροφική εκμίσθωση τσιφλικιού Μόρφου

A/A	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ Σ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΕΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
69	69	42, 43	51α	1	3	1832	18	2	1833	Λογαριασμός συντροφικού ταχυλίκιού Μόρφου	Ταχυλίκι Μόρφου	Συντροφική εκμίσθωση ταχυλίκιού Μόρφου
70	70	44	52	1	5	1832	1	5	1832	Μαυρή Μεχμέδ, Αναφωτίδα	Δανεισμός	
71	71	44	53	1	5	1832	1	5	1832	Σουλεϊμάνης, Αναφωτίδα	Δανεισμός	
72	72	44	54	1	4	1832	9	4	1832	Χοτζαλαμπτικής	Δανεισμός	Αποκοπή ποσού για συντροφική εκμίσθωση ταχυλίκιού Μόρφου
73	73	45	55	20	2	1832	13	5	1832	Ευχώριοι Αθιαίνου	Δανεισμός - Εμπόριο (φορολογία)	Εμπορικές συμφωνίες
74	74	45	56	17	5	1832	22	3	1833	Χατζηραφαήλ ταβερνάρης	Δανεισμός - Εμπόριο	Εμπορικές συμφωνίες
75	75	46	57	17	5	1832	17	5	1832	Τζιλής Μιχαήλ	Δανεισμός - Εμπόριο	Εμπορικές συμφωνίες
76	76	46	58	1	5	1820	1	5	1820	Χριστοδούλου Νικόλαος, Καπηλιόν	Δανεισμός - Εμπόριο	Εμπορικές συμφωνίες
77	77	47	59	8	10	1818	1	5	1820	Γιάγκος γαμβρός Στεφανή από Χουσοπολίτισσα	Εμπόριο	Εργαστήρι
78	78	47	59α	10	11	1831	10	11	1831	Γιάγκος γαμβρός Στεφανή από Χουσοπολίτισσα	Εμπόριο	Εργαστήρι
79	79	48, 49	60	2	5	1832	6	12	1833	Κτώρος Χριστόδουλος	Εκμισθώσεις	Εκμισθώσεις καπνού
80	80	50	60α	0	0	0	0	0	0	Λογαριασμός του ταμβάκου	Επαρχιακή Οθωμανική διοίκηση	Δικαιώματα εκλογής
81	81	51	60β	0	0	0	0	0	0	Ταχτζήδες διά μοχαγιάρι	Εμπόριο	Εμπόρευμα
82	82	52	60γ	0	0	0	0	0	0	Αγορά ταμβάκου	Εκμισθώσεις	Εκμισθώσεις καπνού
83	83	52, 53	61	1	8	1832	15	1	1834	Εμφιετζής Γιαννάκης	Εκμισθώσεις	Οικονομικοδιοικητικές Αρμοδιότητες Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη
84	84	54, 55	62	28	9	1821	22	7	1827	Λεόντιος Άγιος Κιτίου	Δανεισμός	
85	85	56, 57	63	30	3	1824	23	11	1833	Ιμπραχέιμανας ζαπίτης Λάρνακος	Δανεισμός	Οικογενειακοί λογαριασμοί Ομολογία πρωθεσμίας (χρεωστική)
86	86	58, 59	64	25	9	1825	5	7	1829	Χατζηπαναγή Χρυσταλλού	Δανεισμός	Εμπορικές συμφωνίες (εμπορικοί αντιπρόσωποι)
87	87	60, 61	65	18	6	1817	1	9	1836	Λοϊζου Σάββας Μελίνην	Εμπόριο	Εμπορικές συμφωνίες (εμπορικοί αντιπρόσωποι)
88	88	60, 61	66	10	8	1831	15	2	1837	Τζούλλος Γεωργής Λαπήθιος	Εμπόριο	Εμπορικές συμφωνίες (εμπορικοί αντιπρόσωποι)

A/A	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ Σ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
89	89	63	67	28	9	1821	6	9	1823	Εχτάγες του Ηγεμόνα Κιουτζίουκ Μεχμέδαγα	Επαρχιακή Οθωμανική διοίκηση	Οικονομικοδιοικητικές Αρμοδιότητες Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη
90	90	64	68	26	8	1824	15	8	1825	Έξοδα στα κονάκια των Αιγυπτιακών Στρατευμάτων	Επαρχιακή Οθωμανική διοίκηση	Οικονομικοδιοικητικές Αρμοδιότητες Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη (Αιγυπτιακά)
91	91	65	69	28	6	1824	18	2	1825	Λογαριασμός σίτου δοθέντος στον Εκμετζήπασσην	Επαρχιακή Οθωμανική διοίκηση	Οικονομικοδιοικητικές Αρμοδιότητες Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη
92	92	65	70	28	6	1824	18	2	1825	Λογαριασμός σίτου παράληφθεις από Μουσταφάγα	Επαρχιακή Οθωμανική διοίκηση	Οικονομικοδιοικητικές Αρμοδιότητες Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη
93	93	66	71	31	5	1832	20	5	1833	Λογαριασμός χαρουπιού Κυρήνειας τον οποίο εμφανίζει ο Χιουσεΐν Αγάς	Εμπόριο	Εμπόρευμα
94	94	66	71α	31	5	1832	20	5	1833	Λογαριασμός χαρουπιού Κυρήνειας (ιδιαιτέρως) ο οποίος ήταν του Γ.Μ.	Εμπόριο	Εμπόρευμα
95	95	67, 68	72	2	2	1824	15	1	1834	Συνοπτικός κατάλογος πληρωμής συναλλασσομένων του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη	Πληρωμές Λογαριασμών	Συγκεντρωτική κατάσταση πληρωμών (1824-1834)
96	96	70, 71	72	10	7	1831	10	3	1832	Σάγεχ Φεττάλλαχ	Εμπόριο	Συναλλαγές Μεγαλεμπόρων
97	97	72, 73	73	10	10	1832	15	5	1834	Λογαριασμός συμφωνίας εμπορίας νευγών	Εμπόριο	Εμπορικές συμπράξεις (απλές) (συντροφικοί λογαριασμοί)
98	98	72, 73	74	1	10	1834	20	7	1836	Σάγεχ Φεττάλλαχ	Δανεισμός	Συναλλαγές Μεγαλεμπόρων
99	99	74	75	2	2	1833	4	4	1834	Χαρίτων Άγιος Πάφου	Εμπόριο	Εμπορικές συμφωνίες
100	100	74	76	2	9	1832	17	1	1833	Δελφίνος Χριστόδουλος Μεσόνι	Εμπόριο	Εμπορικές συμφωνίες
101	101	75	77	25	1	1833	25	5	1834	Χατζησάββα Γιακούπης κουμπάρος μου από Συρβαννιανά	Εμπόριο	Εμπορικές συμφωνίες

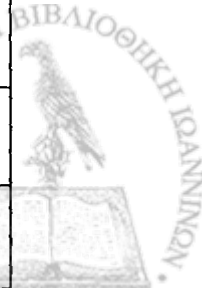
Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ Σ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
102	102	75	78	7	1	1833	10	9	1833	Αντζουλή Λοιζής πρώην δούλος Χουρσάιτα	Δανεισμός	
103	103	76, 77	79	1	7	1832	1	10	1834	Ματαίης Γιακουμέτος	Εμπόριο	Συναλλαγές Μεγαλειυπόρων
104	104	78, 79	80	12	11	1835	17	12	1836	Σαρίπογλους Χατζηκυργής	Δανεισμός - Εμπόριο	Συναλλαγές Μεγαλειυπόρων
105	105	80, 81	81	18	11	1832	20	2	1836	Μαλαγάμβας Φέλης	Εμπόριο	Συναλλαγές Μεγαλειυπόρων
106	106	82, 83	82	8	7	1832	12	9	1832	Λαμπήκης Σαράφης (Εισπράκτορας Κάσας)	Χρηματιστικές συναλλαγές - Επαρχιακή διοίκηση	Εκμισθώσεις τσιφλικιού Μόρφου και δερουχτέ κοινοτήτων (φόροι)
107	107	82, 83	83	12	9	1832	19	2	1833	Μελκών νέος σαράφης (Εισπράκτορας Κάσας)	Χρηματιστικές συναλλαγές - Επαρχιακή διοίκηση	Εκμισθωση ζερτζηριγέ καζάδων και δερουχτέ κοινοτήτων (φόρων)
108	108	84, 85	84	18	6	1832	4	8	1832	Χατζηστεφανή Αγγελής	Δανεισμός	Χρηματιστική συναλλαγή Εγγυητική καρβιάλα - Δανειοδότηση της υπενοικίας φώρων
109	109	84, 85	85	16	7	1832	8	8	1832	Θεμιστοκλής Δημήτριος	Δανεισμός	Χρηματιστική συναλλαγή Εγγυητική καρβιάλα - Δανειοδότηση της υπενοικίας φώρων
110	110	84, 85	86	13	9	1832	10	12	1832	Σάτεχ Αντών	Δανεισμός	Χρηματιστική συναλλαγή Υπενοικιάσεις κοινοτικών φώρων
111	111	86, 87	87	31	5	1832	8	8	1832	Θεμιστοκλής Δημήτριος	Φορολογία	Υπενοικιάσεις κοινοτικών φώρων
112	112	86, 87	88	12	8	1832	17	2	1833	Ανδρίας δούλος Ριζίνη	Φορολογία	Υπενοικιάσεις κοινοτικών φώρων
113	113	88, 89	89	19	8	1832	28	1	1835	Μουσταφάγας Χατζηκαζής διά τους δερουχτέδες του λογαριασμός καρυδιών	Φορολογία	Υπενοικιάσεις κοινοτικών φώρων
114	114	88, 89	89α	30	1	1832	16	10	1832	Μουσταφάγας Χατζηκαζής διά τους δερουχτέδες του λογαριασμός καρυδιών Γ.Μ. ο Χριστοφάκης Χατζηπαυλουδιού και αυτός τον παρέδωσε στον Φέλη Μαλαγάμπα που παρέλαβε τις αναγραφόμενες ποσότητες κασιδιών βαμβακιού	Εμπόριο	Εμπόρευμα
115	115	90, 91	90	7	5	1833	13	12	1837	Χαρέμι του ενδόξου Τταχύρ αγά	Δανεισμός	ομολογίες προεσμίαις;
116	116	92, 93	93	18	3	1833	20	3	1833	Βάρδας Φιλιππάκης Ιερεμίου	Εμπόριο	Εμπορικές συμπράξεις (απλές) (συντροφικοί λογαριασμοί)
117	117	94, 95	92	25	4	1833	25	4	1833	Χατζηδημήτρης δούλος μου	Εμπόριο	Εμπορική πραγματεία

Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ *	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
118	118	94, 95	93	1	3	1833	22	4	1833	Λοιζού Γιαννάκης	Εμπόριο	Εμπορική πραγματεία
119	119	94, 95	94	23	2	1835	0	0	0	Μουφτού Χατζημεχμέδ εφένδης κιαττίτης	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
120	120	96, 97	95	28	9	1821	20	5	1833	Λογαριασμός Κοινού Κύπρου	Επαρχιακή Οθωμανική διοίκηση	Λογαριασμός Κοινού Κύπρου
121	121	98		0	0	0	0	0	0	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα
122	122	99		0	0	0	0	0	0	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα
123	123	100, 101	α', β'	2	3	1835	26	10	1835	Εισοδήματα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εισοδήματα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη
124	124	101	β'	2	3	1835	26	10	1835	Συνολικός λογαριασμός εξόδων τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη (συγκεντρωτικά)
125	125	102		0	0	0	0	0	0	Λανθάνει	Λανθάνει	Λανθάνει
126	126	103	γ'	1	3	1835	5	4	1835	Αναλυτικά έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη (αναλυτικά)
127	127	104	δ'	12	4	1835	23	5	1835	Αναλυτικά έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη (αναλυτικά)
128	128	105	ε'	1	7	1835	5	12	1835	Αναλυτικά έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη (αναλυτικά)
129	129	106	στ1	4	1	1835	31	5	1835	Σπερμένα χωράφια τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Καλλιεργητικά τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη
130	130	106	στ2	7	3	1835	26	10	1835	Χωράφια που καλλιεργούνται για την τρέχουσα περίοδο (Μάρτιος 1835)	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Καλλιεργητικά τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη
131	131	106	στ3	26	10	1835	26	10	1836	Χωράφια που θα καλλιεργηθούν για το νέο έτος (Οκτώβριος 1835 - 1836)	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Καλλιεργητικά τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη
132	132	107	ζ1	3	3	1835	31	10	1835	Παπαμichaήλ Μπαλιάς βοσκός και υιός του Μιχαήλης (σιτάρι - κοιθάρι)	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
133	133	107	ζ2	1	1	1835	10	3	1835	Κτώρος Μυλωνάς	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
134	134	107	ζ3	17	4	1833	23	6	1833	Κτώρος Μυλωνάς	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
135	135	108	η1	1	1	1835	31	10	1835	Πεσάρης Δημήτρης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
136	136	108	η2	15	2	1835	31	10	1835	Καφίζας Μιχαήλ	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)

Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ Σ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
137	137	109	θ1	7	3	1835	31	10	1835	Χατζηαργυρού Χατζηναντώνης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
138	138	109	θ2	7	3	1835	31	10	1835	Τόμαρα Κωνσταντίνης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
139	139	110	ι1	20	3	1835	20	3	1835	Καταμέτρηση των βοδιών του τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Καταμέτρηση βοδιών τσιφλικιού Δερβίς
140	140	110	ι2	21	3	1835	21	3	1835	Καταμέτρηση των προβάτων του τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη και παράδοση στο Μπαλιά	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Καταμέτρηση προβάτων τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη
141	141	111	ια1	24	3	1835	28	3	1835	Διάθεση προβάτων και εριφίων σε τρίτους	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Διάθεση προβάτων και εριφίων τσιφλικιού Δ.Ε.
142	142	111	ια2	27	3	1836	26	10	1836	Ονικά του τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Ονικά τσιφλικιού Δ.Ε.
143	143	111	ια3	27	3	1835	26	10	1836	Διάθεση εργαλειακού εξοπλισμού στους δούλους τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργαλειακός εξοπλισμός τσιφλικιού Δ.Ε.
144	144	112	ιβ1	15	3	1835	31	10	1835	Λιαντούδης (-ιούς) Σολωμών	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
145	145	112	ιβ2	31	3	1835	31	7	1835	Χατζημαρία όπου κάμνει το γάλα	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
146	146	112	ιβ3	15	4	1835	15	9	1835	Μιχαήλη Χριστοφής	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
147	147	113	ιγ1	10	3	1835	31	3	1835	Δόσεις για το θέρος (μετρητά - είδος / ημερομίσθια)	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Ημερομίσθια
148	148	113	ιγ2	10	3	1835	26	8	1835	Δόσεις σε σιτάρι (σιτάρη, δούλοι, διάφοροι)	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	
149	149	114	ιδ1	15	11	1835	31	3	1836	Άγνωστος δούλος	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
150	150	114	ιδ2	28	10	1835	31	3	1836	Παπαμichaήλ Μπαλιάς βοσκός και υιός του Μιχαήλης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
151	151	115	ιε1	28	10	1835	31	3	1836	Καφίζας Μιχαήλ	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
152	152	115	ιε2	28	10	1835	31	3	1836	Τόμαρα Κωνσταντίνης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
153	153	116		0	0	0	0	0	0	Άγραφη σελίδα	Άγραφη σελίδα	Άγραφη σελίδα
154	154	117		0	0	0	0	0	0	Άγραφη σελίδα	Άγραφη σελίδα	Άγραφη σελίδα
155	155	118	ιστ	17	9	1835	26	10	1836	Αναλυτικά έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Λανθάνει;

Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ	ΗΜΕΡΑ	ΜΗΝΑΣ	ΕΤΟΣ	ΜΕΡΑ	ΜΗΝΑΣ	ΕΤΟΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΕΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
156	156	119	ιζ'	2	3	1836	26	10	1836	Εισοδήματα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εισοδήματα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη
157	157	120	ιη'	17	9	1835	15	3	1836	Αποκοπή των ελιών του τσιφλικιού του Δ.Ε.	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εισοδήματα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη
158	158	121		0	0	0	0	0	0	Λανθάνει	Λανθάνει	Λανθάνει
159	159	122	ιθ1	15	3	1836	26	10	1836	Γεωργική Χριστοφοφής Μούστρενας	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
160	160	122	ιθ2	15	3	1836	26	10	1836	Φραντζέσκου Μιχαήλ(ης)	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
161	161	123	κ1	15	3	1836	26	10	1836	Τόμαρα Κωνσταντής	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
162	162	123	κ2	15	3	1836	26	10	1836	Λιαντούδης (-ιούς) Σολωμών	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
163	163	124	κα1	15	3	1836	26	10	1836	Παπαγιάννης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
164	164	124	κα2	15	3	1836	26	10	1836	Μανόλη Χριστοφής	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
165	165	125	κβ1	15	3	1836	26	10	1836	Κτώρου Φουσέντζος	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
166	166	125	κβ2	15	3	1836	26	10	1836	Σάββα Κτωρής (Κτώρος) Κουτζί	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
167	167	126	κγ'	15	3	1836	26	10	1836	Παπαμιχαήλ Μιχαήλης υιός Μπαλιά	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
168	168	127	κδ1	15	3	1836	26	10	1836	Σύννοψη των μισθών των δούλων του τσιφλικιού Δ.Ε.	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Μισθοί δούλων τσιφλικιού Δ.Ε. (συγκεντρωτικοί)
169	169	127	κδ2	15	3	1836	26	10	1836	Σύννοψη των μηνιαίων των δούλων του τσιφλικιού Δ.Ε.	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Μηνιαία δούλων τσιφλικιού Δ.Ε. (συγκεντρωτικά)
170	170	128	κε'	15	3	1836	26	10	1836	Γιασλίμι πραγμάτων τσιφλικιού Δ.Ε. στον καστελλάνο Παπαγιάννη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργαλειακός εξοπλισμός τσιφλικιού Δ.Ε.
171	171	129		26	10	1836	0	0	1837	Αναλυτικά έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη (αναλυτικά)
172	172	130	96	7	1	1836	7	1	1836	Μικελλίδης Σάββας	Περιουσιακά στοιχεία Γ.Μ.	Πώληση σπιτιού Γ.Μ.
173	173	131	97	29	4	1835	26	3	1838	Μισθοί Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη	Επαρχιακή Οθωμανική διοίκηση	Οικονομικοδικητικές Αρμοδιότητες Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη (Μισθοί - γραμματικός)

Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ Σ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΕΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ *	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
174	174	132, 133	98	4	1	1834	11	1	1839	Απέγιτος Χατζηχριστοδούλου		Οικογενειακοί
175	175	133		0	0	0	0	0	0	Λανθάνει	Λανθάνει	Λογασμολογία
176	176	134		0	0	0	0	0	0	Λανθάνει	Λανθάνει	Λανθάνει
177	177	135		0	0	0	0	0	0	Λανθάνει	Λανθάνει	Λανθάνει
178	178	136	κξ1	1	3	1835	1	3	1835	Πράγματα που αφήνει στην οικία του ο Γ.Μ.	Περιουσιακά στοιχεία Γ.Μ.	Πράγματα
179	179	136	κξ2	7	4	1835	7	5	1835	Πράγματα που ο Γ.Μ. έβαλε στο ζιπτό του και τα παίρνει στον Μόρφου	Περιουσιακά στοιχεία Γ.Μ.	Πράγματα
180	180	137		0	0	0	0	0	0	Λανθάνει	Λανθάνει	Λανθάνει
181	181	138		0	0	0	0	0	0	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα
182	182	139		0	0	0	0	0	0	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα
183	183	140		0	0	0	0	0	0	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα
184	184	141		0	0	0	0	0	0	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα	Αγραφή σελίδα
185	185	142	κη	25	4	1833	29	3	1835	Ζημιές Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη (1833)	Ζημιές	Ζημιές
186	186	143		0	0	0	0	0	0	Λανθάνει	Λανθάνει	Λανθάνει
187	187	144	κθ	1	1	1833	10	12	1834	Εισοδήματα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εισοδήματα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη
188	188	145, 146, 147	λ', λα', λβ'	1	1	1833	10	12	1834	Αναλυτικά έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Έξοδα τσιφλικιού Δερβίς Εφένδη (αναλυτικά)
189	189	148	λγ1	1	3	1833	31	10	1833	Χατζηαρακλώτη Ζορζές	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
190	190	148	λγ2	2	3	1833	28	2	1834	Παπαμιχαήλ Μπαλιάς βοσκός	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
191	191	148	λγ3	2	2	1834	31	1	1835	Παπαμιχαήλ Μπαλιάς βοσκός και υιός του Μιχαήλης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
192	192	148	λγ4	11	2	1833	31	1	1834	Λούκα Λαρής	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
193	193	149	λδ1	2	2	1833	31	1	1834	Πεσάρης Δημήτρης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
194	194	149	λδ2	1	2	1834	31	1	1835	Πεσάρης Δημήτρης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
195	195	149	λδ3	22	8	1833	31	7	1834	Πυρινής Γεωργής	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
196	196	149	λδ4	1	1	1834	31	12	1834	Χατζηχριστοδούλου Σάββας	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)

Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ Σ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΕΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ *	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
197	197	150	Λε1	6	6	1833	30	4	1834	Ζαμπά Χριστοφής	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
198	198	150	Λεα1	16	10	1834	15	3	1835	Ζαμπά Χριστοφής	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
199	199	150	Λε2	1	2	1833	31	1	1834	Κακοφεγγίτου Ντζιάς Ιωάννου	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
200	200	150	Λε3	1	3	1834	1	1	1835	Κακοφεγγίτου Ντζιάς Ιωάννου	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
201	201	150	Λε4	1	3	1834	28	2	1834	Πετρή Κωνσταντίνης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
202	202	151	Λστ1	1	3	1833	28	2	1834	Πετρή Ονούφριος	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
203	203	151	Λστ2	1	3	1833	1	1	1835	Πετρή Ονούφριος	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
204	204	151	Λστ3	13	2	1834	26	10	1835	Παπαδημήτρη Κωστής	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
205	205	152	Λζ	26	1	1834	10	8	1835	Τσουφεγτζής Ισούφης	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
206	206	152	99	1	12	1834	20	8	1835	Χριστοφής Γιαμβρός αρχidiaκόνου Αγίου Ειρήνην	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
207	207	152	100	1	4	1835	26	2	1837	Κυπριανός Αρχidiaκόνος	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	Δοσοληψίες τσιφλικιού Δ.Ε.
208	208	153	101	2	12	1835	18	12	1835	Μιχαήλ βαμβακάς από Γαλάταν	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	βαμβακάς
209	209	153	102	2	12	1835	16	12	1835	Γαβριήλ βαμβακάς από Γαλάταν	Τσιφλίκι Δερβίς Εφένδη	βαμβακάς
210	210	153	103	3	3	1835	3	3	1835	Χατζηγιώργη Δημήτρη από Άγιον Αντώνιον		
211	211	154	104	16	2	1835	16	2	1835	Ιμπραχίμης και Ισμαήλης, ορφανά Χατζημεχμέδ Ζαΐμη	Δανεισμός	μετρητά
212	212	154	105	28	1	1835	28	1	1835	Παρούτης Χατζηγιάννης	Εμπόριο	Εργαστήρι
213	213	154	106	3	2	1835	7	8	1836	Δερβίς Χασάνης από νέυσι Μόρφου	Δανεισμός	
214	214	155	107	4	2	1835	16	3	1836	Τζεφραλά Μουσταφάς	Δανεισμός	
215	215	155	108	1	3	1835	1	6	1835	Κωστάκης ιατρός	Δανεισμός	
216	216	155	109	1	3	1835	1	6	1835	Χατζηπέτρου Γιαννάκης Άγιον Ιωάννην Λευκωσίας	Δανεισμός	
217	217	155	110	1	3	1835	1	1	1835	Σκόττος ιατρός	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)

Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕΣ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ *	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
218	218	155	111	28	12	1834	28	4	1835	Χατζηαράλαμπος Άγιον Ιωάννην Λάρνακος	Δανεισμός	
219	219	156	112	31	5	1832	20	5	1833	Δούλοι του τσιφλικιού Μόρφου	Τσιφλίκι Μόρφου	Ολικά δασύματα των δούλων του τσιφλικιού Μόρφου
220	220	156α, 157	113	31	5	1832	20	5	1833	Αποστολίδης Ζαχαρίας (Αρχιδημογέροντας το 1833)	Χρηματιστικές συναλλαγές	Λανθάνει η σελίδα (σ.156α)
221	221	158, 159	λη'	5	1	1832	5	1	1832	Εσδα Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη από το εργαστήρι του	Εμπόριο	Εργαστήρι
222	222	160, 160α	114, 115, 115α	31	5	1832	20	5	1833	Χαζινές της ενδοξότητάς του	Φορολογία	Συγκεντρωτικοί λογαριασμοί φοροεξισπράξης κοινοτήτων
225	223	161α, 161	114α	14	6	1832	30	4	1833	ΕΥΧΩΡΙΟΙ ρεαγιάδες Αραδίππους διά τα ολικά χροινικά των δασύματα	Φορολογία	Φορολογία κοινοτήτων (αναλυτική)
226	224	162, 163	116	16	6	1832	20	4	1833	ΕΥΧΩΡΙΟΙ ρεαγιάδες Άνω Λευκάρων διά τα βασιλικά των δασύματα	Φορολογία	Φορολογία κοινοτήτων (αναλυτική)
227	225	164, 165	117	25	6	1832	20	4	1833	ΕΥΧΩΡΙΟΙ ρεαγιάδες Κάτω Λευκάρων διά τα βασιλικά των δασύματα	Φορολογία	Φορολογία κοινοτήτων (αναλυτική)
228	226	164, 165	118	2	6	1832	13	12	1832	ΕΥΧΩΡΙΟΙ ρεαγιάδες του Τζερίου (διά τα ολικά των δασύματα)	Φορολογία	Φορολογία κοινοτήτων (αναλυτική)
229	227	166, 167	119	13	6	1832	21	3	1833	ΕΥΧΩΡΙΟΙ ρεαγιάδες του Στροβόλου (διά τα ολικά των δασύματα)	Φορολογία	Φορολογία κοινοτήτων (αναλυτική)
230	228	166, 167	120	16	7	1832	27	1	1833	ΕΥΧΩΡΙΟΙ Συργανιάς διά τα των δασύματα των	Φορολογία	Φορολογία κοινοτήτων (αναλυτική)
231	229	168, 169	121	13	6	1832	3	1	1833	Αργύρης Χατζηνικόλας διά τον συντροφικό δερουχτέ	Φορολογία	Φορολογία κοινοτήτων (αναλυτική) (Παλαιχώρι Ορεινής - Αγία Βαρβάρα) Συντροφικός Δερουχτές

Α/Α	ΦΥΛΛΑ	ΣΕΛΙΔΕΣ	ΕΓΓΡΑΦΕ Σ	ΗΜΕΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΑΡΞΗΣ	ΜΕΡΑ ΛΗΞΗΣ	ΜΗΝΑΣ ΛΗΞΗΣ	ΕΤΟΣ ΛΗΞΗΣ	ΔΟΣΟΛΗΨΙΣ - ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ
232	230	168, 169	122	31	5	1832	20	1	1833	Απεγίου Χριστοφής διά τον συντροφικό δερουχτέ	Φορολογία	Φορολογία κοινοπητων (αναλυτική)(Άγιος Ιωάννης Αγρού - Άγιος Θεόδωρος) Συντροφικός Δεσυνχτές
233	231	170	λ01	1	8	1831	1	8	1832	Χατζηδημήτρης από Άγιον Κασσιανόν δούλος μου	Δούλοι / Αντιπρόσωποι - υπηρεσία	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
234	232	170	λ02	1	8	1833	1	8	1834	Χατζηδημήτρης από Άγιον Κασσιανόν δούλος μου	Δούλοι / Αντιπρόσωποι - υπηρεσία	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
235	233	170	λ03	1	8	1834	1	8	1835	Χατζηδημήτρης από Άγιον Κασσιανόν δούλος μου	Δούλοι / Αντιπρόσωποι - υπηρεσία	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
236	234	170	λ04	1	4	1835	1	10	1835	Ανδρίας δούλος μου	Δανεισμός	
237	235	170	λ05	20	2	1835	1	8	1835	Χατζηδημήτρης από Άγιον Κασσιανόν δούλος μου	Δανεισμός	
238	236	170	λ06	1	8	1835	1	8	1836	Χατζηδημήτρης από Άγιον Κασσιανόν δούλος μου	Δούλοι / Αντιπρόσωποι - υπηρεσία	Εργασιακές σχέσεις (συμφωνίες)
239	237	170	λ07	1	8	1831	1	8	1836	Χατζηδημήτρης από Άγιον Κασσιανόν δούλος μου	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
240	238	170	λ08	1	8	1835	1	3	1836	Χατζηδημήτρης από Άγιον Κασσιανόν δούλος μου	Δανεισμός	Ομολογία προθεσμίας (χρεωστική)
241	239	170	λ09	7	3	1835	1	8	1835	Χατζηδημήτρης από Άγιον Κασσιανόν δούλος μου	Πληρωμές Λογαριασμών	
242	240	171	λ1	6	3	1837	6	3	1837	Χατζηαργυρός τυφλός	Πληρωμές Λογαριασμών	
243	241	172	123	22	6	1830	20	5	1833	Λογαριασμός Κοινού Κύπρου	Δανεισμός - Επαρχιακή Διοίκηση	Τραβίγματα από το Κοινόν Κύπρου
244	242	172	124	31	5	1832	20	5	1833	Δόσεις στα χρέη του Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη	Πληρωμές Λογαριασμών	
245	243	172	125	8	7	1834	2	3	1836	Δάνεια του Κοινού από Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη	Δανεισμός - Επαρχιακή Διοίκηση	Λογαριασμός Κοινού Κύπρου

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10
ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΛΕΚΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥΣ

ΚΔ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΚΩΔ. ΥΠΟΚ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
1	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	101	ΜΕΤΡΗΤΑ ΤΩ	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΚΑΤΕΥΘΕΙΑΝ ΣΕ ΜΕΤΡΗΤΑ ΤΟ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	102	ΜΕΤΡΗΤΑ ΔΙΑ ΤΟΥ	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΤΟ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ ΜΕΣΩ ΧΡΕΩΣΤΗ ΤΟΥ Η ΠΙΣΤΩΤΗ ΤΟΥ
1	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	102	ΟΣΑ ΜΕΤΡΗΤΑ ΕΛΑΒΕΝ ΑΠΟ ΤΟΝ	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΤΟΝ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ ΜΕΣΩ ΧΡΕΩΣΤΗ ΤΟΥ Η ΠΙΣΤΩΤΗ ΤΟΥ
1	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	103	ΕΙΣ ΜΕΤΡΗΤΑ ΤΩ (ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ)	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΤΟΠΙΝ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ Ή ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ
1	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	103	ΕΜΒΑΣΑ ΤΩ	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΤΟΠΙΝ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ Ή ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ
1	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	103	ΟΣΑ ΕΔΟΘΗΣΑΝ ΕΙΣ ΤΟΝ (ΤΩ) ... ΔΙΑ (ΕΙΣ) ΣΚΟΠΟΣ	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΤΟΠΙΝ ΥΠΟΔΕΙΞΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ Ή ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ
1	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	104	ΟΣΑ ΕΜΕΤΡΗΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ... ΔΙΑ ΤΟΥ	ΚΑΠΟΙΟΣ ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΧΡΗΜΑΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ Γ.Μ.
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	104	ΟΣΑ ΜΕΤΡΗΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ... ΕΝΕΚΑ	ΚΑΠΟΙΟΣ ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΧΡΗΜΑΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ Γ.Μ.
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	104	ΟΣΑ ΕΜΒΑΣΘΗΣΑΝ ΤΩ ... ΔΙΑ ΤΟΥ	ΚΑΠΟΙΟΣ ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΧΡΗΜΑΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ Γ.Μ.
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	104	ΟΣΑ ΕΛΑΒΕΝ ΑΠΟ ΤΟΝ	ΚΑΠΟΙΟΣ ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΧΡΗΜΑΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ Γ.Μ.
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	105	ΕΜΕΤΡΗΣΑ ΤΩ ... ΔΙΑ ΤΟΥ	Ο Γ.Μ. ΕΔΩΣΕ ΧΡΗΜΑΤΑ ΣΕ ΚΟΜΙΣΤΗ ΓΙΑ ΝΑ ΠΛΗΡΩΣΕΙ ΠΙΣΤΩΤΗ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΜΕ ΑΥΤΟΝ
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	106	ΔΙΔΩ ΤΗ ... ΔΙΑ ΤΟΥ	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΠΙΣΤΩΤΗ ΤΟΥ ΜΕΣΩ ΚΟΜΙΣΤΗ ΤΟΥ
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	107	ΟΣΑ ΕΙΣ ΜΕΤΡΗΤΑ ΔΙΑ ΤΟ (ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΕΓΓΡΑΦΟ) ... ΤΩ	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΕ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΥΣ ΓΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΙΔΙΟ
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	108	ΟΣΑ ΤΩ ... ΔΙΑ ΤΟΝ ... ΕΝΕΚΑ ΤΟΥ	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ Ή ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΠΟΥ ΧΡΩΣΤΟΥΝ ΣΤΟ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	109	ΟΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ... ΤΩ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΠΙΣΤΩΤΗ ΤΟΥ Γ.Μ.
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	110	ΜΕΤΡΗΤΑ ΕΙΣ ΕΜΕ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΕΔΩΣΕ ΚΑΤΕΥΘΕΙΑΝ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΤΟ Γ.Μ.
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	111	ΜΕΤΡΗΤΑ ΔΙΑ ΤΟΥ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΕΔΩΣΕ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΤΟ Γ.Μ. ΜΕΣΩ ΤΡΙΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	111	ΟΣΑ ΜΕΤΡΗΤΑ ΕΛΑΒΕΝ ΑΠΟ ΤΟΝ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΕΔΩΣΕ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΤΟ Γ.Μ. ΜΕΣΩ ΤΡΙΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	112	ΜΕΤΡΗΤΑ ΤΩ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΕΔΩΣΕ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ Γ.Μ.
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	113	ΕΜΕΤΡΗΣΕ ΤΩ ... ΔΙΑ ΤΟΝ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΕΔΩΣΕ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΑΛΛΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΜΕ ΤΟ Γ.Μ. ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ Γ.Μ.
	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	113	ΕΜΕΤΡΗΣΕ ΤΩ ... ΔΙΑ ΤΟΥ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΕΔΩΣΕ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟΝ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΑΛΛΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΜΕ ΤΟ Γ.Μ. ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ Γ.Μ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10
ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΛΕΚΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥΣ

ΚΔ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΚΩΔ. ΥΠΟΚ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
2	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	113	ΟΣΑ ΕΔΕΧΘΗ ΚΑΙ ΕΜΒΑΣΕ ΔΙΑ ΤΟΥ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΕΔΩΣΕ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟΝ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΑΛΛΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΜΕ ΤΟ Γ.Μ. ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ Γ.Μ.
2	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	113	ΕΔΕΧΘΗΚΑ...ΔΙΑ ΤΟΝ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΕΔΩΣΕ ΜΕΤΡΗΤΑ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΑΛΛΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΜΕ ΤΟ Γ.Μ. ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ Γ.Μ.
2	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	114	ΕΙΧΕ ΝΑ ΛΑΜΒΑΝΕΙ ΠΑΡ' ΕΜΟΥ	ΕΙΣΠΡΑΤΤΕΙ Ο Γ.Μ. ΑΠΟ ΚΑΠΟΙΟ ΚΟΜΙΣΤΗ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΚΑΠΟΙΟΥ ΑΛΛΟΥ
2	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100 ~	115	ΜΕΤΡΗΤΑ ΕΙΣ ΕΜΕ ΠΡΟΣ ΟΦΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΕΘΕΡΑΣ ΜΟΥ	ΛΑΜΒΑΝΕΙ Ο Γ.Μ. ΜΕΤΡΗΤΑ ΑΠΟ ΑΓΙΟ ΚΙΤΙΟΥ ΚΑΤΟΠΙΝ ΠΡΟΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΠΕΝΘΕΡΑΣ ΤΟΥ. Η ΠΕΝΘΕΡΑ ΤΟΥ ΕΧΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΚΙΤΙΟΥ. ΑΡΑ Ο Γ.Μ. ΧΡΩΣΤΑ ΤΗΣ ΠΕΝΘΕΡΑΣ ΤΟΥ
2	ΜΕΤΡΗΤΑ - 100	116	ΟΣΑ ΑΠΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΙΑ ΤΟΥ	ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΟΙ ΦΟΡΟΙ ΔΕΡΟΥΧΤΕ
	ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ - 200	201	ΟΣΑ ΕΙΣ ΜΕΤΡΗΤΑ ΔΙΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ	Ο Γ.Μ. ΠΡΟΜΗΘΕΥΣΕ ΜΕ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥΣ ΜΕ ΑΥΤΟ ΑΞΙΑΣ ΤΑΔΕ (ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΕΠΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙ)
	ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ - 200	201	ΟΣΑ ΕΙΣ ΜΕΤΡΗΤΑ ΑΠΟ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ	Ο Γ.Μ. ΠΡΟΜΗΘΕΥΣΕ ΜΕ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥΣ ΜΕ ΑΥΤΟ ΑΞΙΑΣ ΤΑΔΕ (ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΕΠΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙ)
	ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ - 200	202	ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ	ΟΙ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΙ ΕΛΑΒΑΝ ΑΠΟ ΤΟ Γ.Μ. ΧΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΧΩΡΗΣΑΝ ΟΜΟΛΟΓΙΑ. ΥΠΟΧΡΕΟΥΝΤΑΙ ΤΟ ΙΣΟΠΟΣΟ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΝΑ ΤΟ ΑΠΟΔΩΣΟΥΝ ΥΠΟ ΜΟΡΦΗ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
	ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ - 200	203	ΟΣΑ ΕΙΣ ΜΕΤΡΗΤΑ ΔΙΑ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΝΑ ΛΑΒΕΙ ΧΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΟΥΛΗΣΕ ΣΤΟΝ Γ.Μ.
	ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ - 300	301	ΝΑ ΔΩΣΕΙ Ο ... ΧΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΣΕ ΜΕ ΞΕΝΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥΣ ΜΕ ΑΥΤΟΝ ΟΙ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΙ ΕΛΑΒΑΝ ΞΕΝΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΓΡΟΣΙΩΝ
	ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ - 300	301	ΧΡΕΩΣΤΕΙ Ο ... ΧΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ	Ο Γ.Μ. ΠΛΗΡΩΣΕ ΜΕ ΞΕΝΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥΣ ΜΕ ΑΥΤΟΝ ΟΙ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΙ ΕΛΑΒΑΝ ΞΕΝΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΚΤΟΣ ΓΡΟΣΙΩΝ
	ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ - 300	302	ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΧΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ	ΑΓΟΡΑ ΞΕΝΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ
	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - 400	401	ΧΡΕΩΣΤΕΙ Ο ... ΟΣΑ ΔΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ	Ο Γ.Μ. ΔΙΔΕΙ ΜΕΤΡΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΙΡΝΕΙ ΛΗΙΠΡΟΘΕΣΜΗ ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - 400	401	ΝΑ ΔΩΣΕΙ Ο ... ΟΣΑ ΔΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ	Ο Γ.Μ. ΔΙΔΕΙ ΜΕΤΡΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΙΡΝΕΙ ΛΗΙΠΡΟΘΕΣΜΗ ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - 400	401M	ΕΔΩΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟ Γ.Μ. ΣΕ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΗ ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΝΑΝΤΙ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΤΟΥ	Ο Γ.Μ. ΠΑΙΡΝΕΙ ΜΕΤΡΗΤΑ ΚΑΙ ΔΙΔΕΙ ΛΗΙΠΡΟΘΕΣΜΗ ΟΜΟΛΟΓΙΑ
	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	402	ΧΡΕΩΣΤΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΚΑΜΒΙΑΛΑΝ	Ο Γ.Μ. ΠΑΙΡΝΕΙ ΚΑΜΒΙΑΛΑ
	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	403	ΧΡΕΩΣΤΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΑΤΖΙΟΝ ΤΗΣ ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ	Ο Γ.Μ. ΕΧΕΙ ΝΑ ΠΑΙΡΝΕΙ ΤΟ ΑΤΖΙΟΝ ΤΗΣ ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ
	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	403	ΝΑ ΔΩΣΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΑΤΖΙΟΝ ΤΗΣ ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ	Ο Γ.Μ. ΕΧΕΙ ΝΑ ΠΑΙΡΝΕΙ ΤΟ ΑΤΖΙΟΝ ΤΗΣ ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10
ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΛΕΚΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥΣ

ΚΔ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΚΩΔ. ΥΠΟΚ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
1	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - 400	405	ΟΣΑ ΔΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΜΕ ΕΧΡΕΩΣΤΟΥΣΑΝ	ΥΠΕΝΟΙΚΙΑΣΤΗΣ ΦΟΡΩΝ ΔΙΔΕΙ ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟΝ Γ.Μ. ΓΙΑ ΜΕΡΟΣ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΤΟΥ ΧΑΖΙΝΕ ΑΡΑΔΙΠΠΟΥ ΠΟΥ ΉΤΑΝ ΔΕΡΟΥΧΤΕΣ ΤΟΥ Γ.Μ. ΚΑΙ ΘΑ ΕΙΣΕΠΡΑΤΤΕ Ο ΥΠΕΝΟΙΚΙΑΣΤΗΣ
2	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - 400	406	ΔΙΔΕΙ Ο ...ΔΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΜΟΥ ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΜΟΥ	ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΜΕΤΡΗΤΩΝ ΜΕ ΕΚΧΩΡΗΣΗ ΛΗΙΠΡΟΘΕΣΜΗΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ
2	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - 400	406Α	ΔΙΔΕΙ Ο ...ΔΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΜΟΥ ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΜΟΥ	Ο Γ.Μ. ΠΑΙΡΝΕΙ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑ ΚΑΙ ΔΙΔΕΙ ΛΗΙΠΡΟΘΕΣΜΗ ΟΜΟΛΟΓΙΑ
2	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	407	ΔΙΔΕΙ Ο ... ΕΙΣ ΚΑΜΠΙΑΛΑΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΚΑΜΠΙΑΛΑΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ	ΠΑΡΟΧΗ ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ ΜΕΣΩ ΣΥΝΟΜΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΜΠΙΑΛΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΓΜ
2	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - 400	408	ΝΑ ΔΙΔΕΙ Ο ... ΟΣΑ ΔΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ	ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΞΟΦΛΗΣΗΣ ΧΡΕΟΥΣ
2	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	409	ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΚΑΜΠΙΑΛΑΝ	ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΜΕΤΡΗΤΩΝ ΤΟΥ Γ.Μ. ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΚΑΜΠΙΑΛΑΣ
	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	410	ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΚΑΜΠΙΑΛΑΝ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΤΟΥ	Ο Γ.Μ. ΧΡΩΣΤΑ ΣΤΟΝ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΟΣΟ ΜΙΑΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΥ ΕΚΔΟΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΤΡΙΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ
	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ - 400	411	ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΜΟΥ	ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΜΕΤΡΗΤΩΝ ΤΟΥ Γ.Μ. ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ ΕΝΑΝΤΙ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΡΙΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ
	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	412	ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΚΑΜΠΙΑΛΑΝ ΔΙΑΜΕΣΟΥ ΤΟΥ	ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΜΕΤΡΗΤΩΝ ΤΟΥ Γ.Μ. (ΔΙΑΚΟΜΙΣΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ Χ.Χ.ΑΠΕΓΙΤΟΣ) ΜΕ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΚΑΜΠΙΑΛΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ
	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	413	ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΕΙΣ ΜΙΑΝ ΚΑΜΒΙΑΛΑΝ ... ΕΚ ΤΟΥ	ΛΗΨΗ ΜΕΤΡΗΤΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΑΥΤΩΝ ΣΤΟ Γ.Μ. Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Ο Γ.Μ. ΣΥΝΥΠΟΓΡΑΦΟΥΝ ΤΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ
		413	ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΚΑΜΠΙΑΛΑΝ	ΛΗΨΗ ΜΕΤΡΗΤΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΚΑΙ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗ ΑΥΤΩΝ ΣΤΟ Γ.Μ. Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Ο Γ.Μ. ΣΥΝΥΠΟΓΡΑΦΟΥΝ ΤΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ
	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	414	ΔΙΔΕΙ Ο ... ΕΙΣ ΚΑΜΠΙΑΛΑΝ ...ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ... ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΤΟΥ	Ο Γ.Μ. ΛΑΜΒΑΝΕΙ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ Η ΟΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΤΡΙΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΚΑΙ ΥΠΟΓΡΑΜΜΕΝΗ ΚΑΙ ΑΠΟ ΑΛΛΟ ΠΡΟΣΩΠΟ
	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	415	ΝΑ ΛΑΒΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΑΤΖΙΟΝ ΤΗΣ ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΝΑ ΛΑΒΕΙ ΤΑ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ / ΚΟΣΤΟΣ ΕΞΑΡΓΥΡΩΣΗΣ (ΤΟ ΑΝΤΖΙΟ) ΑΠΟ ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ ΤΟΥ Γ.Μ.
	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	416	ΔΙΔΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΑΤΖΙΟΝ ΤΗΣ ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ (ΤΩΝ)	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΑΠΟΔΕΧΕΤΑΙ ΕΞΟΦΛΗΣΗ ΟΦΕΙΛΩΝ ΤΟΥ Γ.Μ. ΜΕ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΛΗΞΕΙ ΚΑΙ Ο Γ.Μ. ΝΑ ΚΑΤΑΒΑΛΛΕΙ ΤΟ ΑΝΤΖΙΟ
	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ - 400	419	ΔΙΔΕΙ Ο ... ΔΙΑ ΚΑΜΒΙΑΛΑ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΠΑΙΡΝΕΙ ΜΕΤΡΗΤΑ ΑΠΟ Γ.Μ. ΕΝΑΝΤΙ ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ ΠΟΥ ΕΚΧΩΡΕΙ ΣΤΟ Γ.Μ.
	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	501	ΓΑΛΙΟΥΤΖΙΟΥ ΠΕΔΕΛΙΓΕΣΙ	ΧΡΕΩΣΤΟΥΝ ΟΙ ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ ΤΟΥ ΔΕΡΟΥΧΤΕ ΣΤΟΝ Γ.Μ. ΓΙΑ ΤΟ ΦΟΡΟ ΓΑΛΙΟΥΤΖΙΟΥ ΠΕΔΕΛΙΓΕΣΙ
	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	502	ΓΑΛΙΟΥΤΖΙΟΥ ΠΑΤΕΛΙ	ΧΡΕΩΣΤΟΥΝ ΟΙ ΡΕΑΓΙΑΔΕΣ (ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ) ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΟΡΟ ΓΑΛΙΟΥΤΖΙΟΥ ΠΑΤΕΛΙ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10
ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΛΕΚΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥΣ

ΚΑ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΚΩΔ. ΥΠΟΚ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
1	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	503	ΣΑΛΚΙΝΙΑ	ΧΡΕΩΣΤΟΥΝ ΟΙ ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ ΤΟΥ ΔΕΡΟΥΧΤΕ ΣΤΟΝ Γ.Μ. ΓΙΑ ΤΟ ΦΟΡΟ ΣΑΛΚΙΝΙΑ
1	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	504	ΣΑΛΚΙΝΙΑ (Α, Β, Γ)	ΧΡΕΩΣΤΟΥΝ ΟΙ ΡΕΑΓΙΑΔΕΣ (ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ) ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΟΡΟ ΣΑΛΚΙΝΙΑ (Α, Β, Γ)
1	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	505	ΔΕΡΟΥΧΤΕ ΠΑΡΑΣΙ	ΧΡΕΩΣΤΟΥΝ ΟΙ ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ ΤΟΥ ΔΕΡΟΥΧΤΕ ΣΤΟΝ Γ.Μ. ΓΙΑ ΤΟ ΦΟΡΟ ΔΕΡΟΥΧΤΕ ΠΑΡΑΣΙ
1	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	506	ΔΕΡΟΥΧΤΕ ΠΑΡΑΣΙ	ΧΡΕΩΣΤΟΥΝ ΟΙ ΡΕΑΓΙΑΔΕΣ (ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ) ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΟΡΟ ΔΕΡΟΥΧΤΕ ΠΑΡΑΣΙ
1	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	507	ΔΟΣΙΜΑΤΑ ΡΕΑΓΙΑΔΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ	ΧΡΕΩΣΤΟΥΝ ΟΙ ΙΔΙΩΤΕΣ ΦΟΡΟΣΥΛΛΕΧΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΦΟΡΟΥΣ ΔΟΣΙΜΑΤΑ ΡΕΑΓΙΑΔΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
1	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	508	ΔΙΑ ΤΑ ΔΟΣΙΜΑΤΑ	ΧΡΕΩΣΤΟΥΝ ΟΙ ΙΔΙΩΤΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ «ΔΙΑ ΤΑ ΔΟΣΙΜΑΤΑ»
1	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	509	ΔΙΑ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΙΡΙΟΥ	ΧΡΕΩΣΤΟΥΝ ΟΙ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥΣ ΦΟΡΟΥΣ «ΔΙΑ ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΟΥ ΜΙΡΙΟΥ»
	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	510	ΔΙΑ ΖΕΡΤΖΗΡΙΓΕ	ΧΡΕΩΣΤΟΥΝ ΟΙ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥΣ ΦΟΡΟΥΣ «ΔΙΑ ΖΕΡΤΖΗΡΙΓΕ» (ΣΤΡΕΜΜΑΤΙΚΟΣ ΦΟΡΟΣ)
	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	512α	ΟΣΑ ΔΙΑ ΤΟΝ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΟΦΕΙΛΕΙ ΝΑ ΔΩΣΕΙ ΣΤΟΝ Γ.Μ. ΓΙΑ ΦΟΡΟΥΣ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΤΑΔΕ «ΟΣΑ ΔΙΑ ΤΟΝ»
	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - 500	513	ΔΙΔΕΙ ΟΣΑ ... ΔΙΑ ΤΟΝ	ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ Γ.Μ. ΓΙΑ ΝΑ ΕΜΒΑΣΤΟΥΝ ΣΤΟΝ ΣΑΡΑΦΗ
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	601	ΟΣΑ ΕΔΕΧΘΗΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΣΑ ΑΠΕΡΑΣΑΝ ΑΠΟ ΤΟΝ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΟΦΕΙΛΗΣ ΧΡΕΩΣΤΗ Γ.Μ. ΠΡΟΣ ΠΙΣΤΩΤΗ ΤΟΥ. ΑΡΑ ΕΞΟΦΛΗΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	602	ΟΣΑ ΕΔΕΧΘΗΝ ΔΙΑ ΤΟΝ	Ο Γ.Μ. ΑΠΟΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΤΕΙ ΣΕ ΑΥΤΟΝ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΟΣΟ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΟΦΕΙΛΗ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Γ.Μ.
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	602	ΟΣΑ ΑΠΕΡΑΣΑΝ ΔΙΑ ΤΟΝ	Ο Γ.Μ. ΑΠΟΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΤΕΙ ΣΕ ΑΥΤΟΝ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΟΣΟ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΟΦΕΙΛΗ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Γ.Μ.
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	602	ΕΙΣ ΕΞΟΦΛΗΣΙΝ ΔΙΑ ΤΟΥ	Ο Γ.Μ. ΑΠΟΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΤΕΙ ΣΕ ΑΥΤΟΝ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΟΣΟ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΟΦΕΙΛΗ ΤΟΥ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Γ.Μ.
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	603	ΟΣΑ ΕΔΕΧΘΗΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ... ΔΙΑ ΤΟΝ	Ο Γ.Μ. ΠΑΙΡΝΕΙ ΧΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΚΑΠΟΙΟΝ. ΤΑ ΔΙΔΕΙ ΣΕ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΓΙΑ ΝΑ ΤΑ ΜΕΤΑΦΕΡΕΙ ΣΕ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ ΤΟΥ
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	604	ΟΣΑ ΑΠΕΡΑΣΑΝ ΕΙΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΚΑΜΒΙΑΛΑΣ ΤΟΥ	ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΑΛΛΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	604	ΟΣΑ ΑΠΕΡΑΣΑΝ ΕΙΣ ΔΕΡΟΥΧΤΕΔΕΣ ΤΟΥ	ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΑΛΛΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	604	ΟΣΑ ΑΠΕΡΑΣΑΝ ΕΙΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΝ ΤΟΥ	ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΑΛΛΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	604	ΟΣΑ ΑΠΕΡΑΣΑΝ ΕΙΣ ΕΝΟΡΙΑΣ	ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΑΛΛΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	605	ΑΦΑΙΡΩ: ΤΑ ΑΝΤΙΚΡΥΣ	ΕΞΙΣΩΣΕΙΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ; ΑΦΑΙΡΕΣΕΙΣ
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	607	ΟΣΑ ΕΔΕΧΘΗΝ ΔΙΑ ΤΟΝ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΕ ΟΦΕΙΛΗ ΤΟΥ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟ Γ.Μ.
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	607	ΟΣΑ ΑΠΕΡΑΣΑΝ ΔΙΑ ΤΟΝ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΕ ΟΦΕΙΛΗ ΤΟΥ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟ Γ.Μ.
	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	608	ΟΣΑ ΑΠΕΡΑΣΑΝ ΕΙΣ ΕΞΟΦΛΗΣΙΝ ΤΟΥ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΣΕ ΑΛΛΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10
ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΛΕΚΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥΣ

ΚΔ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΚΩΔ. ΥΠΟΚ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
2	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	608	ΟΣΑ ΑΠΕΡΑΣΑΝ ΕΙΣ ΔΕΡΟΥΧΤΕΔΕΣ ΜΟΥ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΣΕ ΑΛΛΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
4	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ - 600	612	ΟΣΑ ΕΧΕΙ ΝΑ ΛΑΜΒΑΝΕΙ ΩΣ ΑΝΤΙΚΡΥΣ ΦΑΙΝΟΝΤΑΙ ΔΕΚΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΠΙΣΤΩΤΗ ΣΕ ΑΛΛΟ
1	ΥΠΟΛΟΙΠΑ - 700	702	ΑΠΟ ΛΑΘΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ ΜΠΑΚΙΕΔΩΝ	ΛΑΘΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ ΥΠΟΛΟΙΠΩΝ ΦΟΡΩΝ
2	ΥΠΟΛΟΙΠΑ - 700	705	ΣΑΛΔΟΣ ΝΑ ΛΑΜΒΑΝΩ ΑΠΕΡΟΥΝΤΑΙ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΤΟΥ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ ΑΠΟ ΕΝΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΣΕ ΑΛΛΟ
2	ΥΠΟΛΟΙΠΑ - 700	706	ΑΦΑΙΡΩ ΤΑ ΑΝΤΙΚΡΥΣ (ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΡΟΠΟΙ)	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ ΣΤΟΝ ΙΔΙΟΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
2	ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ - 800	801	ΧΑΡΙΝ ΤΩ ΙΔΙΩ	ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΧΟΡΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΤΟ Γ.Μ. (ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΕΣ ΑΠΟ Γ.Μ.)
1	ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ - 800	802	ΟΣΑ ΕΚΑΜΕ ΧΑΡΙΝ ΕΙΣ ΕΜΕ ΛΟΓΩ...	ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΛΗΦΘΕΙΣΕΣ ΑΠΟ Γ.Μ. (ΔΗΛΑΔΗ ΧΟΡΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΙΣΤΩΤΗ ΠΡΟΣ ΤΟ Γ.Μ.)
2	ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ - 800	803	ΧΑΡΙΝ ΤΩ ΙΔΙΩ	ΕΚΠΤΩΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΙΔΕΙ Ο Γ.Μ. ΣΕ ΤΡΙΤΟΥΣ (ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ ΑΠΟ Γ.Μ.)
2	ΖΗΜΕΙΕΣ - 900	901	ΖΗΜΕΙΑ	ΖΗΜΕΙΑ ΧΡΗΜΑΤΩΝ
2	ΖΗΜΕΙΕΣ - 900	903	ΖΗΜΕΙΑ	ΖΗΜΕΙΑ ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
2	ΖΗΜΕΙΕΣ - 900	904	ΖΗΜΕΙΑ	ΖΗΜΕΙΑ ΠΡΑΜΑΤΕΙΑΣ
	ΖΗΜΕΙΕΣ - 900	905	ΖΗΜΕΙΑ	ΖΗΜΕΙΑ ΣΥΝΙΣΜΕΝΟΥ ΚΡΑΣΙΟΥ
	ΖΗΜΕΙΕΣ - 900	906	ΖΗΜΕΙΑ	ΖΗΜΕΙΑ ΣΙΤΑΡΙΟΥ
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1001	ΟΣΑ ΕΜΕΤΡΗΣΑΝ ΕΙΣ ΕΞΟΔΑ ΟΣΠΗΤΙΟΥ Γ.Μ.	ΟΙ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΙ ΠΛΗΡΩΣΑΝ ΤΡΙΤΟΥΣ ΠΙΣΤΩΤΕΣ (ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ) ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ Γ.Μ.
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1002	ΤΡΟΦΙΜΑ,ΚΑΥΣΙΜΗ ΥΛΗ,ΜΕΤΡΗΤΑ...ΔΙΑ ΤΟ ΟΣΠΗΤΙ ΜΟΥ	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΕΔΩΣΕ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ Γ.Μ.(ΠΡΑΓΜΑΤΑ;)
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1004	ΚΗΡΑΝ ΜΑΓΑΖΙΟΥ Γ.Μ.	Ο ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟΣ ΠΛΗΡΩΣΕ ΕΝΟΙΚΙΟ (ΚΗΡΑΝ) ΜΑΓΑΖΙΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΧΑΡΟΥΠΙΑ Γ.Μ.
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1005	ΕΙΣ, ΔΙΑ ΚΗΡΑΔΕΣ... ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΣ	ΚΗΡΑ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ (ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΜΕΓΑΛΕΜΠΟΡΩΝ ΑΠΟ Γ.Μ.)
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1006	ΚΗΡΑΔΕΣ ΣΥΚΩΝ	ΕΓΧΩΡΙΟΙ ΡΕΑΓΙΑΔΕΣ ΑΝΩ ΛΕΥΚΑΡΩΝ ΠΛΗΡΩΝΟΥΝ ΤΗΝ ΚΗΡΑΝ (ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ) ΤΩΝ ΣΥΚΩΝ (ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟ ΕΙΔΟΣ) ΣΤΟ Γ.Μ.
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1007	ΑΦΑΙΡΩ ΟΣΑ ΕΜΕΤΡΗΣΕ ΔΙΑ ΝΑΥΛΟΝ	ΝΑΥΛΟΣ
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1008	ΚΗΡΑΣ ΤΩΝ ΣΥΚΩΝ	ΕΣΟΔΑ ΠΟΥ ΑΠΟΡΡΕΟΥΝ ΑΠΟ ΦΟΡΟΥΣ (ΚΗΡΑΔΕΣ ΣΥΚΩΝ)
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1009	ΕΤΕΡΑ ΕΞΟΔΑ	ΓΕΝΙΚΑ ΕΞΟΔΑ ΠΩΛΗΣΕΩΣ
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1010	ΑΠΟ ΤΟ ΟΣΠΗΤΙ ΚΗΡΑΝ	ΑΓΩΓΙΟ/ΕΚΔΟΥΛΕΥΣΗ ΠΟΥ ΕΚΑΝΕ Ο Γ.Μ. ΣΕ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΕΧΕΙ ΕΣΟΔΟ
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1011	ΕΞΟΔΑ ΤΩ...ΕΜΕΤΡΗΣΕ ΔΙΑ ΜΙΣΘΟΝ ΤΟΥ	ΖΥΓΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΡΓΑΤΙΚΑ
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1012	ΤΩ ΖΑΠΙΤΗ,ΤΩ ΕΝΔΟΞΩ... ΙΚΡΑΜΙΕΝ	ΙΚΡΑΜΙΕ
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1013	ΤΩ ΧΑΣΑΝΗ ΑΝΩ ΖΑΠΙΤΗ ΧΙΣΜΕΤΤΙ	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ (ΧΙΣΜΕΤΤΙ ΕΞΟΔΑ)
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1014	ΡΑΠΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΝ	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ (ΡΑΠΤΙΚΑ ΕΞΟΔΑ)
	ΕΣΟΔΑ/ΕΞΟΔΑ - 1000	1015	ΑΠΟ ΖΗΜΕΙΑΝ ΑΛΟΓΟΥ	ΕΣΟΔΑ ΑΛΟΓΟΥ ΕΜΦΙΕΤΖΗ
	ΕΤΡΑΒΗΓΜΑΤΑ/ΠΛΗΡΩΜΕΣ - 1200	1201	ΟΣΑ ΕΤΡΑΒΗΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ	ΠΛΗΡΩΜΗ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΣΕ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΟ ΚΑΤΟΠΙΝ ΕΝΤΟΛΗΣ ΤΟΥ Γ.Μ.
	ΕΤΡΑΒΗΓΜΑΤΑ/ΠΛΗΡΩΜΕΣ - 1200	1202	ΟΣΑ ΕΤΡΑΒΗΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ	Ο Γ.Μ. "ΕΤΡΑΒΗΣΕ"(ΟΡΔΙΝΙΑ=ORDER-ΚΑΤΟΠΙΝ ΕΝΤΟΛΗΣ) ΑΠΟ ΤΟΝ...

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10
ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΛΕΚΤΙΚΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥΣ

ΚΔ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΚΩΔ. ΥΠΟΚ	ΛΕΚΤΙΚΟ	ΕΡΜΗΝΕΙΑ
1	ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΠΑΓΙΟΥ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ - 1300	1301	ΔΙΑ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΕΙΣ ΛΑΡΝΑΚΑ ΜΟΝΟΥ ΟΣΠΗΤΙΟΥ ΤΟΥ Γ.Μ. ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΑΧΣΕ	ΠΡΟΙΟΝ ΠΩΛΗΣΗΣ ΣΠΙΤΙΟΥ
1	ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΑ ΠΡΟΣ ΕΙΣΠΡΑΞΗ - 1400	1402(1)	ΕΤΗΣΙΟΣ ΜΙΣΘΟΣ Γ.Μ.	ΜΙΣΘΟΙ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΟΙ ΠΡΟΣ Γ.Μ.
2	ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΑ ΠΡΟΣ ΕΙΣΠΡΑΞΗ - 1400	1402(2)	ΕΜΒΗΚΕ ΚΟΝΤΑ ΜΟΥ ΔΟΥΛΟΣ ΠΡΟΣ...ΤΟ ΜΗΝΑ	ΜΙΣΘΟΙ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΔΟΥΛΩΝ) Γ.Μ.
1	ΤΕΛΗ - 1500	1501	ΑΒΑΙΤΙ ΗΓΕΜΟΝΟΣ	ΤΕΛΗ ΕΞΑΓΩΓΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
1	ΤΕΛΗ - 1500	1502(1)	ΠΟΥΓΟΥΡΔΙ	ΠΟΥΓΙΟΥΡΔΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ Γ.Μ. (ΜΕΣΩ ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΗ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ)
2	ΤΕΛΗ - 1500	1502(2)	ΟΣΑ ΕΔΩΘΗΣΑΝ ΤΩ ΗΓΕΜΟΝΑ ΔΙΑ ΧΑΡΤΖΙ ΠΟΥΓΙΟΥΡΟΥΔΙ	ΦΟΡΟΣ ΠΟΥ ΠΛΗΡΩΣΕ Ο Γ.Μ. ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΓΕΜΟΝΑ
1	ΕΝΤΟΛΕΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ - 1600	1601	ΔΙΑ ΤΟΝ (ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ)	ΕΝΤΟΛΗ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΠΙΣΤΩΤΗ ΑΠΟΤΡΙΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ (ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΙ)
1	ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ - 1700	1701	ΑΦΑΙΡΩ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑ	ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
1	ΤΟΚΟΙ - 1800	1801	(ΔΙΑ ΤΟ) ΔΙΑΦΟΡΟΝ	ΤΟΚΟΙ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΟΙ
1	ΤΟΚΟΙ - 1800	1802	ΔΙΑΦΟΡΟΝ	ΤΟΚΟΙ ΠΛΗΡΩΤΕΟΙ (ΕΧΕΙ ΝΑ ΠΛΗΡΩΣΕΙ Ο Γ.Μ.)

Α/Α	ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΑ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
1	Χ.Ε.	ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ - ΧΡΕΩΣΤΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
2	Π.Ε.	ΑΓΟΡΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ - ΠΙΣΤΩΤΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
3	Χ.Ο.Ε.	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΕΣ - ΧΡΕΩΣΤΕΣ ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΕΣ
4	Π.Ο.Π.	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ - ΠΙΣΤΩΤΕΣ ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ
5	Χ.Κ.Ε.	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΕΣ - ΧΡΕΩΣΤΕΣ ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ ΕΙΣΠΡΑΚΤΕΕΣ
6	Π.Κ.Π.	ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ - ΠΙΣΤΩΤΕΣ ΚΑΜΒΙΑΛΕΣ ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ
7	Π.Ο.Π.Ξ.Ν.	ΟΜΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ ΣΕ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ - ΠΙΣΤΩΤΕΣ ΟΜΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ ΞΕΝΟ ΝΟΜΙΣΜΑ
8	Χ.Φ.	ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ - ΧΡΕΩΣΤΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ
9	Χ.Δ.	ΧΡΕΩΣΤΕΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ
10	Π.Δ.	ΠΙΣΤΩΤΕΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ
11	Δ.Χ.	ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΧΡΕΩΣΤΕΣ
12	Δ.Π.	ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΙΣΤΩΤΕΣ
13	Π.Φ.	ΠΙΣΤΩΤΕΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 12
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΡΕΩΠΙΣΤΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΣΕ
ΓΡΟΣΙΑ

Α/Α	ΧΡΕΩΣΤΗΣ	ΓΡΟΣΙΑ	ΠΙΣΤΩΤΗΣ	ΓΡΟΣΙΑ
1	Σάγεχ Φεττάλλαχ, ο	165.800	Σάγεχ Φεττάλλαχ, ο	-170098
2	Λαμπήκης σαράφης, ο	136.807	Λαμπήκης σαράφης, ο	-136807
3	Μελκών νέος σαράφης, ο	100.760	Ματαίης Γιακουμέττος, ο	-101032
4	ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΣΑΡΑΓΙΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ (ΧΡΕΩΣΤΗΣ)	86.185	Μελκών νέος σαράφης, ο	-100760
5	Ματαίης Γιακουμέττος, ο	79.268	Απέγιτος Χατζηχριστόδουλος, ο	-62083
6	Απέγιτος Χατζηχριστόδουλος, ο	62.083	Μαλαγάμβας Φέληξ, ο	-58533
7	Χατζηαντωνίου Χατζηπέτρος σύντροφος τζιφιλικίου Μόρφου, ο	59.398	Εγχώριοι ρεαγιάδες Αραδίππου δια τα ολικά χρονικά των δοσίματα, ο	-51467
8	Μαλαγάμβας Φέληξ, ο	58.533	Εγχώριοι ρεαγιάδες των Άνω Λευκάρων διά τα Βασιλικά των δοσίματα, οι	-46651
9	Εγχώριοι ρεαγιάδες Αραδίππου δια τα ολικά χρονικά των δοσίματα, ο	51.467	Λογαριασμός του κοινού της πατρίδος μου, ο	-42217
10	Εγχώριοι ρεαγιάδες των Άνω Λευκάρων διά τα Βασιλικά των δοσίματα, οι	46.651	Χατζηαντωνίου Χατζηπέτρος σύντροφος τζιφιλικίου Μόρφου, ο	-41297
11	Εμφιετζής Γιαννάκης, ο	37.935	Εμφιετζής Γιαννάκης, ο	-37935
12	Αργύρης Χατζηνικόλαος δια τον συντροφικό δερουχτέ, ο	31.817	Αργύρης Χατζηνικόλαος δια τον συντροφικό δερουχτέ, ο	-31817
13	Λογαριασμός χαρουπιού Κυρήνειας (Χιουσεήν Αγάς)	31.078	Κραμβής Δημήτριος, ο	-30039
14	Κραμβής Δημήτριος, ο	30.039	Λογαριασμός χαρουπιού Κυρήνειας (Χιουσεήν Αγάς)	-28500
15	Χαρέμι του ενδόξου Τταχύρ αγά, το	25.477	Λογαριασμός τζιφιλικίου Μόρφου, ο	-25476
16	Λογαριασμός τζιφιλικίου Μόρφου, ο	25.476	Χαρέμι του ενδόξου Τταχύρ αγά, το	-25378
17	Λογαριασμός του κοινού της πατρίδος μου, ο	19.500	Πόζοβικ Πέτρος, ο	-21068
18	Χατζηδημήτρης δούλος μου από Άγιον Κασσιανόν, ο	18.708	Χατζηδημήτρης δούλος μου από Άγιον Κασσιανόν, ο	-18708
19	Απεγίτου Χριστοφής δια τον συντροφικόν δερουχτέ, ο	17.522	Απεγίτου Χριστοφής δια τον συντροφικόν δερουχτέ, ο	-17522
20	Λεόντιος Άγιος Κιτίου, ο	16.760	Σαρίπογλους Χατζηκυργής, ο	-17234
21	Σαρίπογλους Χατζηκυργής, ο	16.016	Λεόντιος Άγιος Κιτίου, ο	-16760
22	Ετήσιος μισθός Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, ο	15.000	Ετήσιος μισθός Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, ο	-15000
23	Σάτεχ Αντών, ο	15.000	Σάτεχ Αντών, ο	-15000
24	Εγχώριοι ρεαγιάδες του Στροβόλου, οι	14.931	Εγχώριοι ρεαγιάδες του Στροβόλου, οι	-14931
25	Κεφαλάς Νικόλαος, ο	14.731	Κεφαλάς Νικόλαος, ο	-14699
26	Έξοδα στα κονάκια των Αιγυπτιακών στρατευμάτων (1824-1825), τα	14.052	Αποστολίδης Χατζηζαχαρίας, ο	-13872
27	Θεμιστοκλής Δημήτριος Διδάσκαλος, ο	12.317	Θεμιστοκλής Δημήτριος Διδάσκαλος, ο	-12317
28	Μικελλίδης Σάββας, ο	12.000	Μικελλίδης Σάββας, ο	-12000
29	Λογαριασμός νευγών (ΠΩΛΗΣΕΙΣ)	11.753	Λογαριασμός νευγών (ΠΩΛΗΣΕΙΣ)	-11753
30	Βάρδας Φιλιππάκης Ιερεμίου, ο	11.382	Έξοδα στα κονάκια των Αιγυπτιακών στρατευμάτων (1824-1825), τα	-10643

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 12
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΡΕΩΠΙΣΤΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΣΕ
ΓΡΟΣΙΑ

Λ/Α	ΧΡΕΩΣΤΗΣ	ΓΡΟΣΙΑ	ΠΙΣΤΩΤΗΣ	ΓΡΟΣΙΑ
31	Δούλοι τζιφτιλίκιου Μόρφου, οι	10.001	Δούλοι τζιφτιλίκιου Μόρφου, οι	-10001
32	Χατζηστεφανή Αγγελής, ο	10.000	Χατζηστεφανή Αγγελής, ο	-10000
33	Χοτζά Λαμπτικής, ο	10.000	Χοτζά Λαμπτικής, ο	-10000
34	Χατζημερύν αγάς Δεύκελης	9.486	Χατζημερύν αγάς Δεύκελης	-9486
35	Τζούλλος Γεωργής Λατύθιος, ο	8.259	Εγχώριοι ρεαγιάδες των κάτω Λευκάρων διά τα Βασιλικά των δοσίματα, οι	-8186
36	Εγχώριοι ρεαγιάδες των κάτω Λευκάρων διά τα Βασιλικά των δοσίματα, οι	8.186	Συμιακός Βασίλης Καπετάν, ο	-7719
37	Συμιακός Βασίλης Καπετάν, ο	7.719	Ματτέης Βάλδος, ο	-7613
38	Εχπαγές Ηγεμόνα Κιουτσιούκ Μεχμέδαγα, ο	7.501	Παρτέλλας Μικελλής, ο	-7056
39	Κώρος Χριστόδουλος, ο	7.500	Εγχώριοι ρεαγιάδες Συργανιάς, οι	-7007
40	Πόζοβικ Πέτρος, ο	7.403	Τζαβούσης Αλής και Οσμάνης, οι	-6574
41	Εγχώριοι ρεαγιάδες Συργανιάς, οι	7.062	Λογαριασμός οσπητίου Γ.Μ.	-6550
42	Παρτέλλας Μικελλής, ο	7.056	Ανδρίας δούλος Ριτζίνη, ο	-6472
43	Γιάγκος γαμβρός Στεφανή από Χρυσοπολίτισσαν, ο	6.591	Λογαριασμός καρυδιών Χριστοφάκη Χατζηπαυλουδιού, ο	-6453
44	Τζαβούσης Αλής και Οσμάνης, οι	6.574	Γιάγκος γαμβρός Στεφανή από Χρυσοπολίτισσαν, ο	-6377
45	Λογαριασμός οσπητίου Γ.Μ.	6.550	Τζούλλος Γεωργής Λατύθιος, ο	-6359
46	Ανδρίας δούλος Ριτζίνη, ο	6.472	Χατζηπαναγή Χρυσταλλού, η	-6353
47	Εγχώριοι ρεαγιάδες του τζεριού, οι	5.830	Εγχώριοι ρεαγιάδες του τζεριού, οι	-5830
48	Λοίζου Γιαννάκης Σκάλαν, ο	4.221	Λοίζου Γιαννάκης Σκάλαν, ο	-4221
49	Χατζηπαναγή Χρυσταλλού, η	4.016	Σιβρίσης Κυριάκος Λάρνακα, ο	-3953
50	Απεγίτου Φαμελία, η	4.000	Απεγίτου Αννέττα Χατζηχριστόδουλου, η	-3893
51	Σιβρίσης Κυριάκος Λάρνακα, ο	3.953	Χαρίτων Άγιος Πάφου, ο	-3296
52	Απεγίτου Αννέττα Χατζηχριστόδουλου, η	3.893	Κτίστη Μαρικκού Μιχαήλ, η	-3032
53	Χαρίτων Άγιος Πάφου, ο	3.296	Ιμπραχείμαγας Ζαπίτης Λάρνακος, ο	-2630
54	Ιμπραχείμαγας Ζαπίτης Λάρνακος, ο	3.101	Πότζελος Ιμπραχείμαγας, ο	-2500
55	Κτίστη Μαρικκού Μιχαήλ, η	3.046	Χιταβερδόγλους Χατζημεχμέδαγας, ο	-2386
56	Πότζελος Ιμπραχείμαγας, ο	2.500	Αργύρης Χατζηνικόλαος μετά της συζύγου του κυρίας Φευρωνίας, ο	-2230
57	Χιταβερδόγλους Χατζημεχμέδαγας, ο	2.386	Εγχώριοι Αθιαίνου, οι	-2180
58	Αργύρης Χατζηνικόλαος μετά της συζύγου του κυρίας Φευρωνίας, ο	2.230	Καρύδης Χατζηνικόλαος, ο	-2000
59	Εγχώριοι Αθιαίνου, οι	2.180	Γρόλλος ιατρός, ο	-1964
60	Καρύδης Χατζηνικόλαος, ο	2.000	Χριστοφής γαμβρός αρχidiaκόνου Αγίαν Ειρήνην, ο	-1860
61	Γρόλλος ιατρός, ο	1.964	Ζαχαρίου Νικόλαος, ο	-1710
62	Χριστοφής γαμβρός αρχidiaκόνου Αγίαν Ειρήνην, ο	1.860	Χατζηραφαήλ ταβερνάρης, ο	-1626
63	Ζαχαρίου Νικόλαος, ο	1.709	Μουφτού Μεχμέδ Εφένδης κιαττίτης, ο	-1575
64	Χατζηραφαήλ ταβερνάρης, ο	1.626	Σκότος ιατρός, ο	-1500
65	Μουφτού Μεχμέδ Εφένδης κιαττίτης, ο	1.575	Δελφίνος Χριστόδουλος από χωρίον Μεσόγη, ο	-1486
66	Ματτέης Βάλδος, ο	1.500	Λοίζου Σάββας Μελίνην, ο	-1370

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 12
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΡΕΩΠΙΣΤΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΣΕ
ΓΡΟΣΙΑ

Α/Α	ΧΡΕΩΣΤΗΣ	ΓΡΟΣΙΑ	ΠΙΣΤΩΤΗΣ	ΓΡΟΣΙΑ
67	Σκότος Ιατρός, ο	1.500	Κυρίλλης Τουμάζος, ο	-1300
68	Δελφίνος Χριστόδουλος από χωρίον Μεσόγη, ο	1.486	Χατζηκαζή Μουσταφάγας δια τους δερουχτέδες, ο	-1263
69	Χατζηκαζή Μουσταφάγας δια τους δερουχτέδες, ο	1.373	Πελενδρίτης Γιαννάκης, ο	-1248
70	Λοίζου Σάββας Μελίνην, ο	1.370	Χατζηχαράλαμπος, ο	-1200
71	Κυρίλλης Τουμάζος, ο	1.300	Παρούτης Χατζηγιάννης, ο	-1177
72	Πελενδρίτης Γιαννάκης, ο	1.248	Ιμπραχίμης και Ισμαήλης ορφανά του Χατζημεχμέδ Ζαίμη, οι	-1170
73	Ριζίνης Μπενεδέττος, ο	1.200	Τζιλής Μιχαήλ, ο	-1084
74	Παρούτης Χατζηγιάννης, ο	1.177	Μαμμάς Γιακουμής, ο	-1000
75	Ιμπραχίμης και Ισμαήλης ορφανά του Χατζημεχμέδ Ζαίμη, οι	1.170	Μιχαήλ δούλος μου, ο	-978
76	Χατζημαριού Αντωνή μπακάλη, η	1.150	Γιακούπης Χατζησάββας, ο	-924
77	Τζιλής Μιχαήλ, ο	1.084	Ζαχαρίου Σταυρινή, η	-920
78	Μαμμάς Γιακουμής, ο	1.000	Ττουραπής σχέης Μεχμέδ Εφένδης, ο	-873
79	Χατζηχαράλαμπος, ο	1.000	Ισμιρλής Καραπίπτης, ο	-860
80	Μιχαήλ δούλος μου, ο	978	Τεκκές σχέης Εφένδης, ο	-825
81	Ζαχαρίου Σταυρινή, η	940	Μαργαρού γυνή Κωστή, η	-798
82	Γιακούπης Χατζησάββας, ο	924	Ανδρίας, ο	-795
83	Ισμιρλής Καραπίπτης, ο	860	Μεσέν κόνσολος Γαλλίας, ο	-757
84	Μαργαρού γυνή Κωστή, η	798	Κωστάκης Ιατρός, ο	-750
85	Μεσέν κόνσολος Γαλλίας, ο	757	Σάββας γαμβρός Αρχιδιάκου από Τρυπημένη, ο	-720
86	Κωστάκης Ιατρός, ο	750	Αικατερίνη νούννα μου (Γ.Μ), η	-673
87	Σαλούμης Μιχαήλ, ο	741	Περνάρ Σέπος, ο	-620
88	Λογαριασμός καρυδιών Χριστοφάκη Χατζηπαυλουδιού, ο	725	Σανταμάς Φραντζουάς, ο	-536
89	Σάββας γαμβρός Αρχιδιάκου από Τρυπημένη, ο	720	Αγάπιος αδελφός του Διάκου, ο	-500
90	Αικατερίνη νούννα μου (Γ.Μ), η	673	Λεόντιος Ψάλτης Αγίου Κιτίου, ο	-500
91	Περνάρ Σέπος, ο	620	Χατζηδιάκος Συργιανοχώρι, ο	-500
92	Σανταμάς Φραντζουάς, ο	536	Χατζηπέτρου Γιαννάκης, ο	-500
93	Αγάπιος αδελφός του Διάκου, ο	500	Τζαπαρούλλας Χριστοφής Λάρνακα, ο	-452
94	Κυπριανός αρχιδιάκονος, ο	500	Σάντης Μάρκος Λάρνακα, ο	-450
95	Λεόντιος Ψάλτης Αγίου Κιτίου, ο	500	Τζεφαλάς Μουσταφάς, ο	-406
96	Χατζηδιάκος Συργιανοχώρι, ο	500	Ττουφεγτζής Ισούφης, ο	-345
97	Χατζηπέτρου Γιαννάκης, ο	500	Σπυρίδων μπακάλης, ο	-325
98	Τζαπαρούλλας Χριστοφής Λάρνακα, ο	452	Κύρηλλος Άγιος Αρχιμανδρίτης, ο	-324
99	Σάντης Μάρκος Λάρνακα, ο	450	Λατρούς Γεωργής, ο	-320
100	Τζεφαλάς Μουσταφάς, ο	406	Παπακτώρος Οικονόμος, ο	-307
101	Ττουφεγτζής Ισούφης, ο	345	Σωλομού Χατζηγιωργαλλής Λάρνακα, ο	-297
102	Σπυρίδων μπακάλης, ο	325	Καμπούρης Κωσταντής, ο	-295
103	Κύρηλλος Άγιος Αρχιμανδρίτης, ο	324	Σουλειμάνης Αναφωτίδα, ο	-279
104	Λατρούς Γεωργής, ο	320	Γιουσεφθουάφ, ο	-270
105	Σωλομού Χατζηγιωργαλλής Λάρνακα, ο	297	Τερβίς Χασάνης, ο	-263
106	Κατζής Χρήστος, ο	288	Παπαχριστοδούλου Παπαδιά, η	-250
107	Καμπούρης Κωσταντής, ο	285	Χατζηγιώργη Δημήτρης, ο	-250

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 12
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΡΕΩΠΙΣΤΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΣΕ
ΓΡΟΣΙΑ

Α/Α	ΧΡΕΩΣΤΗΣ	ΓΡΟΣΙΑ	ΠΙΣΤΩΤΗΣ	ΓΡΟΣΙΑ
108	Σουλειμάνης Αναφωτίδα, ο	279	Μεχμετζίκκης καμιλάρης, ο	-210
109	Γιουσεφθουάφ, ο	270	Καραγεωργίου Πέτρος, ο	-200
110	Τερβίο Χασάνης, ο	263	Χαλίλ Κυπραήλ, ο	-176
111	Παπαχριστοδούλου Παπαδιά, η	250	Μαυρή Μεχμέδ, ο	-173
112	Χατζηγιώργη Δημήτρης, ο	250	Χριστοδούλου Νικόλαος Καπηλιόν, ο	-162
113	Αντζουλή Λοιζής πρώην δούλος χουρσίταγα, ο	218	Πίσση Γεώργιος Ιωάννου, ο	-150
114	Μεχμετζίκκης καμιλάρης, ο	210	Αννέττας Δημήτριος, ο	-141
115	Καραγεωργίου Πέτρος, ο	200	Χατζηζαχαρίας πραγματευτής, ο	-140
116	Τυφλός Χατζηαργυρός, ο	200	Αχμέδαγας γαμβρός Σαφλάγαση, ο	-130
117	Χαλίλ Κυπραήλ, ο	176	Μεχμέδ Εμήρ Μουσταφάς, ο	-129
118	Μαυρή Μεχμέδ, ο	173	Μολλά σερίφαγας, ο	-122
119	Χριστοδούλου Νικόλαος Καπηλιόν, ο	162	Ιμπραχείμης Καϊμακλί, ο	-115
120	Πίσση Γεώργιος Ιωάννου, ο	150	Αννέττας Γεωργάκης, ο	-100
121	Αννέττας Δημήτριος, ο	141	Γαβριήλ βαμβακάς, ο	-100
122	Χατζηζαχαρίας πραγματευτής, ο	140	Μιχαήλ βαμβακάς, ο	-100
123	Αχμέδαγας γαμβρός Σαφλάγαση, ο	130	Παίσιος επιστάτης Μετοχίου Κύκκου, ο	-100
124	Μεχμέδ Εμήρ Μουσταφάς, ο	129	Χατζησυνέκκης, ο	-100
125	Παπακτώρος Οικονόμος, ο	128	Σαββής Άγιος Κασσιανός, ο	-74
126	Μολλά σερίφαγας, ο	122	Απεγίτου Αντωνάκης Χατζηχριστόδουλου, ο	-70
127	Ιμπραχείμης Καϊμακλί, ο	115	Κυριακός πασματζής, ο	-54
128	Αννέττας Γεωργάκης, ο	100	Κυπριανός αρχιδιάκονος, ο	-50
129	Γαβριήλ βαμβακάς, ο	100	Αντζουλή Λοιζής πρώην δούλος χουρσίταγα, ο	-50
130	Μιχαήλ βαμβακάς, ο	100	Κόλοκος Χριστοδουλής (Χατζηχριστόδουλος), ο	-50
131	Παίσιος επιστάτης Μετοχίου Κύκκου, ο	100	Αθανάσιος Ιεροδιάκων, ο	-32
132	Χατζησυνέκκης, ο	100	Χρυσανθος Ιεροδιάκων, ο	-32
133	Σαββής Άγιος Κασσιανός, ο	74	Γεράσιμος Ιεροδιάκων, ο	-25
134	Απεγίτου Αντωνάκης Χατζηχριστόδουλου, ο	70	Λογαριασμός σίτου δοθέντος στον Εχμετζήπαση, ο	0
135	Κυριακός πασματζής, ο	54	Λογαριασμός σίτου Μουσταφάγα, ο	0
136	Κόλοκος Χριστοδουλής (Χατζηχριστόδουλος), ο	50	ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΣΑΡΑΓΙΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ (ΧΡΕΩΣΤΗΣ)	
137	Αθανάσιος Ιεροδιάκων, ο	32	Βάρδας Φιλιππάκης Ιερεμίου, ο	
138	Χρυσανθος Ιεροδιάκων, ο	32	Εχπαγές Ηγεμόνα Κιουτσιούκ Μεχμέδαγα, ο	
139	Γεράσιμος Ιεροδιάκων, ο	25	Κτώρος Χριστόδουλος, ο	
140	Λογαριασμός σίτου δοθέντος στον Εχμετζήπαση, ο	-	Απεγίτου Φαμελία, η	
141	Λογαριασμός σίτου Μουσταφάγα, ο	-	Ριτζίνης Μπενεδέττος, ο	
142	Ανδρίας, ο		Χατζημαριού Αντωνή μπακάλη, η	
143	Αποστολίδης Χατζηζαχαρίας, ο		Σαλούμης Μιχαήλ, ο	
144	Τεκκές σέχης Εφένδης, ο		Κατζής Χρήστος, ο	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 12
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΡΕΩΠΙΣΤΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΑΞΗ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΣΕ
ΓΡΟΣΙΑ

Α/Α	ΧΡΕΩΣΤΗΣ	ΓΡΟΣΙΑ	ΠΙΣΤΩΤΗΣ	ΓΡΟΣΙΑ
145	Ττουραπής σέχης Μεχμέδ Εφένδης, ο		Τυφλός Χατζηαργυρός, ο	
	ΣΥΝΟΛΟ	1.458.307	ΣΥΝΟΛΟ	-1405134

ΧΡΕΩΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΠΟΣΑ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΤΟΥΣ 1817-1839
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

Α/Α	ΧΡΕΩΣΤΗΣ/ΠΙΣΤΩΤΗΣ	ΧΡΕΩΣΗ	ΠΙΣΤΩΣΗ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ	ΟΛΙΚΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ	ΣΕΙΡΑ ΚΑΤΑΤΑΞΗΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ
1	ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΣΑΡΑΓΙΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ (ΧΡΕΩΣΤΗΣ)	86.185		86.185		1
2	Χατζηναντινίου Χατζηπέτρος σύντροφος τζιφιλίκιου Μάρφου, ο	59.398	-41.297	18.101		2
3	Βάρδας Φιλίππικis Ιερεμίου, ο	11.382		11.382		3
4	Εχπαγές Ηγεμόνα Κιουταϊούκ Μεχμέδαγα, ο	7.501		7.501		4
5	Κτώρος Χριστόδουλος, ο	7.500		7.500		5
6	Χοτζά Λαμπίκης, ο	10.000	-4.000	6.000		6
7	Απεγίτου Φαμελία, η	4.000		4.000		7
8	Έξοδα στα κονάκια των Αιγυπτιακών στρατευμάτων (1824-1825), τα	14.052	-10.643	3.409		8
9	Λογαριασμός χαρουπιού Κυρήνειας (Χιουσεήν Αγάς)	31.078	-28.500	2.578		9
10	Τζούλλος Γεωργής Λατύθιος, ο	5.561	-3.661	1.900		10
11	Ριτζίνης Μπενεδέττος, ο	1.200		1.200		11
12	Χατζηημεριού Αντωνή μπακάλη, η	1.150		1.150		12
13	Σαλούμης Μιχαήλ, ο	741		741		13
14	Μπραχέμαγας Ζαπίτης Λάρνακος, ο	3.101	-2.630	471		14
15	Κυπριανός αρχιδιάκονος, ο	500	-50	450		15
16	Απεγίτου Αννέττα Χατζηχριστόδουλου, η	3.893	-3.463	430		16
17	Κατζής Χρήστος, ο	288		288		17
18	Γιάγκος γαμβρός Στεφανή από Χρυσοπολίτισσαν, ο	5.256	-5.042	214		18
19	Τυφλός Χατζηαργυρός, ο	200		200		19
20	Αντζουλή Λοϊζής πρώην δούλος χουρσίταγα, ο	218	-50	168		20
21	Χατζηκαζή Μουσταφάγας δια τους δερουχτέδες, ο	1.373	-1.263	110		21
22	Χαρέμι του ενδόξου Τραχύρ αγά, το	25.477	-25.378	99		22
23	Ευχώριοι ρεαγιάδες Συργανιάς, οι	6.874	-6.819	55		23
24	Ζαχαρίου Σταυρινή, η	940	-920	20		24
25	Κρίστη Μαρικκού Μιχαήλ, η	2.482	-2.468	14	154.166	25
26	Αγάπιος αδελφός του Διάκου, ο	500	-500	0		1
27	Χατζηπέτρου Γιαννάκης, ο	500	-500	0		2
28	Τζιλής Μιχαήλ, ο	1.084	-1.084	0		3
29	Τζεφαλάς Μουσταφάς, ο	406	-406	0		4

ΧΡΕΩΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΠΟΣΑ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΤΟΥΣ 1817-1839
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

A/A	ΧΡΕΩΣΤΗΣ/ΠΙΣΤΩΤΗΣ	ΧΡΕΩΣΗ	ΠΙΣΤΩΣΗ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ	ΟΛΙΚΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ.	ΣΕΙΡΑ ΚΑΤΑΤΑΞΗΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ
30	Τζαπαρούλας Χριστοφής Λάρνακα, ο	438	-438	0		5
31	Τζαβούσης Αλής και Οσμάνης, οι	6.574	-6.574	0		6
32	Τερβία Χασάνης, ο	263	-263	0		7
33	Αθανάσιος Ιεροδιάκων, ο	32	-32	0		8
34	Σωλομού Χατζηγιωργαλλής Λάρνακα, ο	297	-297	0		9
35	Συμιακός Βασίλης Καπετάν, ο	7.719	-7.719	0		10
36	Σπυρίδων μπακάλλης, ο	225	-225	0		11
37	Σουλειμάνης Αναφωτίδα, ο	279	-279	0		12
38	Σκότος ιατρός, ο	1.500	-1.500	0		13
39	Σίβρισης Κυριάκος Λάρνακα, ο	3.953	-3.953	0		14
40	Σάτεχ Αντών, ο	15.000	-15.000	0		15
41	Αικατερίνη νούνα μου (Γ.Μ), η	673	-673	0		16
42	Σάντης Μάρκος Λάρνακα, ο	450	-450	0		17
43	Σανταμάς Φραντζουάς, ο	351	-351	0		18
44	Χαλίλ Κυπραήλ, ο	176	-176	0		19
45	Ανδριάς δούλος Ριτζίνη, ο	6.472	-6.472	0		20
46	Σαββής Άγιος Κασσιανός, ο	74	-74	0		21
47	Σάββας γαμβρός Αρχιδιάκου από Τρυπημένη, ο	616	-616	0		22
48	Ανέπας Γεωργάκης, ο	100	-100	0		23
49	Πότζελος Ιμπραχίμνας, ο	2.500	-2.500	0		24
50	Ανέπας Δημήτριος, ο	141	-141	0		25
51	Πίσση Γεώργιος Ιωάννου, ο	150	-150	0		26
52	Περνάρ Σέπας, ο	620	-620	0		27
53	Πελενδρίτης Γιαννάκης, ο	1.248	-1.248	0		28
54	Παρτέλλας Μικελλής, ο	7.056	-7.056	0		29
55	Παρούτης Χατζηγιάννης, ο	1.177	-1.177	0		30
56	Παπαχριστοδούλου Παπαδιά, η	250	-250	0		31
57	Παπακτώρος Οικονόμος, ο	128	-128	0		32
58	Παίσιος επιστάτης Μετοχίου Κύκκου, ο	100	-100	0		33
59	Μουφτού Μεχμέδ Εφένδης κιατίπης, ο	1.575	-1.575	0		34
60	Μολλά σερίφαγας, ο	122	-122	0		35
61	Μιχαήλ δούλος μου, ο	489	-489	0		36

A/A	ΧΡΕΩΣΤΗΣ/ΠΙΣΤΩΤΗΣ	ΧΡΕΩΣΗ	ΠΙΣΤΩΣΗ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ	ΟΛΙΚΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ.	ΣΕΙΡΑ ΚΑΤΑΤΑΞΗΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ
62	Μιχαήλ βαμβάκας, ο	100	-100	0		37
63	Μικελλίδης Σάββας, ο	12.000	-12.000	0		38
64	Μεχμετζίκκης καμιλάρης, ο	210	-210	0		39
65	Μεχμέδ Εμρή Μουσταφάς, ο	129	-129	0		40
66	Μεσέν κόνσολος Γαλλίας, ο	757	-757	0		41
67	Μελκών νέος σαράφης, ο	100.760	-100.760	0		42
68	Μαυρή Μεχμέδ, ο	173	-173	0		43
69	Χαρίτων Άγιος Πάφου, ο	3.296	-3.296	0		44
70	Απέγιτος Χατζηχριστόδουλος, ο	60.665	-60.665	0		45
71	Μαργαρού γυνή Κωστή, η	588	-588	0		46
72	Μαυμάς Γιακουμάς, ο	1.000	-1.000	0		47
73	Μαλαγάμβας Φέλης, ο	57.995	-57.995	0		48
74	Λοΐζου Σάββας Μελινην, ο	1.200	-1.200	0		49
75	Λοΐζου Γιαννάκης Σκαλαν, ο	4.221	-4.221	0		50
76	Χατζηγραφήλ ταβερνάρης, ο	1.601	-1.601	0		51
77	Απεγίτου Αντωνάκης Χατζηχριστόδουλου, ο	70	-70	0		52
78	Λογαριασμός Τζιφλικίου Μάρφου, ο	18.379	-18.379	0		53
79	Λογαριασμός σίτου Μουσταφάνα, ο	-	0	0		54
80	Λογαριασμός σίτου δοθέντος στον Εχμετζήπασα, ο	-	0	0		55
81	Χρύσανθος Ιεροδιάκων, ο	32	-32	0		56
82	Λογαριασμός οσπητίου Γ.Μ.	6.550	-6.550	0		57
83	Λογαριασμός νεύγων (ΠΩΛΗΣΕΙΣ)	11.753	-11.753	0		58
84	Απεγίτου Χριστοφής δια τον συντροφικόν δερουχτέ, ο	17.522	-17.522	0		59
85	Λεόντιος Ψάλης Αγίου Κιτίου, ο	500	-500	0		60
86	Λεόντιος Άγιος Κιτίου, ο	16.628	-16.628	0		61
87	Λατρούς Γεωργής, ο	160	-160	0		62
88	Λαμπήκης σαράφης, ο	83.407	-83.407	0		63
89	Κωστάκης Ιατρός, ο	750	-750	0		64
90	Κυρίλλης Τουμάζος, ο	1.278	-1.278	0		65
91	Κυριακός πασματοζής, ο	54	-54	0		66
92	Κύρηλλος Άγιος Αρχιμανδρίτης, ο	324	-324	0		67
93	Χατζηερμύν αγάς Δεύκελης	9.486	-9.486	0		68

ΧΡΕΩΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΠΟΣΑ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΤΟΥΣ 1817-1839
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

Α/Α	ΧΡΕΩΣΤΗΣ/ΠΙΣΤΩΤΗΣ	ΧΡΕΩΣΗ	ΠΙΣΤΩΣΗ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ	ΟΛΙΚΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ	ΣΕΙΡΑ ΚΑΤΑΤΑΞΗΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ
94	Χαβερδόγλους Χατζημεχμέδανας, ο	2.238	-2.238	0		69
95	Χατζηδιάκος Συργιανοχώρι, ο	500	-500	0		70
96	Κραμβής Δημήτριος, ο	29.973	-29.973	0		71
97	Κόλοκος Χριστοδουλής (Χατζηχριστόδουλος), ο	50	-50	0		72
98	Χατζησυνέκκης, ο	100	-100	0		73
99	Χατζηδημήτριος δούλος μου από Άγιον Κασσιανόν, ο	18.476	-18.476	0		74
100	Καρύδης Χατζηνικόλαος, ο	2.000	-2.000	0		75
101	Καραγεωργίου Πέτρος, ο	200	-200	0		76
102	Αργύρης Χατζηνικόλαος μετά της συζύγου του κυρίας Φευρωνίας, ο	2.230	-2.230	0		77
103	Ιωακίμης Καραπίπτης, ο	860	-860	0		78
104	Ιμπραχίμης Καϊμακλί, ο	115	-115	0		79
105	Ιμπραχίμης και Ισμήλης ορφανά του Χατζημεχμέδ Ζαϊμή, οι	1.170	-1.170	0		80
106	Χατζηζαχαρίας πραγματευτής, ο	140	-140	0		81
107	Θεοδοσιάδης Δημήτριος Διδάσκαλος, ο	11.317	-11.317	0		82
108	Τσουφεντζής Ισούφης, ο	345	-345	0		83
109	Αργύρης Χατζηνικόλαος δια τον συντροφικό δερουχτέ, ο	23.329	-23.329	0		84
110	Αχμέδανας γαμβρός Σαφάγας, ο	130	-130	0		85
111	Επίσιος μισθός Γεωργάκη Μαρκαντωνίδη, ο	15.000	-15.000	0		86
112	Χατζηστεφανή Αγγελής, ο	10.000	-10.000	0		87
113	Εμφιετζής Γιαννάκης, ο	33.455	-33.455	0		88
114	Εγχώριοι ρεαγιάδες των κάτω Λευκάρων διά τα Βασιλικά των δοσίματα, οι	7.556	-7.556	0		89
115	Εγχώριοι ρεαγιάδες των Άνω Λευκάρων διά τα Βασιλικά των δοσίματα, οι	44.229	-44.229	0		90
116	Εγχώριοι ρεαγιάδες του τζεριού, οι	5.094	-5.094	0		91
117	Εγχώριοι ρεαγιάδες του Στραβόλου, οι	13.817	-13.817	0		92
118	Χριστοφής γαμβρός αρχιδιάκονου Αγίαν Ειρήνην, ο	1.500	-1.500	0		93
119	Εγχώριοι ρεαγιάδες Αραδίππου δια τα ολικά χρονικά των δοσίματα, ο	43.345	-43.345	0		94

ΧΡΕΩΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΠΟΣΑ ΣΥΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΤΟΥΣ 1817-1839
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

Α/Α	ΧΡΕΩΣΤΗΣ/ΠΙΣΤΩΤΗΣ	ΧΡΕΩΣΗ	ΠΙΣΤΩΣΗ	ΥΠΟΛΟΙΠΟ	ΟΛΙΚΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ	ΣΕΙΡΑ ΚΑΤΑΤΑΞΗΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΥΠΟΛΟΙΠΟΥ
120	Εγγύριοι Αθιναίου, οι	2.180	-2.180	0		95
121	Δούλοι τζιφιλικίου Μόρφου, οι	10.001	-10.001	0		96
122	Δελφίνος Χριστόδουλος από χωρίον Μεσόγη, ο	1.010	-1.010	0		97
123	Γρόλλος Ιατρός, ο	1.700	-1.700	0		98
124	Γιουσεφθούφ, ο	135	-135	0		99
125	Γιακούτης Χατζησαάββας, ο	596	-596	0		100
126	Χατζηγιώργη Δημήτρης, ο	250	-250	0		101
127	Γεράσιμος Ιεροδιάκων, ο	25	-25	0		102
128	Γαβριήλ βαμβακάς, ο	100	-100	0		103
129	Χριστοδούλου Νικόλαος Καπηλιόν, ο	162	-162	0	0	104
130	Ζαχαρίου Νικόλαος, ο	1.609	-1.610	-1		1
131	Καρπούρης Κωσταντής, ο	285	-295	-10		2
132	Χατζηχαράλαμπος, ο	1.000	-1.200	-200		3
133	Ανδρίας, ο		-795	-795		4
134	Τεκκές σέχης Εφένδης, ο		-825	-825		5
135	Ττουραπίης σέχης Μεχμέδ Εφένδης, ο		-873	-873		6
136	Σαρίπογλους Χατζηκυργέης, ο	15.674	-16.892	-1.218		7
137	Κεφαλάς Νικόλαος, ο	10.509	-12.449	-1.940		8
138	Χατζηπαναγή Χρυσταλλού, η	2.793	-5.130	-2.337		9
139	Σάγεχ Φεττάλαχ, ο	143.290	-147.588	-4.298		10
140	Λογαριασμός καρυδιών Χριστοφάκη Χατζηπαυλουδίου, ο	725	-6.453	-5.728		11
141	Μαπέης Βάλδος, ο	1.500	-7.613	-6.113		12
142	Πόζοβικ Πέτρος, ο	6.568	-20.233	-13.665		13
143	Αποστολίδης Χατζηζαχαρίας, ο		-13.872	-13.872		14
144	Ματαίης Γιακουμέττος, ο	79.268	-101.032	-21.764		15
145	Λογαριασμός του κοινού της πατρίδος μου, ο	19.500	-42.217	-22.717	-96.356	16
ΣΥΝΟΛΟ		1.331.225	-1.273.415	57.810	57.810	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 14

ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ:

ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ ΣΕ ΑΠΟΛΥΤΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ ΚΑΙ ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΩΣΗ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΕΙΔΟΣ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΚΕΡΔΟΥΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
1	χαρούπι	45589	13027	28,57%	1
	οικοδομική ξυλεία	15735	7748	49,24%	1
	μετάξι	69375	7217	10,40%	1
	σιτάρι	27854	7108	25,52%	1
	βαμβάκι	43013	6776	15,75%	1
	αιγοπρόβατα	8575	5541	64,62%	1
	τρόφιμα	14049	4249	30,24%	1
	πράγμα	8559	3654	42,69%	1
	κριθάρι	10410	1476	14,18%	1
	τζόχα	3097	1172	37,84%	1
	ασιμικό	1000	1000	100,00%	1
1 ΟΛΙΚΑ		247256	58968		11
2	λάδι	7408	816	11,02%	1
	ροσόλια ζάχαρη και κομανδάρια	2140	765	35,75%	1
	πασμάς	1403	761	54,24%	1
	μαλλιά	2591	554	21,38%	1
	ριζάρι	540	540	100,00%	1
	καπνός	970	467	48,14%	1
	κουκιά	1527	467	30,58%	1
	ρύζι	1313	334	25,44%	1
	Λινάρι	2765	318	11,50%	1
	σύκα	1558	312	20,03%	1
	πίσσα	1110	278	25,05%	1
	τζετταρί	855	271	31,70%	1
	κρασί	2188	262	11,97%	1
	πετζέττες	511	259	50,68%	1
	μουλάρι	1225	225	18,37%	1
	κόπρι	190	190	100,00%	1
	παννιά	430	143	33,26%	1
	φιντούκια	653	131	20,06%	1
	μαντήλι	728	129	17,72%	1
	φουστάνι	360	123	34,17%	1
	ίππος	1870	120	6,42%	1
	βούτυρος	542	113	20,85%	1
	σαντάλι	288	104	36,11%	1
	κρεμμύδια	613	102	16,64%	1
	αρμάρι	100	100	100,00%	1
	υποκάμισο	280	100	35,71%	1
2 ΟΛΙΚΑ		34158	7984		26
	ρολόι	245	95	38,78%	1
	χαρτί	297	95	31,99%	1
	σαλιάρες	186	86	46,24%	1
	τζουππές τζόχας	180	78	43,33%	1
	χακήρι	265	75	28,30%	1
	πάπλωμα	160	66	41,25%	1
	τζερβές	160	65	40,63%	1
	πρότζες	184	64	34,78%	1
	ζάχαρη	332	62	18,67%	1
	φέσι	168	62	36,90%	1
	τζουπελλίκι τζόχα	171	61	35,67%	1
	μάρμαρα	653	58	8,88%	1
	άχυρον	351	54	15,38%	1

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 14

ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ:

ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ ΣΕ ΑΠΟΛΥΤΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ ΚΑΙ ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΩΣΗ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΕΙΔΟΣ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΚΕΡΔΟΥΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
3	καριόλα	135	48	35,56%	1
	κανναβίτσες	351	44	12,54%	1
	χουλιάρα	104	44	42,31%	1
	χαλλούμια	138	43	31,16%	1
	κουτάλια	234	42	17,95%	1
	μανίκια	196	42	21,43%	1
	Χαρτζί	110	41	37,27%	1
	κασαράλλες	240	40	16,67%	1
	πηνήχι τζόχενο	100	40	40,00%	1
	ψωμιά	250	40	16,00%	1
	σισάμι	186	37	19,89%	1
	σάλι	75	33	44,00%	1
	ταυτάς	83	33	39,76%	1
	καφές	192	32	16,67%	1
	καπούτι τζόχενον	230	30	13,04%	1
3 ΟΛΙΚΑ		5976	1510		28
4	αλεύρι	45	27	60,00%	1
	βοτυρόμελι	100	27	27,00%	1
	ελιές	109	27	24,77%	1
	αρνί	46	26	56,52%	1
	τζαμαπηρλίκι	80	25	31,25%	1
	ψαθιά	80	23	28,75%	1
	ποχούρι	90	20	22,22%	1
	σαγή	45	20	44,44%	1
	φειδομακάρουνα	100	20	20,00%	1
	πηρουνομάχαιρα	48	19	39,58%	1
	καρέκλες	51	18	35,29%	1
	πολέντα	87	17	19,54%	1
	σεϊτάν πεζί	36	16	44,44%	1
	συρίζες και ζεμπήλια	70	16	22,86%	1
	χαυλί	40	16	40,00%	1
	τακκήμι ρούχα της Καβάλλας	60	15	25,00%	1
	μαξιλάρες	51	12	23,53%	1
	ττακκήμι τζηπουκίου	33	11	33,33%	1
	βραχιόλα	40	10	25,00%	1
	ελιές κολυμβάτες	40	10	25,00%	1
	ζάλφια ασημένια	28	10	35,71%	1
	καλτζούνια	60	10	16,67%	1
	σιμιδάλλι	36	10	27,78%	1
	τυριά	25	10	40,00%	1
4 ΟΛΙΚΑ		1400	415		24
	χάσαις	25	9	36,00%	1
	δακτυλίδι	43	8	18,60%	1
	λαβάζι	44	8	18,18%	1
	ποτήλιες	28	8	28,57%	1
	τζάρτες (μικρές+μεγάλες)	27	8	29,63%	1
	καμπρίν	40	7	17,50%	1
	χαϊριγές	20	7	35,00%	1
	κερί	38	6	15,79%	1
	μέλι	36	6	16,67%	1
	παξιμάδια	38	6	15,79%	1

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 14

ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ:

ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ ΣΕ ΑΠΟΛΥΤΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ ΚΑΙ ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΩΣΗ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΕΙΔΟΣ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΚΕΡΔΟΥΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
5	ομπρέλλα	35	5	14,29%	1
	παξιμάδια και φειδομακάρουνα	35	5	14,29%	1
	ποτζατέν	30	5	16,67%	1
	ζώνη	26	4	15,38%	1
	φλόκκον	13	4	30,77%	1
	πότζες	8	3	37,50%	1
	τάσι λουτρού	7	3	42,86%	1
	φιντιάλι	64	3	4,69%	1
	φουτάς λουτρού	10	3	30,00%	1
	κουδούνια	12	2	16,67%	1
	λινά	13	2	15,38%	1
	πούλια	9	2	22,22%	1
	ψάρι	7	2	28,57%	1
	νήματα	7	1	14,29%	1
	ξύλα	4	1	25,00%	1
	τζαρδέλες	1	1	100,00%	1
	φοινίκια	3	1	33,33%	1
5 ΟΛΙΚΑ		623	120		27
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΝΟΛΑ		289413	68997		116

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 15
ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ ΚΑΤ'ΕΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΟΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΕΙΔΟΣ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΚΟΣΤΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ	ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ/ [ΖΗΜΙΑ]
ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΚΑ	κρασί	2188	1926	262
ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΙΚΑ Ολικό		2188	1926	262
ΑΠΟΙΚΙΑΚΑ	ζάχαρη	332	270	62
	καφές	192	160	32
	ροσόλια ζάχαρη και κομανδαρία	2140	1375	765
	ρύζι	1313	979	334
	σιμιδάλλι	36	26	10
	χαρτί	297	202	95
ΑΠΟΙΚΙΑΚΑ Ολικό		4310	3012	1298
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ	βαμβάκι	43013	36238	6776
	Λινάρι	2765	2446	318
	μετάξι	69375	62158	7217
	ριζάρι	540	0	540
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Ολικό		115693	100842	14851
ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΑ	βραχιόλα	40	30	10
	κουδούνια	12	10	2
	λαβάζι	44	36	8
	μανίκια	196	154	42
	Χαρτζί	110	71	41
ΒΙΟΤΕΧΝΙΚΑ Ολικό		402	301	103
ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ	βούτυρος	542	427	113
	τυριά	25	15	10
	χαλλούμια	138	95	43
ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΙΚΑ Ολικό		705	537	166
ΔΑΣΟΚΟΜΙΚΑ	ξύλα	4	3	1
	οικοδομική ξυλεία	15735	7986	7748
	πίσσα	1110	833	278
ΔΑΣΟΚΟΜΙΚΑ Ολικό		16849	8822	8027
ΔΕΝΔΡΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ	ελιές	109	82	27
	ελιές κολυμβάτες	40	30	10
	λάδι	7408	6592	816
	σύκα	1558	1246	312
	φιντούκια	653	522	131
	χαρούπι	45589	32562	13027
ΔΕΝΔΡΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Ολικό		55357	41034	14323
ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ	άχυρον	351	297	54
	κριθάρι	10410	8934	1476
	σιτάρι	27854	20746	7108
ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ Ολικό		38615	29977	8638
ΔΙΑΦΟΡΑ	σαγή	45	25	20
	χακήρι	265	190	75
ΔΙΑΦΟΡΑ Ολικό		310	215	95
	ζώνη	26	23	4
	καλιζούνια	60	50	10
	καμπρίν	40	33	7

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 15
ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ ΚΑΘΗΓΩΡΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΟΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΕΙΔΟΣ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΚΟΣΤΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ	ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ/ [ΖΗΜΙΑ]
ΕΝΔΥΣΗ	καπούτι τζόχενον	230	200	30
	λινά	13	11	2
	μαντήλι	728	599	129
	πηνήχι τζόχενον	100	60	40
	ποτζατέν	30	25	5
	πούλια	9	7	2
	σάλι	75	42	33
	σαλιάρες	186	100	86
	σεϊτάν πεζί	36	20	16
	τακκήμι ρούχα της Καβάλλας	60	45	15
	τζαμαπηρλίκι	80	55	25
	τζερβές	160	95	65
	τζεταρί	855	585	271
	τζουπελλίκι τζόχα	171	110	61
	τζουππές τζόχας	180	103	78
	υποκάμισο	280	180	100
	φέσι	168	107	62
	φουστάνι	360	238	123
ΕΝΔΥΣΗ ΟΛΙΚΟ		3847	2688	1164
ΕΞΟΔΑ ΣΠΙΤΙΟΥ	έξοδο σπιτιού	176	176	0
ΕΞΟΔΑ ΣΠΙΤΙΟΥ ΟΛΙΚΟ		176	176	0
ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΖΩΩΝ	συρίζες και ζεμπήλια	70	54	16
ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΖΩΩΝ ΟΛΙΚΟ		70	54	16
ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΟΙΚΙΑΣ	αρμάρι	100	0	100
	καρέκλες	51	33	18
	καριόλα	135	88	48
	κασαράλλες	240	200	40
	κουτάλια	234	192	42
	μάρμαρα	653	596	58
	πηρουνομάχαιρα	48	29	19
	πότηδες	8	5	3
	ποτήλιες	28	20	8
	ποχούρι	90	70	20
	πρότζες	184	120	64
	σπάγγοι	1	1	0
	τάσι λουτρού	7	5	3
	τζάρτες (μικρές+μεγάλες)	27	19	8
	φιντιάλι	64	61	3
	φλόκκον	13	10	4
	φουτάς λουτρού	10	7	3
	χαυλί	40	24	16
	χουλιάρα	104	60	44
	ψαθιά	80	57	23
ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΟΙΚΙΑΣ ΟΛΙΚΟ		2117	1597	524
ΖΕΡΒΕΤΟΜΑΝΗΛΟ		0	0	0

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 15
ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΟΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΕΙΔΟΣ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΚΟΣΤΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ	ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ/ [ΖΗΜΙΑ]
ΙΜΑΤΙΣΜΟΣ	μαξιλάρες	51	39	12
	πάπλωμα	160	95	66
	πετζέττες	511	252	259
	πρόσωπο	1	1	0
	μαξιλαρουδιού			
ΙΜΑΤΙΣΜΟΣ Ολικό		723	387	337
ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ	ασιμικό	1000	0	1000
	δακτυλίδι	43	36	8
	ζάλφια ασημένια	28	18	10
	σταυρός διαμαντένιος	0	0	0
ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ Ολικό		1071	54	1018
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ	αιγοπρόβατα	8575	3034	5541
	αρνί	46	20	26
	ίππος	1870	1750	120
	κόπρι	190	0	190
	μαλλιά	2591	2038	554
	μουλάρι	1225	1000	225
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ Ολικό		14497	7842	6656
ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΚΑ	βοτυρόμελι	100	73	27
	κερί	38	32	6
	μέλι	36	30	6
ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΚΑ Ολικό		174	135	39
ΊΡΑΓΜΑ	πράγμα	8559	4906	3654
ΊΡΑΓΜΑ Ολικό		8559	4906	3654
ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΧΡΕΙΩΔΗ	καπνός	970	503	467
	ομπρέλλα	35	30	5
	ρολόι	245	150	95
	τακήμι τζηπουκίου	33	23	11
	χαίριγές	20	14	7
ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΧΡΕΙΩΔΗ Ολικό		1303	720	585
ΤΡΟΦΙΜΑ	αλεύρι	45	18	27
	κουκιά	1527	1061	467
	κρεμμύδια	613	510	102
	παξιμάδια	38	32	6
	παξιμάδια και φειδομακάρουνα	35	30	5
	πολέντα	87	70	17
	σισάμι	186	149	37
	τζαρδέλες	1	1	1
	τρόφιμα	14049	9800	4249
	φειδομακάρουνα	100	80	20
	φοινίκια	3	2	1
	ψάρι	7	5	2
	ψωμιά	250	210	40
ΤΡΟΦΙΜΑ Ολικό		16941	11968	4974
ΥΠΟΔΗΣΗ	γεμενιά	150	150	0
	σαντάλι	288	184	104
ΥΠΟΔΗΣΗ Ολικό		438	334	104

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 15
ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΟΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΕΙΔΟΣ	ΠΩΛΗΣΕΙΣ	ΚΟΣΤΟΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ	ΜΕΙΚΤΟ ΚΕΡΔΟΣ/ [ΖΗΜΙΑ]
ΥΦΑΣΜΑΤΑ	κανναβίτσες	351	307	44
	νήματα	7	6	1
	παννιά	430	287	143
	πασμάς	1403	643	761
	ταυτάς	83	50	33
	τζόχα	3097	1927	1172
	χάσσαις	25	16	9
ΥΦΑΣΜΑΤΑ Ολικό		5396	3236	2163
Γενικά Σύνολα		289741	220763	68997

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 16
ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΚΕΡΔΟΖΗΜΙΩΝ
ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΙ 1833-1836
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

ΒΑΣΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΡΟΙΟΝΤΑ1	ΕΤΟΣ				ΟΛΙΚΟ
		1833	1834	1835	1836	
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ	βαμβάκι/βαμβακόσπ ορος	3553	3989	6069		13611
	λινάρι/λιναρόσπορος	392	55	477		924
	ριζάρι/φυτόν	1800	832	1629		4261
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΟΛΙΚΟ		5745	4876	8175		18796
ΕΝΔΡΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ/ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	καρπούζια	42				42
	λάδι	61		932		993
	Παλλούρια		36	152		188
	σισάμι		200	154		354
ΕΝΔΡΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ/ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ ΟΛΙΚΟ		103	236	1238		1577
ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ	κριθάρι	1880	396	1750		4026
	Παράγωγα (αλεύρι, άχυρο)	54	105			159
	ρόβι	80		253		333
	σιτάρι	2861	9943	27668		40472
ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ ΟΛΙΚΟ		4875	10444	29671		44990
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ	δέρματα		140	140		280
	ζώα	2901	434	1185		4520
	κοπριά	1750	100	944		2794
	μαλλιά	250		297		547
	οικόσιτα	36	337	50		423
	χαλλούμια		54			54
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ ΟΛΙΚΟ		4937	1065	2616		8618
ΟΣΠΡΙΑ	κουκκιά		272			272
	λουβί	154	61	210		425
ΟΣΠΡΙΑ ΟΛΙΚΟ		154	333	210		697
ΟΛΙΚΑ ΒΑΣΙΚΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ		15814	16954	41910		74678
ΕΞΟΔΑ	αβαίτι ηγεμόνα		1440			1440
	κηράν σιταριού		350			350
	κομέρκι		216			216
	πουγιουρδι		25			25
	υπηρεσίες		60			60
	χισμέττι		150			150
ΑΛΛΑ ΕΞΟΔΑ-ΟΛΙΚΑ			2241			2241
ΟΛΙΚΑ ΕΞΟΔΑ		15814	19195	41910		76919
ΕΞΟΔΑ						
ΕΞΟΔΑ ΕΝΟΙΚΙΑΣΗΣ ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ						
ΕΝΟΙΚΙΑΣΗ (ΜΙΣΘΩΜΑ)		5000	5750	9750	5750	26250
ΕΝΟΙΚΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (ΟΤΑΤΣΗΣ, ΕΤΤΙ		300		2		302
ΕΝΟΙΚΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ			72	250		322
ΕΝΟΙΚΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ			25	25		50
ΕΝΟΙΚΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ		5300	5847	10027	5750	26924
ΕΞΟΔΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ						
ΕΞΟΔΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ		30				30
ΕΞΟΔΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ		60				60
ΕΞΟΔΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ			100			100
ΕΞΟΔΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ				10	10	20
ΕΞΟΔΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ		90	100	10	10	210
ΕΞΟΔΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ						
ΕΞΟΔΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ			31	90		121
ΕΞΟΔΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ				4		4
ΕΞΟΔΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ				153		153

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 16
ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΚΕΡΔΟΖΗΜΙΩΝ
ΤΣΙΦΛΙΚΙΟΥ ΔΕΡΒΙΣ ΕΦΕΝΤΙ 1833-1836
ΣΕ ΓΡΟΣΙΑ

ΒΑΣΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΠΡΟΙΟΝΤΑ1	ΕΤΟΣ				ΟΛΙΚΟ
		1833	1834	1835	1836	
ΩΡΕΕΣ ΣΕ ΕΙΔΟΣ				150		150
ΟΛΙΚΟ			31	397		428
ΕΞΟΔΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ						
ΙΣΘΟΙ ΚΑΙ ΕΞΟΔΑ ΕΠΙΣΤΑΤΩΝ (ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ)		12379	9929	604	841	23753
ΙΣΘΟΙ ΤΑΧΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ (ΔΟΥΛΩΝ)		465	1281	1970	1182	4898
ΟΣΙΜΑΤΑ ΤΑΧΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ (ΔΟΥΛΩΝ)		219	400	1233	199	2051
ΑΧΣΙΣΙ ΤΑΧΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ (ΔΟΥΛΩΝ)			2	28	19	49
ΟΥΡΑΜΑΣ ΤΑΧΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ (ΔΟΥΛΩΝ)		26	71	31		128
ΟΔΑ ΕΝΔΥΣΗΣ ΤΑΧΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ (ΔΟΥΛΩΝ)		267		397	275	939
ΟΔΑ ΥΠΟΔΥΣΗΣ ΤΑΧΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ (ΔΟΥΛΩΝ)		429	350	540	169	1488
ΤΡΟΦΗ (ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ)		307	681	923	635	2546
ΠΕΡΟΜΙΣΘΙΑ ΕΠΟΧΙΑΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ		298	360	3687	865	5210
ΟΔΑ ΥΠΟΔΥΣΗΣ ΕΠΟΧΙΑΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ				10		10
ΤΡΟΦΗ ΕΠΟΧΙΑΚΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ				52		52
ΓΑΣΙΑ ΑΠΟ ΤΡΙΤΟΥΣ					50	50
ΦΟΡΑ ΕΞΟΔΑ		113	17	1977	3538	5645
ΟΛΙΚΟ		14503	13091	11452	7773	46819
ΕΞΟΔΑ ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ						
ΟΔΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ (ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ)				521	208	729
ΟΛΙΚΟ				521	208	729
ΕΞΟΔΑ ΣΥΜΠΡΑΞΕΩΝ						
ΤΟΝ ΣΙΤΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΣΠΑΧΗ		381	227	80		688
ΤΟΝ ΛΙΝΑΡΙΟΥ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΥ				20		20
ΤΟΝ ΒΑΜΒΑΚΙΟΥ ΣΠΑΧΗ				55		55
ΤΕΝΟΣ ΔΙΑ ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ			230		31	261
ΟΛΙΚΟ		381	457	155	31	1024
ΦΟΡΑ ΕΞΟΔΑ ΠΟΥ ΠΛΗΡΩΘΗΚΑΝ ΣΕ ΤΡΙΤΟΥΣ			63	918	24	1005
ΕΞΟΔΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ						
ΛΥΚΩΜΑ ΖΩΩΝ					13	13
ΦΟΦΗ ΖΩΩΝ		60	120	1292	418	1890
ΕΙΜΟΣ ΥΛΗ ΟΣΠΗΤΙΟΥ				52	10	62
ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΟΣΠΗΤΙΟΥ			2	16		18
Α (ΑΝΑΛΩΣΙΜΑ)		105	34	77	103	319
Α ΑΠΟ ΦΟΦΟ				24		24
ΑΦΟΡΙΚΑ			856	131	123	1110
ΟΙ			2213	449	425	3087
ΟΛΙΚΟ		165	3225	2041	1092	6523
ΟΛΙΚΟ ΕΞΟΔΩΝ		20439	22814	25521	14888	83662
ΑΘΑΡΟ ΚΕΡΔΟΣ / <ΖΗΜΙΑ> ΑΠΟ ΕΡΓΑΣΙΕΣ		4,625	3,619	16,389	14,888	6,743

ΠΗΓΕΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

I. ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΑΡΧΕΙΟ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΚΥΠΡΟΥ¹ (Α.Ι.Α.Κ.), ΛΕΥΚΩΣΙΑ

1. ΣΥΝΟΔΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ Α', σ. 106-271.

2. Κατάστιχα Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, αριθμός II, IV-XXII

Κατάστιχο XIV (1810-1820), Ν. 53-54, 67.

Κατάστιχο XV, 1233 (11/11/1817-30/10/1818): «Κατάστιχον των λογαριασμών της κάσας του κοινού των ρεαγιάδων της νήσου Κύπρου κατά το έτος τουρκών 1233:-[11/11/1817-30/10/1818] και σωτήριοι 1818», φ. δ1-2, κν-τ, 28ν-τ, 32ν, τέλος

Κατάστιχο XVI, 1238 [18/9/1822 - 6/9/1823], 4ν-τ: «Κατάστιχον των λογαριασμών της κάσας του κοινού της νήσου Κύπρου κατά το τρέχον έτος τουρκών 1238 [18/9/1822 - 6/9/1823] και σωτήριοι 1823=

Κατάστιχο VI (1240) (χωρίς τίτλο): ονομαστικό κατάλογος φορολογουμένων κατά καζά και χωριό. Δίπλα από κάθε όνομα σημειώνεται το ποσό του φόρου. Εκδόθηκε από το Θεόδωρο Παπαδόπουλλο, *Social and Historical Data on Population (1570-1881)*, σ. 115-160.

Κατάστιχα VII, 1245 (1829-1830), σ. 27-32, 1247-1249 (1831-1833), σ. 35-37.

Κατάστιχα XXX, 1248 (31/5/1832-20/5/1833), 1249 (21/5/1833-9/5/1834), σ. 79-80.

ΑΡΧΕΙΟ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗΣ ΚΙΤΙΟΥ (Α.Ι.Μ.Κ.), ΛΑΡΝΑΚΑ

1. Κώδικας αρ. 73. Εισοδήματα Μητρόπολης, έτος 1837

2. Ταμειακός κώδικας Μητρόπολης Κιτίου, αρ.78, έτος 1823.

3. Κώδικας ιέ (ή χφ. αρ. 76: Ταμειακός κώδικας και επιστολές Μητρόπολης Κιτίου, έτος 1836.

II. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΣΔΡΑΧΑΣ Σπύρος, «Βιβλιογραφικός οδηγός», Ν. Σβορώνος, *Επισκόπηση της νεοελληνικής Ιστορίας*, μτφρ. Αικ. ΑΣΔΡΑΧΑ, Αθήνα 1978.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ Αικατερίνη, *Αναλυτικό ευρετήριο της Επετηρίδας του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών* (τ. I-XXIV, 1968-1998) (τ. I-II, Φιλοσοφικόν παράρτημα, 1979, 1985), Λευκωσία 1999.

JSTOR-<http://uk.jstor.org/>

KITROMILIDES Paschalis M.- Evriviades Marios L., *Cyprus* [World Bibliographical Series, vol. 28 (Revised edition)], Oxford-Santa Barbara-Denver (Clio Press) 1995.

¹ Το αρχειακό αυτό υλικό παραχωρήθηκε από την Ιερά Αρχιεπισκοπή στο Πολιτιστικό Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' όπου και φυλάσσεται.

Κυπριολογική βιβλιογραφία που βρίσκεται συγκεντρωμένη στους τόμους της *Επετηρίδας* του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου (εκδίδεται από το 1967/8).

ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Μ. Γ., «Βιβλιογραφία Ν.Γ. Κυριαζή και ευρετήριο συγγραφέων των Κυπριακών Χρονικών», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΜΣΤ' (1982) 9-40.

ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Μ. Γ., «Περιεχόμενα Κυπριακών Χρονικών κατά τόμους» *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΜΣΤ' (1982) 41-69.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ Κύπρος, «Αναλυτικόν ευρετήριο των πενήντα πρώτων τόμων Α' - Ν' (1936-1986) του Δελτίου Κυπριακαί Σπουδαί», *Κυπριακαί Σπουδαί* Α' (1987) 1-64 (Προσάρτημα).

«Τα Ιστορικά: Ευρετήριο Συγγραφέων (τόμοι 1-11/ τεύχη 1-20)(1983-1994)», *Τα Ιστορικά*, 11/20 (1994) 209-229.

«Τα Ιστορικά: Ευρετήριο Συγγραφέων (τόμοι 11-21/ τεύχη 1-20)(1994-2004)», *Τα Ιστορικά*, 21/40 (2004) 225-248.

Türkologischer Anzeiger, δημοσιεύεται από το Institut für Orientalistik der Universität Wien της Βιέννης.

III. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ²

1. ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗ- ΤΣΟΥΓΚΑΡΑΚΗ Ελένη, «Μια άγνωστη ενέργεια του Νικόλαου Θησέα. Αίτηση για αγγλική προστασία της Κύπρου», *Πρακτικά Δευτέρου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, τ. Γ', Λευκωσία 1985, σ. 93-98.

ΑΓΡΙΑΝΤΩΝΗ Χριστίνα, «Μεσογειακά αγροτικά προϊόντα: η ελιά, η μουριά και το αμπέλι την ώρα της βιομηχανίας», *Τα Ιστορικά* 5/8 (1988) 69-84.

ΑΝΩΓΙΑΤΗ-ΠΕΛΕ Δημήτρης, «Σχέσεις δρόμου και χωριών στην Βαλκανική χερσόνησο τον 18^ο αιώνα», *Τα Ιστορικά*, 2/4 (1985) 405-422.

ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΑΥΛΟΥ Κωνσταντίνα, *Ιστορικό Αρχείο-Μουσείο Ύδρας*, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ύδρα (Σωματείο Φίλοι του Ιστορικού Αρχείου Μουσείου Ύδρας) 1997.

ΑΙΜΙΛΙΑΝΙΔΗΣ Αχ. Κ., «Προνόμια αλλοδαπών και διομολογήσεις εν Κύπρω», *Κυπριακαί Σπουδαί*, Α' (1937) 1-59.

ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Λέανδρος, «Ιδιαίτερες μορφές Κυπρίων το 18^ο και 19^ο αιώνα», *Η Ζωή στην Κύπρο τον ΙΗ' και ΙΘ' αιώνα*, Δήμος Λευκωσίας [Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου, αρ. 1], Λευκωσία 1984, σ. 87-106.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ Αικατερίνη, «Τα κυριότερα εξαγωγικά προϊόντα της Κύπρου κατά τις πρώτες δύο δεκαετίες του 16^{ου} αιώνα», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXII (1996) 93-112.

² Σε ορισμένα έργα δηλώνονται μόνο οι σελίδες που χρησιμοποιήθηκαν στη μελέτη αυτή.

ΑΣΔΡΑΧΑΣ Σπύρος Ι., *Μηχανισμοί της αγροτικής οικονομίας στην τουρκοκρατία (ιε' - ιστ' αιώνας)*, Αθήνα 1978.

———, «Εισαγωγικό σημείωμα: προβλήματα οικονομικής ιστορίας της Τουρκοκρατίας», *Η Οικονομική Δομή των Βαλκανικών χωρών στα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας (ιε' - ιθ' αι.)*, Αθήνα (Μέλισσα) 1979, σ. 17-42.

———, «Γαιοπρόσδοος και υποχρεωτικός εκχρηματισμός των αγροτικών οικονομιών», *Ελληνική οικονομία και κοινωνία, ιη' - ιθ' αι.: Υποθέσεις και προσεγγίσεις*, Αθήνα (Ερμής) 1982, σ. 79-144, 353-359.

———, «Η Ελληνική οικονομία στον ΙΗ' αιώνα. Οι μηχανισμοί», *Ελληνική οικονομία και κοινωνία, ιη' - ιθ' αι.: Υποθέσεις και προσεγγίσεις*, Αθήνα (Ερμής) 1982, σ. 3-78, 353.

———, *Ελληνική οικονομία και κοινωνία, ιη' - ιθ' αι.: Υποθέσεις και προσεγγίσεις*, Αθήνα (Ερμής) 1982.

———, «Στρατηγική των Κεφαλαίων και Γραφειοκρατικές Λειτουργίες: Μια περίπτωση μίσθωσης προσόδων στα 1790», *Ζητήματα Ιστορίας*, Αθήνα (Θεμέλιο) 1983, σ. 79-95.

———, «Φορολογικοί Μηχανισμοί και Οικονομία στο πλαίσιο των Ελληνικών Κοινοτήτων (ιζ' - ιθ' αιώνα)», *Ζητήματα Ιστορίας*, Αθήνα (Θεμέλιο) 1983, σ. 235-253.

———, «Αρδεύσεις και καλλιέργειες στις ελληνικές περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας», *Τα Ιστορικά*, 1/2 (1984) 235-252.

———, «Φορολογικές και περιοριστικές λειτουργίες των κοινοτήτων στην Τουρκοκρατία», *Τα Ιστορικά*, 3/5 (1986) 45-62.

———, «Le surplus rural dans les régions de la Méditerranée orientale: les mécanismes», *Actes du IIe Colloque International. Economies méditerranéennes: équilibres et intercommunications, XIIIe-XIXe siècles*, II, Centre de Recherches Néoléniques, Fondation Nationale de la Recherche Scientifique, Athènes 1985, σ. 29-57 (ελλην. μτφρ. Σπ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, «Το αγροτικό πλεόνασμα στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου», *Οικονομία και νοοτροπίες*, Αθήνα 1988, σ. 9-41).

———, «Νησιωτικές κοινότητες: οι φορολογικές λειτουργίες» *Ιστορικά*, 5/8 (1988) 3-36 και 5/9 (1988) 229-258.

———, «Καλλιεργητικές μονάδες και πραγματικές καλλιέργειες στην Τουρκοκρατία», *Πρακτικά Συμποσίου στη μνήμη Ν. Σβορώνου*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1993, σ. 291-306.

———, «Θέματα Οικονομικής Ιστορίας των χρόνων της Οθωμανικής κυριαρχίας», *Σχόλια*, Αθήνα (Αλεξάνδρεια) 1993, σ. 137-152.

———, «Οικογενειακά μορφώματα και τιμαριωτικές καταστιχώσεις», *Τα Ιστορικά*, 16/30 (1999) 6-16.

———, «Καταστιχώσεις του κεφαλικού φόρου (Λευκάδα, ιζ' αι.)' ερμηνευτικές

- δυνατότητες», *Πρακτικά Δ' συνεδρίου επτανησιακού πολιτισμού (Λευκάδα, 8-12 Σεπτεμβρίου 1993)*. Από την τοπική ιστορία στη συνολική: το παράδειγμα της Λευκάδας (15-19^{ος} αι.), Αθήνα 1996, σ. 49-64.
- ΑΣΔΡΑΧΑΣ Σπύρος Ι., κ.ά., *Ελληνική οικονομική ιστορία (ιε' -ιθ' αιώνας)*, τ. 1, Αθήνα (Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς) 2003.
- , «Το οδικό δίκτυο», *Ελληνική Οικονομική Ιστορία (ιε' -ιθ' αιώνας)*, τ. 1, Αθήνα (Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς) 2003, σ. 111-114.
- ΒΑΣΙΛΑΤΟΥ - ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΥ Έλλη, *Εισαγωγή στη χρηματοοικονομική λογιστική*, τεύχος Β': θεμελιώσεις λογιστικές έννοιες, Αθήνα (εκδ. Σμπίλιας- «Το Οικονομικό») 1992.
- , *Εισαγωγή στη χρηματοοικονομική λογιστική*, τεύχος Γ': Λογιστικό κύκλωμα, Αθήνα (εκδ. Σμπίλιας- «Το Οικονομικό») 1992.
- ΒΕΡΕΜΗΣ Θάνος, *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-1998*, Αθήνα 1998.
- ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ Κώστας, *Το Αγροτικό ζήτημα. Το πρόβλημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης της γεωργίας*, Αθήνα (Εξάντας) 1975.
- ΒΛΑΜΗ Δέσποινα, *Το φιορίνι, το σιτάρι και η οδός του κήπου· Έλληνες έμποροι στο Λιβόρνο (1750-1868)*, Αθήνα (Θεμέλιο) 2000.
- ΒΟΥΡΝΑΣ Τάσος, «Σχεδιάσμα της οικονομικής ζωής της Ελλάδας στο μεταίχμιο 18^{ου} προς το 19^ο αιώνα», Φέλιξ ΜΠΩΖΟΥΡ, *Πίνακας του εμπορίου της Ελλάδος στην Τουρκοκρατία (1787-1791, τ.1, Αθήνα (Αφοι Τολίδη) 1974, σ. 7-30.*
- BRAUDEL Fernand, *Η Μεσόγειος και ο Μεσογειακός κόσμος την εποχή του Φιλίππου Β' της Ισπανίας*, τ. Β' (Συλλογικά Πεπωμένα), μτφρ. Κλαίρης Μιτσotάκη, Αθήνα (ΜΙΕΤ) 1997.
- , *Υλικός Πολιτισμός, Καπιταλισμός και Οικονομία (XV^η - XVIII^η αιώνας)*, τ. Α', *Οι δομές της καθημερινής ζωής: Το δυνατό και το αδύνατο*, μτφρ. Αικατερίνη Ασδραγά, Αθήνα (Μ.Ι.Α.Τ.) 1995.
- BRAUDEL Fernand, *Υλικός πολιτισμός, οικονομία και καπιταλισμός (15^{ος}-18^{ος} αιώνας)*, τόμος Β': *Τα παιχνίδια της συναλλαγής*, μτφρ. Φίλιππος Δρακονταειδής, επιμ. Κώστας Τσιταράκης, Αθήνα (Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος) 1998, σ. 643-648.
- BRENNER Robert, «Αγροτική ταξική δομή και οικονομική ανάπτυξη στην προβιομηχανική Ευρώπη», *Επιθεώρηση Αγροτικών Μελετών*, Νο 1 (1981) στο Β. ΔΡΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ, *Πολιτική Οικονομία Ι (Πανεπιστημιακές παραδόσεις 1991/92)*, τ. 2Α, Αθήνα 1991, σ. 23-61.
- ΒΡΟΥΧΑ Παναγιώτα, «Οι υδρόμυλοι της Ηπείρου και ένα συγκρότημα υδρόμυλου στα Δολιανά», *Ο Αγροτικό κόσμος στον Μεσογειακό χώρο*, Αθήνα 1998, σ. 361-382.
- CASSIA Paul Sant, «Στρατηγικές χρήσεις της προίκας σ' ένα κυπριώτικο χωριό», (Επιστ. επιμ. Μαρίνα Μαροπούλου) *Οικογένεια και περιουσία στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Αθήνα (Βιβλιοπωλείο Εστίας) 1994, σ.131-168.

- ΓΕΩΡΓΗΣ Γιώργος, *Η ίδρυση και λειτουργία του ελληνικού υποπροξενείου στην Κύπρο (1833-1864): Μια ενδεικτική πτυχή των ελληνοτουρκικών σχέσεων*, δακτ. διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 1993.
- , *Η πρώτη μακροχρόνια ελληνοτουρκική διένεξη: το ζήτημα της εθνικότητας (1830-1869)*, Αθήνα 1996, σ. 70-78.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ Φίλιππος, *Ειδήσεις ιστορικά περί της Εκκλησίας Κύπρου*, Κυπριο-λογική Βιβλιοθήκη, αρ. 4, Λευκωσία 1975.
- ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ Ιωάννης Γ., *Η διοικητική οργάνωση της Στερεάς Ελλάδος κατά την τουρκοκρατία (1393-1821): Συμβολή εις την μελέτην της επαρχιακής διοικήσεως του κυριάρχου Οθωμανικού κράτους* [Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαριπόλου, αρ. 18], διδακτορική διατριβή, Αθήνα 1971.
- , «Τα τοιφλίκια του Βελή πασά υιού του Αλή πασά», *Μνήμων*, Β' (1972) 138-140.
- ———, «Η παρακμή του Οθωμανικού κράτους. Η προσαρμογή των θεσμών στη νέα πραγματικότητα», *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, ΙΑ', σ. 98-110.
- CVETKOVA Bistra A., «L' évolution du régime féodal turc de la fin du XVIe jusqu' au milieu du XVIIIe siècle», *Etudes Historiques*, I (1960) 171-203 (ελλην. μτφρ. Σπύρου Ι. Ασδραχά, «Η εξέλιξη του τουρκικού φεουδαλικού καθεστώτος από τα τέλη του ΙΣΤ' ως τα μέσα του ΙΗ' αιώνα», *Η Οικονομική δομή των Βαλκανικών χωρών (15^{ος} - 19^{ος} αιώνας)*, Αθήνα 1979, σ. 87-112.
- DERRUAU Max, *Ανθρωπογεωγραφία*, μτφρ. Γ. Πρεβελάκης, Αθήνα 1987.
- ΔΕΡΤΙΑΗΣ Γ. Β. - Κωστής Κ. (εισαγωγή-επιμέλεια), *Θέματα νεοελληνικής ιστορίας (18^{ος}-20^{ος} αι.)*, Αθήνα-Κομοτηνή (Αντ.Ν. Σάκουλα) 1991.
- ΔΗΜΑΡΑΣ Κωνσταντίνος Θ., «Αθησαύριστο έγγραφο του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανού», *Πρακτικά του πρώτου Διεθνούς Κυπριολογικού συνεδρίου* (Λευκωσία, 14-19 Απριλίου 1969, τ. Γ' (Νεώτερον τμήμα), Μέρος Α', Ιστορία- Γεωγραφία, Λευκωσία 1973, σ. 55-61.
- ΔΗΜΑΡΑΣ Κωνσταντίνος Θ., «Ως η διψώσα έλαφος...» (Συνέντευξη με τον Κ.Θ. Δημαρά), *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 35-36-37 (1988) 8-35.
- ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ Βασίλης, *Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπή*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική βιβλιοθήκη αρ. 39, διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1973.
- , «Φορολογικές κατηγορίες των χωριών της Θεσσαλονίκης κατά την τουρκοκρατία», *Μακεδονικά*, 20 (1980) 434-459.
- ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Δημήτρης, *Η Μύκονος τον 17^ο αιώνα: γαιοκτητικές σχέσεις και οικονομικές συναλλαγές*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, αρ. 64, Αθήνα 1997.
- , «Οικογένεια και φορολογικές καταστιχώσεις στα νησιά του Αιγαίου κατά την οθωμανική περίοδο», *Τα Ιστορικά*, 27/14 (1997) 335-352.
- ΔΗΜΟΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ, *Η Ζωή στην Κύπρο τον ΙΗ' και ΙΘ' αιώνα*, Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου αρ. 1, Λευκωσία 1984.

- ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΣ Νικηφόρος, «Προσπάθεια δημιουργίας δυτικού τύπου κράτους στην επανάσταση και κοινωνικοπολιτικές συγκρούσεις», Θέματα νεοελληνικής ιστορίας (18^{ος}-20^{ος} αιώνες), Εισαγωγή-επιμέλεια Γ. Β. ΔΕΡΤΙΛΗΣ - Κ. ΚΩΣΤΗΣ, Αθήνα-Κομοτηνή 1991, σ. 123-129.
- ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Γεώργιος Α., *Εκκλησία και Φορολογία στην Κύπρο τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας (1779-1856)*, δακτ. διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 1988.
- , «Ο φορολογικός ρόλος της εκκλησίας της Κύπρου τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας», *Επιστημονική Επετηρίς Κυπριακής Εταιρείας Ιστορικών Σπουδών*, τ. 1 (1992), Λευκωσία 1992, σ. 87-107.
- ΕΓΓΛΕΖΑΚΗΣ Βενέδικτος, «Το τελευταίο γνωστόν έγγραφο του εθνομάρτυρος Αρχιεπισκόπου Κυπριανού (1821 Μαΐου 16)», *Κυπριακαί Σπουδαί ΜΣΤ* (1982) 103-118· αναδημοσίευση του ίδιου άρθρου στο έργο *Είκοσι μελέται δια την Εκκλησίαν Κύπρου (4^{ος} έως 20^{ος} αιών)*, Αθήνα (Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη-Μ.Ι.Ε.Τ.) 1996, σ. 395-414.
- , «Περί των κατά το κυπριακόν 1821 Λεοντίων», *Είκοσι μελέται δια την Εκκλησίαν της Κύπρου (4^{ος} έως 20^{ος} αιών)*, Αθήνα (Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη - ΜΙΕΤ) 1996, 415-435.
- , «Το μελανοδοχείον του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού», *Είκοσι μελέται δια την Εκκλησίαν Κύπρου (4^{ος} έως 20^{ος} αιών)*, Αθήνα (Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη-Μ.Ι.Ε.Τ.) 1996, σ. 365-390.
- , «Κανονική απόκρισις Σιναίου Κωνστάντιου περί εκλογής και καθαιρέσεως Αρχιεπισκόπου Κύπρου», *Είκοσι μελέται δια την Εκκλησίαν Κύπρου (4^{ος} έως 20^{ος} αιών)*, Αθήνα 1996, σ. 391-394.
- ELLIS Judith (επιμ.), *Η Διαχείριση των Αρχείων*, μτφρ. Ζωή ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, επιστ. επιμ., απόδοση, ορολογία: Χριστίνα ΒΑΡΔΑ, Αθήνα (Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία, Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός) 2000.
- ΕΝΕΠΕΚΙΔΗΣ Πολυχρόνης Κ., *Κύπρος 1800-1978: Τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας στη γερμανική έρευνα και κριτική*, Αθήνα (εκδ. οίκος Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος Α.Ε.) 2000.
- ΕΥΘΥΜΙΟΥ Μαρία, «Από την αγροτική οικονομία της Ρόδου. 18^{ος}-19^{ος} αι.: προβλήματα γνώσης, μεθόδων και συνθηκών», *Τα Ιστορικά*, 5/9 (1988) 322-323.
- ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ Ελισάβετ Α., «Η καταγραφή της γης στην οθωμανική Αυτοκρατορία», *Επιστημονικό συμπόσιο στη μνήμη Νίκου Σβορώνου (30-31 Μαρτίου 1990)*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Ίδρυτής: Σχολή Μωραΐτη), Αθήνα 1993, σ. 175-185.
- , *Η Κύπρος κατά τον πρώτο αιώνα της οθωμανικής κατοχής (1570-1670)*, Ετήσια διάλεξη - Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο Λευκωσίας, Λευκωσία 1997.
- ZÜRCHER Erik Jan, *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, μτφρ. Βαγγέλης Κεχειώτης, επιστ. επιμ. Σωκράτης Πετμετζάς, Αθήνα (εκδ. Αλεξάνδρεια) 2004.

- GEIB Gustav, *Παρουσίαση της κατάστασης του δικαίου στην Ελλάδα στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας ως τον ερχομό του βασιλιά Όθωνα του Α΄*, Χαϊδελβέργη (εκδ. C.I.Winter) 1835. Ανατύπωση εκδ. Γκοβόστη, [Αθήνα], χ.χρ., πρόλογος Ν. Ι. Πανταζόπουλος σ. 7-24, (μτφρ. - εισ. - επιμ. Ίρις Αυδή-Καλκάνη), σ. 25-45, 88-91.
- GENÇ Mehmet, «A Comparative Study of the Life Term Tax Farming data and the Volume of commercial and industrial Activities in the Ottoman Empire during the Second Half of the 18th Century», *La révolution industrielle dans le Sud-est européen-XIXe s.*, Sofia 1977, pp. 243-280, ελλην. μτφρ. με τίτλο «Συγκριτική Μελέτη των στοιχείων της ισόβιας εκμίσθωσης προσόδων και του όγκου των εμπορικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων στην οθωμανική αυτοκρατορία κατά το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα» με πρόλογο του Βασίλη ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Εκσυγχρονισμός και βιομηχανική επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα 1980, σ. 278-315.
- GODELIER Maurice, *Η θεωρία της μετάβασης στον Μάρξ*, Αθήνα (εκδ. Gutenberg) 1987.
- ΗΛΙΟΥ Φίλιππος (εισαγωγή-επιμέλεια), *Σταμάτης Πέτρου, Γράμματα από το Άμστερταμ*, Αθήνα (Ερμής) 1975.
- HEILBRONER Robert L. - THUROW Lester C., *Για την κατανόηση της Μικροοικονομικής*, μτφρ. Θ. Διαμαντόπουλος, Αθήνα (εκδ. Παπαζήση) 1984.
- ΘΕΜΟΠΟΥΛΟΥ Αιμιλία, «Μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία», *Ιστορικά*, 6/ αρ. 59 (εφημ. Ελευθεροτυπία 30/11/2000), σ. 6-11.
- ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ Ιωάννης Π., «Αθησαύριστα τουρκικά έγγραφα για τον πληθυσμό της Κύπρου επί Τουρκοκρατίας», *Κυπριακός Λόγος*, 53-54 (1977) 246.
- , «Συμπληρωματικός κατάλογος Οθωμανικών εγγράφων του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, Χ, Λευκωσία 1979-1980, σ. 425-441.
- , «Ανέκδοτα στοιχεία για τον αριθμό των Γενιτσάρων που βρίσκονταν στην Κύπρο μετά την κατάκτησή της από την Οθωμανική Αυτοκρατορία», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XI, Λευκωσία 1982, σ. 335-345.
- , *Κατάλογος Οθωμανικών εγγράφων της Κύπρου από τα αρχεία της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Σόφιας (1571-1878)*, Λευκωσία 1984.
- , *Σύμμεικτα Δραγομανικά της Κύπρου*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Δημοσιεύματα αρ. 5, Ιωάννινα 1986.
- , «Για το θεσμό της δραγομανίας στην Κύπρο επί Τουρκοκρατίας», *Πρακτικά του Δεύτερου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου* (Λευκωσία, 20-25 Απριλίου 1982, τ. Γ΄, Νεώτερον τμήμα, επιμ. Θεόδωρος Παπαδόπουλλος και Γεώργιος Κ. Ιωαννίδης, Λευκωσία 1987.
- , «Ανέκδοτο Φερμάνι για την εφαρμογή του Τανζιμάτ στην Κύπρο», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XIII-XVI (1984-1987), 1, Λευκωσία 1988, σ. 447-458.

- ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ Ιωάννης Π., *Οθωμανικά έγγραφα (1572-1839)*, Αρχείο Ιεράς Μονής Κύκκου, Ι, τ. Δ' (1800-1839), Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1993.
- , «Οι Κύπριοι Προγραφέντες το 1821 σύμφωνα με άγνωστη οθωμανική πηγή», *Δωδώνη*, 24 (1995) 67-109.
- , ANDREEV Stefan, *Τραγωδίας 1821 συνέχεια. Οθωμανική πηγή για την Κύπρο (1822-1832)*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 1996.
- , «Όψεις της Ιστορίας του Ελληνισμού της Κύπρου (1821-1833)», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXIX (2003) 145-174.
- ΙΓΓΛΕΣΗ Αγγελική, «Η εμπορική εγκυκλοπαίδεια *Ερμής ο Κερδώς* και η διακίνηση συναλλαγματικών στην Κωνσταντινούπολη», *Ο Εξω-Ελληνισμός Κωνσταντινούπολης και Σμύρνης 1800-1992. Πνευματικός και κοινωνικός βίος (30-31 Οκτωβρίου 1998)*, Επιστημονικό συμπόσιο Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη), Αθήνα 2000, σ. 37-52.
- , *Βορειοελλαδίτες έμποροι στο τέλος της Τουρκοκρατίας: Ο Σταύρος Ιωάννου*, Αθήνα (Ιστορικό Αρχείο-Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος) 2004.
- INALCIK Halil, «Capital Formation in the Ottoman Empire», *The Journal of Economic History*, 29, p. 97-140 (ελλην. μτφρ., Ν. Μαμαρέλη. Ο σχηματισμός κεφαλαίου στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, τόμος «Η οικονομική δομή των Βαλκανικών χωρών στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας» επιμ. Σπ. Ασδραχά, Αθήνα 1979, σ. 499-530.
- ΙΝΑΛΖΙΚ Χαλίλ, *Η οθωμανική αυτοκρατορία: Η κλασική περίοδος 1300-1600*, μτφρ. Μιχάλης Κοκολάκης, Αθήνα 1995.
- ΙΝΤΙΑΝΟΣ Α. Κ., «Συμβολή στην μελέτη της κυπριακής ιστορία. ΙΙ. Δραγομανία και δραγομάνοι στην Κύπρο», *Κυπριακά Σπουδαί*, Β' (1938) 121-195.
- , «Δαμασκηνός Α' Αρχιεπίσκοπος και Πρόεδρος Μητροπολίτης Κιτίου», *Κυπριακά Σπουδαί*, ΚΔ' (1960) 75-110.
- ΙΩΑΝΝΟΥ Θουκυδίδης Π., «Χορηγούμεν το αργυρούν αριστείον του υπέρ ανεξαρτησίας της πατρίδος πολέμου εις τα τεσσαράκοντα επτά άτομα...», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXIII, Λευκωσία 1997, σ. 277-278.
- , *Εμπορικές σχέσεις Κύπρου-Γαλλίας κατά το 18^ο αιώνα*, διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Λευκωσία (εκδ. Πολιτιστικές Υπηρεσίες Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού: Σειρά διδακτορικών διατριβών, αρ. 4) 2002.
- ΙΩΝΑΣ Ιωάννης, *Τα παραδοσιακά επαγγέλματα της Κύπρου*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών [Δημοσιεύματα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, XXXVII], Λευκωσία 2001.
- ΚΑΛΛΙΑΤΑΚΗ-ΜΕΡΤΙΚΟΠΟΥΛΟΥ Κάλλια, *Ελληνικός αλυτρωτισμός και οθω-*

μανικές μεταρρυθμίσεις: *Η περίπτωση της Κρήτης (1868-1877)*, Αθήνα (Βιβλιοπωλείον της Εστίας) 1988.

ΚΑΝΘΟΣ Θεόδωτος, «Η καθημερινή ζωή των Κυπρίων κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα», Δήμος Λευκωσίας, *Η ζωή τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αιώνα*, Λευκωσία 1984, σ. 189-221.

ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ Κ.Δ., «Ο σχηματισμός του τσιφλικιού και οι κολλήγοι της Βαλκανικής» στο έργο του *Αγροτικά*, [Αθήνα] 1978 (α΄ έκδοση 1931), σ. 111-200.

ΚΑΡΔΑΣΗΣ Βασίλης, *Έλληνες Ομογενείς στη Νότια Ρωσία (1775-1861)*, Αθήνα (εκδ. Αλεξάνδρεια) 1998.

ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ Κώστας, «Οι εμπορικές συντροφίες στη Λευκάδα σύμφωνα με το Αρχείο του Γ. Ζαμπέλη (1734-1743)», *Μνήμων*, 10 (1985) 270-292.

ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ-HERING Όλγα, «Το εμπορικό προσωπικό», στο Σπ.Ι. ΑΣΔΡΑΧΑΣ κ.ά., *Ελληνική Οικονομική Ιστορία (ιε΄ - ιθ΄)*, τ. Ι, Αθήνα (Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς) 2003, σ. 471-472, 653-654.

———, «Τα δίκτυα της ελληνικής εμπορικής διακίνησης» στο Σπ. Ι. ΑΣΔΡΑΧΑΣ κ.ά., *Ελληνική Οικονομική Ιστορία (ιε΄ - ιθ΄ αιώνας)*, τ. Ι, Αθήνα (εκδ. Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς) 2003, σ. 461-481, 650-657.

ΚΗΠΙΑΔΗΣ Γεώργιος Ι., *Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών*, Μορφωτική Υπηρεσία Υπουργείου Παιδείας, Λευκωσία 1972 (Πρώτη έκδοση: Αλεξάνδρεια 1888).

ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ Πασχάλης Μ., «Από τη δράση του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Παναρέτου», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΛΣΤ΄ (1972) 51-58.

———, «Κύπρος», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ΙΓ΄, Αθήνα 1977, σ. 437-445.

ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ Πασχάλης Μ., «Τα συλλογικά πεπρωμένα του Κυπριακού Ελληνισμού τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αιώνα», *Η ζωή στην Κύπρο τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αιώνα*, Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου αρ. 1, Λευκωσία 1984, σ. 3-13.

———, Κοινωνικές σχέσεις και νοοτροπίες στην Κύπρο του δέκατου όγδοου αιώνα, *Ελληνικά* 39/2 (1988), σ. 347-380. Το ίδιο άρθρο σε βιβλίο με πρόλογο περί της ιστορικής μεθοδολογίας, χάρτες, γλωσσάρι όρων και ονομάτων βλ. *Κοινωνικές σχέσεις και νοοτροπίες στην Κύπρο του δέκατου όγδοου αιώνα*, Λευκωσία (Εκπαιδευτικό και Πολιτιστικό Κέντρο Λαϊκής Τράπεζας) 1992.

———, *Κυπριακή Λογιοσύνη (1571-1878)*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών [Πηγές και Μελέτες της Κυπριακής Ιστορίας, ΧΛΙΠ], Λευκωσία 2002.

ΚΛΗΡΙΔΗΣ Νέαρχος, «Κυπριακές παραδόσεις», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΛΑ΄ (1967) 153-155.

ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ Κωστής - ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ Ιωάννης, «Μοναστηριακά Δεδομένα σύμφωνα με το κατάστιχο VI της Αρχιεπισκοπής Κύπρου (1825)», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου*, 4 (1996) 241-243.

———, «Η ιταλική εφημερίδα 'Notizie del Giorno' και τα γεγονότα του 1821 στην Κύπρο», *Πολιτιστική Κύπρος*, 7 (1997) 11-22.

- ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑΣ Κωστής, «Ο Πάφου Χρυσάνθος (1805-1821) και η εκκλησιαστική κρίση του 1810», *Ε.Κ.Ε.Ε.*, XXIII (1997) 245-271.
- ΚΟΜΗΣ Κώστας, «Πληθυσμιακές μετακινήσεις με αφετηρία το 1821: το παράδειγμα της Σάμου», *Τα Ιστορικά*, 3 (24-25) 157-176.
- ΚΟΝΟΜΟΣ Ντίνος, «Ενέργειες για τη σύναψη κυπριακού δανείου κατά την Ελληνική εθνεγερσία», *Ε.Κ.Ε.Ε.*, VI (1972-1973) 237-238.
- ΚΟΝΟΡΤΑΣ Παρασκευάς, *Οθωμανικές θεωρήσεις για το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Βεράτια για τους προκαθήμενους της Μεγάλης Εκκλησίας (17^{ος}-αρχές 20^{ου} αιώνα)*, Αθήνα (Αλεξάνδρεια) 1998.
- ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗΣ Γιώργος Δ., *Κοινωνική Δυναμική και Πολιτική Αυτοδιοίκηση: οι Ελληνικές Κοινότητες της Τουρκοκρατίας*, Αθήνα (εκδ. Αντ. Λιβάνης - «Νέα Σύνορα») 1982.
- ΚΟΥΔΟΥΝΑΡΗΣ Αριστείδης Λ., *Μερικαί παλαιαί οικογένειαι της Κύπρου*, Λευκωσία 1972.
- , «Η οικογένεια των Θησέων», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΛΗ' -ΛΘ' (1975) 77-92.
- , «Η προσωπογραφία του αρχιμανδρίτου Θεοφύλακτου Θησέως», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΜΔ' (1980) 119-130.
- ΚΟΥΚΟΥ Ελένη Ε., *Οι κοινοτικοί θεσμοί στις Κυκλάδες κατά την Τουρκοκρατία* [Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, σειρά Α', αρ. 1], Αθήνα 1980.
- ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Βασίλης, *Το Εμπόριο της Πελοποννήσου στο 18^ο αιώνα (1715 - 1792)*, (Με βάση τα Γαλλικά Αρχεία), Αθήνα 1972.
- , *Αρχείο Χατζηπαναγιώτη, τ. Α'*, Χατζηπαναγιώτης-Πολίτης, Αθήνα 1973.
- , *Συγκυρία και Εμπόριο στην Προεπαναστατική Πελοπόννησο (1793-1821)*, Αθήνα (Θεμέλιο) 1980.
- , *Ελληνική Ναυτιλία, 1776-1835*, τ. I, II, Αθήνα (Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος) 1985.
- , *Εισαγωγή στην ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας (1700-1821)*, Αθήνα (Εξάντας) 21988, σ. 51-62.
- , «Η οικονομική ιστορία στην Ελλάδα: μια αποτίμηση και μερικές παρατηρήσεις», *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 35-36-37 (1988) 147-151.
- , «Υποδοχή των ευρωπαϊκών ιδεών από τον ελληνισμό στο τέλος της τουρκοκρατίας», *Θέσεις*, 42 (1993) 27-35.
- , *Εμπορικές πρακτικές στο τέλος της Τουρκοκρατίας: Μυκονιάτες έμποροι και πλοιοκτήτες*, Αθήνα (Ναυτικό Μουσείο Αιγαίου) 1993.
- , «Οικογένεια και εμπορική επιχείρηση στις αρχές του 19^{ου} αιώνα: το παράδειγμα της οικογένειας Χατζηπαναγιώτη», *Πρακτικά Συμποσίου στη μνήμη Ν. Σβορώνου*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1993, σ. 243-250.

- ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ Βασίλης, «Στο τέλος του 18^{ου} αιώνα: μια αρχοντική οικογένεια μεταναστεύει και ενδιαιπάται», *Τα Ιστορικά*, 10/18-19 (1993) 23-38.
- , *Εμποροι και εμπορικά δίκτυα στα χρόνια του εικοσιένα (1820-1835): Κυκλαδίτες έμποροι και πλοιοκτήτες*, Αθήνα (Ναυτικό Μουσείο Αιγαίου) 1996.
- , «Αστικά διατροφικά πρότυπα: ένα παράδειγμα από την Ερμούπολη του 1837», *Τα Ιστορικά*, 10/27 (1997) 353-378.
- , «Τα βιβλία των εμπορικών επιχειρήσεων», *Αρχεία βιομηχανικών επιχειρήσεων-Ζητήματα διαχείρισης, Πρακτικά σεμιναρίου ευρωπαϊκού προγράμματος 'LEONARDO 1995' (Αθήνα, Δεκέμβριος 1996)*, (ΚΝΕ/ΕΙΕ), *Τετράδια εργασίας* 21, Αθήνα 1998.
- , «Το εμπόριο και η ναυτιλία, 1775-1835», *Εισαγωγή στην νεοελληνική οικονομική ιστορία (18^{ος}-20^{ος} αι.)* (διεύθυνση Βασίλης Κρεμμυδάς), Αθήνα (Τυπωθήτω Γ. Δαρδανός) 1999, σ. 3-43.
- ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ Αρχιμανδρίτης, *Ιστορία χρονολογική της νήσου Κύπρου*, Βενετία 1788. Ανατύπωση: Πρόλογος Θ. Παπαδόπουλλου, Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, αρ. 1, Λευκωσία 1971.
- ΚΥΡΙΑΖΗΣ Ν.Γ., «Ανέκδοτα προξενικά έγγραφα», *Κυπριακά Χρονικά*, Α' (1923) 38-39.
- , «Η δράση του ελληνικού ναυτικού», *Κυπριακά Χρονικά*, Ζ' (1930) 18-25, 27-32.
- , «Η κυπριακή τραγωδία του 1821», *Κυπριακά Χρονικά*, Ζ' (1930) 41.
- , «Τραγωδία», *Κυπριακά Χρονικά*, Ζ' (1930) 56.
- , «Εκπατρισμός και περιπέτειες των Κυπρίων», *Κυπριακά Χρονικά*, Ζ' (1930) 80-96.
- , «Δάνεια των θρόνων διά την Κύπρον», *Κυπριακά Χρονικά*, Ζ' (1930) 134.
- , «Η στάσις της Λευκωσίας», *Κυπριακά Χρονικά*, Ζ' (1930) 211.
- , «Στιγμαί αγωνίας εκ στάσεως: ο Νικόλαος Θησεύς και η στάσις της Λάρνακος», *Κυπριακά Χρονικά*, Ζ' (1930) 213-216.
- , «Χρονογραφικό σημείωμα», *Κυπριακά Χρονικά*, Η' (1931) 81-95.
- , «Ν. Θησεύς και η στάσις του 1833», *Κυπριακά Χρονικά*, ΙΑ' (1935) 160-165.
- , «Δάνεια των θρόνων Κύπρου», *Κυπριακά Χρονικά*, ΙΓ' (1937) 104-123.
- , «Προγραφαί και δημεύσεις ακινήτων» *Κυπριακά Χρονικά*, ΙΓ' (1937) 124-131.
- , «Η προστασία των Ελλήνων της Κύπρου. Προξενικά έγγραφα», *Κυπριακά Χρονικά*, ΙΓ' (1937) 198-199.
- ΚΥΡΚΙΝΗ-ΚΟΥΤΟΥΛΑ Α., *Η Οθωμανική διοίκηση στην Ελλάδα. Η περίπτωση της Πελοποννήσου (1715-1821)*, Αθήνα (Αρσενίδης) 1996.

- ΚΥΡΡΗΣ Κώστας Π., «Ανέκδοτα περί Χ' Γεωργάκη Κορνεσίου», *Ε.Κ.Ε.Ε.*, IV (1970-1971) 283-328.
- , «Δεδομένα επί των κοινωνικών θεσμών της Κύπρου κατά τας αρχάς του 19^{ου} αιώνα», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, VI (1972-1973) 269-416.
- , «Ανατομία του Οθωμανικού καθεστώτος στην Κύπρο (1570-1878)», *Η ζωή στην Κύπρο τον 19^ο και 20^ο αιώνα*, Δήμος Λευκωσίας [Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου, 1], Λευκωσία 1984.
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Στέφανος, *Το Κυπριακό Πρόβλημα: Δομές της κυπριακής κοινωνίας και εθνικό θέμα*, Κέντρο Ελληνικών Ερευνών (Καναδάς), Montreal-Λευκωσία 1995.
- ΚΩΣΤΗΣ Κώστας, «Κοινότητες, Εκκλησία και Μιλλέτ στις 'Ελληνικές' περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας κατά την περίοδο των μεταρρυθμίσεων», *Μνήμων*, 13 (1991) 57-76.
- ΚΩΤΤΗ Γεώργιος Χρυσ. - ΚΩΤΤΗ-ΠΕΤΡΑΚΗ Αθηνά, *Εισαγωγή στη Σύγχρονη Μικροοικονομική*, Αθήνα (εκδ. Σμπίλιας-«Το οικονομικό») 1991.
- ΛΑΪΟΣ Γεώργιος, *Η Σιάτιστα και οι εμπορικοί οίκοι Χατζημιχαήλ και Μανούση (17^{ος}-19^{ος} αι.)*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική βιβλιοθήκη αρ. 60, Θεσσαλονίκη 1982.
- ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΗΣ Γεώργιος, *Ελληνική εμπορική ναυτιλία (1453-1850)*, Αθήνα (Ε.Μ.Ν.Ε.-Μνήμων) 1996.
- ΛΙΑΤΑ Ευτυχία Δ., *Τιμές και αγαθά στην Αθήνα (1839-1846)*, Πηγές Οικονομικής Ιστορίας, Αθήνα (ΜΙΕΤ) 1984.
- ΛΙΑΤΑ Ευτυχία Δ., *Η Σέριφος κατά την Τουρκοκρατία (17^{ος}-19^{ος} αι.): Συμβολή στη μελέτη των κοινωνικών και οικονομικών δομών και του κοινοτικού συστήματος*, Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1987.
- , *Φλωρία δεκατέσσερα στένουν γρόσια σαράντα. Η κυκλοφορία των νομισμάτων στο βενετοκρατούμενο και τουρκοκρατούμενο ελληνικό χώρο, 15^{ος}-19^{ος} αι.*, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών αρ. 58, Αθήνα 1996.
- ΛΟΥΗΣ Κυπριανός Δ., «Τυπολογία και δομή οικονομικών καταστάσεων Αρχιεπισκοπής Κύπρου (1800-1839/40)», *Διεθνές Συνέδριο Αρχελακών: Αρχαία και προοπτικές στη νέα χιλιετία*, Λευκωσία 4-6 Μαΐου 2000, Αθήνα 2001, σ. 255-279.
- , «Η διαχείριση των φορολογικών λογαριασμών του Κοινού της Κύπρου από την Κεντρική Δημογεροντία (1830-1839/40)», *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXVIII, Λευκωσία 2002, σ. 175-211.
- , «Η εκμετάλλευση του τσιφλικιού της Πύλας (1833-1838)», *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXX, Λευκωσία 2004, σ. 305-345.

- ΛΟΥΪΖΟΣ Ευάγγελος, «Ανέκδοτοι επιστολαί του δραγομάνου της Κύπρου Χατζηγεωργάκη Κορνεσίου», *Ε.Κ.Ε.Ε.*, IV (1970-1971) 239-282· Λοΐζος ΦΙΛΙΠΠΟΥ, *Η Εκκλησία της Κύπρου επί Τουρκοκρατίας*, Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, αρ. 3, Λευκωσία 1975.
- ΛΟΥΚΑΤΟΣ Σπυρίδων Δ., «Κυπριακαί σελίδες ελληνικής εθνεγερσίας», *Πρακτικά του Πρώτου Διεθνούς Κυπρολογικού Συνεδρίου*, τ. Γ', μέρος Α', Λευκωσία 1973, σ. 224-225.
- ΛΟΥΚΟΣ Χ.Κ. - ΣΑΜΙΟΥ Δ., *Οικονομικές συμπεριφορές, ψυχολογία και βιοτικό επίπεδο ενός συριανού τοκιστή: Στέφανος Δ. Ρήγας*, Αθήνα (ΕΜΝΕ-Μνήμων) 1991.
- ΛΟΥΛΕΣ Δημήτρης, «Το Ελληνικό προξενείο και η Ελλαδική παρουσία στην Κύπρο κατά την Οθωμανική περίοδο (1834-1863)», *Πρακτικά Συμποσίου Κυπριακής Ιστορίας*, Ιωάννινα (εκδ. Τομέα Ιστορίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων) 1984.
- ΛΥΚΟΥΡΗ-ΛΑΖΑΡΟΥ Ε., Τα αρχεία στο νεοελληνικό κράτος έως την ίδρυση των Γενικών Αρχείων (1821-1914), Αθήνα 1991.
- ΜΑΡΑΘΕΥΤΗΣ Φρίξος Σ., «Η εξέλιξη των πόλεων στην Κύπρο κατά τους 18^ο και 19^ο αιώνες», *Η ζωή στην Κύπρο τον ιη' και ιθ' αιώνα*, Δήμος Λευκωσίας [Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου, 1], Λευκωσία 1984.
- ΜΕΝΑΡΔΟΣ Σίμος, *Τοπωνυμικόν της Κύπρου*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών [Δημοσιεύματα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, 4], Λευκωσία 1970.
- ΜΕΗΛΑΝ Απο, «Οι εμπορικοί δρόμοι στα Βαλκάνια κατά την Τουρκοκρατία», *Οικονομική Δομή των Βαλκανικών χωρών*, επιμ. Σπ. ΑΣΔΡΑΧΑ, Αθήνα 1979, σ. 369-407.
- MILE Ligor, «De l'extension du système ciftlig sur les territoires albanais (fin du XVIIIe début du XIXe siècles)», *Deuxième conférence des études albanologiques*, II, Tirana 1970, p. 101-108, ελλην. μτφρ. Σπ. Ασδραχά, «Η επέκταση του συστήματος των τσιφλικιών στα αλβανικά εδάφη (τέλη του ΙΗ' - αρχές του ΙΘ' αιώνα)», *Οικονομική Δομή των Βαλκανικών χωρών*, επιμ. Σπ. Ασδραχά, Αθήνα 1979, σ. 183-190.
- ΜΙΧΑΗΛ Μιχάλης Ν., *Ο κώδικας 54 της Ιεράς Μονής Κύκκου και οι οικονομικές δραστηριότητες της (1813-1819)*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, [Αρχείο Ιεράς Μονής Κύκκου, VI], Λευκωσία 2001.
- , *Η Ιερά Μονή Κύκκου στο Οθωμανικό οικονομικό πλαίσιο με βάση τον κώδικα 56 (1844-1890)*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου [Αρχείο Ιεράς Μονής Κύκκου, VII], Λευκωσία 2003.
- , «Η πολιτειακή λειτουργία της Εκκλησίας της Κύπρου κατά την οθωμανική περίοδο (1571-1878)», *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXX, Λευκωσία 2004, σ. 209-258.
- , «Μοναστηριακή περιουσία και διαχείριση της κατά την οθωμανική περίοδο - 19^{ος} αιώνας: Η περίπτωση της Μονής Κύκκου», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου*, 6, Λευκωσία 2004, σ. 399-430.

- ΜΙΧΑΗΛ Μιχάλης Ν., *Το τσιφλίκι (Çiftlik) της Οθωμανικής περιόδου: Μοναστηριακά τσιφλίκια στους κώδικες 49 (1813-1841) και 51 (1818-1881) της Ιεράς Μονής Κύκκου*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου [Αρχείο Ιεράς Μονής Κύκκου, ΙΧ], Λευκωσία 2005.
- ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Σωφρόνιος Γ. (Ιερομ.), *Ιστορία της κατά Κίτιον Εκκλησίας*, Ιερά Μητρόπολις Κιτίου, Λάρισα 1992, σ. 180-181, 199-205.
- ΜΟΥΛΙΑΣ Χρήστος, «Εγκύκλια εμπορικά γράμματα», *Τα Ιστορικά*, 10/18-19 (1993) 39-53.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ Γεώργιος Δ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα (Κέντρο Λεξικογραφίας) 1998.
- ΜΠΑΓΙΑΣ Ανδρέας, *Αρχειονομία-Βασικές έννοιες και αρχές: Η οργάνωση των αρχείων για τη διοίκηση και την έρευνα*, Αθήνα (εκδ. Κριτική) 1998.
- , *Εγχειρίδιο Αρχειονομίας: Η επεξεργασία ενός ιστορικού αρχείου*, Αθήνα (εκδ. Κριτική) 1999.
- ΜΠΑΛΤΑ Ευαγγελία, «Από το φορολογικό τεκμήριο στην αγροτική οικονομία: οι καλλιέργειες στη Σαντορίνη τον 18^ο αιώνα», *Τα Ιστορικά*, 3/6 (1986) 282-314.
- , «Το ψωμί στον ελλαδικό χώρο κατά την οθωμανική περίοδο», «Ο Άρτος ημών» Από το σιτάρι στο ψωμί, Γ΄ Τριήμερο Εργασίας, Πήλιο, 10-12 Απριλίου 1992, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ - «Κυλινδρόμυλος Λούλη» Α.Ε., Αθήνα (Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ) 1992, σ. 227-251.
- ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ Κωνσταντίνος Ι., *Χατζηγεωργάκης Κορνέσιος ο Διερμηνεύς της Κύπρου (1779-1809), ήτοι Συμβολαί εις την Ιστορίαν της Κύπρου επί Τουρκοκρατίας (1570-1878)*, Λευκωσία 1934.
- , «Η Κύπρος επί Τουρκοκρατίας (1750-1878)», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΛΖ΄ (1973) 85-102.
- ΜΥΤΑΦΤΣΙΕΒΑ Vera, «Περί του ζητήματος των τσιφλικίων εις την Οθωμανική Αυτοκρατορίαν κατά τον 14^{ον} - 17^{ον} αιώνα», *Istoriceski Pregled* 1 (1958), ελλ. μτφρ. στο *Δελτίον Σλαβικής Βιβλιογραφίας*, έτος Ζ, τεύχος 29, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 83-117.
- ΜΟΥΤΑΦΤΣΙΕΒΑ Βέρα, *Αγροτικές σχέσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (15^{ος}-16^{ος} αιώνας)*, μτφρ. Ουρανία Ασρινάκη- Ευαγγελία Μπαλτά, Αθήνα (Πορεία) 1990.
- ΜΠΩΖΟΥΡ Φ., Πίνακας του εμπορίου της Ελλάδας στην Τουρκοκρατία (1787-1797), τ. Α΄, Αθήνα (Αφοι Τολίδη) 1974.
- ΝΑΚΟΣ Γεώργιος Π., *Το νομικό καθεστώς των τέως δημοσίων οθωμανικών γαιών 1821-1912*, Θεσσαλονίκη 1984.
- ΝΑΟΥΜ Χρήστος Β., *Εισαγωγή στη Χρηματοοικονομική Λογιστική*, Αθήνα 1988.
- ΝΙΑΡΧΟΥ Νικήτας Α., *Χρηματοοικονομική ανάλυση λογιστικών καταστάσεων*, Πειραιάς (εκδ. Α. Σταμούλης) 31991.
- ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γιώργος Β., «Οικισμοί, γαιοκτησία και φορολογία στην περιοχή του Ναυπλίου», *Τα Ιστορικά*, 34/18 (2001) 71-106.

ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗ-ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Γιώτα, «Πορτραίτο ενός Κουμπάρου Χρυσόχου (Κουμπαριά-εμπόριο-πολιτική)», *Ο Αγροτικός κόσμος στον Μεσογειακό χώρο* [Πρακτικά Ελληνογαλλικού συνεδρίου: Οργανώθηκε από το Γαλλοελληνικό επιστημονικό και τεχνικό σύνδεσμο με την επιστημονική συμμετοχή των Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS) και Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών], Αθήνα (Ε.Κ.Κ.Ε.-Κ.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε.) σ. 389-397.

Οικονομική και Λογιστική Εγκυκλοπαίδεια, Αθήνα (εκδοτικός οίκος Ιωάννη Σιδέρη) τ. Α' - Η' (1956-1960) και Συμπλήρωμα.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Βασίλης, «Η βιομηχανική επανάσταση και η Ελλάδα 1832-1871», *Εκσυγχρονισμός και βιομηχανική επανάσταση στα Βαλκάνια το 19ο αι.*, Αθήνα 1980, σ. 224-228.

———, «Γαστούνη-Βοστίτσα: Δύο ανταγωνιστικά πρότυπα αγροτικής ανάπτυξης στην προεπαναστατική Πελοπόννησο», *Αμητός*, Αθήνα (Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών) 1984, σ. 359-375.

———, «Προβλήματα δημογραφίας και γεωγραφίας του ελληνικού χώρου» (Ε.Ι.Ε./Κ.Ν.Ε.), *Τετράδια εργασίας*, 7 (1984) 1-30.

———, *Πληθυσμός και οικισμοί της Πελοποννήσου (13ος-18ος αιώνας)*, Αθήνα (Ι.Α.Ε.Τ.Ε.) 1985, σ. 85-100.

———, «Η Μεσόγειος στον ιστορικό χρόνο του Φ. Μπρωντέλ. Οι άνθρωποι και ο χώρος», *Δελτίο της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας*, 11 (1988) 45.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ρόη, «Στοιχεία για την αυτοκατανάλωση των οικογενειακών γεωργικών εκμεταλλεύσεων», *Ο Αγροτικός κόσμος στον Μεσογειακό χώρο*, Αθήνα 1998, σ. 502-512.

ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ Νικόλαος Ι., *Κοινοτικός Βίος εις την Θετταλομαγνησίαν επί Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1967.

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Γεώργιος, *Οι συντεχνίες στα Γιάννενα κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ου αιώνα*, Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών. Ίδρυμα Μελετών Ιονίου και Αδριατικού Χώρου (= Ε.Η.Μ./Ι.Μ.Ι.Α.Χ.), διδακτορική διατριβή, Ιωάννινα 21988.

———, «Μια εμπορική συντροφία στα Γιάννινα στις αρχές του 19ου αι. και οι μαρτυρίες από το κατάστιχο της για τη διακίνηση του ελληνικού βιβλίου», *ανάτυπο από τη Δωδώνη, Επετηρίδα τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, τ. 18, τευχ.1 (1989) 129-164.

———, *Ο Εκσυγχρονισμός του Έλληνα Πραγματευτή σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά Πρότυπα (τέλη 18ου - αρχές 19ου αι.)*. Ένα Μαθηματάριο Εμπορίου του Αθανασίου Ψαλίδα, Αθήνα (Αφοι Τολίδη) 1990.

———, «Μαρτυρίες για τις δραστηριότητες καλαρρυτινών εμπόρων (τέλη 18ου αι.-1821) (Με βάση το αρχείο Γεωργίου Δουρούτη)», *Πρακτικά Συμποσίου στη μνήμη Ν. Σβορώνου*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1993, σ. 75-106.

- ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Στέφανος Π. και ΠΕΠΕΛΑΣΗ-ΜΙΝΟΓΛΟΥ Ιωάννα, *Τιμές και αγαθά στην Αθήνα (1834): Κοινωνική συμπεριφορά και οικονομικός ορθολογισμός της οικογένειας Βάσου Μαυροβουνιώτη*, Αθήνα (Μ.Ι.Ε.Τ.) 1988.
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΛΟΣ Θεόδωρος, «Προεπαναστατική παρουσία του τεκτονισμού εν τω ελληνικώ χώρῳ», *Στασίνοσ*, Γ' (1966-1967) 47-65.
- , *Προξενικά Έγγραφα του ΙΘ' αιώνοσ*, Κέντρον Επιστημονικῶν Ερευνῶν [Πηγαί και Μελέται της Κυπριακῆς Ιστορίας, VIII], Λευκωσία 1980, σ. xliv-xlvi, 470-517.
- , «Το ἄσμα των διερμηνέων», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΜΕ' (1981) 55-141.
- , «Τοπωνύμια Ριζοκαρπάσου», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΜΣτ' (1982) 222-225.
- ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Γεώργιοσ, «Εγκύκλιοσ του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού αναφερομένη εις τα εν Κύπρῳ γεγονότα του 1821», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΚΗ' (1964) 175-181.
- , «Ο τεκτονισμός εν Κύπρῳ ἀπὸ των μέσων του ΙΗ' αιώνοσ», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΛΑ' (1967) 83.
- ΠΑΤΑΠΙΟΥ Νάσα, «Προξενική έκθεσις περί Κύπρου του Παναγῆ Αγγελάτου» *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικῶν Ερευνῶν*, XXII (1996) 161-213.
- , *Το Προξενεῖο της Επτανήσου Πολιτείας στην Κύπρῳ 1800-1807 και ο Πρόξενοσ Παναγῆσ Αγγελάτοσ*, Κέντρο Επιστημονικῶν Ερευνῶν [Πηγές και Μελέτες της Κυπριακῆς Ιστορίας, αρ. XXXIII], Λευκωσία 2000.
- ΠΕΡΔΙΚΗΣ Στυλιανόσ, «Οι Επτανήσιοι της Λάρνακοσ και οι σχέσεις τους πρὸς την Ιερὰ Μονή Κύκκου: Η περίπτωσις του Κωνσταντίνου Περισιτιάνη», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΝΘ' -Ξ' (1995-1996), Λευκωσία 1997, σ. 49-85.
- ΠΕΤΜΕΤΖΑΣ Σωκράτησ Δ., «Διαχείρισις των κοινοτικῶν οικονομικῶν και κοινωνική κυριαρχία. Η στρατηγική των προυχόντων: Ζαγορά 1784-1822», *Μνήμων* 13 (1991) 77-102.
- , *Η ελληνική αγροτική οικονομία κατά τον 19^ο αῖωνα*, Ηράκλειο (Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτησ) 2003.
- ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟσ Δ., «Συμβολή εις την έρευνα των λαϊκῶν μέτρων και σταθμῶν», *Επετηρίδσ Λαογραφικοῦ Αρχείου*, 7 (1952) 90.
- ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗσ Ι., *Ιστορία των Ελληνικῶν Γραμμάτων εν Κύπρῳ*, Λευκωσία, 1930, σ. 50-59.
- ΠΕΤΡΙΔΟΥ Αγνή, «Η αστική αρχιτεκτονική», *Η ζωή στην Κύπρῳ τον ιη' και ιθ' αῖωνα*, Δήμοσ Λευκωσίας [Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου, 1], Λευκωσία 1984.
- ΠΙΕΡΙΔΟΥ Αγγελική Γ., «Κυπριακή Λαϊκή Υφαντική», *Κυπριακή Λαϊκή Τέχνη* [Δημοσιεύματα της Εταιρείασ Κυπριακῶν Σπουδῶν, αρ. 6], Λευκωσία 1980, σ. 55-68.
- , «Φυτικές βαφικῆσ ουσίες στην κυπριακή λαϊκή τέχνη» *Κυπριακή Λαϊκή*

Τέχνη [Δημοσιεύματα της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών, αρ. 6], Λευκωσία 1980, σ.125-129.

ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ Κ.Α., «Συναγωγή κυπριακού τοπωνυμικού υλικού», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΛΗ' - ΛΘ' (1974-1975) 85-86 (παράρτημα).

———, «Συναγωγή κυπριακού τοπωνυμικού υλικού», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΜΒ' (1978) 204, 226.

ΠΙΖΑΝΙΑΣ Πέτρος, «Αγροτική παραγωγή στον ελληνικό 19^ο αιώνα: σχέσεις και εισοδήματα», *Τα Ιστορικά*, 2/3 (1985) 149-168.

———, «Αγροτικό πλεόνασμα και κυκλοφορία του εμπορικού κεφαλαίου στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα» *Τα Ιστορικά*, 6/10 (1989) 75-104.

———, «Δανειστικές σχέσεις και οικονομική κυριαρχία στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα. Η Ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος (1841-1847)», Γ.Β. Δερτιλή-Κ.Κωστή (επιμέλεια), *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας 18^{ου}-20^{ου} αιώνας*, Αθήνα-Κομοτηνή (Αντ. Ν. Σάκκουλα) 1991, σ. 301-322.

ΠΟΥΛΑΚΟΥ-ΕΥΘΥΜΙΑΤΟΥ Αντωνία, *Στοιχεία εμπορικού δικαίου*, Αθήνα-Κομοτηνή (Εκδ. Αντ. Σάκκουλα) 1983.

ΠΡΟΓΟΥΛΑΚΗΣ Γιώργος, «Στα εδάφη του Αλή Πασά: παραγωγή, γαιοπρόσοδος και κερδοφορία του χρήματος», *Τα Ιστορικά*, 17/32 (2000) 73-88.

ΠΡΟΝΤΖΑΣ Βαγγέλης, *Οικονομία και Γαιοκτησία στη Θεσσαλία (1881-1912)*, σειρά: Μελέτες οικονομικής ιστορίας, Αθήνα (Μ.Ι.Ε.Τ.) 1992.

ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ Καλλιόπη, «Συμβολή στην αρδευτική ορολογία της παραδοσιακής κυπριακής κοινωνίας (Κυθρέα-Λάπηθος-Καραβάς)», *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXII, Λευκωσία 1996, σ. 425-435.

———, «Μορφές του αρδευτικού συστήματος στην παραδοσιακή κυπριακή κοινωνία (Αναφορά στις κατεχόμενες περιοχές)», *Πρακτικά του Τρίτου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου (Λευκωσία, 16-20 Απριλίου 1996)*, τ. Γ', Νεότερο τμήμα, επιμ. Ιωάννης Θεοχαρίδης, Λευκωσία 2001, σ. 647-660.

———, «Η ζωή στην Κύπρο τα χρόνια της Τουρκοκρατίας (μέσα από τα Αρχεία του Κ.Ε.Ε.) (μέρος Β')», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXVII, Λευκωσία 2001, σ. 190-271.

ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ Εμμανουήλ Γ., *Η Κύπρος εις τον Αγώνα του 1821*, Αθήνα 1971.

ΠΥΛΙΑ Μάρθα, «Η γαιοκτησία στην περιοχή της Τριπολιτσάς κατά την Τουρκοκρατία», *Τα Ιστορικά*, 17/33 (2000) 229-252.

ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΟΥ Ευφροσύνη, *Ο Δραγομάνος Χατζηγιωργάκης Κορνέσιος και η Εποχή του*, Λευκωσία 1995.

———, *Η αστική Ενδυμασία της Κύπρου κατά τον 18^ο και τον 19^ο αιώνα*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου, Λευκωσία 1996.

———, «Η παραδοσιακή μελισσοκομία στην Κύπρο και τα προϊόντα της (μέλι, κερύ) κατά τους νεότερους χρόνους», *Η μέλισσα και τα προϊόντα της*, Στ' τριήμερο εργασίας, Νικήτη, 12-15 Σεπτεμβρίου 1996, Πολιτιστικό Τεχνο-

λογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ-Κοινότητα Νικήτης Χαλκιδικής-Μελισσοκομικός Συνεταιρισμός Νικήτης, Αθήνα (Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ) 1996, σ. 390-408.

ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΟΥ Ευφροσύνη, *Κινητά και Ακίνητα Πράγματα του Ευαγγέλη Περιστιάνη*, Λάρισα 1998.

———, «Ιστορική μαρτυρία Ιωάννου Κορνάρου του Κρητός», *Νέα Εικόνα και ιστορική μαρτυρία Ιωάννου Κορνάρου του Κρητός*, Λευκωσία (Ιερά Μητρόπολις Πάφου-Βυζαντινό Μουσείο Χωρεπισκοπής Αρσινόης) 2000, σ. 19-46.

ΡΟΥΣΣΟΥ Μαρία, «Το προικοδοτικό σύστημα και η γυναικεία ταυτότητα στην κυπριακή ύπαιθρο», (Επιστ. επιμ. Μαρίνα Μαροπούλου) *Οικογένεια και παρουσία στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Αθήνα (Βιβλ. Εστίας) 1994, σ. 286-309.

ΣΑΒΟΡΙΑΝΑΚΗΣ Παναγιώτης, *Νησιωτικές κοινωνίες στο Αιγαίο πριν και μετά τις οθωμανικές μεταρρυθμίσεις: Η περίπτωση των Ελλήνων της Ρόδου και της Κω (18^{ος}-19^{ος} αιώνας)*, [Αθήνα] (Τροχαλία) 2000.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Μ. Β., *Η Πελοπόννησος κατά την Δευτέραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821)*, Αθήνα 1978 (ανατύπωση).

ΣΑΡΡΗΣ Νεοκλής, *Προεπαναστατική Ελλάδα και Οσμανικό Κράτος. Από το χειρόγραφο του Σουλεϊμάν Πενάχ εφέντη του Μοραΐτη (1785)*, Αθήνα (Ηρόδοτος) 1993.

ΣΒΟΡΩΝΟΣ Νίκος, *Επισκόπηση της νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα (Θεμέλιο) 1978.

———, «Η νομισματική κυκλοφορία στην Τουρκοκρατία, εικόνα εξαρτημένης οικονομίας», *Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, τ. 19, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 301-313.

———, «...Εβύθισα τη σκέψη μου μέσα στην πάσαν ώραν...» (Συνέντευξη με τον Νίκο Σβορώνο), *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 35-36-37 (1988) 36-71.

———, *Η Βυζαντινή Επαρχία: πέντε μαθήματα*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1991.

———, *Το εμπόριο της Θεσσαλονίκης τον 18^ο αιώνα*, Αθήνα (Θεμέλιο) 1996.

ΣΕΒΑΣΤΑΣΚΗΣ Αλέξης, «Ποινική εξουσία των Μεγάλων Προεστών στην προεπαναστατική Σάμο», *Τα Ιστορικά*, 11/21 (1994) 289-310.

ΣΙΟΡΟΚΑΣ Γεώργιος, «Ευρωπαϊκά νομίσματα στις Ηπειρωτικές Αγορές (1812-1814): συγκρίσεις και διαπιστώσεις», *Δωδώνη, Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, τ. 13, Ιωάννινα 1984, σ. 189-228.

SUGAR Peter F., *Η Νοτιανατολική Ευρώπη κάτω από Οθωμανική Κυριαρχία 1354-1804*, τ. Β, μετφρ. Παυλίνα Μπαλουξή, Αθήνα (Σμίλη) 1994.

ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ Τριαντάφυλλος, *Τα εμπορικά εγχειρίδια της Βενετοκρατίας και Τουρκοκρατίας και η Εμπορική εγκυκλοπαιδεία του Νικολάου Παπαδοπούλου*, Αθήνα (Ε.Μ.Ν.Ε.) 1991, σ. 30-33.

ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ Τριαντάφυλλος, «Τα εμπορικά εγχειρίδια της Βενετοκρατίας και Τουρκοκρατίας» *Προσεγγίσεις στις νοοτροπίες των βαλκανικών λαών (15^{ος}-20^{ος} αι.): Οικονομικές αντιλήψεις και συμπεριφορές*, Αθήνα 1988, σ. 83-86.

———, «Τα 'συστήματα των εμπορών' της Σμύρνης και της Κωνσταντινούπολης (1806-1820)», *Ο Εξω-Ελληνισμός Κωνσταντινούπολης και Σμύρνης 1800-1992. Πνευματικός και κοινωνικός βίος (30-31 Οκτωβρίου 1998)*, Επισημονικό Συμπόσιο Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη), Αθήνα 2000, σ. 67-75.

ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ Κ., «Έν Έγγραφον του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Παναρέτου», *Κυπριακαί Σπουδαί*, Λ' (1966) 191-197.

———, «Ο εθνομάρτυς Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός», *Μελέται, διαλέξεις, λόγοι, άρθρα*, Α', Λευκωσία 1972, σ. 297-317.

ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ Δημήτρης, «Η Εκκλησία ως Πολιτεία. Αναπαραστές του ορθόδοξου μιλλέτ και το μοντέλο της συνταγματικής μοναρχίας (δεύτερο μισό του 19^{ου} αι.)», *Μνήμων*, 23 (2001) 183-220.

ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ Θεοχάρης, *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Κύπρος: Τα Πατριαρχικά έγγραφα των ετών 1600-1878*, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία 2001.

———, «Τα οθωμανικά έγγραφα στο αρχείο του Βενετικού προξενείου της Λάρνακας (18^{ος} αιώνας)», *Διεθνές Συνέδριο Αρχειακών: Αρχεία και προοπτικές στη νέα χιλιετία*, Λευκωσία 4-6 Μαΐου 2000, Αθήνα 2001, σ. 87-99.

———, «Οι Κύπριοι της Βενετίας στις αρχές του 19^{ου} αιώνα: Μια επιστολή του 1822», *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXVII, Λευκωσία 2001, σ. 167-188.

———, «Η αποστασία του Μεχμέτ Μπογιατζόγλου (1683-1690)», *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXIX, Λευκωσία 2003, σ. 115-143.

ΣΤΟΙΑΝΟΒΙΧ Traian, «Conquering Balkan Orthodox Merchant», *Journal of Economic History*, 20 (1960) 234-313, μτφρ. Ντόρας Μαμαρέλη, «Ο κατακτητής ορθόδοξος Βαλκάνιος έμπορος», *Η Οικονομική δομή των βαλκανικών χωρών στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας*, επιμ. Σπ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Αθήνα 1979, σ. 287-345.

———, «Αγρότες και Γαιοκτήμονες των Βαλκανίων και Οθωμανικό Κράτος: Οικογενειακή οικονομία, οικονομία αγοράς και εκσυγχρονισμός», *Εκσυγχρονισμός και Βιομηχανική Επανάσταση στα Βαλκάνια τον 19^ο αιώνα*, εισαγ. Βασίλης ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Αθήνα (Θεμέλιο) 1980, σ. 158-198.

ΣΦΑΚΙΑΝΟΥ Γρηγόρης Κ., *Τεχνική των συναλλαγών*, Αθήνα (έκδοση ιδρύματος Ευγενίδου) 1992.

ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ Βασίλειος, «Η συμμετοχή Κυπρίων εις την Ιόνιον Φάλαγγα του 1821», *Πρακτικά του Πρώτου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, τ. Γ', Μέρος Α', Λευκωσία 1973, σ. 377-383.

[ΤΗΛΛΥΡΙΔΗΣ Α.]-ΚΥΡΡΗΣ Κ.Π., «Ανέκδοτοι έπιστολαί τών Νικολάου καί Θεοφύλακτου Θησέως από τὰ Άρχεία τής Άρχιεπισκοπής Κύπρου», *Ε.Κ.Ε.Ε.*, ΧΙ (1981-1982) 462-464.

ΤΣΙΜΑΡΑΣ Μάριος, *Αρχαί Γενικής Λογιστικής*, Αθήνα (εκδ. Παπαζήση) 1987 (ανατύπωση).

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΟΥ-BALADIÉ, Γιολάντα, «Έρευνες γύρω από τις απογραφές περιουσιών μετά θάνατον», *Τετράδια εργασίας, Σεμιναριακά μαθήματα αρ. 7*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών / Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 1984, σ. 45-53.

———, «Το εμπόριο και η οικονομία της Κρήτης: από τις αρχές της οθωμανικής κυριαρχίας έως το τέλος του 18^{ου} αιώνα (1669-1795)», Ηράκλειο 1988.

———, «Το βαμβάκι στην Κύπρο: Καλλιέργεια, Ανάπτυξη, Εκμετάλλευση, στην περίοδο της Οθωμανικής Κυριαρχίας: (1571-1878)», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXII (1996) 113-142.

———, «Σηροτροφία και διεθνείς εμπορικές σχέσεις στην Κύπρο στην περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας (1571-1878)», *Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXIII (1997) 167-187.

ΤΣΟΠΟΤΟΥ Δ.Κ., *Γη και γεωργοί της Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατία*, Αθήνα 21974.

ΤΣΟΤΣΟΡΟΣ Στάθης Ν., *Οικονομικοί μηχανισμοί στον ορεινό χώρο: Γορτυνία (1715-1828)*, Ιστορικό Αρχείο Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1986.

ΦΙΛΙΠΠΟΥ Λοΐζος, *Τα Ελληνικά Γράμματα εν Κύπρω κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας*, Λευκωσία 1930, τ. Α΄, σ. 164-168.

———, «Νικόλαος και Θεόφιλος Θησεύς», *Πάφος*, Α΄ (1935) 81-85.

———, *Η Εκκλησία της Κύπρου επί Τουρκοκρατίας*, Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, αρ. 3, Λευκωσία 1975.

ΦΡΑΓΚΑΚΗ-SYRETT Έλενα, *Οι Χιώτες έμποροι στις διεθνείς συναλλαγές (1750-1850)*, Αθήνα (Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος) 1995.

ΧΑΚΚΕΤ Ιωάννης, *Ιστορία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου*, Α΄, Αθήνα 1923.

ΧΑΡΛΑΥΤΗ Τζελίνα, «Εμπόριο και ναυτιλία τον 19^ο αιώνα: Το επιχειρηματικό δίκτυο των Ελλήνων της Διασποράς. Η «Χιώτικη» φάση (1830-1860)», *Μνήμων*, 15 (1993) 69.

ΧΑΤΖΗΙΩΑΝΝΟΥ Μαρία Χριστίνα, *Ο εμπορικός οίκος Γερούση 1823-1870: από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο Ελληνικό κράτος*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα 1989.

———, *Οικογενειακή Στρατηγική και Εμπορικός Ανταγωνισμός: Ο οίκος Γερούση τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα (Μ.Ι.Ε.Τ.) 2003.

———, «Εμπορικά Δίκτυα στη Σμύρνη», *Ιστορικά* (εφ. Ελευθεροτυπία, 18.9.2003) αρ. 203, σ. 36-43.

ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥ Παύλος, «Επίσημα Οθωμανικά έγγραφα αναφερόμενα εις την Ιστορίαν της Κύπρου», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, IV (1970-1971) 29-132.

———, «Κατάλογος των εν τω αρχείω του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών εναποκειμένων οθωμανικών χειρογράφων», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, V (1971-1972) 257-385.

———, *Οθωμανικά έγγραφα της εν Κύπρω Μονής Κύκκου*, Κέντρον Επιστημονικών Ερευνών [Πηγαί και Μελέται της Κυπριακής Ιστορίας, VIII], Λευκωσία 1973.

———, «Σουλτανικά Βεράτια», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, VII (1973-75) 141-145, 242-248.

———, «Διοικητικοί τινες θεσμοί της τουρκοκρατίας εν Κύπρω», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΛΗ' - ΛΘ' (1974-1975) 93-110.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

ABDUL RAHIM, Abdul Rahman and NAGATA Yuzo, «The Iltizam system in Egypt and Turkey», *Journal of Asian and African Studies*, 14 (1977) 169-194.

BAER Gabriel, «Iltizam», *Encyclopedie de l' Islam* (n. ed), 3 (1975) 1182-1183.

———, «The abolition of iltizam and emergence of private ownership of land», *Economie et sociétés dans l' Empire Ottoman (fin du XVIIIe-début du XXe siècle)*, Colloques internationaux du CNRS, No 601, 1983, σ. 262-263.

BARKAN Ömer Lütfi, «Çiftlik», *İslam Ansiklopedisi*, III, cüz 25 (1945) 392-397.

———, «Çift», *İslam Ansiklopedisi*, III, Istanbul 1947, σ. 392.

BEDEVI Vergi H. , «A Survey of the Cyprus Sher'i Court Registers», *Πρακτικά του Πρώτου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου (Λευκωσία, 14-19 Απριλίου 1969)*, τ. Γ' Νεώτερον τμήμα, Μέρος Α' Ιστορία-Γεωγραφία, επιμ. Θ. Παπαδόπουλλου και Μεν. Χριστοδούλου, Λευκωσία 1973, σ. 29-36.

BORRAS Josep Plana i, «The accounts of Joan Benet's trading venture from Barcelona to Famagusta:1343», *Επετηρίς του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XIX (1992) 105-168.

BRAUDE B. - LEWIS B. (eds), *Cristians and Jews in the Ottoman Empire; the Fuctioning of a Plural Society*, Νέα Υόρκη-Λονδίνο (Holmes and Meier) 1982.

CAME John, *Letters from the East*, vol. II, second edition, London 1826, σ. 148-186 (δημοσιευμένο από το Ν.Γ. ΚΥΡΙΑΖΗ, *Κυπριακά Χρονικά*, Ζ' (1930), σ. 43-44).

CARRIÈRE Charles, COURDURIÉ Marcel, GUTSATZ Michel και SQUARGONI René, *Banque et capitalisme commercial: la lettre de change au XVIIIe siècle*, Aix en Provence 1976.

CASSIA Paul Sant, «Religion, politics and ethnicity in Cyprus during the Turkocratia (1571-1878)», *Archives Européenes de Sociologie*, XXVII, No. 1, 1986, σ. 3-28.

- COSGEL Metin M., «Ottoman Tax Registers (Tahrir Defterleri)», *Historical Methods*, 37/2 (2004) 87-100.
- CUNO Kenneth M., «The Origins of Private Ownership of Land in Egypt: A Reappraisal», *International Journal of Middle East Studies*, vol. 12, No. 3 (Nov.,1980), 259-265.
- CVETKOVA Bistra A., «Recherches sur le système d' affermage (iltizam) dans l' Empire Ottoman au cours du XVIe-XVIIIe siècle par rapport aux contrées Bulgares», *Rosznik Orientalisnazky*, Warszawa, 27 (1963), pp. 111-132.
- DERTLIS G.B.(direction), *Banquiers, usuriers et paysans. Réseaux de crédit et stratégies du capital en Grèce 1780-1930*, Paris (La Découverte et Fondation des Treilles) 1988.
- DIONYSIOU George, «Some Privileges of the Church of Cyprus under Ottoman Rule», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XIX, Λευκωσία 1992, σ. 327-334.
- , «The Ottoman Administration of Cyprus and the Tanzimat Reforms», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XX, Λευκωσία 1994, σ. 591-600.
- EDWARD John Richard, *A History of Financial Accounting*, London 1989.
- ELDEM Edhem, «La circulation de la lettre de change entre la France et Constantinople au XVIIIe s.», *L' Empire Ottoman, la Republique de Turquie la France*, Κωνσταντινούπολη-Παρίσι 1986.
- , GOFFMAN Daniel-MASTERS Bruce, *The Ottoman City between east and West: Aleppo, Ismir, and Istanbul*, Cambridge University Press 2005.
- EXCEPTA CYPRIA. *Material for a History of Cyprus*. Transcribed by Claude Delaval Cobham, Kraus Reprint, Millwood New York, 1986.
- FAROQUI Suraiya, «Crisis and Change (1590-1699)», Halil INALCIK and Donald QUATAERT (eds), *An Economic and Social History of the Ottoman Empire*, II (1600-1914), Cambridge 1994, σ. 413-414.
- FINDLEY Carter V., «The Foundation of the Ottoman Foreign Ministry: The Beginnings of Bureaucratic Reform under Selim III and Mahmud II», *International Middle East Studies*, vol. 3, No. 4 (Oct., 1972), 388-416.
- FRANGAKIS-SYRETT E., *The commerce of Smyrna in the eighteenth century*, Athens 1992.
- GANDEV, Ch., «L' apparition des rapports capitalistes dans l' économie rurale de la Bulgarie du nord-ouest au cours du XVIIIe siècle», *Études Historiques*, Sofia: Akademie des Sciences de Bulgarie, 1960, p. 207-220.
- GAUDRY A., *Recherches scientifiques en Orient*, Paris 1855, σ. 267.
- GIBB Hamilton & BOWEN Harold, *Islamic Society and the West*, vol. 1, part I, London -New York - Toronto (Oxford University Press), σ. 92-93, 102-107.
- GRIVAUD Gilles, *Villages désertés à Chypre (fin XIIe-fin XIXe siècle)*, Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Μελέται και Υπομνήματα II, Λευκωσία 1998.

- GROOT A.H. De, «Kubrus-III. Domination Ottomane (1571-1878)», *Encyclopédie de l'islam* (nouvelle édition), V, σ. 304-305.
- GÖÇEK Müge F., «Mültezim», *Encyclopaedia of Islam* (n.e.), τ. 7, σ. 550-551.
- HASKINS Loren - JEFFREY Kirk, *Understanding quantitative history*, Cambridge-Massachusetts-London (MIT Press) 1990.
- HILL George, *A History of Cyprus: The Ottoman Province - The British Colony (1571-1948)*, IV, Cambridge 1952.
- INALCIK-Halil, «Çiftlik», *Encyclopaedia of Islam* (n.e.), II (Leiden, E.I. Brill, 1965) 32-33
- , «Quelques observations sur la formation du capital dans l' empire ottoman», στον τόμο *Histoire du monde méditerranée 1450-1650 (melanges en l' honneur Fernand Braudel)*, Toulouse 1973.
- ———, «Application of the Tanzimat and its social Effects», *Archivum Ottomanum*, V (1973) 8.
- , «Centralization and Decentralization in Ottoman Empire» in Thomas Naff and Roger Owen (eds), *Studies in Eighteenth Century Islamic History*, London and Amsterdam 1977, σ. 27-52.
- , «Ottoman Policy and Administration of Cyprus after the Conquest», *The Ottoman Empire: Conquest, Organisation and Economy*, London (Variorum) 1978.
- , «Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire, 1600-1700», *Archivum Ottomanicum*, 6 (1980) 327-333.
- ———, «The Emergence of Big Farms, Çiftliks: State, Landlords and Tenants», *Studies in Ottoman Social and Economic History*, London (Variorum Reprints) 1985, σ. 105-126.
- ISSAWI Charles, «Notes on the Negotiations leading to the Anglo-Turkish commercial convention of 1838» [Bibliothèque de l'Institut Français d'Études Anatoliennes d'Istanbul, XXVIII - Mémorial Ömer Lütfi Barkan], Paris 1980, σ. 119-134.
- JENNINGS Ronald C., «Loans, Credit and Early Seventeenth Century Ottoman Judicial Records», *Journals of Economic and Social History of Orien*, XVI/1973, σ. 169-216.
- , «The Population, Taxation and Wealth in the Cities and Villages of Cyprus according to the Detailed Population Survey (Defter-i Mufassal) of 1572», *Journal of Turkish Studies*, 10 (1986) 175-189.
- , *Cristians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World 1571-1640*, New York and London 1993.
- KARAL Enver Ziya, *Osmanlı imparatorluğunda ilk nüfus sayımı*, Ankara 1943.
- KARPAT Kemal H., «The tranformation of the Ottoman State (1789-1908)», *International Journal of Middle East Studies*, 3 (1972) 243-281.
- , «Millet and Nationality: The Roots of Incongruity of Nation and State in

the Post-Ottoman Era», BRAUDE B. – LEWIS B. (επιμ.), *Cristians and Jews in the Ottoman Empire*, Holmes and Mayers Publishers, New York and London (Holmes and Meier) 1982, τ. I, σ. 141-169.

KASABA Reşad, *The Ottoman Empire and the World Economy. The Nineteenth Century*, State University of New York, Albany 1988.

KATSIAOUNIS Rolandos, *Labour, Society and Politics in Cyprus during the Second Half of the Nineteenth Century*, Cyprus Research Centre, Nicosia 1996.

———, «The European Presence in Cyprus during the Seventeenth and Eighteenth Centuries», *Επετηρίς Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, XXI (1995) 223-251.

KEYDER Cağlar - TABAK FARUK, *Landholding and Commercial Agriculture in the Middle East*, State University of the New York, New York 1991.

———, «Introduction: Large-Scale Cpmmercial Agriculture in the Ottoman Empire» KEYDER Cağlar – TABAK FARUK, *Landholding and Commercial Agriculture in the Middle East*, State University of the New York, New York 1991, σ. 1-13.

KITROMILIDES Paschalis M., *Tradition, enlightenment and revolution. Ideological change in eighteenth and nineteenth century Greece*, Cambridge Masschussets 1978.

———, «Repression and Protest in traditional Society: Cyprus 1764», *Κυπριακαί Σπουδαί*, ΜΣΤ' (1982) 91-101.

KOUMOULIDES John T.A., *Cyprus and the War of Greek Independence 1821-1829*, Athens 1971, σ. 75-84, 101-104.

KYRRIS Costas P., «Aspects of the secreterial system at work, I, The secreterial material surviving at the Archbishopric», *E.K.E.E.*, XI (1981-1982) 483-486.

LEVY Avigdor, «Mahmud II», *The Encyclopaedia of Islam*, second Edition, vol. VI, σ. 56-59.

LEWIS Bernard., *The Emergence of Modern Turkey*, London-New York-Oxford (Oxford University press) 21968, σ. 76-106.

———, «The officer corps in Sultan Mahmud II's new ottoman army (1826-1839)», *International Middle East Studies*, 2 (1971) 37-38.

LUKE Harry, *Cyprus under the Turks (1571-1878): A Record based in the Archives of the English Consulate in Cyprus under the Levant Company and After*, Λονδίνο (C. Hurst and Company) 21969. (Πρώτη έκδοση 1921).

McGOWAN Bruce, *Economic life in Ottoman Europe*, Cambridge, 1981.

———, «Chiftlik agriculture and fiscal practice in western Macedonia, 1620-1830» *Economic Life in Ottoman Europe: Taxation, Trade and Struggle for Land, 1600-1800*, Cambridge University Press 1981, σ. 45-80, 121-170.

MASTERS Bruce, «The Sultan's Entrepreneurs: The Avrupa tuccaris and Hayriye tuccaris in Syria», *International Journal of Middle East Studies*, vol. 24, No. 4 (Nov., 1992), 583-584.

- MASTERS Bruce, «The Age of the Ayans, 1699-1812», INALCIK Halil – QUATAERT Donald (επιμ.), *An Economic and Social History of the Ottoman Empire*, τ. II, Cambridge University Press, Cambridge 1994, σ. 637-758.
- MURPHEY Rhoads, «Tobacco cultivation in Northern Syria and conditions of its Marketing and Distribution in the Late Eighteenth Century», *Turcica, Revue d'Études Turques*, vol. XVII (1985), σ. 205-226.
- NAGATA Yuzo, *Some documents on the big farms (çiftlik) of the notables in Western Anatolia* [Institut for the Study of Languages and cultures of Asia and Africa, *Studia culturae islamicae* no 4], Tokyo 1976.
- , *Muhsin-zâde Mehmed Pasa ve Ayânlik Müessesesi*, Study of Languages and Cultures of Asia and Africa, Monograph Series No 6, Tokyo 1976.
- , «Notes on the Managerial System of a Big Farm (çiftlik) in the mid-18th century Turkey», *Annal of Japan association for Middle East Studies*, 2 (1987) 319-328.
- , «The role of Ayans in regional development during the pre-tanzimat period in Turkey: A case of the karaosmanoğlu family» *Urbanism in Islam: The Proceedings of the International Conference on Urbanism in Islam*, 22-28, Oct. 1989, Vol. 1, Tokyo 1989.
- , *Studies on the Social and economic History of the Ottoman Empire*, Ismir (Akademi Kitabevi) 1995.
- PAMUK Şevket, *The Ottoman Empire and European Capitalism (1820-1913): Trade, investment and production*, Cambridge University Press 1987.
- PAPADOPOULLOS Theodore, *Social and Historical data on population (1570-1881)*, Cyprus Research Centre [Texts and Studies of the History of Cyprus, I], Nicosia 1965.
- REED Howard A., «Ottoman Reform and the Janissaries: the Eşkenci Lâyihası of 1826», *Social and Economic History of Turkey (1071-1920)*, First International Congress on the Social and Economic History of Turkey, Hacettepe University, 11-13/7/1977, eds Osman Okyar - Halil Inalcık, Ankara 1980, σ. 193-197.
- RIZOPOULOU-EGOUMENIDOU Euphrosyne, «The economy of Cyprus under Ottoman rule with special emphasis on the late 18th and early 19th centuries», *The Development of the Cypriot Economy: From the Prehistoric period to the present Day*, KARAGEORGIS V. – MICHAELIDES D. (eds), Πανεπιστήμιο Κύπρου - Τράπεζα Κύπρου, Nicosia 1996, σ. 193-208.
- ROOVER De. R., *L' Evolution de la lettre de change XIVE -XVIIe siècle*, Paris 1953.
- SCHAENDLIGER Anton C., *Osmanische Numismatik: von den Anfängen des Osmanischen Reiches bis zu seiner Auflösung 1922*, Germany (Klinkhardt & Biermann-Braunschweig) 1973.
- SERTOGLU Midhat, *Osmanli Tarih Lügati*, Istanbul 1986.
- SHAW Stanford J., «The 19th century tax reforms and revenue system», *International Journal of Middle East Studies*, 6 (1975) 421-459.

- SHAW Stanford J. - SHAW Ezel Kuran, *History of the Ottoman Empire, vol.II. Reform, Revolution and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808-1975*, Cambridge 1977, σ. 6-50.
- SUCESKA-Avdo, «Die Malikane: lebenslängliche Pacht der Staatsgüter im Osmanischen Reich», Istanbul 1985, σ. 261-271.
- STOIANOVICH Traian, «Land Tenure and Related Sectors of the Balkan Economy, 1600-1800», *The Journal of Economic History*, XIII (1953) 398-411.
- THEOCHARIDES I.P., *Pozemlenijat rezim v kipâr prez epohata na osmaskoto vladicestvo (1571-1839)*, [=](disertacija- διδακτορική διατριβή), Sofija 1977.
- , «Za vaznikvaneto na ciflicite v kipar» [= «Η εμφάνιση των τσιφλικιών στην Κύπρο»] [Sofijski Universitet «kliment Ohridski», *Istoriceski Fakultet, Izsledvanija v cest na Profesor Doktor Hristo Gandev (po slucaj 70-godisninata ot rozdenieto mu)*], Sofija 1983, σ. 147-153.
- VEISTEIN Gilles, «On the çiftlik debate», G. KEYDER και F. TABAK (επιμ.), *Landholding and Commercial Agriculture in the Middle East*, New York 1991, σ. 35-53.
- VERETE M., «Palmerston and the Levant Crisis (1832)», *The Journal of Modern History*, vol. 24, No. 2 (Jun., 1952), 150.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

=Εξόδα⁴⁹ απόδ' έγιναν εις τὰ κονάκια⁵¹ τῶν Αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων α κατὰ τὸ 1240⁵² :

[=26/8/1824-15/8/1825]

- » εἰς τὸ πελὶπτικὸν μαγκιελὸν⁵³
- » εἰς τὸ τοῦ χ(ατζή) ναύρη⁵⁴ πελοῦκασα.η
- » εἰς τὸ τοῦ Βίτιννη Πελοῦκασα.η
- » εἰς τὸ τοῦ Μεχμέδσαγ⁵⁵ πήμπασα.η
- » εἰς τὸ τοῦ χ(ατζή) ἀκούπ πελοῦκασα.η
- » εἰς τὸ τοῦ Βελή πελοῦκασα.η
- » εἰς τὸ τοῦ καπατάδων⁵⁶ τοῦ Μεχμέδσαγ
- » εἰς τὸ τοῦ χαλλά πελοῦκασα.η
- » εἰς τὸ τοῦ μεχμέδ ἐφένδη
- » εἰς τὸ τοῦ χ(ατζή) Βελή Πελοῦκασα.η
- » εἰς τὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Μετμεδ
- » εἰς τὸ τῶν καπατάδων σουλεϊμάν ἀγά
- » εἰς τὸ τοῦ Μπεκῆρ ἀγά
- » εἰς τὸ μουντράκι⁵⁷ χ(ατζή) ἱμπεραχέμ ἐφένδη
- » εἰς τὸ μαχμε⁵⁸ Λάρνακος

- » εἰς τὸ τοῦ μαχμεδ ἐφένδη
- » εἰς τὸ τοῦ περτζομέ
- » εἰς τὸ τοῦ ἀποῖν πελοῦκασα.η
- » εἰς τὸ τοῦ ττούρκ σουλεϊμάν ἀγά
- » εἰς τὸ τοῦ πρώην ζαπίτη
- » εἰς τὸ Μετρεσε⁵⁹ σκάλος
- » εἰς τὸ τοῦ ττακίζή Πελοῦκασα
- » εἰς τὸ τοῦ ἀζήσα
- » εἰς τὸ τοῦ χ(ατζή) πεγλιβάνη
- » εἰς τὸ τοῦ Βίτινη πελοῦκασα.η
- » εἰς τὸ τοῦ σελλήμ καὶ μουσχοῦς δύο πελοῦκασα.η δῶν

» δι' ἓνα μοιρασσάλλεν⁶⁰ ἐξόδων ἀπὸ πρώτης τζεμάζιλ ἐβελ [=22/12/1824]

ἕως ἐσχάτης τζεμάζιλ ἀχὺρ [20/1/1825]

» δι' ἓνα ἕτερον τῆς τροφῆς⁶¹ τοῦ ἐσογιά χ(ατζή) μεχμέδ ἀγά εἰς Λάρνακα

- » ἀπαμὸν δσα ἐλάβον ἀπὸ καζα⁶² ἁγασήν Λάρνακος
- » δσα ὁμοίως ἀπὸ χ(ατζή) μουσαῦ ἐφένδη
- » δσα ὁμοίως ἀπὸ σιὺρ Ἀπένγιντον
- » δσα ὁμοίως ἀπὸ σαράφην⁶³ του

- » δσα ὁμοίως ἀπὸ χαζινεδάρην⁶⁴ του
- » δσα ἐδώθησαν εἰς τὸν μάγτιρα
- » δσα ἐδέχθη ἀπὸ τιμὴν κριθῆς
- » δσα διὰ τὸ πρὸς τὸν σιὺρ Διάλ⁶⁵ χρόος μου
- » δσα ἀπὸ ζημιαν⁶⁶ οἴτου 239: κοιλῶν πρὸς γρ(όσια) 5:
- » δσα ἐμέτρησε⁶⁷ τῶν τροπιδίων

γρόσια
153:30 ✓
122:04 ✓
77:10 ✓
62:25 ✓
523:28 ✓
684:26 ✓
93:12 ✓
170:17 ✓
75:30 ✓
233:20 ✓
342:20 ✓
245:32 ✓
703:21 ✓
125:30 ✓
225:00 ✓
3839:25 ✓
54:20 ✓
18:00 ✓
421:30 ✓
1929:30 ✓
169:13 ✓
293:30 ✓
181:10 ✓
210:00 ✓
106:31 ✓
22:20 ✓
873:26 ✓
8117:36

1988:10 ✓
3939:19 ✓
14045:25

2000:00 ✓
2216:00 ✓
908:00 ✓
150:00 ✓

975:00 ✓
13:20 ✓
792:00 ✓
2280:00 → 1195:00 ✓
113:00 ✓
10642:20 ✓
10642:20
3403:05⁶⁸

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ. 64/68.

ΠΡΟΣΤΙΘΕΝΤΙΑ		ΣΥΝΟΛΟΝ
1792	1792	3250
21	25	700
21	25	350
21	25	1400
21	25	360
21	25	960
21	25	2500
1792	1792	12615
21	25	1522
21	25	184
21	25	15650
1792	1792	1000
21	25	500
21	25	500
21	25	1000
21	25	2000
21	25	5000
1792	1792	29880
21	25	5000
21	25	5000
21	25	4550
21	25	4800
21	25	28830
21	25	30468
21	25	4192
21	25	512
21	25	3000
21	25	4200
21	25	87903
21	25	4397
21	25	2023
21	25	3710
21	25	467
21	25	754
21	25	3360
21	25	105134

σ.70/72	» νά Δώση	δ Κύριος φεττάλλαχ Σόγε 71	γρόσια
(i)			
1831			
17/07/1831:	εις 250: φονί(ια) ότλιόδες προς γρ(όσια)	13:	3250:00 ✓
20/07/1831:	εις 25: φοντιλιά	28:	700:00 ✓
21/07/1831:	εις 10: Λύραις στερλίναις	85:	850:00 ✓
30/07/1831:	εις 80: τάλληρα	17½:	1400:00 ✓
	εις 20: τάλληρα κολονάτα	18:	360:00 ✓
11/08/1831:	- μετρητά προς εξώφλησιν		940:00 ✓
			=7500:00
(ii)			
1831			
10/08/1831:	» Από τιμὴν ἡχαριστιῶν καὶ βαμβάκιου ὡς φρίνονται ²		13615:00 ✓
10/08/1831:	» διὰ ³ 29:300: μετὰξι πρὸς γρ(όσια) 65:τὴν ὁκάν		1933:30 ✓
02/08/1831:	μετρητά προς εξώφλησιν		104:10 ✓
			15653:00
(iii)			
14/08/1831:	μετρητά διὰ τοῦ χ(ατζή) νικόλα μαχαλλεσῆ		1000:00 ✓
16/08/1831:	αὐθὺς διὰ τοῦ χουσεὴν κολιτζή		500:00 ✓
18/08/1831:	αὐθὺς διὰ τοῦ ἀνδρέα		500:00 ✓
19/08/1831:	αὐθὺς ἀπὸ χ(ατζή) καζή μουσταφάγαν (92·89/89)		1000:00 ✓
02/11/1831:	δοσά ἀπέρασιν ⁷ διὰ τὸν σιὼρ χ(ατζή) Ζαχαρίαν κάτοθεν		2000:00 ✓
			5000:00
(iv)			
1831			
16/10/1831:	εις μετρητά ἀμέσως ἢ εὐγενείᾳ του		29480:00 ✓
15/11/1831:	αὐθὺς μετρητά		5000:00 ✓
06/12/1831:	αὐθὺς μετρητά		5000:00 ✓
1832			
16/01/1832:	αὐθὺς μετρητά		4550:00 ✓
30/01/1832:	αὐθὺς μετρητά		4800:00 ✓
30/01/1832:	διὰ 838: καντάγια χαροῦσι τῆς κυρηνείας πρὸς γρ(όσια) 36: τὸ καντάρι		30168:00 ✓
30/01/1832:	διὰ 559: κοιλὰ σιτάρι πρὸς γρ(όσια) 7½: τὸ κοιλόν		4192:20 ✓
30/01/1832:	διὰ 205: κοιλὰ κριθάρια	2½:	512:20 ✓
20/02/1832:	δοσά ἀπὸ κύριον χ(ατζή) Πιργάζην Ἱερειῶν ἔνστα τοῦ ἀγίου πάφου		3000:00 ✓
20/02/1832:	δοσά διὰ τὸ ἀτζιον ⁸ τῶν σαράφιων ἀπὸ τοῦ ἔδωσα διὰ τοῖς ἀντικρὺ καμβιάλαις		1200:00 ✓
			87903:00
10/03/1832:	μετρητά ἀμέσως τῇ εὐγενείᾳ του		1897:30 ✓
10/03/1832:	αὐθὺς μετρητά		2043:00 ✓
10/03/1832:	67: καντάγια καρῖδια βαμβάκιου πρὸς γρ(όσια) 130: τὸ καντάρι		8710:00 ✓
10/03/1832:	διὰ 8: ὁκάδες δρά(ιμα) 250: μετὰξι		467:00 ✓
10/03/1832:	διὰ 58: κανταριῶν καρυδιῶν τὸν κηρὸν πρὸς γρ(όσια) 13:		754:00 ✓
10/03/1832:	διὰ 4: καντάγια καὶ ὁκάδες 37: βαμβάκι πρὸς γρ(όσια) 800: τὸ καντάρι		3260:00 ✓
			105134:30

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ. 70/72.

σ. 71/72 (i) 1831 10/07/1831:	ὁ Κύριος φερεάλλαχ Σάγς _____ νῆ Αδθῆ	γράφια
	εἰς μίαν καμψιδάλαν εἰς βάρος τοῦ Κιφίου ἢ λία Χάββα εἰς ὀφελος χαρταίικη"	7500:00 ✓
(ii) 10/07/1831:	εἰς καμψιδάλαν καὶ μετρητὰ	~~7500:00~~ 15653:00 ✓
(iii) 13/08/1831:	ὅσα ἐδόχθη" καὶ ἐμβάσε" εἰς βασιλεῖουσιν διὰ τοῦ αὐτοῦ χ(αῖτη) Ζαχαρίαν	5000:00 ✓
		~~5000:00~~ 5000:00
(iv) 18/10/1831: 18/10/1831: 18/10/1831:	εἰς μίαν καμψιδάλαν πρὸς τὸν ^α Κύριον ἢ λία χάββα εἰς μίαν ἐτίσαν πρὸς Κύριον Γιοῦσεφ χαῖτση εἰς μίαν ἐτίσαν πρὸς τὸν ἴδιον	23000:00 ✓ 12000:00 ✓ 10000:00 ✓ 45000:00
20/11/1831: 23/11/1831: 10/02/1832: 10/02/1832: 10/02/1832:	εἰς μίαν ἐτίσαν χαβαλλί ^α πρὸς τὸν Κύριον Μελκίων σαράφην εἰς μετρητὰ ἡμῶν εἰς μίαν καμψιδάλαν πρὸς τὸν Κύριον ἢ λία χάββα εἰς Πιθῆγμα ὅσα διὰ τὸν χοιρετήν ἀγὸν κίργησιν ^α	7775:00 ✓ 1500:00 ✓ 15000:00 ✓ 185:00 ✓ 23704:00 ✓ 93165:00
10/02/1832: 10/02/1832: 10/02/1832: 10/02/1832: 10/02/1832:	ὅσα διὰ τὸν ^α κύριον Ζαχαρίαν διὰ τὴν ἐπιτάφην ἀπὸ ἐργαστήρι εἰς μίαν καμψιδάλαν πρὸς τὸν Κύριον ἢ λία χάββα διὰ τὸ ἡλιτζῆμι ἐξοφλισι ^α ὅσα ἀπὸ ^α Κύριον Μελκίων ὅσα ἀπὸ Κύριον χ(αῖτη) Κυργῆτην	2000:00 ✓ 270:00 ✓ 5000:00 ✓ 6500:00 ✓ 2400:00 ✓ 109435:00

10070100. 4300.70. (C1)

Φωτ. μεταγραφῆς καταστήχου IV, σ. 71/72.

72/73

10/10/1832:

δου εμβάξω τῷ δευτέρῳ Χ(ατζή) ἐμὸν ἀγρὸν διὰ τιμὴν Πεντακοσίων νευγῶν, τὰς ὁποίας
ἐσημειώθησα μὲ τὸν ἴδιον διὰ τὴν παρασταθὴν τῶν ἀγορῶν εμβάξων ἐγὼ τὰ μετρητὰ,
ἐκεῖνος δὲ νὰ εἶναι ὑπόχρεως νὰ παρασταθῇ εἰς τὸ εὐγαλμα καὶ κατέβασιμά των
παρόησιάζων καθαρόν λογαριασμόν ἀγρῶν καὶ ἐξόδων, τὰς ὁποίας μετὰ τὴν πώλησιν
των εἴτε ἐδῶ, εἴτε εἰς ἄλλο μέρος δότις εἶναι καὶ ὑπόχρεως διὰ τὴν ταξιδεύσιν μὲ αὐτὰς
ἂν τύχῃ, τὸ ὅσον διάφορον εἴτε ζημία ὃ μὴ γένοιτο ἀκολούθησιν, ἤθελε γένῃ νὰ εἶναι
ἐξ ἡμισείας!

10/10/1832:

μετρητὰ ἁμῶς εἰς Λετῶαν
αὐθὺς τῷ χιονιστῇ ἐφένθη

22/11/1832:

1833:

10/01/1833:

αὐθὺς τῷ ἴδιῳ

18/02/1833:

αὐθὺς διὰ τοῦ Χ(ατζή) Δημήτρη δοῦλου μου

09/05/1833:

αὐθὺς διὰ τοῦ χιονιστῇ ἐφένθη

02/06/1833:

αὐθὺς διὰ τοῦ Σημεῶν μορφίτη

25/05/1834:

αὐθὺς διὰ τοῦ χιονιστῇ ττουφεγγιζή

15/05/1834:

Αὐθὺς διὰ τοῦ Χ(ατζή) Δημήτρη

» Μετρητὰ αὐθὺς

» διὰ 330: νευγαῖς ὅπου μ' ἔδωκε πρὸς διάφορας τιμὰς θωρεῖς τὴν παραθαλάσσιον
κάνειν ἡ τιμὴ των
καὶ διὰ διαφορῶν ὧν αὐτῶν καὶ ἔκαμε τὸ ζυμέτρι του Ἰκρά βέ Ἰσὰ

σ. 72/74

03/10/1835:

20/07/1836:

Νὰ Δώσῃ

δου ἐμβάσθησαν τὴν ἐγγενίαν τοῦ διὰ τοῦ Κυρίου Δημήτρου Κραφίη
δου ἐδέχθη ὁ Κύριος Χ(ατζή) Κυργέτης ἀσόντων τοῦ μισθοῦ μου

ὁ Κύριος φεττάλλια Σάγγε

7000:00

3000:00

10000:00

γρόσια

1500:00

1000:00

1000:00

2500:00

1500:00

7500:00

230:00

780:00

800:00

9390:00

176:00

9486:00

7986:00

1500:00

9486:00

Υποχρῶσι Νίλ

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ. 72/73-74.

- 1837
 - 1838
 - 1839
 - 1840
 - 1841
 - 1842
 - 1843
 - 1844
 - 1845
 - 1846
 - 1847
 - 1848
 - 1849
 - 1850
 - 1851
 - 1852
 - 1853
 - 1854
 - 1855
 - 1856
 - 1857
 - 1858
 - 1859
 - 1860
 - 1861
 - 1862
 - 1863
 - 1864
 - 1865
 - 1866
 - 1867
 - 1868
 - 1869
 - 1870
 - 1871
 - 1872
 - 1873
 - 1874
 - 1875
 - 1876
 - 1877
 - 1878
 - 1879
 - 1880
 - 1881
 - 1882
 - 1883
 - 1884
 - 1885
 - 1886
 - 1887
 - 1888
 - 1889
 - 1890
 - 1891
 - 1892
 - 1893
 - 1894
 - 1895
 - 1896
 - 1897
 - 1898
 - 1899
 - 1900

1888 7
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900

1837 1838 1839 1840 1841 1842 1843 1844 1845 1846 1847 1848 1849 1850 1851 1852 1853 1854 1855 1856 1857 1858 1859 1860 1861 1862 1863 1864 1865 1866 1867 1868 1869 1870 1871 1872 1873 1874 1875 1876 1877 1878 1879 1880 1881 1882 1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900

1837 1838 1839 1840 1841 1842 1843 1844 1845 1846 1847 1848 1849 1850 1851 1852 1853 1854 1855 1856 1857 1858 1859 1860 1861 1862 1863 1864 1865 1866 1867 1868 1869 1870 1871 1872 1873 1874 1875 1876 1877 1878 1879 1880 1881 1882 1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900

Φωτ. καταστήχου IV, σ. 73/73-74.

73/73

- » Πόλεις τῶν Ἀντικυ νευγῶνι
 » διὰ τοῦ Χ(αἰζή) Δημήτρη μοχαίτη
 » διὰ τοῦ ἐνδόξου χουρσίταγα
 » τῶ σιῶρ Πόροβικ
 » τῶ σιῶρ Γιακουμέττω καὶ πόροβικ
 » ἀφαιρῶ ὅσα ἐμέτρησε διὰ ναύλων
 » 156: τῶ σιῶρ Γιαννάκη Λοῦζου πρὸς γράδου 40:

32: νευγῶνι
 17:
 2:
 27:

715 Γραμμα Παράβ. 4 πρὸς Γραμμα Παράβ. 4

γρόου
 1888:00
 1030:00
 120:00
 1485:00
 4523:00
 920:00
 3533:00
 6240:00
 9773:00

$$\begin{array}{r} 252 \\ 310 \\ \hline = 78 \end{array}$$

καταρτίσαν μολὶ Νικ ✓
 διὰ τῶν σιῶν πρὸς νεοσυμβολὰ
 τῶν γραμματῶν.

73/74

1834:
 01/10/1834:

ὁ Κ ὕψιος φρεντάλλαχ Σάγγε

νὰ Λάβη

εἰς μίαν καρδιάλαν διὰ μέσου τοῦ Κυρίου Πενθεροῦ μου

10000:00 ✓

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ. 73/73-74.

96	Διότι ούκ εστιν ἡμεῖς οἱ ἀνθρώποι οἱ μόνον ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων	
	καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων	75868;
	καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων	90460.
	καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων	50542.
	καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων	39918.
	καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων	22000.6
	καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων	17918.
	καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων	93786.
	καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων	10016.21
	καὶ ὁ Θεὸς ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων ὁ ὢν ὁ ἀληθὴς καὶ ὁ ζῶν καὶ ὁ βασιλεὺς πάντων τῶν αἰώνων	114002.20.

Φωτ. καταστίχου IV, σ. 96/95.

Λογαριασμός του κοινοῦ τῆς Πατρίδος μου δι' ὅσα ἔχω νὰ λαμβάνω ὡς φαίνονται καὶ εἰς ἰδιαίτερα χαρτὰ ὑπογεγραμμένα ἀπὸ τὸν Μακαριώτατον Κύριον Ἰωαννῆμ, καὶ ἅγιον κτιῖον Κύριον Λεόντιον, καὶ ἐκτὸς τούτων μετέπειτα θεωρημένα καὶ Παρατηρημένα ἀπὸ τὸν Κριτὴν Λευκοσίας Μουσταφὰ ἐφένδη δατὶς τὰ ἐββαίωσε καὶ τὰ ἐσφράγισε καὶ τὰ ἔκαμε ἴλαμι τῇ μαρτυρίᾳ Ἀρχιεπισκόπου Κυρίου Παναρέτου καὶ Δημογερόντων Κυρίου χ(ατ)η(χ)ριστοδοῦλου Ἀπεγίτου καὶ χ(ατ)η(χ) Ζαχαρία Ἀποστολίδη, καὶ μετὰ τούτων τὰ ἐπικύρωσε καὶ ὁ ἐνδοξὸς ἡγεμὼν χαλίλ ἐφένδης κατὰ τὸ 1246: σενεσί [= 22/6/1830-11/6/1831] [ὑπογραφήμονογραφη; σημείωση/ ἔνδειξη ὅτι ἐλέγχθηκε ὁ λογαριασμός;]

κατὰ τὸ 1237: [28/9/1821-17/9/1822] καὶ 1238: [18/9/1822-6/9/1823] γραμματικὸς ὢν εἰς τὸν καζὴν λάγκας ἔμεινα νὰ λαμβάνω ὡς φαίνεται καὶ ὁ λογαριασμός Σαραγίου καὶ ἰδιαίτερος ὑπογεγραμμένος τοῦ Κυ(ρίου) Ἰωαννῆμ εἰς χεῖρας μου

- ἡ αὐτοῖς δὲ εἰς διάφορα γροσίων καὶ ξέοδα ἔγιναν ὡς ἐν καταστάτῳ
- ἀφαιρῶνται δὲ εἰς τὸν εἰρημένον λογαριασμὸν
 ἡ ἀλλ' ἐββαίωσεν ἐφένδη
- ἀφαιρῶνται δὲ εἰς τὴν διαταγὴν ἡγεμόνος καὶ ἀρχιεπισκόπου Κυρίου Δαμασκηνοῦ, καὶ Χουρο. ἡ ἀγὰ χαβαλλέν εἰς τὸν ἅγιον κτιῖον νὰ τὰ μετρήσῃ πρὸς τὸν Κύριον Γιακουμέττον Μπατῆν κατὰ τὸ 1242: [=5/8/1826-24/7/1827]
- δὲ εἰς τὸν λαμβάνω ἀπὸ τὸ καζαπασ. ἡ ἡ Λάγκας κατὰ τὸ 1240: [=26/8/1824-15/8/1825] σενεσί ὡς φαίνονται ὀνομασί.
- εἰς τὸ 1246: [= 22/6/1830-11/6/1831] ἐββαίωσεν καὶ ἐσφραγίσθη αὐτὸ τὸ ποσόν, ἐκ μέρους τοῦ κριτοῦ Λευκοσίας Μουσταφὰ ἐφένδη, καὶ ἡγεμόνα χαλίλ ἐφένδη.

γροσία
75868:00 ✓
90460:00 ✓
50542:00 ✓
39918:00

22000:00 ✓
17948:00
93786:00
10316:20 ✓
104802:20

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ. 96-97/95.

[Λογαριασμός κοινού πατρίδος]

- κατά τὸ 1246: σεντσι [= 22/6/1830-11/6/1831] ἔλαβον ἀπὸ τὸν καζὴν κοιλανίου
- κατὰ τὸ αὐτὸ ὁμοίως ἀπὸ τὸν καζὴν Πάφου
- κατὰ τὸ 1247: [= 12/6/1831-30/5/1832] ἀπὸ τὸ κοινόν
- κατὰ τὸ 1248: [= 31/5/1832-20/5/1833] αὐθις ἀπὸ τὸ κοινόν καὶ τὴν βεργιμάδου

Τεφελικιοῦ Μόουφου

ΠΡΟΤΟ ΤΕΦΕΛΙΚΙΟ 156/112 Αὐθις ἰν ἀρχῇ καὶ ἰν ἑσχάτῃ

2000:00 → 3605:00 ✓
25112:00 ✓
19865:20 ✓
40582:20 ✓

Πλ. 6.

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ. 97/96.

σ. 100α
2/3/1835:
19/3/1835:
24/3/1835:
[24/3/1835:]
[24/3/1835:]
18/7/1835:

Εισοδήματα τοῦ ἀντικυβερνητικοῦ, Καλὴν Εὐλογίαν, ἀμην.
ἀπὸ 26/10/1834: ὡς ἀντικυβερνητικῶν
ἐκ τοῦ Μοναστηρίου κεφαλὴ διὰ κάρτα Προβάτων
ἐκ τοῦ σιῶρ Δημητρίου ἱεροῦ διὰ τιμὴν Μαλίων 45: ὡς (ἀδελφὸς) πρὸς γρ. 2: 1/
ἐκ τοῦ μολλὰ χροστὴ διὰ τιμὴν τραγουλ(ων) 8: καὶ διέτιδον 2: πρὸς 16:
ἐκ τοῦ ἱεροῦ διὰ τιμὴν 22: Λύτρων καὶ ὡς (ἀδελφὸς) 2: πρὸς γρ. 6: τὴν Λύττον
ἐκ τοῦ φραντζῆ διὰ τιμὴν Κορυφῆς ὁσπετίου

γρόσια
124:20
112:20
150:00
132:00
375:00
894:00

Πώλησιν σίτου*

10/8/1835:	τῷ κηρατῷ κυβερναίῳ	μόδια 7:	καφίτζια 3:	κάρτα	Πρὸς γρόσια 60:	442:20
	τῷ χ(ατῆ) οὐκονόμῳ	3:			60:	180:00
	τῷ τερβλο.: χροστῇ	2:			60:	120:00
	τῷ τριανταφυλλῷ	4:			60:	240:00
	τῷ χ(ατῆ) χαλαλαμπῇ	1:			60:	60:00
	τῷ ἡλίσῳ		5:		64:	40:00
	τῷ χ(ατῆ) διάκῳ	2:			64:	48:00
	τῷ χ(ατῆ) Κυριακῷ	25:			60:	1530:20
	πασματῆ	2:			60:	120:00
	τῷ ἱεροῦ καὶ κεφαλῇ	3:			65:	190:00
	τῷ ἡλίσῳ μακωνίτῃ	1:			60:	65:00
	τῷ ἁγίῳ Κυρηναίῳ	1:			65:	65:00
	τῷ γαννάκῃ ἱεροῦ: ΜΑΧΑΡΙΤῇ	1:			60:	60:00
	τῷ χροστῇ ἁγίῳ εἰρήνῃ	6:			60:	360:00
	τῷ ἱεροῦ: ἡ	39:				2390:20
	τῷ σιῶρ χ(ατῆ) Πέτρῳ	1:				65:00
	τῷ γαννάκῃ κατὰ γεωργίου	30:				1800:00
	τῷ ἱεροῦ κατὰ γεωργίου	4:			62,5	250:00
	τῷ ἡλίσῳ μακωνίτῃ	2:				113:00
	τῷ χ(ατῆ) ἁγίῳ	10:			65:	650:00
	τῷ χ(ατῆ) ἁγίῳ	86				5270:20
	τῶν ἱεροῦ	2:			65	130:00
	τῶν ἱεροῦ	88:				5295:20
	τῶν ἱεροῦ	26:	4:		67:	1775:20
	τῶν ἱεροῦ	8:			67:	536:00
	τῶν ἱεροῦ	26:			67:	1753:30
	τῶν ἱεροῦ	42:	2:		67:	2814:00
	τῆς ἁγίας Μαρίνας	2:			60:	120:00
		192:	6:			7004:10
	τῷ κηρατῷ					7004:10
	τῷ ἡλίσῳ μακωνίτῃ	5:				12409:30
	τῷ ἡλίσῳ	5:			32:	160:00
	τῷ Χατζηδίακῳ	2:	5:		32:	180:00
	τῷ ἁγίῳ Κυρηναίῳ	0:			32:	64:00
		12:	5:		32:	00:00
						404:00

• ἐκ τοῦ Μύλου ἐπαλῆθη ἐν μὲν
• ἐκ τῆς βοσκῆς ἀνδρῶν διὰ τοῦ χ(ατῆ) Διάκου

• διὰ μίαν γαϊδουρίαν τοῦ Παν. ἁγίου
• διὰ τιμὴν 3: μοδίων Λιναροσπόρου γρ. 300: καὶ διὰ 126: ὡς (ἀδελφὸς) Λινάρη γρ. 227:
• διὰ τιμὴν ἑνὸς βοδιῶν Πουλπέντιος εἰς τὸν κτήρον γρ. 100:
δι' ἑνα ἑτερον εἰς τὸν κτήρον 80:

• Ἀπὸ τιμὴν Πογγίων Λιναροσπόρου ἀφαιροῦνται

• ἀπὸ τιμὴν σίτου ἀφαιροῦνται τοῦ ἡλίσῳ

32:00
300:00
14139:30
160:00
527:00
180:00
15844:30
50:00
15796:30
50:00
15744:30

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ. 100/α'.

σ.106/στ I

• δσα χωράφια ἔχω σπερμένα εἰς τὸ τζωφιλίκι

Σιτάρι
• Τὸ ἑλιοδὶ παλαιὰ βαμβάκι
• ὁ ἀμινάστρατος
• ἡ πετρα ἢ ἄσκη
• ὁ ἀμινάστρατος
• ὁ σύγγελος

σκάλας
100:
40:
100:
40:
28:
= 308:

ἐπερίσθησαν

Κριθόκαρα
• ἡ στράτα τῆς Λεόκας
• ὁ κοντιμένος
εἰς λακάνην πλησίον τοῦ οἰκονόμου
• ὁμοί(ως) πλησίον τοῦ χ(ατζ)ῆ
χαρλάμου
• ὁμοί(ως) πλησίον τοῦ χ(ατζ)ῆ
Ἀντιόνη φέλλα
• ὁ χουστὴν ποιόλης

σκάλας
100:
15:
4:
4:
1:
12:
= 136:

ἐπερίσθησαν

Κουκιά
• εἰς τὴν οἰκίαν Μάρκου σκάλας
• εἰς τὸν χουστὴν καγιάν
εἰσάλλουσιν [μουνγκωφ]

6:
3:
4:
4:
6:

ἐπληρώθησαν

Λινάρι
εἰς τὸν χουστὴν καγιάν σκάλας
τύγλδι

3:

• δσα χωράφια καλλιεργόνται τοῦ τζωφιλίκου. 1835: Μαρτίου 7: διὰ τὸ ἐρχόμενον:

• τὸ σκουτέλλι λεγόμενον σκάλας
• τὸ χρυσοιλιότικον
• ὁ παπ(ῆ) σιόκιος
• τὰ τενούμια
• ὁ χ(ατζ)ῆ γάνος

16: ἐφυνεύθη κατὰ πρώτην Ἰουνίου βαμβάκι σκάλας
12: ὁμοίως κατὰ τὴν 17: καὶ 18:
6: ὁμοίως κατὰ τὴν 18:
160: ἐξ αὐτοῦ κατὰ τὴν 11: 12: 13: 14:
35: ὁμοίως εἰς βαμβάκι κατὰ τὴν 15: 16:

16:
12:
6:
55:
35:
= 124:

[1836]

• τὰ δσα χωράφια ἔχουν νὰ καλλιεργηθῶσι διὰ τὸ νέον ἔτος = Κριθόκαρα(ς)

• ἡ Λοῦρα σιτάρι σκάλας
• ὁ γάνος
• Ἀπὸ τὸ τενούμια
• τὸ σκουτέλλι
• τὸ χρυσοιλιότικον
• ὁ παπ(ῆ) σιόκιος

60: • ἀπὸ τὸ τενούμια
40: • στεφανιαῖς
70: • ὁ Λάζαρος
9:
12:
6:
197:
18:
215:

90:
25:
12:
127:

• ἡ κολυγὰ τοῦ κάτω

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ.106/στ'.

[illegible]

1. *Staph. aureus* *Staph. aureus*
 2. *Staph. aureus* *Staph. aureus*
 3. *Staph. aureus* *Staph. aureus*
 4. *Staph. aureus* *Staph. aureus*
 5. *Staph. aureus* *Staph. aureus*
 6. *Staph. aureus* *Staph. aureus*
 7. *Staph. aureus* *Staph. aureus*
 8. *Staph. aureus* *Staph. aureus*
 9. *Staph. aureus* *Staph. aureus*
 10. *Staph. aureus* *Staph. aureus*

σ.108/η

1835: Ίαννουαρίου Πρώτη: ὁ Δημήτριος περὶ ἀρχῆς ἑγγύχιος Πετρίτικος δεσπότης ἐβίβηκε κοντὰ μου δοῦλος διὰ νὰ δουλεύσῃ εἰς τὸ τζιφτλίκι με συμφωνίαν νὰ πληρώσω τὰ δόκια του δασμάτα, ἐν ζευγάρι ὑποδήματα, ἐν φέσιν, ἐν καμποττί, 2: δακ(άδες) βαμβάκι, καὶ πέντε καφίτζια χρυθῆλα τὸν κάθε μῆνα, καὶ νὰ εἶναι ἀπόχρεος νὰ δουλεύσῃ εἰς τὴν ἐσχάτην τοῦ ὀκτωβρίου Μηνός, καὶ νὰ τὸν δίδω καὶ μετρητὰ γρ(όσια) 130:00

3: μηνιαία χρυθ(ήλα) 60:00
γρ(όσια) 190:00

7/3/1835:	μετρητὰ τῷ Ἰδίω	γρ(όσια)
20/6/1835:	αὐτοῖς	50:
	καὶ πρῶτον μετρητὰ	25:
	1: καφίτζι κουτζιά	10:
		5:
	• Ἀπὸ τιμὴν γαλῆρας	90:
		100:
		190:

	Δόσις τοῦ Μηνιαίου του χρυθ(ήλα) =	καφίτζια
	• τὸ κατὰ Ίαννουαρίου μηνιαίων	5:
	καφίτζι	
19/3/1835:	• τὸ κατὰ φεβρουαρίου ὁμοίως	3:
12/3/1835:	• τὸ κατὰ Μάρτιον εἰς μετρητὰ	5:
	ἐδώθησαν τὰ ὑποδήματά του	
20/7/1835:	ὁμοίως καὶ τὸ φέσι του	
	• τὸ κατὰ Ἀπριλίου, Μάϊον Ἰουνίον	15:
	• τὸ κατὰ Ἰουλίον, ἀγυριστον,	
	7μβριον καὶ 8μβριον	20:

σ.108/η

1835: φεβρουαρίου 15: ὁ Μιχαὴλ καφίτζας ἑγγύχιος δεσπότης ἐβίβηκε κοντὰ μου διὰ νὰ δουλεύσῃ δοῦλος εἰς τὸ τζιφτλίκι εἰς τὴν ἐσχάτην τοῦ ἐρχομένου ὀκτωβρίου Μηνός με συμφωνίαν νὰ πληρώσω τὰ δόκια του δασμάτα, ἐν ζευγάρι ὑποδήματα, ἐν φέσι, ἐν καμποττί, 2: δακ(άδες) βαμβάκι, καὶ πέντε καφίτζια χρυθ(ήλα) τὸν κάθε Μῆνα, καὶ νὰ τὸν δίδω καὶ μετρητὰ γρ(όσια) 65:

7/3/1835:	μετρητὰ τῷ Ἰδίω	γρ(όσια)
31/3/1835:	αὐτοῖς τῷ Ἰδίω	30:00
	διὰ τοῦ ἀνδρῆ	10:00
	τῷ Ἰδίω 2: Περσ. λεία	3:20
	αὐτοῖς μετρητὰ	10:00
		11:20
		65:00

	Δόσις τοῦ Μηνιαίου του εἰς χρυθ(ήλα) =	καφίτζια
	• τὸ κατὰ φεβρουαρίου μισὸν Μηνιαίων	2: /
	• τὸ κατὰ Μάρτιον ὁμοίως	5:
12/3/1835	ἐδώθησαν τὰ ὑποδήματά του =	
20/3/1835	ὁμοίως καὶ τὸ φέσι του =	
	τὸ κατὰ Ἀπριλίου, Μάϊον Ἰουνίον,	20:
	τὸ κατὰ αὐγυριστον, 7μβριον 8μβριον	15:

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ.108/η'.

17/9/1835-15/3/1836

» Από 17: 7 ηβρίου έως 15: μαρτίου ως έν καταστήχην φαίνονται		» τὰ έντικωρύς	4305:25
» Αδύς όμοιος		» τὰ δοσώματα τοῦ χριστοφῆ μιχαήλ	102:10
» 10: καφίλια όββα	125:00	404:25	
» 12: έπὸ ούκονόμιον	140:00	» όμοιος τοῦ σωλομοῦ	82:10
» 10: Με τόν σωλομόν	125:00	» όμοιος τοῦ μιχαήλ	140:00
» 7: 1: μέ τόν μιχαήλιν	100:00	» όμοιος τοῦ κωνσταντῆ	124:00
» 4: 1: 1/2 έτι	52:20	» όμοιος τοῦ σάββα	84:00
» διά Βαμβασάπορον		» τὸ 'πλιζάμι τζιφτλικίου	532:20
» τοῦ τζιφτλικίου μέχρι 16: μαρτίου		» εἰς έξοδα	5038: 5
» εἰς μπικρός χ(ατζή) άγκυροῦ ήμερομίσθια		» Αδύς	5750:00
» τὰ χρονοκά τὸν δοῦλον		» εἰσολομία σισαμῶν	2593:16
» τοῦ μιχαήλ καί εἰσὸ του	300:00	42:00	2851: 6
» τοῦ κωνσταντῆ τόμαρα	100:00	2400:20	13789:11
» τοῦ φουσέντζου	100:00	» τοῦ μιχαήλ καί εἰσὸ του, κωνσταντῆ καί σωλομοῦ, 4: καποτιά	16:
» τοῦ σωλομοῦ	60:00	» τοῦ βοσκαριδίου διά τὸν Πατέρα του	72:00
» τοῦ Βοσκαῦ καί εἰσὸ του	140:00	» τοῦ κάσενου διά τρίτον	20:10
» ἱσοδότηματα!		» διά κηρὸν μισώριου	31:00
» τοῦ μιχαήλ καί εἰσὸ του 2	60:00	» τοῦ νυκολῆ κατηλιόν διά τὸν μισθόν του	13877:30
» τοῦ κωνσταντῆ	25:00		30:00
» τοῦ φουσέντζου	29:00	» 4: τόπια χάσαις	125:00
» τοῦ Βοσκαῦ 2	49:00	» κηρὸν δηλέων	14032:30
» τοῦ Βόκολου	32:00	» δι' εὐγαλτικῆ βαμβασκιοῦ	96:00
» τοῦ Σωλομοῦ	25:00	» διά τὸ οὐα: σόφκ έλαδίου	71:00
» τοῦ κωνσταντῆ 2: χρόνων Βαμβάκι καί φέσι	30:00	» ἀφαιρούνται τὸ έντικωρ Πισόν [σ.119/	340:00
» τοῦ μιχαήλ καί εἰσὸ του όμοιος	38:00	» 24:	14539:30
» τοῦ φουσέντζου όμοιος	19:00	» ἀφαιρούνται τὸ έντικωρ Πισόν [σ.119/	72:20
» τοῦ Βοσκαῦ καί εἰσὸ του φέσια	10:00	» 24:	14617:10
» τοῦ Σωλομοῦ 1: φέσι καί Βόκολου	10:00	» 24:	9510:20
» Λοιπὴ κοινά		» 24:	5096:30
» τοῦ βαμβασκιοῦ διά μισθόν Βαμβασκιοῦ του		» 24:	
» σισάμι διά σπόρον γρ. 44: κατράν γρ. 5:		» 24:	
» σασπορν καί ποσάπορινα 10: οἰδηρα άμιαμιῶν 18:		» 24:	
» τοῦ χ(ατζή) χριστοδοσιλῆ τοῦόρον χιζιμέτι		» 24:	
» τοῦ τοῦρκου 1: ζευγάρι γκιμενά 10: βρακί 31: 1/2		» 24:	
» έλάδιον	17:00	» 24:	
» 2: κούσαις έτι	96:00	» 24:	
» 2: δικάδες καφέ	20:00	» 24:	
» τοῦ κομοδινάμιου	21:00	» 24:	
» τῆς χριστιανῆς έξοδα	21:00	» 24:	
» τοῦ κηρατζῆ γρ. 20: τοῦ βοσκαῦ 14:	34:00	» 24:	
» τοῦ άνήγια 10: έτι 26:20	36:20	» 24:	
» 1: βρακί	31:20	» 24:	
» καλυριστόν	278:20	» 24:	
» τῆς λαντοῖς 4:./ τοῦ άνόγρια 12:	54:00	» 24:	
» διά τοῦ άγγιλάκου έξοδα	16:20	» 24:	
» τοῦ μανύλῆ καί χριστοφόρου	64:00	» 24:	
» τοῦ άνόγρια	50:00	» 24:	
» διά κηρὸν άλόγων	463:00	» 24:	
» τοῦ γιαννῆ διά τὸν άνόγρια	40:00	» 24:	
1: βρακί	49:00	» 24:	
» τοῦ φέλλῆ παχοῖσι:	8:20	» 24:	
	31:20	» 24:	
	5:00	» 24:	
	598:00	» 24:	

Φωτ. μεταγραφῆς καταστήχου IV, σ.118/ιστ'.

σ.110/ι

» 1835: Μαρτίου 20: ημέρα Πέμπτη τοῦ Μεγάλου κανόνος ὑπῆγα εἰς Μάνδραν βοδιῶν καὶ ἐμέτρησαν τὰ βόδια τοῦ τξιφτυλικιοῦ ὁ Χ(ατζή) χρυστόδουλος βόκολος, καὶ σάββας υἱὸς του, καὶ χρυστοφῆς ζαμπῆς, τὰ ὅποια βόδια τοῦ τξιφτυλικιοῦ τερβίσαν· ἐρένηδῃ ὡς εἶναι τὸ τεῖτι εἶναι

ἀρσενικά θυλικά κοιμάτια $\frac{42}{32}$
 » εὐρέθησαν ὁμοίως κατ'έλλαις μικραῖς καὶ Μεγάλαις
 » ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι ἔγγυος

» εὐρέθησαν δὲ καὶ ἀρσενικά δόχρωνα, τριχόνα καὶ ἐφετινά $\frac{8}{=40}$

» εἰς τὸ σαράγιον ἐστάλη τῇ διαταγῇ τῆς ἑξουσίας Μία κατ'έλλα μετ'ὸν ταυρὸν τῆς $\frac{2}{=42}$

» ἔχει δὲ περιπλῆον Ἰδικόν μου ἓνα τριχ(ρ)ωνον Πατ'άλλι τὸ ὅποιον θέλω ἡμερῶσιν διὰ τὸ αὐτὸ τξιφτυλικι ἐπιάσθη καὶ εἶναι εἰς τὸ τξιφτυλικι.

1835 [1825]: Αὐγούστου 20: ἀγώρασα ἀπὸ τὸν ἰδιὸν βόκολον σάββαν ταυρὶ ἓνα, καὶ ἓν ἕτερον Ἰδικὸν μου κ' ἐγιναν δύο, ταυριά ἐκτὸς τῶν εἰρημένων τοῦ τεσλιμίου

» διὰ τὸ μνησίον του ἐπῆρε κριθάρι τὴν 26: αὐγούστου καφίτζα 6:

σ.110/κ

» 1835: Μαρτίου 21: ἡμέρα Παρασκευὴ τοῦ ἀκαθίστου
 » ἐμέτρησα τὰ πρόβατα τξιφτυλικιοῦ καὶ τὰ παρῆδωκα εἰς τὸν Μπαλιάν βοσκὸν πρὸς φύλαξιν, εἶθε δὲ Κύριος διαφυλάττει καὶ εὐλογεῖ αὐτά. ἀμὴν:

» χρονιοὶ ἐπουλήθησαν 8: 10:
 » τραυλλοὶ 3:
 » διέτιδες ἐπουλήθησαν 2: 3:
 » τραυλλοὶ =10:

» Κλιάροι 8:
 » κοινδέλλαις 92:
 » αἶγας $\frac{49}{=162}$

» ἀρνία ἐφετινά 1
 » ἀρσενικά 42:
 » ὁμοίως θυλικά 1

» ἐρίφια ἐφετινά 1
 » ἀρσενικά 29:
 » ὁμοίως θυλικά 233:
 δλα

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ.110/ι'.

σ.136/ κξ1

- » 1835: Μαρτίου α': σημείωση τοῦ ὅσου πράγματος ἰ ἀφῆνε εἰς τὴν οἰκίαν ἰ μου =
» εἰς τὸν ὄντα ἰ μου μέσα ἐτι τὸ ταύλενον ἀρμάρι =
» 11: ποτήλιας μεγάλας χρυσαῖς
» 8: ἑτερας μικραῖς χρυσαῖς
» 9: ἑτερας ἀσπρας μεγάλας
» 2: κεσίδες με στουμπώματα των κουσαφινῶν
» 1: μεγάλον μπότην με στοδυμπα των χρυσῶν.
» 2: μπότιδες φευρουρί με στουμπώματά των.
» 3: ἑτεροις φευρουρί.
» 2: ἑτεροις εἰλλενοῦς με στουμπώματα χρυσαφένους.
» 2: ἑτεροις χρυσαῖς χωρὶς καπλάκια.
» 2: καντήρι βρεχῆς χρυσά καὶ μίαν Πολένταν φευρουρί.
» 5: μπότιδες εἰλλενοῖς.
» 28: κοῦπαις χρυσαῖς.
» 9: ποτήρια χρυσά τῆς κομινδαρίας καὶ 17: εἰλλενα.
» 1: κρεσὲν μεγάλον φευρουρί πωπανοτόν με καπάτζι
» 12: καθίστα : ια τὸν Ποτίλιων ἀπὸ ζιὰ Πλακέ.
» 24: ἐτι τῶν κουπκῶν.
» 6: φιατοῦδια βένετας με τὰ κουπκῶν των διὰ τὸ τζαῖ
» 1: ἐτι βένετον : 6: κοῦπαις ἀσπρας τοῦ Γαλάτου.
» 2: Πιάτα φευρουρί με ἓνα κρεσὲν. καὶ 1: ἑτερον Πιάτον βαθῖ
» 1: μπότιν φευρουρί με τὸ Πιάτον του γεμάτον γλυκῶν
» 5: φιατοῦδια ἄσπρα με 5: κουπκῶν των.
» 2: ζευγή σαλιέρας = 4: φιατοῦδια τοῦ γλυκοῦ.
» 2: σινά τῶν φεντζανῶν με 10: φεντζάνια. Καὶ μίαν ζαχ(αφέλλαν) εἰλλ(αίνη)
» 1: καντήλαν ἑλασθῶν καὶ ἓνα ποτήρι : ἐν ἐτι ὀρδινάρια:
» 16: μαχαίρια μαύρα 22: πυροῦνια 13: χουλιάρια καὶ 4: ξάλινα.
» 5: κοῦπαις εἰλλεναῖς με Γλυκῶν. 2: φευρουρί ὁμοῖως :
» 12: κοῦπαις ἀσπρας = 2: λαδικά εἰλλενα:
» 2: φαλλιδουκαρία με τὸ σινωδι των. 2: καντηλέρια ὀρδινάρια.

σ.136/ κξ2

- » 1835: ἀπριλλίου = 7: ὅσον πράγμα ἰδικόν μου ἔβαλον εἰς τὸ ζιπέτι μου καὶ τὸ πέρνω εἰς Μόρφου (σύμβολο - μονογραφίη)
» 3: μανθελιαῖς ψιλαῖς με 36: σεβήταις ψιλαῖς
» 26: ἐτι ὁμερικάνικον ψιλὸν με μαντήλι νηψήματος
» 8: ἐτι φακοταῖς με μίαν Μαντηλιάν Μεγάλην:
» 14: πορκέρας καινούργιας ἀπὸ καμπριν. 4: ἐτι παραθύρου καὶ μίαν πορτίσημην ἀπὸ Πασμάν φράγκικον με τὸ σ.: κόρ: Πι:::
» 8: μαξιλάρας βελονδένας. 1: μακαῖτι καινούργιον πασμάν φράγκικον με 6: Μαξιλάρας ὁμοῖως:
» 1: συνόδι Πουρουντζούφια 4: ἐτι καμπρέτια:
» 4: ἱποκάμμοσα πουρουντζούφια, με ἓνα βρακοζόνι, καινούργιο ὅλα εἰς ἓν Μανθῆλι ἀσπρον ὑμένον.
» 4: ζημποῦνια τζετταριά, με ἓνα ἑλέκι τζετταρί.
» 3: ττακίμα ῥοῦχα τζόχνα νέα. Ἐν πουρνοῦζι νέον.
1: ζωνάρι ἐγλέζικον, καὶ 1: Λευκοσιάτικον
» 24: κουτάλια ἀσημένια: 3: κουτάλαις σερβιγιάματος. 12: πρότζας, δύο ζευγάρια σαλιέρας = 24: μαχαίρια: δύο ζευγάρια μαχαίρια τοῦ Γάλου = 8: ζάλφια ἀσημένια. 8: κουταλοῦδια ἀσημένια, μίαν ζαχαφέλλαν, ἓν καμπιατήρι καὶ μίαν μερδέχαν = 6: ζάλφια: παρυχνισμένα τρυφουρωτά, με ἓνα Μεγάλον καὶ φεντζάνι του
ἐτι διὰ μεταχείρησιν 6: κουτάλια ἀσημένια, 1: κουτάλαν:
2: κουταλοῦδια = 4: ζάλφια

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ. 136/κξ'.

162/116

[Βασιλικά δοσίματα¹ ρεαγιάδων ἔκτα Λευκάραν]1248²:[31/5/1832-
20/5/1833]χρεωστοὶν
[Φορολογικὸ ἔτος = 31/5/1832-20/5/1833]

- » ἐνορίας³ σταυροῦ ὀνόματα
- » ὁμοίως ἁγίου Δημητρίου
- » ὁμοίως τοῦ ἁγίου Γεωργίου
- » ὁμοίως τοῦ ἁγίου ἀνδρονίκου

71: τὸ ἀναμειγ⁴ των
47: ὁμοίως
18: ὁμοίως
20: ὁμοίως
156:

- » τὸ πρῶτον σαλκί⁵ πρὸς γρῶσι ἓνα εἰς τὸ γρῶσι μυριοῦ
- » τὸ δευτέρον σαλκί⁶ ὁμοίως
- » τὸ τρίτον ὁμοίως
- » τὸ Γαλιουτζι⁷ Πατελι⁸ πρὸς 27: μαῖδιά
- » τὸ δερουχτέ παρσι⁹ πρὸς γρῶσια εἴκοσι τὸ ὄνομα

» ἀφαιρῶ¹⁰ τὰ δοσίματα καὶ δερουχτέ παρσι¹¹ τῶν ρεαγιάδων ὅπου εἶναι εἰς τὸν
δερουχτέ¹² τοῦ κυρίου Θεμιστοκλή ὀνόματα 27: ὡς ὅπως φαινόνται ὀνόμα(στὶ) (σ.86)
» ὁμοίως 22: ἐτέραν τοῦ ἀνδρία τοῦλου σιὸρ ῥιτζίνη

✓ 4225: ὁκάδες σῖκα¹³ χρεωστοὶν τὰ ὅποια ἀπέρασαν εἰς πτεσλίμ¹⁴ τοῦ ζεντζηγιγέ των (Μονογραφη-σύμβολο)

ἐξ αἰτῶν ἔδωσαν	600: ὁκάδες τοῦ σιὸρ βάλδου.	300	✓
ὁμοίως	500: ὁκάδες τοῦ σιὸρ Μικελλή	250	✓
ὁμοίως	1192: ὁκάδες μετὰ τὴν καμπαρῖδες	596	✓
ὁμοίως	200: ὁκάδες τοῦ Δημητρίου	100	✓
	= 2492:		

εἰς βάρος των
1733: πρὸς 20: μαῖδιά ἢ ὁκά
4225: καὶ ὁ κηρῶς¹⁵ των πρὸς 3: μαῖδιά ἢ ὁκά

2666:20
2319:20
988:00
903:00
6877:00
6877:00
6877:00
4641:39
32149:39
3120:00
35269:39

7508: 4
6167:37
13676:1
21593:38

μεταγραφὴ σιὸν γρῶσι 86/87
μεταγραφὴ σιὸν γρῶσι 86/88

866:20
129:30
996:19
22590:17

ὁ ζεντζηγιγέ¹⁶ των σκάλας 3925: πρὸς 63: μαῖδιά τὴν σκάλαν

6180:15

ὁ ζεντζηγιγέ¹⁷ των σκάλας 3925: πρὸς 63: μαῖδιά τὴν σκάλαν
» 131: καντάρια χαρούσι ὅπου μοι ἔδωσαν πρὸς γρ. 30: τὸ καντάρι
» 4225: ὁκάδες σῖκα πρὸς 20: μαῖδιά ἢ ὁκά
» μετρητὰ διὰ τοῦ Γιαννάκη Παπ(ᾶ)

14/11/1832¹⁸:

ὁ Γιαννάκης Παπ(ᾶ) κατὰ τοὺς 1832: 9: μβρίου 14: μοῦ ἔφερεν ἀπὸ ἔκτα Λευκάρα
ἀπέρασαν εἰς τὸ Μυρὶ ὡς φαινόνται ἀνωτέρω
ὅσα ὁμοίως εἰς τὸν ζεντζηγιγέ

3949:20
2112:20
118:15
6180:15
3185:5
3066:30
118:15
3185:5

MEMO
ἐγγράφον
Γιαννίου Πηδῆ

Φωτ. μεταγραφῆς καταστίχου IV, σ.162/116.

163/116

[Βασικά δοσίματα ¹⁶ θεαγιάδων άνω Λευκάρων]
των Άνω Λευκάρων διά τή βασικά των δοσίματα

Δίδουν

1832

16/6/1832:

21/6/1832:

29/7/1832:

διά τοῦ Γερολιγιῆ ἐγχειρίου των

διά τοῦ τοιμάζου μαχαλλετοῦ

διά τοῦ αὐτοῦ

δοσά ἐμέτρησε τῷ γαιοκυμῇ μαμμεῖ

„ ἀφαιρῶ ¹⁷ δοσά ἔλαβεν ἐκ τῶν βασιγιάδων τοῦ κυρίου διδασκάλου
δοσά διπλοῦς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου δούλου θιζίνη

14/11/1832:

16/11/1832:

2/12/1832:

8/12/1832:

31/1/1833:

διά τοῦ Γιαννάκη παπ(ᾶ)¹⁸ μετρητᾶ

διά τοῦ μαχαλλετοῦ ἐμέ εἰς Λευκωσίαν

διά τοῦ χιατζή) μπαμπά Πούλλου

διά τοῦ χασάν Παύκεκτάρη

διά τοῦ αὐτοῦ χασάν Παύκεκτάρη

ἐμέτρησε τῆς κυίννας μου

τά ἀντικείμενα τῶν κηρᾶ(δίων)¹⁹ στικῶν

χάριν τοῦ μαχαλλετοῦ

διά τοῦ ἡλία δούλου δῆτ²⁰

διά τοῦ γραμματικοῦ Λάυννακος

διά τοῦ ἐλευθέρου δούλου δῆτ

20/4/1833:

— 220:00 ✓

— 3050:00 ✓

— 2300:00 ✓

— 1000:00 ✓

6570:00 ✓

= 1114:00 ✓

= 1400:00 ✓

2514:00 ✓

4056:00 ✓

— 3066:30 ✓

— 600:00 ✓

— 2000:00 ✓

— 6000:00 ✓

— 6000:00 ✓

21722:30 ✓

— 40:00 ✓

— 129:39 ✓

— 27:28 ✓

— 140:00 ✓

— 130:00 ✓

400:00 ✓

22590:17

Υποβιβάσις ΝΙΛ ✓

Φωτ. μεταγραφής καταστίχου IV, σ.163/116.

